
**SUOMEN PIENMAATALOUDEN MAHDOLLISUUDET
EUROOPAN UNIONIN YHTEYDESSÄ**

HAMK
HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Maaseudun kehittämisen koulutusohjelma

Visamäki, syksy 2013

Susanna Ollila

VISAMÄKI

Maaseudun kehittämisen koulutusohjelma

Tekijä

Susanna Ollila

Vuosi 2013

Työn nimi

Suomen pienmaatalouden mahdollisuudet Euroopan unionin yhteydessä

TIIVISTELMÄ

Päättötyön idea lähti opiskelijan oman kiinnostuksen pohjalta ja halusta lähteä etsimään keinoja Suomen maaseudun säilymiseen elävänä ja monipuolisena. Suomen pienmaatalous ja sen säilyttäminen oli työn kantava voima.

Maaseutua ja sen elinoloja on pitkään ohjattu ylemmältä taholta. Suurin osa Suomen maaseudun tulevaisuudesta on syntynyt Euroopan unionin käyttöön otetun ohjelmatyön tuloksena tai sivutuotteena. Maaseudun muutos syntyy kuitenkin pienten yksittäisten toimijoiden samansuuntaisesta toiminnasta.

Työn tarkoituksena oli löytää pieniä ja keskikokoisia maatiloja, joiden tuotantotoiminta olisi pienimuotoista, mutta silti kannattavaa. Kohderyhmäksi valikoituivat 50 peltohehtaarin ja sitä pienemmät tilat. Aineisto jaettiin kahteen ryhmään: pieniin tiloihin, jotka olivat 30 hehtaaria ja sitä pienempiä, sekä keskikokoisiin, jotka olivat yli 30 hehtaarista 50 hehtaariin.

Pienten ja keskikokoisten tilojen kannattavuuteen paneuduttiin ensin MTT:n Taloustori-aineiston pohjalta. Toisena toteutettiin kyselytutkimus Hämeen MTK:n viljelijöille sähköisen järjestelmän kautta. Vastausten käsittelyn jälkeen aineistosta poimittiin ne tilat, jotka olivat maatalouden verotettavan tulon ja viljelijöiden oman käsityksen mukaan kannattavuudeltaan erinomaisia tai hyviä. Tämän jälkeen toteutettiin yrittäjille syventävät haastattelut, joissa perehdyttiin syvemmin tilalla koettuun kannattavuuteen, tilan osaamiseen, yhteistyöhön, kilpailukykyyn ja tulevaisuuden näkymiin.

Tämän tutkimuksen mukaan Suomessa on pieniä ja keskikokoisia maatiloja, joiden toiminta on kannattavaa muun muassa toiminnan monipuolisuuden, erikoistumisen, talousosaamisen, organisaatiokyvyn, toimitusvarmuuden ja muuttumiskyvyn suhteen. Näiden tilojen ylivoimaisuus oli yrityksen lisäansiotoiminnassa, yhteistyössä, osaamisessa ja ammattitaidossa. Voimia tilanpitoon yrittäjät saivat onnistumisesta, hyvistä sosiaalisista suhteista naapureihin ja työstä nauttimisesta. Toimialan vetovoimassa korostuivat perinteet, luonnon arvostus, työn monipuolisuus ja vapauden tunne. Kaikki haastatellut kertoivat viihtyvänsä nykyisessä työssään.

Avainsanat Maatalous, maatalousyrittäjät, maatalouspolitiikka, maataloustuotanto

Sivut

140 s. + liitteet 29 s.

VISAMÄKI

Degree programme in Rural Development

Author

Susanna Ollila

Year 2013

Subject of Master's Thesis

Small farming in Finland and its potential in the European union

ABSTRACT

The idea for this Master's Thesis came from student personal interest and wish to search means for keeping the Finnish countryside alive and versatile. The supporting force of the thesis was the Finnish small farming and its preservation.

Countryside and living conditions there have long been controlled by a higher authority. The largest part of the Finnish countryside future has arisen as a result of the implemented EU agenda or as its side-effect. However, changes in the countryside result from parallel actions by small individual entities.

The purpose of the thesis was to find small and middle-sized farms with small-scale but still profitable production. Farms of 50 hectares or smaller were selected as the target group. The material was divided into two categories: small farms having a field area of 30 hectares or smaller and middle-sized farms with fields from 30 to 50 hectares.

The profitability of small and middle-sized farms was first studied on the basis of MTT's (MTT Agrifood Research Finland) Economy Doctor material. Secondly, a survey was directed to farmers of the Central Union of Agricultural Producers and Forest Owners (MTK) in Häme region. After the responses to the survey were inspected, those farms, whose profitability was excellent or good according to the taxable income and the farmers' own notion, were selected from the material. After that profound interviews with the farmers were arranged where the profitability, expertise, co-operation, competitiveness and future outlooks of the farms were discussed in more detail.

According to this study, there are small and middle-sized farms in Finland whose operations are profitable, among other things, in respect of versatility, specialisation, financial know-how, organisation skills, delivery accuracy and transformation skills. The superiority of these farms was in the additional earnings, co-operation, know-how and expertise. The farmers gained their strength to farming from success, good social relations with neighbours and enjoyment of their work. The attraction of the business consisted of tradition, appreciation of the nature, versatile nature of the work and sense of freedom. All persons interviewed told that they enjoy their current work.

Keywords Agriculture, farmers, agricultural policy, agricultural production

Pages 140 p. + appendices 29 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	KEHITTÄMISTYÖN TAUSTAA.....	6
2.1.	Suomen maaseudun kehittämisstrategia.....	6
2.2.	Tutkimuksen tavoite ja aiheen rajausta.....	8
2.3.	Tutkimuksen suorittaminen.....	9
3	EUROOPAN UNIONIN MAATALOUDEN LÄHTÖKOHDAT.....	9
3.1.	Maatalouden rakenne Euroopan unionissa.....	10
3.1.1.	Suomen maatalouden rakenne.....	12
3.1.2.	Suomen maatalouden toimialat.....	13
3.2.	Tuotantoeläinmäärät Euroopan unionissa.....	14
3.3.	Maatalouden monialaisuus Suomessa.....	19
3.4.	Kilpailukyky ja kannattavuus.....	22
3.4.1.	Kannattavuuden tunnusluvut Suomessa ja muissa EU-maissa.....	24
3.4.2.	Maatalouden kannattavuus Suomessa.....	26
3.5.	Maaseudun monimuotoisuus ja väestörakenne.....	27
3.5.1.	Luonto.....	27
3.5.2.	Luonnonmukainen tuotanto.....	30
3.5.3.	Väestö.....	32
3.5.4.	Työllisyys ja verotuskäytännöt.....	36
3.6.	Tulevaisuus tutkimuksen valossa.....	40
4	TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTO.....	42
4.1.	Taloustohtoriaineiston perusteella pohjatieta kannattavuudelle.....	43
4.2.	Kanta-Hämeen alueen kysely ja syventävä haastattelu.....	45
5	TULOKSET.....	45
5.1.	Taloustohtoriaineisto.....	45
5.1.1.	Kasvihuonetuotanto.....	45
5.1.2.	Muu nautakarjatuotanto.....	47
5.1.3.	Siipikarjatalous.....	48
5.1.4.	Lammas-, vuohi- ja muu laidunkarjatalous.....	49
5.1.5.	Sekamuotoinen tuotanto.....	51
5.1.6.	Lypsykarjatalous.....	52
5.1.7.	Viljanviljely.....	54
5.1.8.	Avomaaviljely.....	55
5.1.9.	Muu kasvinviljely.....	56
5.1.10.	Sikatalous.....	58
5.2.	Kanta-Hämeen maatilojen aineisto.....	59
5.2.1.	Vastaajien ikäjakauma ja kannattavuus.....	59
5.2.2.	Koulutuspohja.....	60
5.2.3.	Pinta-alat.....	61
5.2.4.	Yrittäjyys ja työntekijät.....	63
5.2.5.	Päätuotantosuunnat.....	67
5.2.6.	Päätuotantosuunnan lisä- ja sivuansiot.....	72

5.2.7. Maatilayrityksien ylivoimaisuus	79
5.2.8. Tilojen tulevaisuus.....	83
5.2.9. Tilojen kannattavuus	85
5.3. Syventävät haastattelut	104
5.3.1. Pienet tilat	104
5.3.2. Keskikokoiset tilat	112
5.4. Keskeisimmät tulokset	119
5.4.1. Taloustohtoriaineistosta.....	119
5.4.2. Hämeen MTK:n kyselytutkimuksesta	122
5.4.3. Syventävistä haastatteluista	125
5.4.4. Tulosten reliabiliteetti ja validiteetti.....	127
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	129
7 TUTKIJAN POHDINTOJA	133
LÄHTEET	134
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Maaseutu on perusluonteensa mukaisesti moninaisten, hajallaan olevien toimijoiden verkosto. Maaseudun muutosta ei ohjaa suurien keskuskaupunkien tapaan keskitetty päätöksenteko. Maaseudun suuri muutos syntyy pienten, yksittäisten toimijoiden enemmän tai vähemmän samansuuntaisesta toiminnasta: mikrokäyttäytyminen tuottaa makromuutoksia. (Kuhmonen & Niittykangas 2008, 6.)

Maaseudun muodostavat kirjava joukko toimijoita, ihmisiä ja organisaatioita. Maaseutu ei ole kuitenkaan neuvotteluosapuoli, sillä ihmisillä ei ole yhtenäistä käsitystä maaseudusta ja sen kehittämistarpeista. Tämän vuoksi maaseutua on vaikeaa kehittää. Näin maaseutu on kaikkien, mutta ei kenenkään asia. Sitä kehitetään yhdessä ja yleisesti mutta myös paikallisesti, yleensä yksilötasolla. Pienillä voimavaroilla voi syntyä vain pieniä tuloksia. Maaseudulle saadaan suuria muutoksia vain yhteisymmärryksen kautta, mikä edellyttää maaseudun koordinoitumista ja hajanaisten maaseudun asioiden ohjausta keskitetysti. (Kuhmonen & Niittykangas 2008, 16-17.)

Maaseutua koskeva tutkimus on ollut yksittäisiin asioihin kohdistuvaa tutkimusta, jota on ohjannut tutkijoiden oma mielenkiinto. Samaan aikaan sektoriviranomaiset tuottavat vain omaa päätöksentekoaan palvelevaa tutkimusta muun muassa väestön kehityksestä, maan asuttamisesta, palvelujen keskittämisestä ja kuntarakenteen muutoksista. Suurin osa Suomen maaseudun tulevaisuudesta on syntynyt Euroopan unionin käyttöön otetun ohjelmatyön tuloksena tai sivutuotteena. Tällöin työtä ovat ohjailleet erilaiset hallinnolliset aluejaot ja varainkäyttösäädökset enemmän kuin maaseudun aidot tarpeet ja mahdollisuudet. (Kuhmonen & Niittykangas 2008, 16-17.)

Pientiloilla on hyvät mahdollisuudet erilaistumisen kautta kannattavaan toimintaan. Tilojen monialaisuus on kasvanut koko 2000-luvun ajan. Yleisimmät monialaisten tilojen tulonlähteet ovat koneurakointi, matkailu, elintarvikkeiden ja puun jatkojalostus, energiatuotanto, hoiva-alan yrittäjyys ja hevostalous. Aikaisemmin tehtyjen selvityksien mukaan tärkeimmät voimavarat monialaisilla tiloilla ovat yhteistyö, vastuun jakaminen, innovatiiviset ratkaisut ja sopeutuminen paikallisiin olosuhteisiin. Osalla monialaisista yrityksistä perusmaatalous on jäänyt osaksi yrityksen tuotantoa, ja jotkut taas ovat jatkaneet pelkästään muun yritystoiminnan harjoittamista. (Rantamäki-Lahtinen 2008, 42-44.)

Maatalous elää voimakkaassa muutoksessa. Suomen maatalouden rakennekehitys on ollut viimeisten 30 vuoden aikana suurta. Kehitykseen ei ole pelkästään vaikuttanut Suomen jäsenyys Euroopan unionissa, sillä jo ennen liittymistä tilarakenne muuttui merkittävästi (Rauhala 2004). Vielä vuonna 1985 Suomessa oli yli 130 000 maatalousyrittäjän eläkevakuutuksen piirissä olevaa maatilaa. Vuonna 2011 vakuutettuja maatiloja oli alle 50 000 tilaa. (Mela: Tolonen 2012.)

EU-jäsenyys on kuitenkin vauhdittanut Suomen pienien maatalousyritysten vähenemistä. Muutosta ovat edesauttaneet yhteiseen eurovaluuttaan siirtyminen, maailmankaupan vapautuminen, unionin laajentuminen ja EU:n yhteinen maatalouspolitiikka. Nämä muutokset ovat asettaneet haasteita Suomen maatalouden säilymiselle ja maaseudulla yrittämiselle. Tähän osasyynä on ollut maatalouden kannattavuuden heikentyminen, joka heijastuu koko toimialaan. Maataloudesta saatavat tulot eivät ole kompensoineet tuotantopanosten jyrkkää hintakehitystä. Siten tulojen pieneneminen ja kannattavuuden heikkeneminen ovat selkeitä ongelmia maatilojen kilpailukyvyn kehittymiselle. Tähän ovat useiden maatalousekonomian tutkijoiden mukaan osasyynä Suomen pientilavaltainen tuotantorakenne. (Niemi & Ahlstedt (toim.) 2010, 5.; Rauhala 2004; Myyrä 2002; Lehtonen & Linjakumpu & Knuutttila & Marttila 1999.)

Menestyvän maaseutuyrittäjän on havaittava ja hallittava tulevaisuuteen tähtäävät mahdollisuudet. Yrittäjän tulee etsiä uusia mahdollisuuksia valitsemallaan tuotannonalalla mutta myös pohtia minkälaiset lähimarkkinat tuotteelle löytyvät ja onko sille kotimaista markkina-arvoa pidemmällä tähtäimellä. Tulevaisuutta ei ole määrätty ennalta, vaan se luodaan itse. Tähän on toteutettu tulevaisuustyökaluina strateginen, visionäärinen ja skenaariopohjainen työväline, jota voi käyttää oman liiketoiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Tämän työkalun käyttö edellyttää kuitenkin yhteisten maaseudun näkemysten luomista Suomen omasta perspektiivistä lähtien. (Rikkonen 2008, 64-68.)

2 KEHITTÄMISTYÖN TAUSTAA

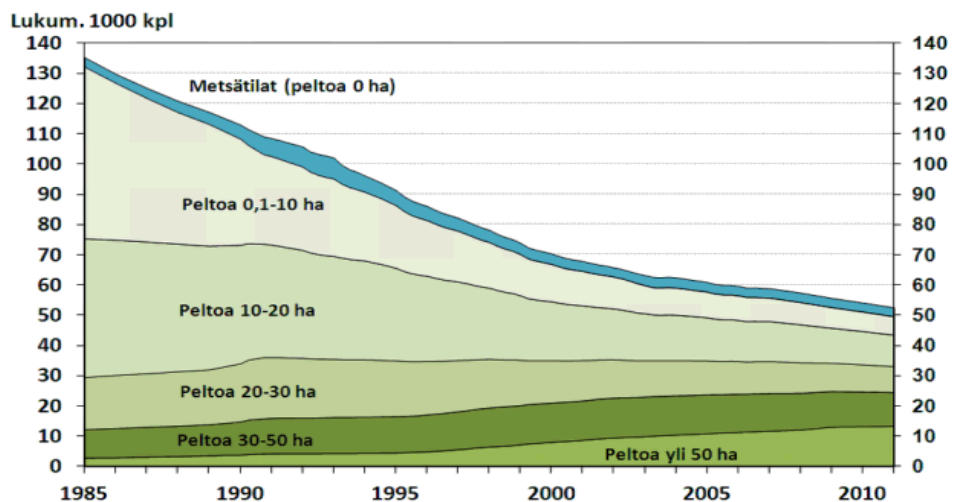
2.1. Suomen maaseudun kehittämisstrategia

Tämän tutkimuksen lähtökohtana on Maa- ja metsätalousministeriön selvityksen perusteella kirjoitettu Suomen maaseudun kehittämisstrategia. Strategia laaditaan kerralla aina seuraavan seitsemän vuoden ohjelmakauden ajalle. Nyt menossa oleva kausi päättyy vuonna 2013. Strategian suunnitelman perusanalyysissä kuvataan Suomen maaseudun taloudellinen ja sosiaalinen tilanne. Siitä nousivat keskeisiksi kohteiksi seuraavat tarpeet: Suomen vähäisen maatalousmaan säilyminen avoimena ja hoidettuna luonnon monimuotoisuutta ylläpitäen, ympäristökuormituksen vähentäminen, elintarvikkeiden tuotantoketjun tuottavuuden ja kilpailukyvyn parantaminen, maaseudun peruselinkeinojen kehittäminen ja monipuolistaminen sekä kilpailukyvyn parantaminen, alueellisten erojen vähentäminen erityisesti harvaan asutun maaseudun ja ydinmaaseudun välillä sekä yhteisöllisyyden hyödyntäminen maaseudun kehittämistyössä. Tämän lisäksi strategiaa tarkennettiin uusia haasteita vastaavaksi kirjaamalla siihen vuonna 2010 ilmastonmuutos, uusiutuvat energialähteet, vesienhoito, biologinen monimuotoisuus ja maitoalan rakenneuudistus sekä näihin liittyvien innovatiivisten toimien edistäminen ja maaseutualueiden laajakaistainfrastruktuuri. (MMM 2006 ja 2010; 2 ja 21.)

Suomen Maa- ja metsätalousministeriön uusi hallinnonalan strategia 2012-2022 on nimetty seuraavasti: Ruoka ja uusiutuvat luonnonvarat – leipää ja

hyvinvointia elinvoimaisesta luonnosta. Sen tarkoituksena on turvata kohtimainen ruokatuotanto, huomioida ihmisten ja eläinten hyvinvointi, säilyttää maaseutu elävänä tuleville sukupolville ja luoda edellytyksiä maaseudun kehittymiselle ja yrittäjyydelle. Lisäksi sen tarkoitus on edistää innovaatioita, osaamista, kulttuuria ja elämyksiä sekä riskienhallintaa. Ruokaturvalla halutaan myös ajaa vastuullista ja kilpailukykyistä asennetta kansainvälisenä edelläkävijänä, jolloin Suomen ruokateollisuus on maailman huippuluokkaa. (MMM 2012.)

Sekä tämä vuonna 2013 päättyvä strategia että uusittu, vuoteen 2020 asti ulottuvastrategia tukevat opinnäytetyön aihetta. Perhemuotoinen tilusrakenne säilyttää maaseudun elinvoimaisena ja asuttuna. Samalla se ylläpitää avointa ja monipuolista maatalousmaata, pitää ympäristökuormituksen kohtuullisena pienemmällä tilusrakenteella sekä ylläpitää monipuolista maaseutua. Tämä edellyttää toimiakseen verkostoitumista tuottajien ja muun maaseudun toimijoiden kanssa. Maatalousyrittäjien ja yhteistyöverkoston on kyettävä saamaan tehdystä työstä kohtuullinen korvaus, jotta tavoite elinvoimaisuudesta voi toteutua.

Kuvio 1. MYEL-tilat peltopinta-alan mukaan v. 1985 – 2011. Lähde: Mela tilastot Tolonen 2012.

Suomen maatalous on pienimuotoista (kuvio 1). Vuonna 2011 Suomessa oli alle 30 hehtaarin tiloja vielä 58 prosenttia ja 30 - 50 hehtaarin tiloja oli 19 prosenttia kaikista tiloista. Maatilojen määrät ovat EU:n aikana kaikkiaan vähentyneet yli 50 prosenttia. Maatalous on kuitenkin edelleen paikallisesti merkittävä maaseudun työllistäjä. Tällä hetkellä maatalous työllistää maaseudun työikäisistä naisista joka viidennen ja miehistä joka neljännen. Tilojen nopea vähentyminen on laskenut maatalouden työpaikkojen määrää, ja siten maatalouden merkitys maaseudun kokonaistyöllisyydelle on heikentynyt. (MMM 2006 ja 2010, 2 ja 21; Tike 2012.)

Suomalaiset maatilat, kylät ja haja-asutusalueen yrittäjyys ovat Suomen erinomainen vahvuus. Tämä ominaispiirre halutaan säilyttää. Maataloudella on suuri merkitys maaseutumaiseman ylläpitäjänä ja hoitajana. Maatalousmaan osuus koko Suomen pinta-alasta on vain 8,9 prosenttia. Perinteinen pientilavaltainen maaseutumaisema on viimeisten vuosikymmenten

aikana tuotannon tehostumisen myötä vähentynyt ja maisema on muuttunut yksipuolisemmaksi. Tähän ovat osaltaan vaikuttaneet viljelyn yksipuolistuminen tilakokojen kasvaessa sekä kilpailun kiristyminen. (MMM 2006 ja 2010, 2 ja 21; Tike 2012.)

Suomen maa- ja metsätalous sekä niihin liittyvä tuotantotoiminnan jalostus toimivat muuttuvassa toimintaympäristössä. Näiden tuotannonalojen säilyminen edellyttää tukitoimien jatkuvuutta maaseudun peruselinkeinojen kehittämisen turvaamiseksi ja kilpailukyvyn parantamiseksi. Euroopan unionin maataloustukien poisto ja kaikkien maatalouskauppojen esteiden purkaminen globaalisti vähentäisi Suomen vilja-alaa ja maidontuotantoa merkittävästi, käytännössä 25 - 30 prosenttia. Eniten muutokset vaikuttaisivat liha-alaan, joka laskisi vielä enemmän kuin viljan- ja maidontuotanto. Tuilla on siten Suomen maatalouden säilymisen kannalta merkittävä vaikutus. Suomen elintarviketuotannon globaalia rakennekehitystä voidaan täysin verrata muiden Euroopan unionin maiden kehitykseen. Sille on ominaista tilaluvun ja työvoiman väheneminen, tuotannon koneellistuminen ja tehostuminen, alueellinen ja tilakohtainen erikoistuminen sekä tilakohtaisesta omavaraisuudesta luopuminen. (Niemi & Rikkinen 2010, 3-5.)

Pelkästään tilakokoa kasvattamalla maatalousyrittäjä on vaarassa uupua yksin suuren työ- ja velkataakkansa alla. Tämän lisäksi tuotannon yksipuolisuus tuhoaa Suomen maatalousmaiseman monimuotoisuutta. Keskeinen haaste onkin tuottavuuden parantaminen ja markkinasuuntautuneisuuden lisääminen kaikilla maatalouden keskeisillä tuotannonaloilla. Suomen maatalouden strategiassa esitetään rakenteen kehittämisen toimenpiteiden kohdentuvan erityisesti perheviljelmiin ja niiden yhteistoimintayrityksiin. Tämän lisäksi erityinen kohde on kehittää toiminnan organisoitumistapoja ja -muotoja, esimerkiksi maatilojen ja maaseutuyritysten yhteistyön hyödyntämisessä. (MMM 2006 ja 2010, 2-21; Niemi & Rikkinen 2010, 3-5.)

2.2. Tutkimuksen tavoite ja aiheen rajaus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on löytää keinoja Suomen pienmaatalouden säilyttämiseen elinvoimaisena ja tilusrakenteet hallittuina. Tähän pyritään etsimään tällä tutkimuksella vastausta. Suomen maatalous tarvitsee suurtuotannolle vaihtoehtoisen toimintamallin, jossa hyödynnetään tilojen olemassa olevia vahvuuksia. Nämä maatilojen selviytymiskokemukset ovat opiksi muille alalla toimiville ja antavat uskoa kotimaisen maaseudun tulevaisuuteen.

Tutkimuksen tavoitteet ovat

- 1) Pientilojen ja keskisuurien tilojen säilyttäminen Suomen maataloustuotannossa kannattavana
- 2) Pienmaatalouden kannattavuuden kautta säilyttää maaseutu elinvoimaisena ja haja-asutusalueet monipuolisina, mikä vaikuttaa myös kylien vireyteen, toiminnan laajuuteen ja maatalousyrittäjien hyvinvointiin.

Tavoitteista johdetut tutkimuskysymykset ovat

- a) Mitä suomalaisilta pieniltä (30 hehtaarin ja sen alle) sekä keskikokoisilta (yli 30 - 50 hehtaaria) maataloilta edellytetään, jotta ne pystyvät jatkamaan kannattavaa toimintaa edelleenkin?
- b) Mitkä ovat ne tilojen ylivoimaisuustekijät, joiden varaan näiden tilojen toiminta rakentuu?

Tutkimuksessa tarkastellaan vain maatalojen maataloustuotantoa ja siihen liittyviä liitännäiselinkeinoja.

2.3. Tutkimuksen suorittaminen

Työn teoreettisen viitekehyksen muodostavat Suomen maatalousstrategia tulevaisuuteen liittyvine reunaehtoineen sekä Suomen maatalouden tuottavuus ja kilpailukyky. Lisäksi siinä tarkastellaan maatalouden monialaisuutta eli sekamuotoista toimintaa, jota on tutkittu paljon ja jonka mahdollisuuksia Suomen pienmaatalouden säilyttämisessä on pohdittu. Teoreettisessa viitekehysessä tarkastellaan myös maaseutua ja sen monimuotoisuutta sekä maaseudun ja maatalouden tulevaisuuden skenaarioita. Viitekehyksen yksi näkökulma on lisäksi Suomen maatalouden ja maatalojen tuotantorakenteen vertaaminen muihin EU-maihin tilastojen pohjalta.

Työssä hyödynnetään taustatutkimuksena Maatalouden taloudellisen tutkimuskeskuksen (MTT) Taloustohtoriin kirjattua kirjanpitoaineistoa. Tämän pohjalta selvitetään erilaisten kannattavuuden tunnuslukujen perusteella parhaat alueelliset toimialat. Tällä pyritään löytämään ne tekijät, jotka ovat vaikuttaneet tilan kannattavuuteen. Taloustohtorista saatu kirjanpilotilojen tutkimusaineisto ohjaa työtä kannattavuuden selvittämiseen tuotantosuunnan, taloudellisen koon ja tukialueen osalta. Selvityksien edessä rajataan pois ne tilat, jotka eivät kuulu parhaaseen kannattavuusluokkaan.

Työn toinen osa on kyselytutkimus, jolla selvitetään MTK Hämeen maatalousyrittäjien toimintaa, monipuolisuutta, kannattavuutta ja tulevaisuutta. Näiden kysymysten pohjalta pyritään löytämään tilojen ylivoimaisuustekijöitä ja toimintamalleja, joista voi ottaa opiksi. Parhaille tiloille toteutetaan tarkempi syventävä haastattelu, sillä ideana on löytää perheviljelmänä toimivien maatalousyrittäjien selviytymiskeinoja. Tutkimuksen toinen tehtävä on kertoa muille pienviljelijöille mahdollisuuksista, joista kannattaa ottaa oppia.

3 EUROOPAN UNIONIN MAATALOUDEN LÄHTÖKOHDAT

Euroopan unionin yhteisellä maatalouspolitiikalla oli 50 vuotta sitten ensisijaisena tavoitteena turvata asukkailleen riittävä määrä elintarvikkeita. Nykyään tavoite on sama, mutta painoarvo on siirtynyt määrällisestä elintarviketuotannosta laadulliseen. Toissijaisena tavoitteena oli parantaa elintarvikkeiden kilpailukykyä. Siihen vaikuttavat muun muassa erilaiset laatu- ja luonnonmukaisesti tuotettujen elintarvikkeiden merkit, jotka kertovat tuotteen alkuperästä ja valmistusmenetelmistä. Euroopan unionin maa-

talouspolitiikalla on pyritty kehittämään innovatiivista maataloutta ja jatkojalostusta erilaisten tutkimushankkeiden avulla. Tämä on suurin Euroopan unionin jäsenyyden tuottama vahvuus jäsenmaille. Esimerkiksi Suomessa hankkeiden johdosta on toteutettu lukuisia alueellisia, maakunnallisia ja valtakunnallisia kehittämishankkeita. (Euroopan unioni 2012.)

Maaseutua on kehitetty suurin panoksin kohti jotakin uutta: tuhansia kehittämishankkeita, miljoonia koulutuspäiviä, miljardeja ajatuksia. Tuo uusi suuri rooli ei kuitenkaan vielä näy tilastoissa, se ei ole putkahtanut esille kirikkaana ajatuksena maaseudun tehtävästä huomisen yhteiskunnassa. (Kuhmonen & Niittykangas 2008, 6.)

Euroopan unioni on maailman suurin kehitysmaiden elintarvikkeiden tuojaja, ja se on vääristänyt vientimarkkinoiden maailmanmarkkinahintoja erilaisilla vientituilla. Elintarvikkeiden tuonti perustellaan riittävän laajan tuotevalikoiman tarjoamisella asukkaille ja mahdollisimman edullisen kulluttajahinnan toteuttamisella. Euroopan unionin uuden maatalouspolitiikan haasteita ovat elintarvikkeiden riittävyys maailmanlaajuisesti, sillä väestön kasvu vuoteen 2050 mennessä kaksinkertaistaa maataloustuotteiden kulutuksen. Tämä asettaa haasteita maatalous- ja ympäristöpolitiikalle muun muassa ilmastonmuutoksen, ympäristön monimuotoisuuden ja puhtaan juomaveden riittävyyden osalta. (Euroopan unioni 2012.)

Maatalouspoliittisen toimintaryhmän ennakointiraportin mukaan asiantuntijat nostivat Suomen elintarviketaloudelle viisi huolenaihetta, jotka olivat seuraavat:

- maatalousyrityksien kannattavuuden kehitys
- EU:n yhteisen maatalouspolitiikan painoarvo toiminnassa ja kansallisen liikkumavaran käyttömahdollisuuksissa
- EU:n rahamäärän toteuma rahoituskaudelle 2014 - 2020
- kotimaisten elintarvikkeiden osuuden väheneminen ruoankulutuksessa tuontielintarvikkeiden lisääntyessä
- maatalouden ympäristökuormituksen hallinta.

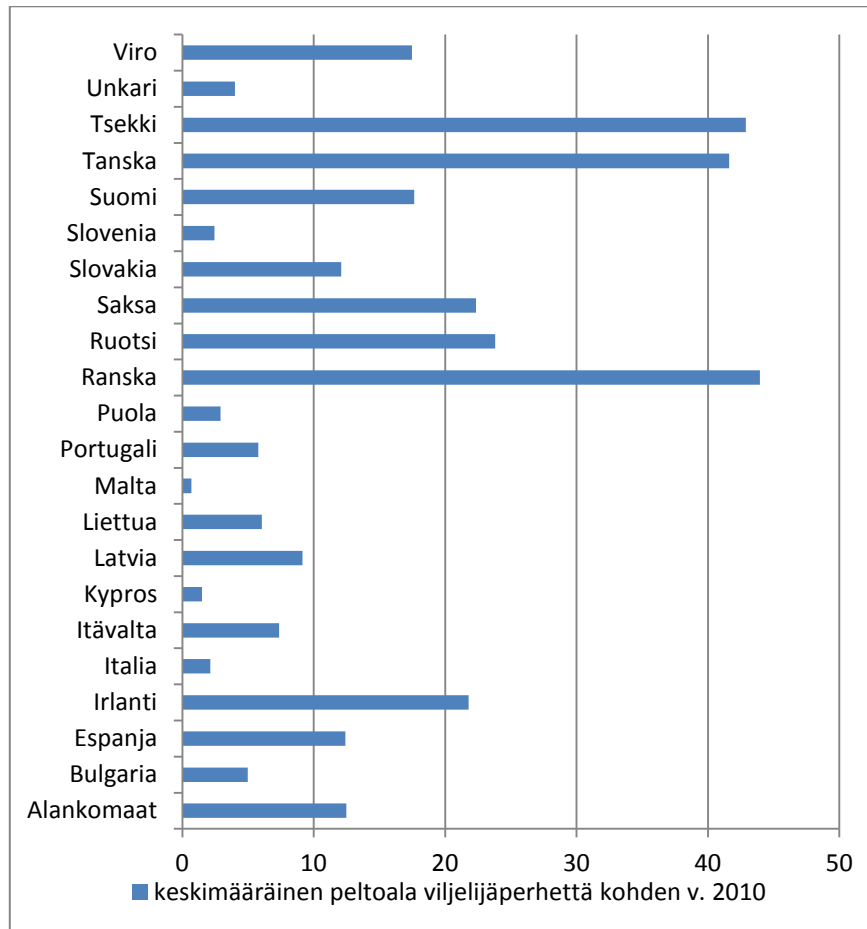
(Ryhänen & Nissinen (toim.) 2011, 13-17.)

3.1. Maatalouden rakenne Euroopan unionissa

Euroopan unionin aikana maataloilta on hävinnyt lähes 5 000 000 työpaikkaa. Eniten työpaikkoja oli kadonnut Itä-Euroopasta: muun muassa Romaniasta, Bulgariasta, Virosta ja Latviasta, joista työpaikkoja oli kadonnut lähes puolet. Suomessa maatalouden työpaikkoja oli kadonnut kolmannes. Vuonna 2000 Euroopan unionin tiloilla työskenteli lähes 15 000 000 henkilöä ja vuonna 2012 enää 10 000 000 henkilöä. Mikäli osa-aikaiset työntekijät sekä perheenjäsenet lasketaan EU:n työvoimaan mukaan, niin vuonna 2010 maatalouden parissa työskenteli 25 000 000 henkilöä. (Holmberg 2013, 3.)

Maatalouden työpaikkojen väheneminen johtuu pääasiassa tuottavuuden noususta ja tilojen kasvusta. Vielä vuonna 2013 oli puolet Euroopan unionin maataloista alle kahden hehtaarin kokoisia. Maatilojen pääasiallinen

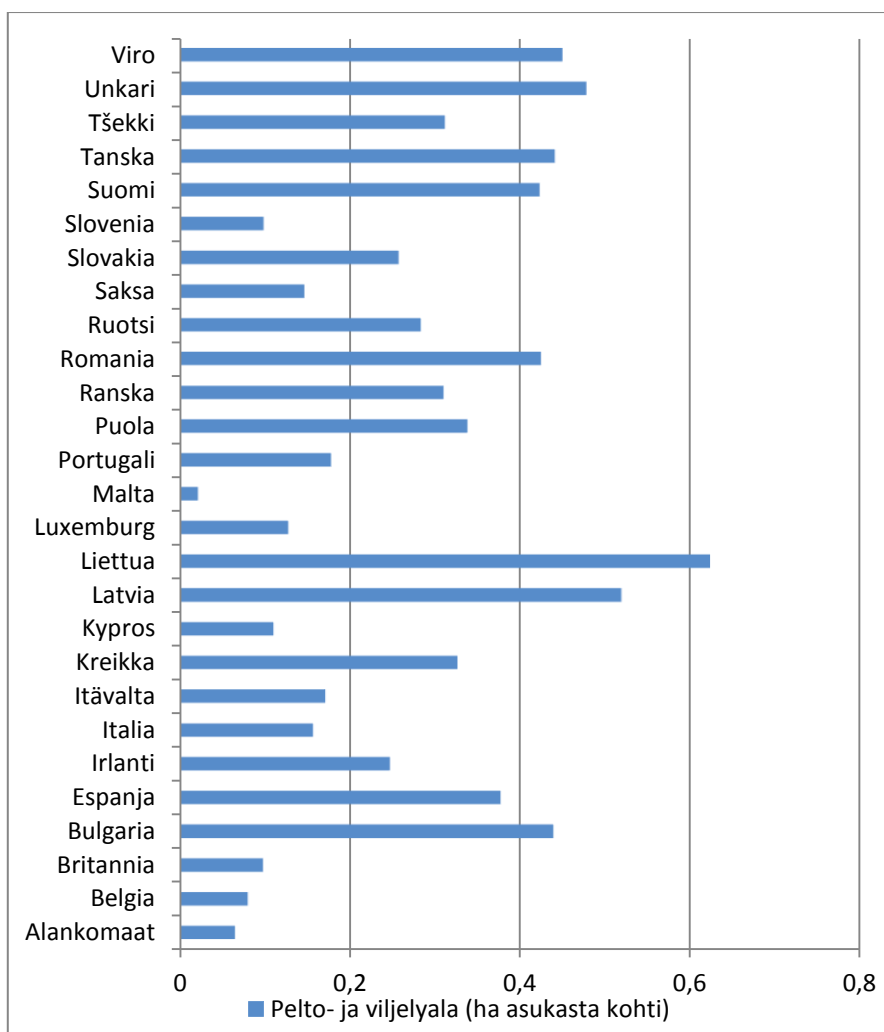
muoto on perheviljelmä, ja 80 prosentilla tiloista työt tehdään edelleen viljelijäperheen voimin. Kaikkiaan EU-maiden työvoimasta työskentelee maatalouden parissa viisi prosenttia koko väestöstä. (Holmberg 2013, 3.)

Kuvio 2. Eräiden EU-maiden peltopinta-ala viljelijäperhettä kohden v. 2010. Lähde: Eurostat 2012.

Kuvio 2 tuo esiin Euroopan unionin peltopinta-alan viljelijäperhettä kohden niiltä mailta, joilta se Eurostat-taulukoista oli inhimillisesti selvitettävissä. Kuvion peltoala on siten ohjeellinen, että viljelijöiden lukumääriä ei ollut saatavissa kuin vuodelta 2007, mutta viljelysmaan osuus oli vuodelta 2010. Täten luku ei ole täysin luotettava vaan ainoastaan suuntaa antava, sillä viljelijöiden määrä on koko Euroopan alueella vähentynyt.

Kuvio tuo esiin kuitenkin kattavasti, ettei Euroopan unionin alueella maanviljelys ole aina mahtipontista, vaan kyseisen maan tavan mukaisesti toteutettua. Kuvion EU-maista neljällätoista maalla on Suomen viljelysalaa pienemmät peltoalat. Suuremmat peltoalat ovat vain maatalouden suurtuotantomaisissa Tšekissä, Tanskassa, Saksassa, Ruotsissa, Ranskassa ja Irlannissa. Kuitenkin monissa selvityksissä (Rauhala 2004; Myyrä 2002; Lehtonen ym. 1999) painotetaan Suomen pientä peltoalaa ja esitetään sen olevan vaikuttamassa Suomen maatalouden kannattavuuteen.

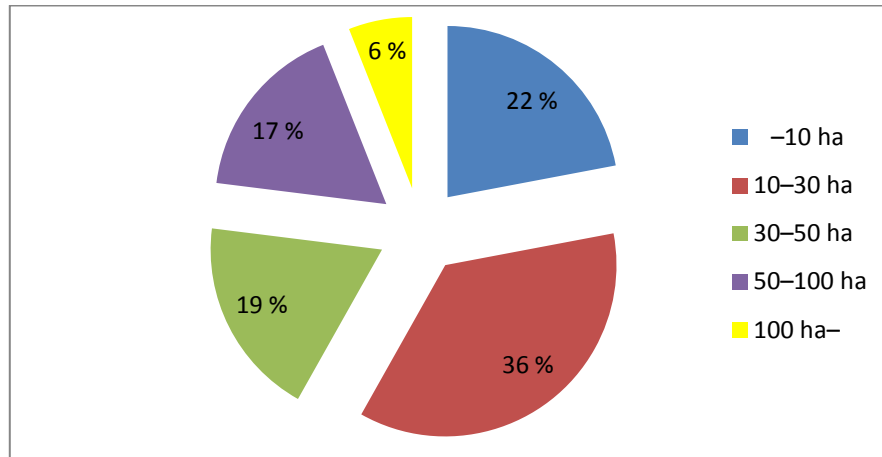
Kuvio 3. EU-maiden pelto- ja viljelyala hehtaareina kyseisen maan asukasta kohden laskettuna vuonna 2009. Lähde: Eurostat 2012.

Euroopan unionin peltoalan määrä hehtaareina maan asukasta kohden vuonna 2009 (kuvio 3) osoittaa kiistatta kuinka eriarvoisessa asemassa eri Euroopan maissa olemme. Suomi on Euroopan pohjoisin EU-valtio, jossa pienet satotasot hillitsevät ylituotantoa ja ylläpitävät omavaraisuutta kestävältä pohjalta. Kaikilla muilla EU-mailla on Suomea paremmat viljelyolosuhteet ja satotasot.

3.1.1. Suomen maatalouden rakenne

Suomessa on vielä runsaasti maatiloja, joiden koko on eräiden EU-maiden mittakaavassa pieni. Maatilojen rakennemuutos on ollut väistämätön Suomen liittyttyä Euroopan unioniin. Vuonna 1990 Suomen maatilojen keskimääräinen peltopinta-ala oli 17 hehtaaria, kun se vuonna 2011 oli jo 37 hehtaaria. Vuosien 1990 - 2011 aikana maatilojen määrä on vähentynyt yli 52 prosenttia ja tilojen keskimääräinen peltoala vastaavasti noussut noin 54 prosenttia. Suomessa tilojen vähentyminen ei ole vaikuttanut viljeltävien peltojen osuuteen. Lopettaneiden viljelijöiden pellot ovat siirtyneet vuokrauksen tai oston kautta toisten viljelijöiden käyttöön. Tilojen

prosentuaalinen lukumäärä vuonna 2011 oli peltomäärän mukaan jaoteltuna seuraavan (kuvio 4) mukainen.

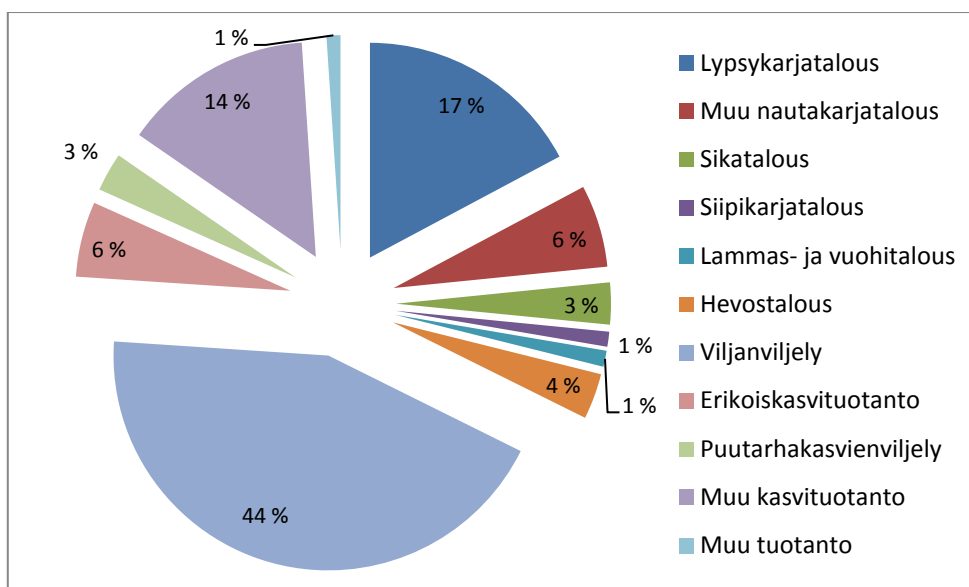

Kuvio 4. Suomen tilat prosentteina peltoalan mukaan jaoteltuina 2011.

Kuvion 4 perusteella voimme päätellä pienien (eli 30 hehtaaria tai sitä pienempien) maatilojen lukumäärän olevan Suomessa 58 prosenttia kaikista tiloista. Keskikokoisten (eli yli 30 - 50 hehtaarin) maatilojen osuus oli 19 prosenttia. Näin pienien ja keskikokoisten tilojen osuus kattoi vuonna 2011 Suomen tiloista 77 prosenttia. Suurien ja erittäin suurien maatilojen osuus maatilojen määrästä oli vain 23 prosenttia, mutta ne kattoivat kaikkiaan 59 prosenttia Suomen peltoalueista. Tällä perustiedolla haluan selkeyttää maataloudessa tapahtunutta rakennemuutosta ja tiluskokoa tällä hetkellä. Toistaiseksi meillä Suomessa on parempi tilanne kuin useassa muussa Euroopan maassa (kuvio 15). Näissä maatalousmaan ja muun maan osuus täyttää lähes koko maan pinta-alan. (Tike 2012; Luonnontila 2012.)

3.1.2. Suomen maatalouden toimialat

Suomen maatalous on hyvin monipuolista (kuvio 5). Tilojen päätuotantosuunnat kuitenkin vaihtelevat alueittain. Kaikkiaan kahdella kolmasosalla maataloista päätuotantosuuntana oli kasvintuotanto ja kolmasosalla kotieläintalous. Viimeisen 20 vuoden aikana kotieläintilojen määrä on laskenut yli 70 prosenttia. Eläinten lukumäärä ei kuitenkaan ole laskenut samassa suhteessa, vaan olemassa olevien kotieläintilojen eläinmäärät ovat kasvaneet.

Kuvio 5. Maatilojen alakohtaiset osuudet tuotantosuunnittain Suomessa vuonna 2011. Lähde: Tike 2012.

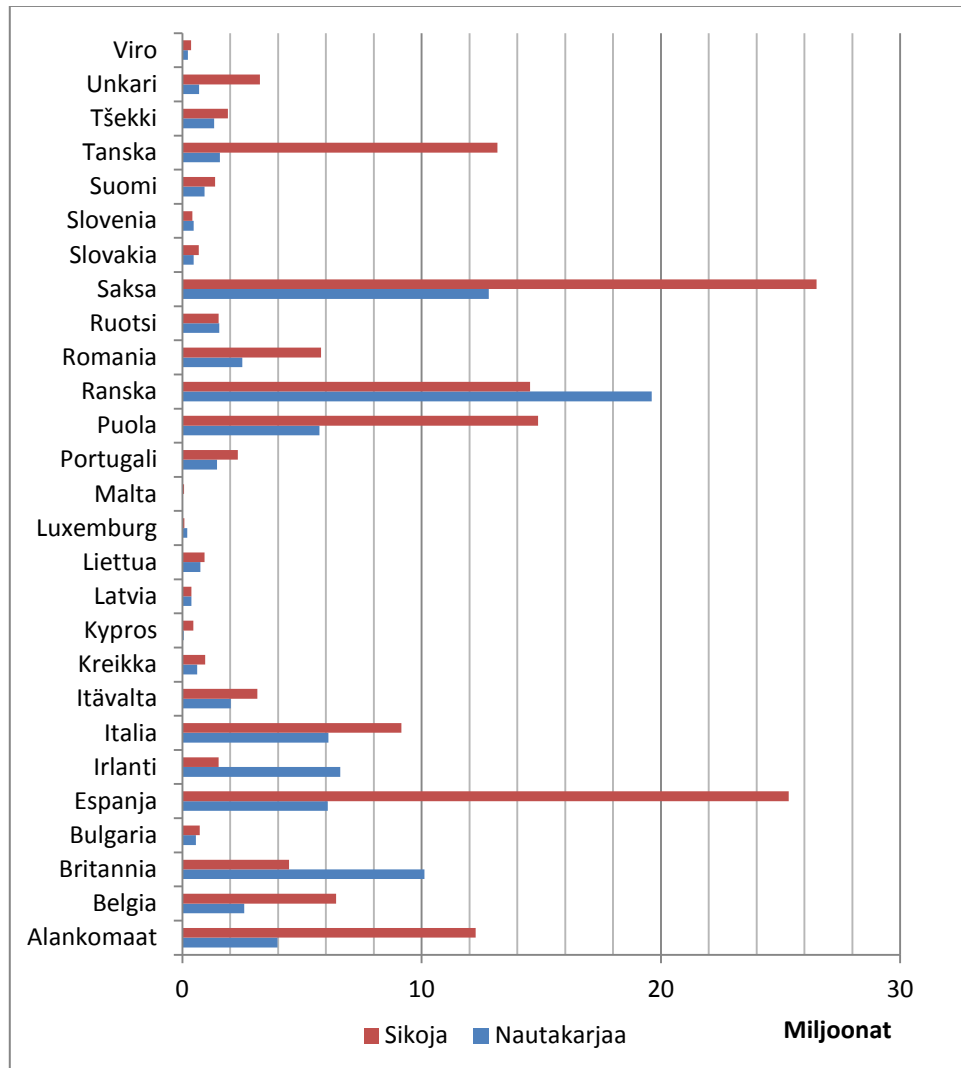
Lähes kaikkialla Suomessa viljanviljely ja muu kasvituotanto ovat yleisimmät tuotantosuunnat kokonaistilamääriin nähden. Lypsykarjatalous on yleisin tuotantomuoto nykyisin enää Pohjois-Savossa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Muu nautakarjantuo-
tanto on edellisten alueiden lisäksi yleisintä Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan alueilla. Sikatalous on yleisintä Etelä-Pohjanmaan ja Varsinais-Suomen alueilla. Siipikarjatalous taas on voimakkainta Varsinais-Suomen, lammas- ja vuohitalous Lapin ja hevostalous Uudenmaan, Pirkanmaan ja Keski-Suomen alueilla. Erikoiskasvituo-
tanto on yleisintä Varsinais-Suomessa, puutarhatuotanto Varsinais-Suomessa ja Pohjois-Savossa sekä muu tuotanto, joka ei sovi mihinkään aikaisemmin mainittuun ryhmään, on yleisintä Etelä-Savon alueella. (Tike, Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus 2012.)

Viljelijöistä eli tilan omistajista 11 prosenttia oli naisia. Maatiloista 88 prosenttia oli yksityishenkilöiden ja 10 prosenttia perikuntien ja maatalo-
usyhtymien omistuksessa. Osakeyhtiöitä maatiloista oli prosentti. Viljeli-
jöiden keski-ikä Suomessa oli 51 vuotta. Yleisin tuotantosuunta molem-
milla sukupuolilla oli viljanviljely, seuraavaksi yleisin tuotantosuunta miehillä oli lypsykarjatalous ja naisilla muu kasvituotanto. Kolmannella sijalla miehillä oli muu kasvituotanto ja naisilla lypsykarjatalous. (Tike: Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus 2012.)

3.2. Tuotantoeläinmäärät Euroopan unionissa

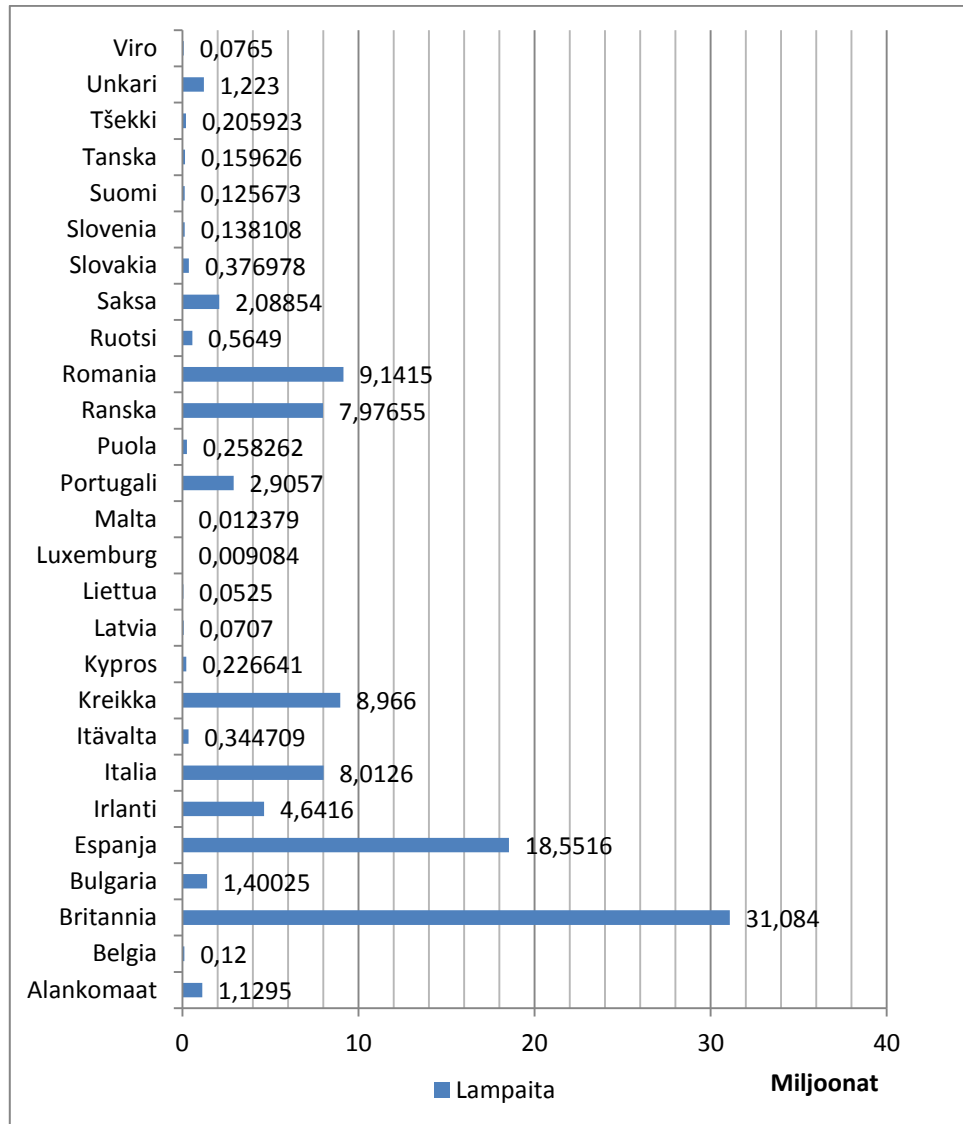
Euroopan unionin alueen yleisimmät tuotantoeläimet ovat lukumäärittäin ja maakohtaisesti hyvin erilaiset. Eurostatin (2012) tilaston mukaan eläin-
määrät olivat muualla Euroopassa huomattavasti Suomea korkeammat (kuviot 6, 7, 8, 9 ja 10), vaikka maakohtainen eläinmäärä olisi joissakin eläinlajeissa Suomea alhaisempi. Maan pinta-alaan suhteutettuna eläinti-
heydet ovat kuitenkin huomattavasti korkeammat kuin Suomessa.

Eurostatin vuoden 2010 tilaston mukaan nautojen ja sikojen osuudet (kuvio 6) vaihtelivat maittain voimakkaasti. Eläinmäärät on kuvattuna taulukossa miljoonissa tulkinnan helpottamiseksi. Suurimpia sikatuotannon maita olivat Tanska, Saksa, Romania, Ranska, Puola, Italia, Espanja, Belgia ja Alankomaat. Suurtuotantomaisissa, joissa eläinmäärä on yli 25 miljoonaa sikaa, ovat Saksa ja Espanja. Pienimmät sianlihan tuotantomaat, joissa eläinmäärä on alle miljoona sikaa, ovat Viro, Slovenia, Slovakia, Malta, Luxemburg, Latvia, Kypros, Kreikka ja Bulgaria. Näistä Maltan tuotanto on pienin noin 70 000 sialla. Suomessa sikoja oli vuonna 2010 hiukan alle 1,4 miljoonaa.

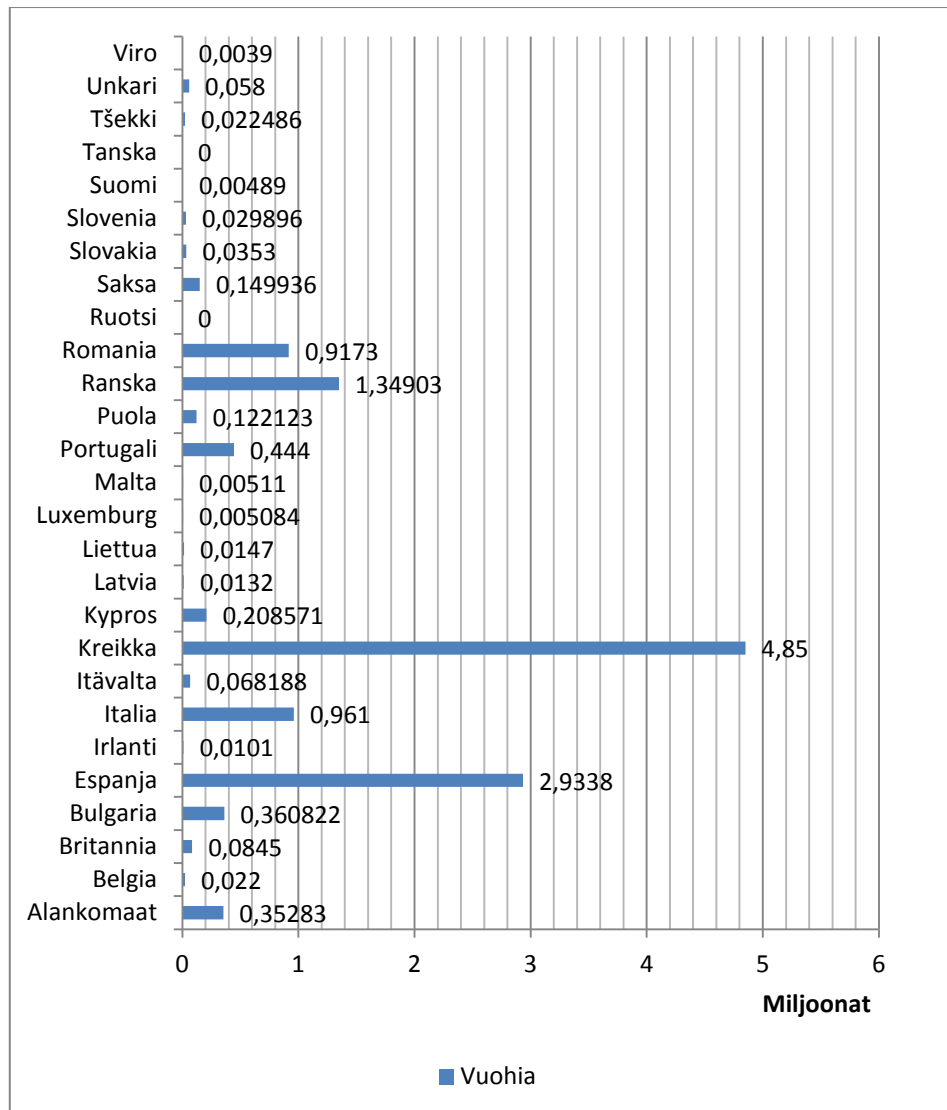
Kuvio 6. Eläinmäärät (kpl) sikojen ja nautojen osalta Euroopan unionin maissa vuonna 2010. Lähde: Eurostat 2012.

Nautakarjan suurtuotantomaita (kuvio 6) Euroopan unionin alueella ovat Saksa, Ranska, Puola, Italia, Irlanti, Espanja, Britannia ja Alankomaat. Ranska ja Saksa ovat kuitenkin ehdottomasti suurimmat naudantuotantomaat. Näiden maiden nautojen määrä on Ranskassa likimain 20 miljoonaa ja Saksassa lähes 13 miljoonaa eläintä. Vähiten nautoja on Maltalla, jossa oli alle 15 000 nautaa. Seuraavalla sijalla on Kypros vajaalla 60 000 naudalla. Suomen kokonaisnautojen määrä vuonna 2010 oli vajaa 950 000 nautaa.

Kuvio 7. Lampaiden lukumäärä (kpl) Euroopan unionin maissa vuonna 2010. Lähde: Eurostat 2012.

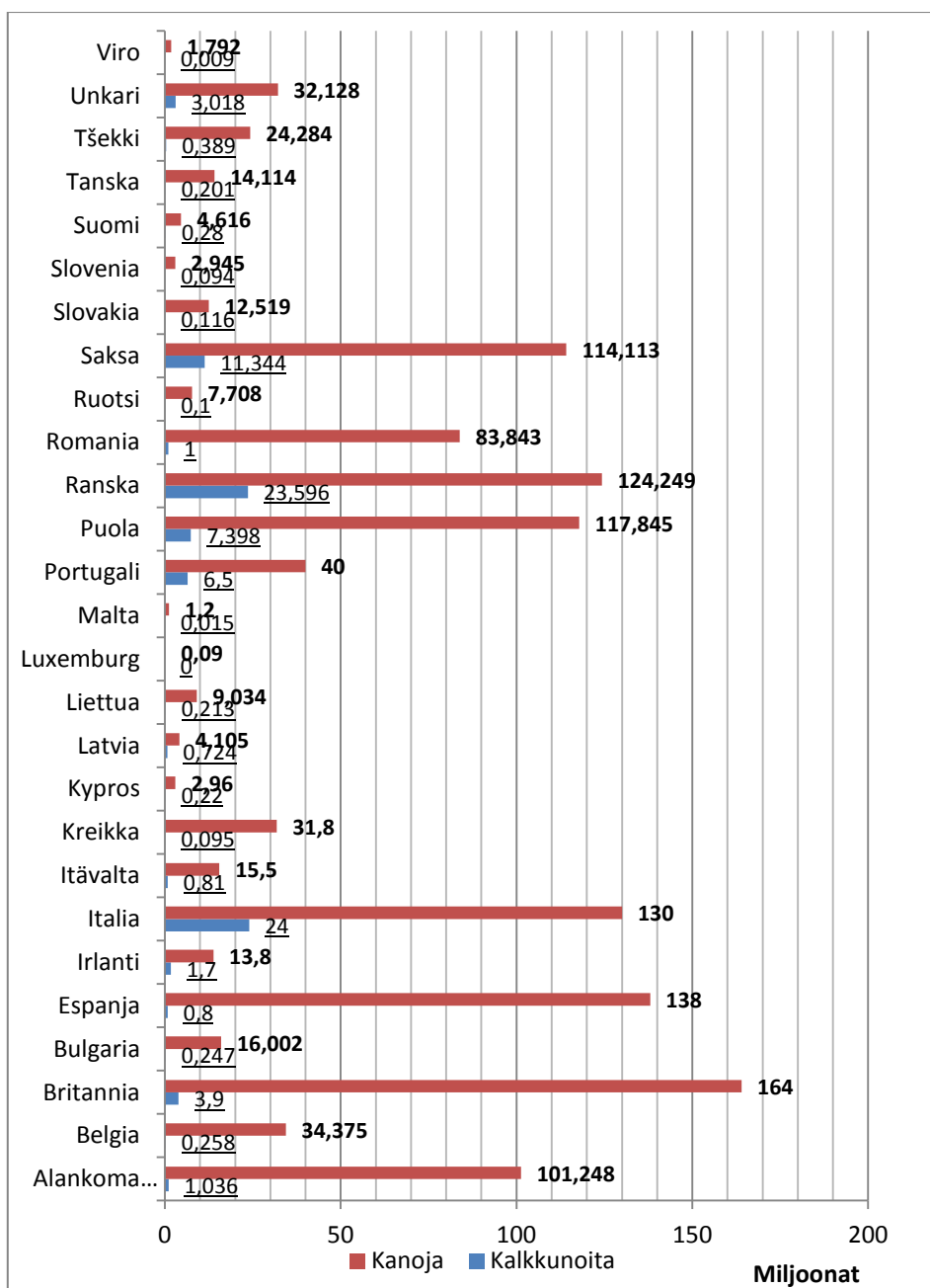
Euroopan unionin suurimpia lammasmaita ovat Eurostat-tilaston (kuvio 7) mukaan vuonna 2010 Britannia yli 31 miljoonalla ja Espanja yli 18 miljoonalla eläimellä. Lähes 10 miljoonan lammasmäärään pääsevät EU-maista Romania, Ranska, Kreikka ja Italia. Luxemburgissa lampaita on noin 9 000 kappaletta, joka oli Euroopan unionin alueella pienin lammasmäärä. Seuraavaksi vähiten niitä on Maltalla, jossa luku oli yli 12 000 lammasta. Suomessa vuonna 2010 lampaiden lukumäärä oli hiukan yli 125 000.

Kuvio 8. Vuohien lukumäärä (kpl) Euroopan unionin maissa vuonna 2010. Lähde: Eurostat 2012.

Vuohitalous on yleinen tuotantomuoto Euroopan unionin maissa. Samaisen Eurostat-tilaston (kuvio 8) perusteella suurin vuohimäärä on Kreikassa, jossa oli lähes 5 miljoonaa eläintä. Seuraavaksi eniten vuohia on Espanjassa, jossa oli likimain 3 miljoonaa eläintä. Vähiten vuohia on Ruotsissa ja Tanskassa, joissa ei vuoden 2010 tilaston mukaan ole yhtään vuohia. Samaisen tilaston mukaan Virossa on alle 4 000 vuohia ja Suomessa alle 5 000.

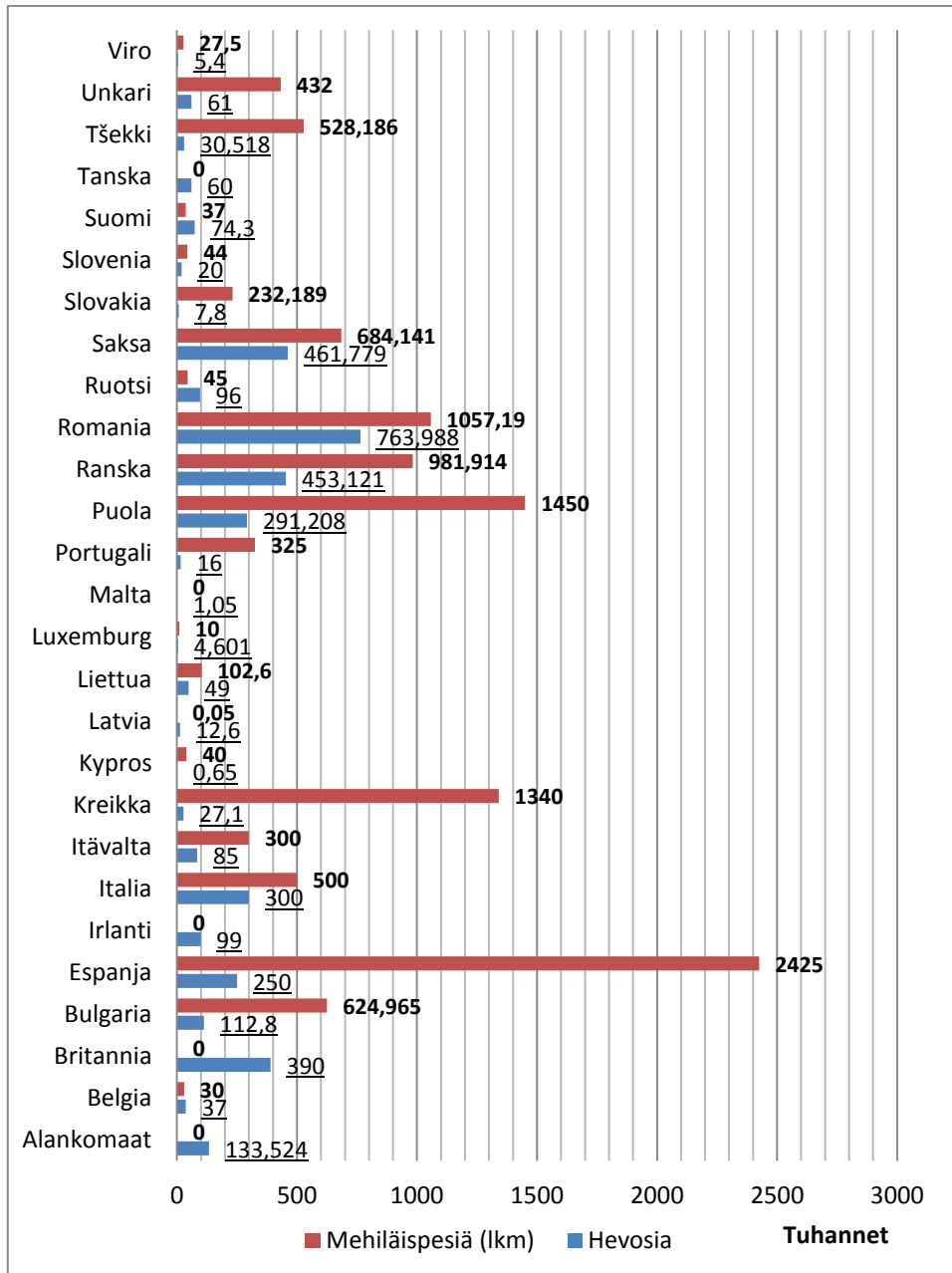
Siipikarjan kasvatusta on Euroopan unionin maissa yleistä. Näissä maissa eläinmäärät ovat niin suuria, että tilasto on laadittu miljoonaa eläintä kohden. Kanojen määrä on huomattavasti suurempi kuin kalkkunoiden. Suurimpia kanantuotantomaita ovat Britannia, Espanja, Italia, Ranska, Puola ja Saksa. Kanoja on suhteessa suuri määrä kaikkiin tuotantoeläinmääriin verrattuna Euroopan unionin alueella. Vähiten kanoja on kuitenkin pienissä maissa, kuten Luxemburgissa ja Maltalla.

Kuvio 9. Euroopan unionin kana ja kalkkunamäärät (kpl) vuonna 2010. Lähde: Eurostat 2012.

Kalkkunoiden osuus (kuvio 9) on suurinta Italiassa, Ranskassa ja Saksassa. Vähäisintä se on Luxemburgissa, jossa tilaston mukaan ei olisi yhtään kalkkunaa. Seuraavaksi vähiten kalkkunoita on Virossa ja Maltalla. Suomessa samaisen tilaston perusteella oli vuonna 2010 kaikkiaan 4 616 000 kanaa ja 280 000 kalkkunaa.

Edellisten tuotantoeläinmäärien lisäksi Eurostat-tilastoista vuodelta 2010 löytyivät eläinmäärät (kuvio 10) mehiläispesien ja hevosien lukumääristä. Ehdottomasti suurin hunajantuotantomaa on Espanja 2,5 miljoonalla pesällä. Seuraavana tulivat Puola 1,5 miljoonalla ja Kreikka 1,34 miljoonalla mehiläispesällä. Yhtään mehiläispesää ei ollut tilaston mukaan viidellä Euroopan unionin maalla, jotka ovat Tanska, Malta, Irlanti, Britannia ja Alankomaat. Suomessa tilaston mukaan oli 37 000 mehiläispesää.

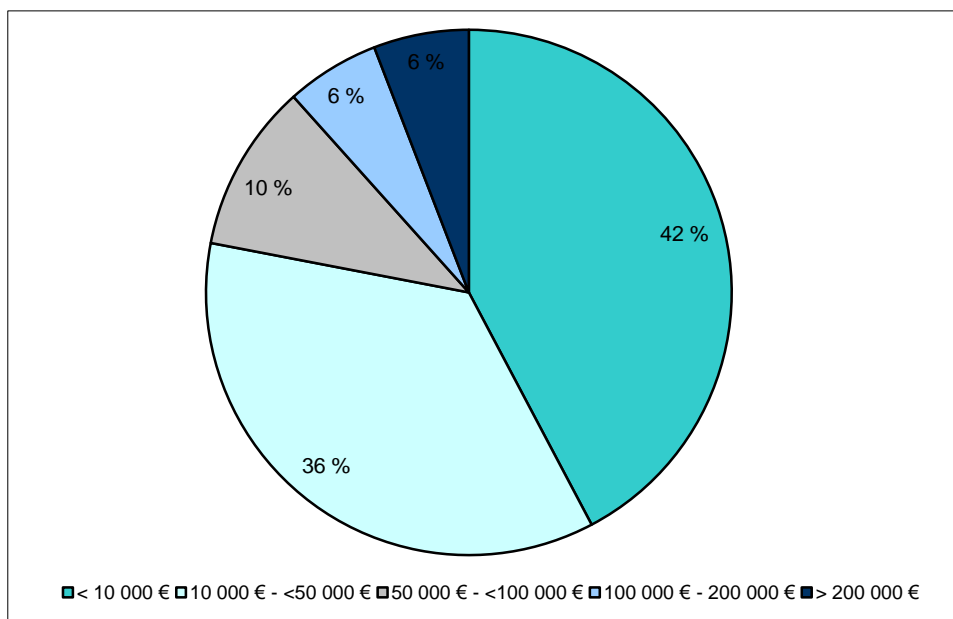

Kuvio 10. Euroopan unionin mehiläispesien ja hevosten lukumäärä (kpl) vuonna 2010. Lähde: Eurostat 2012.

Suurin hevosmäärä (kuvio 10) Euroopan unionin maista oli vuonna 2010 Romanialla, jossa on yli 700 000 hevosta. Seuraavalla sijalla tulevat rintarinnan Saksa ja Ranska, joissa on liki 500 000 hevosta. Vähiten hevosia oli Kyproksella, jossa on samaisen tilaston mukaan vain 650 hevosta. Seuraavaksi vähiten hevosia on Maltalla reilun tuhannen hevosen lukumäärällä. Suomessa vuonna 2010 oli yli 74 000 hevosta.

3.3. Maatalouden monialaisuus Suomessa

Monialaisia maatiloja ja puutarhayrityksiä on Suomessa kolmannes tiloista. Tämä tarkoittaa sitä, että perinteisen maataloustuotannon ohella yrityksessä harjoitetaan muuta yritystoimintaa.

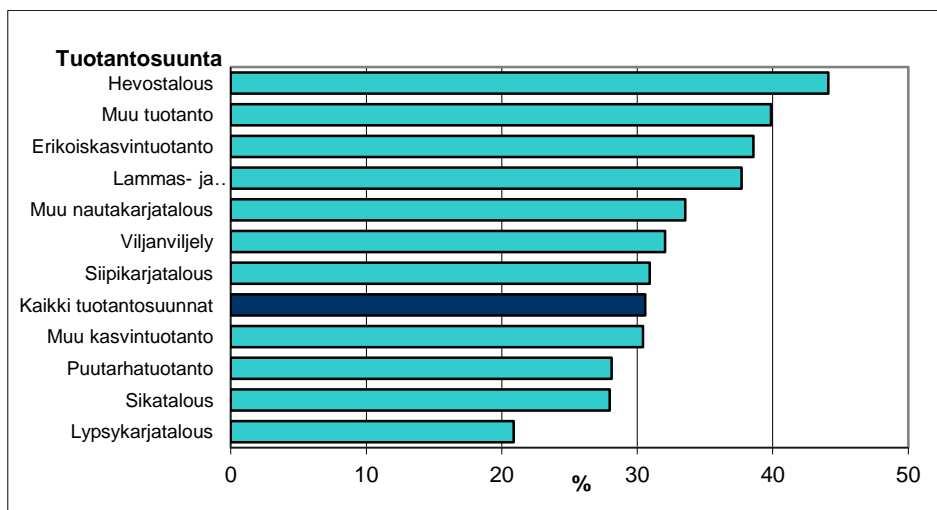
Kuvio 11. Monialaisten tilojen jakautuminen Suomessa liikevaihdon mukaan vuonna 2010. Lähde: Matilda 2012.

Yli 40 prosenttia Suomen monialaisten tilojen yritystoiminnasta (kuvio 11) oli liikevaihdoltaan alle 10 000 euroa. Toisaalta monialaisuus on voinut kehittyä myös merkittäväksi toiminnaksi, sillä kaksitoista prosenttia Suomen monialaisista tiloista saa yritystoiminnallaan yli 100 000 euron liikevaihdon. Yleisimpiä yritystoiminnan muotoja ovat koneurakointi, matkailu sekä elintarvikkeiden ja puun jalostus. Uusina toimialoina ovat nousseet energiatuotanto, hoiva-alan yrittäjyys ja hevostalous. Monialayrittäjyys jakaantuu verotuksen perusteella kolmeen sektoriin: monialayritys (MVL), portfolioyritys (YVL) ja metsätalous (TVL). (MMM Tike 2012; Rantamäki-Lahtinen 2000 ja 2002; Rikkinen & Harmonen & Teräväinen 2008, 42.; Rantamäki-Lahtinen & Vesanen ym. 2008.)

Monialaisia maatiloja oli Suomessa lähes 20 000 vuonna 2011. Monialaisuus on siis yleinen toimintatapa jo kolmanneksella maataloista. Monialaisia tiloja oli eniten kaupunkien ja taajamien läheisyydessä sekä harvaan asutulla seudulla. Vähiten niitä esiintyy ydinmaaseudulla. Maatalouden monialaisuutta harjoitettiin yleisimmin kasvinviljelytiloilla ja erikoiskasvintuotantotiloilla. Lähes 90 prosentilla monialaisista tiloista hyödynnettiin toiminnassa maatalouden ja puutarhatuotannon koneita, rakennuksia, alueita tai tuotteita. (MMM Tike 2012; Rantamäki-Lahtinen 2000 ja 2002; Rikkinen & Harmonen & Teräväinen 2008, 42.; Rantamäki-Lahtinen & Vesanen ym. 2008.)

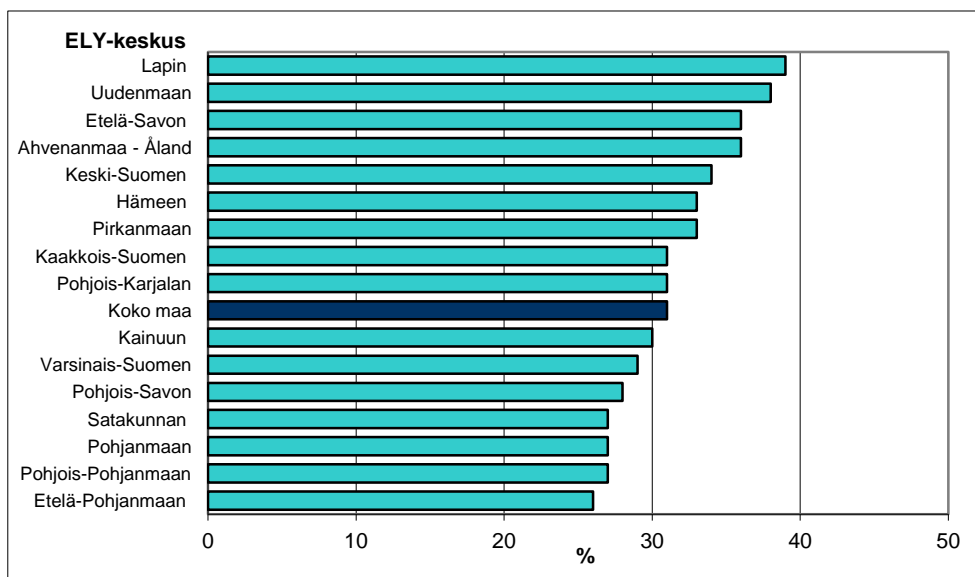
Monialaisten tilojen yhteydessä voisi nostaa esille yhden yleisen ja yhä kehittyvän tulevaisuuden toimintamallin, lähiruoan. Lähiruoka on tämän hetken trendi, ja se hyödyntää useampia monialaisten tilojen tarjoamia tuotteita. Lähellä tuotettu ruoka ratkaisee kuluttajien mielestä monta ongelmaa: ruoan alkuperä on helpompi jäljittää, ruoantuotannon välikäsien määrä vähenee, lyhyet kuljetusmatkat pitävät ruoan tuoreena, lisäaineita ei tällöin tarvita ja ruoan kuljetusmatkojen lyhentyessä sen hiilijalanjälki

pienenee. Useiden lähiruokatutkimusten mukaan lähiruoka mielletään peruselintarvikkeeksi. Yleisemmin lähiruoka on liha-, maitotalous-, vilja-, hedelmä- ja marjatuotteita, kalaa, vihanneksia ja juureksia sekä sieniä. Selvityksessä lähiruoka miellettiin ennemmin jalostamattomaksi raaka-aineeksi kuin jalostetuksi tuotteeksi. Tulevaisuudessa lähiruoan jalostusasteen nostaminen on ratkaiseva tekijä lähiruoan menestymiselle. (Paananen ja Forsman 2003,13.; Isoniemi ym. 2006; Sitran raportti 2010; Ollila & Eronen ym. 2010.)

Kuvio 12. Monialaisten tilojen osuus tuotantosuunnittain kaikista tiloista vuonna 2010. Lähde: Matilda 2012.

Monialaisista tiloista (kuvio 12) yli 40 prosentilla on hevostila. Hevostalouden kanssa lähes samaan yleisyysluokkaan ylsivät muu tuotanto, erikoiskasvintuotanto sekä lammas- ja vuohitalous. Vähiten monialaisuutta oli lypsykarja- ja sikatiloilla.

Kuvio 13. Monialaisten tilojen osuus suhteessa ELY-keskuksen alueen kaikista tiloista vuonna 2010. Lähde: Matilda 2012.

Monialaiset maatilat ovat määrällisesti yleisempiä Varsinais-Suomessa ja Etelä-Pohjanmaalla. Vähiten monialaisuutta on Ahvenanmaan ja Kainuun alueilla.

Alueen tilojen lukumäärään suhteutettuna (kuvio 13) monialaisuus oli yleisintä Lapissa. Siellä monialaisia tiloja oli 40 - 100 prosentilla alueen kuntien maatilojen lukumäärästä. Lapissa monialaisuus oli tavallisesti yhteydessä porotalouteen ja matkailuun. Toisella sijalla oli Uusimaa 38 prosentin osuudella alueen tiloista. Maatiloilla monimuotoinen yritystoiminta oli suhteellisen pienimuotoista niin henkilötyövuosilla kuin liikevaihdollakin mitattuna. Tilaan liittyvää muuta yritystoimintaa tekee yli 22 600 viljelijäperheen henkilöä. Tämän lisäksi palkattuna työvoimana tiloilla työskentelee vuosittain yli 9 000 työntekijää. He toteuttavat noin 4 800 henkilötyövuotta, mikä tarkoittaa keskimäärin hiukan yli 0,5 henkilötyövuoden tehtäväosuutta vuosittain. (Tike 2012.)

3.4. Kilpailukyky ja kannattavuus

Maa- ja metsätalousministeriön laatiman Suomen maatalousstrategian 2007 - 2013 mukaan kansainvälisen kehityksen kannalta on välttämätöntä, että maatalouden sekä elintarvikkeiden tuotantoketjun tuottavuus ja kilpailukyky paranevat. Tämä on myös koko EU:n tavoite. Vuodesta 1960 EU on ohjannut Euroopan maataloutta. Aluksi tavoite oli turvata elintarvikkeiden omavaraisuus Euroopassa. Painoarvo on nykyisin kuitenkin muuttunut markkinalähtöisemmäksi, sillä maatalouden tuotanto tavoittelee yrittäjälähtöistä toimintaa, jossa kysyntä määrää tuotannon. Samalla tuotteiden hinnat ovat laskeneet ja asettuneet lähemmäksi maailmanmarkkinahintoja. (MMM 2012; MMM 2006 & 2010, 12 - 17.)

Yrittäjien nopeasti laskevaa tulotukea on pyritty tasoittamaan suorilla tuloilla, joihin on lisätty lainsäädännöllä korjattuja vaatimuksia tuotteiden elintarviketurvallisuuteen, eläinten hyvinvointiin ja ympäristönsuojeluun panostamalla. Nämä lainsäädännön asettamat vaatimukset eivät ole maatalousyrittäjälle pelkkää tuloa, vaan ne edellyttävät maatalousyrittäjiltä rahallisia toimenpiteitä ja sitovat yrittäjän pääomaa. Näitä toimenpiteitä ei maailmanmarkkinahinnoissa ole huomioituina, ja siten tuotantokustannukset eivät ole vertailukelpoisia maailmanlaajuisesti keskenään. (MMM 2012; MMM 2006 & 2010, 12 - 17.)

Suomen maatalouden saama EU-tuki on Euroopan korkeimpia, mutta tuet kuluvat korkeisiin tuotantokustannuksiin ja alhaisiin tuottajahintoihin. Suomi on Tanskan ja Ruotsin jälkeen Euroopan kallein EU-maa (kuvio 22), mutta euron valuutta-alueesta ehdottomasti kallein. Maatalouden tuottavuuden edellytyksiä rajoittavat Suomessa epäsuotuisat luonnonolosuhteet, tilusrakenne ja pääomavaltainen tuotanto. Suhteellisesti parhaat tuotantoedellytykset ovat kotieläintaloudella, mutta kilpailukykyä strategian mukaan rajoittavat kotieläinyksiköiden pieni koko ja ilmastollisista syistä johtuvat lisäkustannukset. (MMM 2006 & 2010, 12 - 17.)

Mikäli Suomen maatalous vastaa tuottavuuden ja kilpailukyvyn haasteeseen, merkitsee se samalla työtä ja toimeentuloa yhä pienemmälle viljelijä-

joukolle. Rakennekehitys ei kuitenkaan yksistään ratkaise maatalouden kannattavuuteen liittyviä ongelmia, vaan voi jopa olla lisäämässä haasteita niin yrittäjän liikkeenjohdollisen osaamisen kuin työssä jaksamisen suhteen. Suomen maatalousstrategiaa voi lukea myös toisin, sillä nämä edellä kuvatut erityispiirteet ovat niitä toiminnan pullonkauloja. Strategian tavoite oli etsiä kannattavuutta, ja sitä voi löytyä muista tekijöistä, kuten esimerkiksi innovatiivisista toimista eikä ainoastaan tiluskoon laajentamisesta. (MMM 2006 & 2010, 12 - 17.; Niemi & Rikkonen 2010, 3.)

Suomessa esimerkiksi maidontuottaja toimii markkinoilla, joilla vallitsee hänen näkökulmastaan täydellinen kilpailu. Maidontuottaja voi päätöksillään vaikuttaa maidon määrään, mutta ei hintaan. Keskeistä on tuottaa tehokkaasti tietynlaatuista tuotetta ja minimoida kustannukset optimituotostasoa vastaavasti siten, että tuottojen ja kustannusten erotus maksimoituu kyseisellä tuotostasolla. EU:n maitomarkkinoilla hintavaihtelut kasvavat ja kiintiöiden poisto alentaa maidon hintaa. Suomessa kuluttajien mieltymys kotimaisiin tuotteisiin ja kulutusrakenteen erilaisuus ovat suojanneet tuontirynnäköltä. Siten maitotuotteiden hintataso on ollut korkeampi kuin Euroopassa keskimäärin. Suomen maitomarkkinoilla kilpailutilanne on kuitenkin kovenemassa, sillä tuontituotteiden osuudet ovat nousseet keskimäärin 20 prosenttiin ja juustoissa lähes 40 prosenttiin. (Ryhänen & Nissinen (toim.) 2011, 13 - 17.)

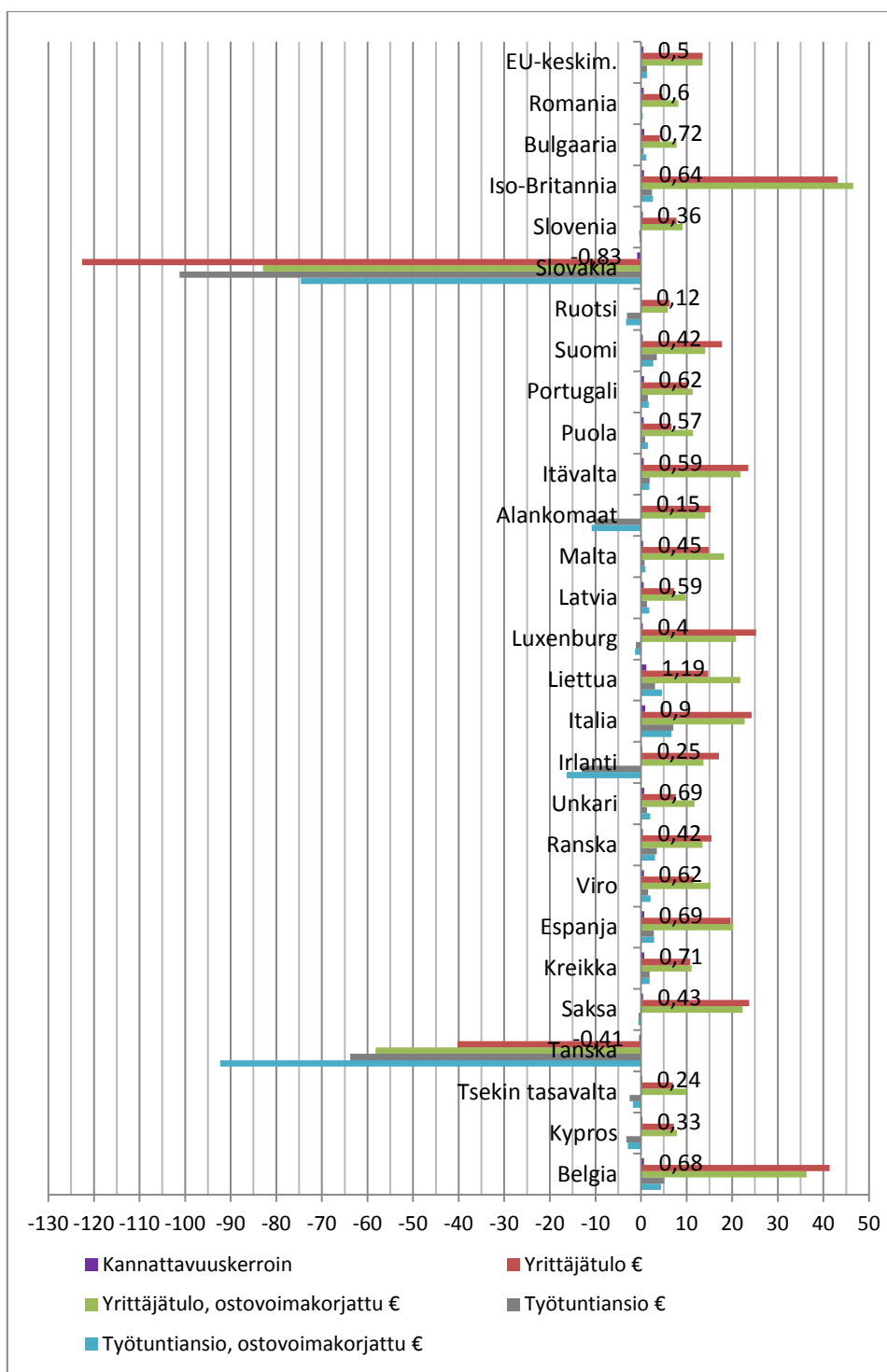
Rakennekehitys nähtiin tärkeäksi tekijäksi yksikkökustannusten alentamisessa. Maitotilojen rakennetta voidaan parantaa esimerkiksi yhteishankkeilla mutta myös omilla toimilla. Hallinnolliset ratkaisut eivät saa olla ristiriidassa rakennetavoitteen kanssa. Yhteishankinnat ja kilpailuttaminen sekä hankintojen järjeistäminen parantavat investoivan maidontuottajan asemaa. Yhteistyön tuloksena toiminnalliset ja teknologiset ratkaisut saadaan yleensä paremmiksi kuin yksin toimien. (Ryhänen & Nissinen (toim.) 2011, 13 - 17.)

Suomen elintarviketalouden verkosto on asettanut maatalouden päämääräksi laadun tuottamisen ja kilpailukyvyn varmistamisen. Laatu on kirjattu keinoksi varmistaa toimialan kilpailukyky sekä Suomessa että vientimarkkinoilla. Tähän kuuluvat aukottomat kuvaukset elintarvikkeen laatuKetjusta pellolta pöytään asti. Strategiassa tämän tavoitteen toteutumiseen ovat kirjattuina muun muassa maatalouden perhemuotoinen tilusmalli, avoin yhteistyö, ruokatuotannon turvallisuus pohjoisesta sijainnista johtuen, toimialan kilpailukyvyn kehittäminen yhteistyön avulla, eläintautitilanteen säilyttäminen hyvänä, eläinten hyvinvoinnin huomioiminen, elintarvikkeiden vierasaineiden kurissa pitäminen sekä ympäristön huomioiminen ja säilyttäminen. Nämä kaikki laatustrategian edellytykset meillä Suomessa ovat jo olemassa. Siksi pieni tilusrakenne tulisi Suomessa säilyttää eikä pyrkiä tehdasmaiseen tuotantoon, jossa näitä laatuKriteerejä ei voida turvallisesti toteuttaa. (Jokipii 2000, 25 - 33.)

3.4.1. Kannattavuuden tunnusluvut Suomessa ja muissa EU-maissa

Vuonna 2009 Suomen maataloustuotto oli lähellä EU:n keskiarvoa kannattavuuskertoimen ja ostovoimakorjatun yrittäjätulon suhteen (kuvio 14). Kannattavuuskerroin lasketaan jakamalla maataloustulo yrittäjäperheen omien tuotannontekijöiden vaihtoehtoiskustannuksella eli palkka- ja korkovaatimuksen summalla (liite 1). Kun kannattavuuskerroin on 1,0, niin kokonaistuotto riittää kattamaan kaikki kustannukset mukaan lukien omien tuotannontekijöiden kustannukset, ja tällöin yrittäjänvoitto on nolla. Suhteellisena tunnuslukuna kannattavuuskerroin soveltuu hyvin vuosien välisiin vertailuihin samoin kuin eri kokoluokkien ja eri tuotantosuuntaa harjoittavien tilojen vertailuihin. Ostovoima tarkoittaa sitä, kuinka paljon tietyllä rahamäärällä saadaan hyödykkeitä eli tavaroita ja palveluja eri olosuhteissa. Ostovoima on erilainen, kun toisessa maassa samalla rahamäärällä saadaan erilainen määrä hyödykkeitä. Elinkustannuksien vaihtelut eri maiden välillä korjataan käyttämällä ostovoimakorjattua lukua. Siinä kunkin maan hintataso otetaan huomioon ostovoimapariteetin avulla. (Taloustohtori 2012.)

Kuviossa 14 mainittu yrittäjätulo kertoo, mitä jää korvaukseksi yrittäjäperheen omille tuotannontekijöille ja yrittäjäriskille. Yrittäjätulo ei kuvaa yritystoiminnan kannattavuutta, koska siinä ei oteta huomioon yrittäjäperheen tekemän työn ja oman pääoman käyttömääriä (liite 1). Työtuntiansio on yrittäjäperheen työlle jäävä korvaus, joka saadaan vähentämällä maataloustulosta oman pääoman korkovaatimus. Kun työansio jaetaan yrittäjäperheen työtunneilla, saadaan työtuntiansio. Nämä tulokäsitteet ovat vertailukelpoisia maatalousyrittäjien ja palkansaajien kesken. Taloustohtorin FADN advanced results -palvelu käyttää pohjana samaa EU:n tietokantaa kuin FADN standard results -palvelu, mutta laskelmat ja uudet tunnusluvut on laskettu MTT:n Taloustutkimuksen kehittämällä laskumenetelmillä. Näin advanced results -tulokset ovat vertailukelpoisemmat eri maiden kesken. (Taloustohtori 2012.)

Kuvio 14. Kaikkissa EU:n maissa toteutunut maataloustuotto vuonna 2009. Mukana vertailussa kannattavuuskerroin, josta on lisäksi numeerinen arvo selkeyttämään tilannetta. Vertailussa ovat mukana yrittäjätulo, yrittäjätulo ostovoimakorjattu, työtuntiansio sekä työtuntiansio ostovoimakorjattuna. Lähde: MTT Taloustohtori 2012.

EU:n ostovoimakorjatuissa yrittäjätulojen tunnusluvuissa (kuvio 14) vuonna 2009 Suomea paremmin ovat selviytyneet yksitoista EU-maata: Iso-Britannia, Saksa, Viro, Luxemburg, Malta, Alankomaat, Itävalta, Liettua, Italia, Espanja ja Belgia. Pelkästään kannattavuuskertoimen perusteella Euroopan maataloudesta Suomea paremmin ovat selviytyneet peräti kuusitoista EU-maata näistä kaikista 27 maasta. Erittäin heikosti menesty-

neitä EU-maita ovat tuotantoa voimakkaasti laajentaneet ja ylivelkaantuneet maat, kuten Tanska ja Slovakia. (MTT Taloustohtori 2012.)

Maatalouden kannattavuutta yrittäjätulon perusteella arvioidessa se kannattaa parhaiten Keski-Euroopan hyvissä viljelyolosuhteissa. Yrittäjätulot olivat keskimäärin yli 70 000 euroa eurooppalaisten kannattavuuskirjanpito-tilojen tulosten mukaan vuosina 2007 - 2009 muutamassa maakunnassa Pohjois-Ranskassa ja Pohjois-Italiassa. Yli 50 000 euron keskimääräiseen yrittäjätuloon pääsivät Iso-Britannia, Pohjois-Ranska ja osa Itäistä Saksaa. Korkeat tulot selittyivät näissä maissa suotuisilla viljelyolosuhteilla, korkealla tukitasolla sekä erikoistuneella ja tehokkaalla tuotannolla. Korkea tulos ei aina edellytä suurta tilakokoa. Esimerkiksi Itävallassa, Pohjois-Italiassa ja Pohjois-Espanjassa pientilat ovat yleisiä, mutta tuotanto on erikoistunutta ja kannattavaa. Maatalouden erilaiset liitännäiselinkeinot kasvattavat tuloja Euroopan matkailualueilla, kuten Maltalla ja Kanarian saarilla. Maatalouden suurttuotanto ja tehokkuus eivät siten ole ainoa kannattavuuden mittari. Euroopan unionin heikoimmin maataloudessa menestyneet maat olivat Tanska ja Slovakia. Tanskaa rasittavat massiivinen velkaantuminen ja suuret tilojen korkomenot. Keskimäärin jokaisella tanskalaisella tilalla on velkaa yli miljoona euroa ja isoimmilla jopa kymmeniä miljoonia. Slovakiassa ongelmat ovat samansuuntaisia, mutta entisiä sosialismin suurtiloja rasittavat velkaantumisen lisäksi korkeat työvoiman palkkakustannukset. (Holmberg 2012, 7.)

Keskeinen haaste kaikilla maatalouden tuotannonaloilla ovat tuottavuuden parantaminen ja markkinasuuntautuneisuuden lisääminen. Uusilla investoinneilla saadaan aikaan myönteistä tuottavuuskehitystä (Myyrä & Pietola 2005, 6). Alenevat tuottajahinnat ja EU:n maatalouspolitiikka osaltaan ohjaavat laajentamaan tiloja jopa hallitsemattoman suuriksi. (Remes ym. 2003, 7.) Maataloustuotteiden lisäarvon ja tuotantoketjun kilpailukyyn parantaminen edellyttävät maaseutuyrittäjiltä uusia toimintamalleja. Heidän on kehitettävä osaamistaan, tuotteitaan ja markkinointiaan kuluttajalähtöisesti huomioiden paikallisten ja laajempienkin markkinoiden tarpeet. Maaseututalouden kehityksen turvaamiseksi innovaatio-odotukset kohdistuvat pieniin paikallisiin yrityksiin sekä yritysten, viljelijöiden ja asiantuntijoiden verkostoitumiseen. Neuvoston uusien asetusten mukaan haasteiksi ja kehittämiskohteiksi ovat nousseet ilmastonmuutos, uusiutuvat energialähteet, vesienhoito, biologinen monimuotoisuus ja maitoalan rakenneuudistus sekä näihin liittyvien innovatiivisten toimien edistäminen. (MMM 2006 ja 2012, 12 - 17 ja 21 - 22.; Välikoski 2011, 3.)

3.4.2. Maatalouden kannattavuus Suomessa

Kannattavuus (liite 1) on Suomessa kriittinen tekijä maataloustuotannon kilpailukykyä ja pitkän ajan toimintaedellytyksiä ajatellen. Kaikkien Suomen maatilojen keskimääräinen kannattavuuskerroin oli vuonna 2011 MTT:n taloustutkimuksen mukaan 0,47. Tämä tarkoittaa sitä, että tilalle jäävät tulot kattavat keskimäärin vain 47 prosenttia viljelijälle kuuluvasta tuntipalkasta sekä oman pääoman korosta. Samaan aikaan maatalouden panosten hinnat ovat nousseet 2000-luvulla huomattavasti rivakammin kuin maatalouden tuottajahinnat. Rajut kustannusten nousut ovat heiken-

täneet maatalouden kannattavuutta. Maatalousyrittäjän toimintaympäristö muuttuu jatkuvasti. Nämä muutokset asettavat yrittäjälle ja yritykselle haasteita ja vaatimuksia. Tuotantoteorian mukaisesti maatalousyrittäjän oletetaan maksimoivan voittoa ja/tai minimoimaan kustannuksia (Lehtonen 2013, 8; Ryhänen 1996, 9).

Tavoitteen saavuttamiseksi yrittäjä sopeuttaa tuotosmääriään ja panoskäyttöään vallitsevien olosuhteiden mukaan. Suomessa suurin lopettaneiden tilojen ryhmä on kotieläintilat. Karjatilojen määrä on vähentynyt suhteellisesti nopeammin kuin eläinten määrä. Vuosina 1990 - 2011 karjatilojen määrä väheni 73 prosenttia ja nautakarjatilojen 33 prosenttia. Tämä tarkoittaa sitä, että jäljellä olevat tilat ovat keskimäärin yli puolet suurempia kuin aiemmin. Vuoden 2011 ennakkotulosten mukaan maa- ja puutarhatalouden tuotot olivat noin 5,5 miljardia euroa. Siitä 2,06 miljardia euroa eli 37 prosenttia oli maataloustukia, jotka sisälsivät myös investointiavustukset. Maatalouden tuotantokustannukset olivat 6,9 miljardia euroa. Tuottojen ja tuotantokustannusten erotuksena niin sanottu yrittäjänvoitto oli -1,4 miljardia euroa eli tappiollinen. Koska tuotanto oli tappiollista palkkavaatimuskustannuksen verran, eivät maatalousyrittäjät saaneet yhtään korvausta työlle vuonna 2011. Tappiollista tulosta voidaan verrata myös muihin EU-maihin, joiden tulokset ovat olleet samansuuntaiset (kuvio 14), mutta on myös niitä valtioita, joiden tulos on paljon Suomea heikompi. (Latukka 2012; MTT Taloustutkimus 2012; Akkanen 2011.)

3.5. Maaseudun monimuotoisuus ja väestörakenne

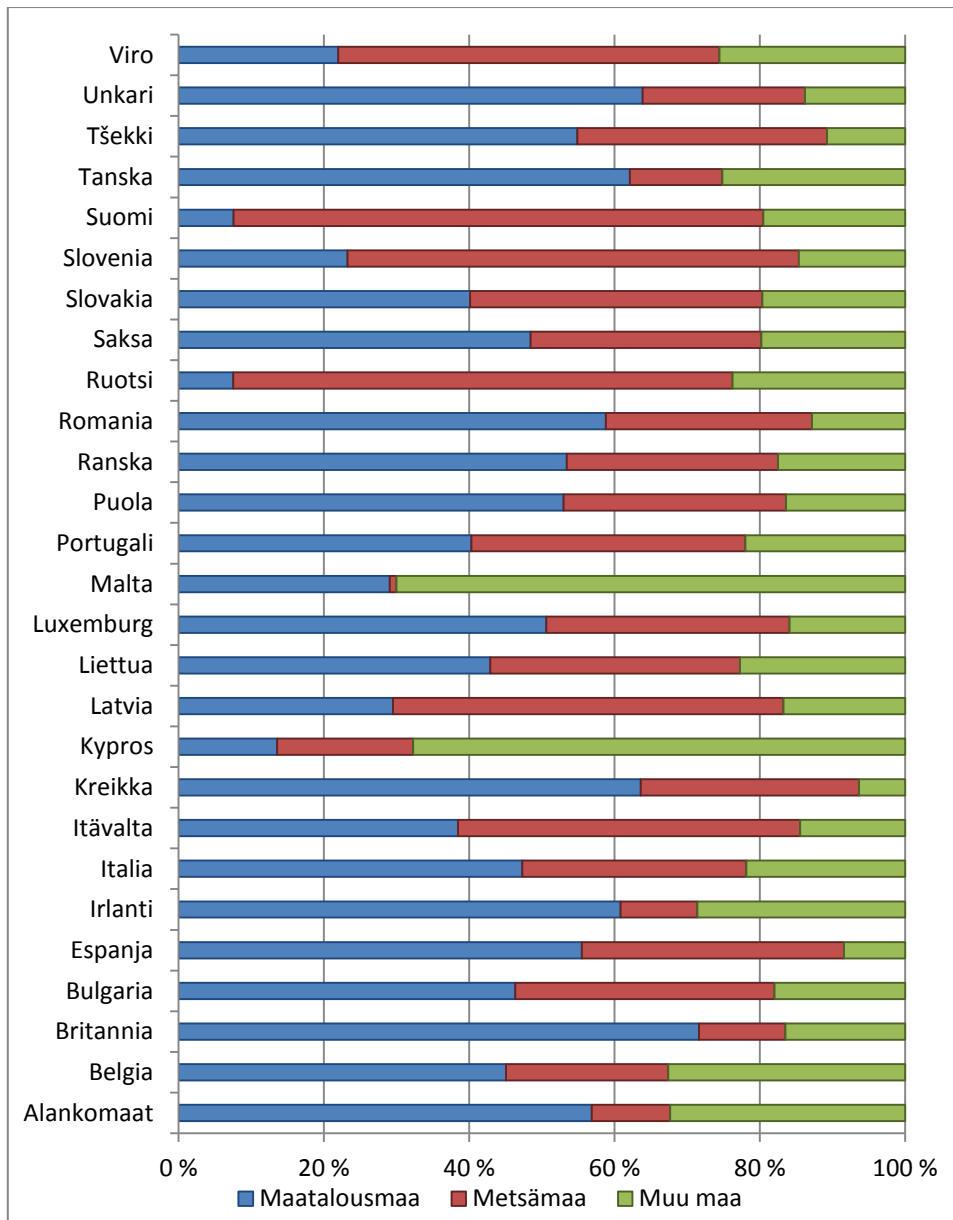
Luonnon monimuotoisuus koskee elämän koko kirjoa. Se sisältää lajien perinnöllisen muuntelun, lajien runsauden sekä niiden elinympäristön monimuotoisuuden. Maailman tärkein tavoite on pysäyttää luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen vuoteen 2020 mennessä. Tähän ovat sitoutuneet maailman 200 valtiota, koko EU ja Suomi siihen mukaan lukien. Suomessa on sitouduttu useisiin luonnonvarojen koskeviin sopimuksiin ja strategioihin, joita on globaalilla, Euroopan unionin ja Suomen sisäisellä tasolla. Uudistettu Euroopan unionin kestävä kehityksen strategia hyväksyttiin Euroopan neuvostossa vuonna 2006. Kestävä kehityksen tärkeimmiksi kysymyksiksi komission toimihenkilöt määrittivät ilmastonmuutoksen ja puhtaat energiamuodot, kansanterveyden, sosiaalisen syrjäytymisen, väestötutkimuksen eli demografian ja maahanmuuton, luonnonvarojen hallinnan, kestävä liikenteen sekä maailmanlaajuisen köyhyyden ja kehityshaasteet. (MMM 2012; Marttila & Granholm ym. 2002.)

3.5.1. Luonto

Maataloudella on suuri merkitys maaseutumaiseman ylläpitäjänä ja hoitajana. Perinteiselle maaseutumaisemalle ominaista on peltoviljelyalueiden muodostama avoin ja hoidettu maisema, joka vuorottelee metsikköjen, vesistöjen ja muiden alueiden kanssa. Perinteisen karjatalouden aikakautena pienet tilat pitivät yllä korkeaa maatalousympäristöjen lajistollista monimuotoisuutta. Niittyjen ja hakamaiden lisäksi pieneen tilaan kuului suhteessa enemmän peltojen reuna-alueita kuin suureen. Maaseutumaisemat

vaihtelevat hyvin paljon eri puolilla Suomea. Alueelliset omaleimaisuustekijät luovat paikallisesti yhtenäisiä kylämaisemia. Perinteiset pientilavaltaiset maaseutumaiset ovat viimeisten vuosikymmenten aikana tuotannon tehostumisen myötä vähentyneet ja maisemat ovat muuttuneet yksipuolisemmiksi. Tämän on todennut myös ympäristöministeriön rahoittama Luonnontila-sivusto. Heidän selvityksensä mukaan tilakoon kasvaminen johtaa yleisesti maankäytön tehostumiseen ja yksipuolistumiseen. Peltolohkot ovat yhtenäisiä ja suuria, ja niillä viljellään pienempää määrää viljelylajikkeita. Tämä vaikuttaa myös eläinten laiduntamiseen, sillä suurissa pihatoissa eläimet eivät laidunna juuri ollenkaan. Tämä on erittäin tärkeä peruste Suomen pienempien maatilojen säilyttämiselle. (MMM 2006 ja 2012, 7 - 12.; Luonnontila 2012.)

Metsät ovat sekä pinta-alaltaan että lajimäärältään Suomen merkittävin elinympäristötyyppi. Metsää ensisijaisena elinympäristönä käytävien lajitojen osuus on 42 prosenttia Suomen tunnetusta lajistosta. Metsät hallitsevat suomalaista maisemaa hyvin tasaisesti ympäri maan. Rannikkoseudulla ja Kainuussa on metsiä muuta maata vähemmän, samoin Tunturi-Lapissa. Etelä- ja Lounais-Suomessa on muuta maata enemmän taajamia ja peltoja, Pohjanmaalla ja Kainuussa soita. Vanhoja luonnontilaisia metsiä on koko maassa jäljellä vähän. Niiden osuus kaikista metsistä on alle viisi prosenttia. Eniten vanhoja luonnontilaisen kaltaisia metsiä on Lapissa, Kainuussa sekä Pohjois-Karjalassa. (Luonnontila 2012.)

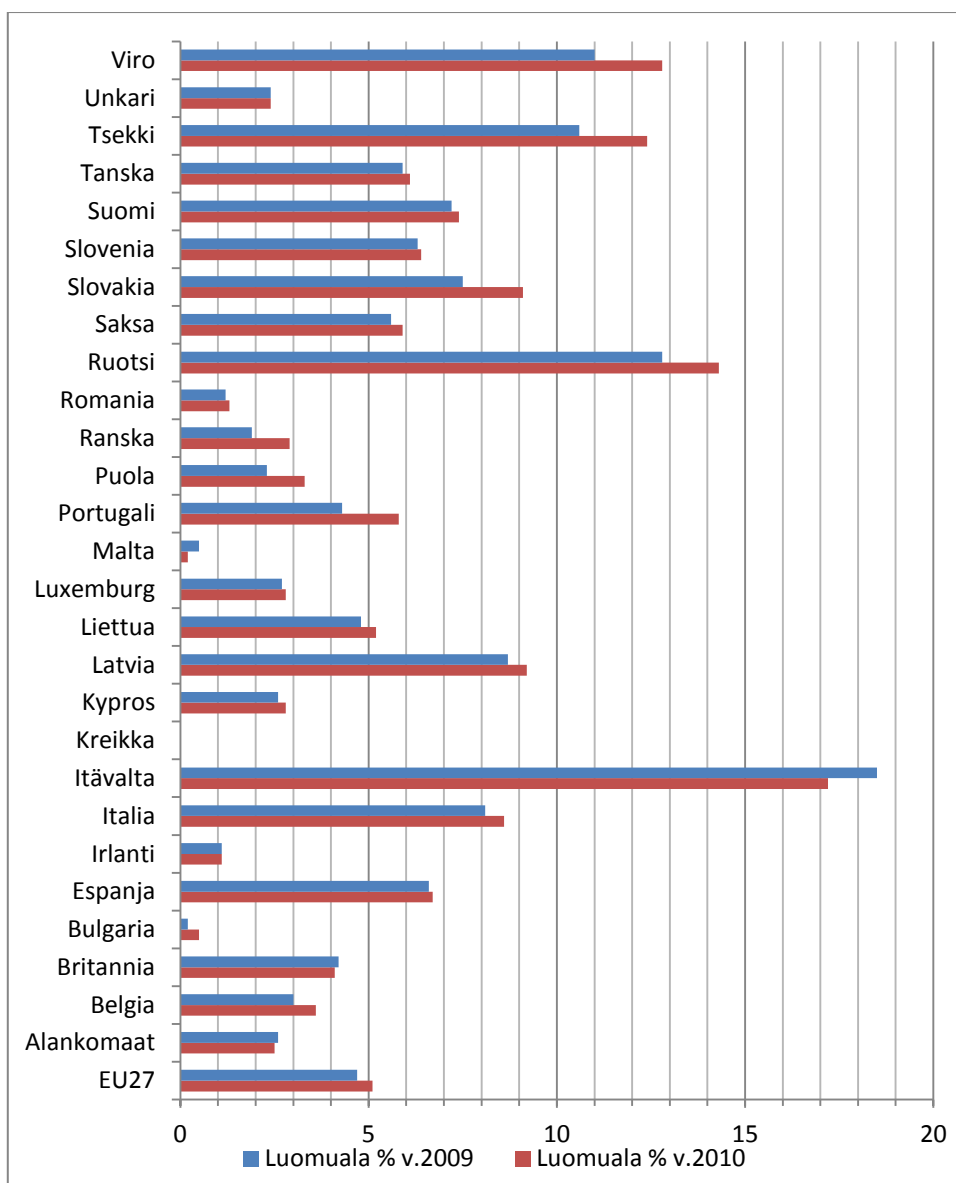
Kuvio 15. EU-maiden maatalousmaan, metsämaan ja muun maa-alan määrät prosentteina kyseisen maan kokonaispinta-alasta. Lähde: Eurostat 2012.

Kuvio 15 kuvaa maan käyttöä maittain Euroopan unionin alueella. Alueen merkittävimmät metsämaan osuudet maan pinta-alasta ovat vain viidellä valtiolla: Virolla, Ruotsilla, Slovenialla, Suomella ja Latviolla. Tämä metsämaan osuus on erittäin pieni koko Euroopan pinta-alaan verrattuna, ja se nostaa näiden maiden merkittävyyttä mitä tulee luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen. Maan pinta-alasta maatalousmaata on 40 prosenttia tai enemmän kahdellakymmenellä Euroopan unionin maista. Nämä maat ovat Unkari, Tšekki, Tanska, Slovakia, Saksa, Romania, Ranska, Puola, Portugali, Luxemburg, Liettua, Kreikka, Itävalta, Italia, Irlanti, Espanja, Bulgaria, Britannia, Belgia ja Alankomaat. Suuren maatalousmaan osuuden tiedetään voimaperäisessä viljelyssä köyhdyttävän maaperää ja luonnon monimuotoisuutta. Muun maan osuus valtion pinta-alasta on suuri vain Kyproksella ja Maltalla. Itävalta on ainoa maa, jossa metsämaan ja maatalousmaan osuus jakaantuu kutakuinkin puoliksi.

3.5.2. Luonnonmukainen tuotanto

Suomessa maanviljelyn tärkeimmäksi kehittämisen kohteeksi on määritetty luonnonmukainen tuotanto. Cronberg (2011) on selvitysraportissa Luomu: Tehtävä Suomelle kirjannut maabrändivaltuuskunnan kehittämissuunnitelman kanssa, että Suomesta tehdään maatalouden luonnonmukaisen viljelyn maa. Tavoitteena olisi vuoteen 2030 mennessä saada Suomen peltoalasta 50 prosenttia luonnonmukaisen viljelyn piiriin. Tämän tavoitteen toteuttamiseksi on perustettu Mikkeliin Luomuinstituutti, joka vastaa luonnonmukaisen viljelyn koulutuksen ja tutkimuksen toteuttamisesta ja kehittämisestä. Tällä hetkellä selvityksen mukaan Suomen luomualan koulutuksen toteutukset ovat hyvin hajanaisia ja viljelijöiden liiketoimintataidot kehittymättömiä. IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements, suomennettuna Maailman luomumaatalouden kattojärjestö) oli syyskuussa 2005 hyväksynyt yleiskokouksessaan neljä periaatetta luonnonmukaisen maa- ja elintarviketalouden perustaksi:

1. Terveysperiaate, jossa luomumaatalouden tulee huomioida maan, kasvien, eläinten ja ihmisten terveys.
2. Ekologiaperiaate, jossa luomumaatalouden tulee perustua ekologisiin systeemeihin ja kiertoihin.
3. Oikeudenmukaisuusperiaate, jossa luomumaatalouden tulee rakentua oikeudenmukaisille vuorovaikutussuhteille yhteisen ympäristön ja elinmahdollisuuksien suhteen.
4. Huolenpidon periaate, jossa luomumaatalouden pitää noudattaa varovaisuusperiaatetta ja toimia vastuullisena kestävä kehityksen periaatteita noudattamalla. (Luomu 2012; Cronberg 2011, 3 - 20.)

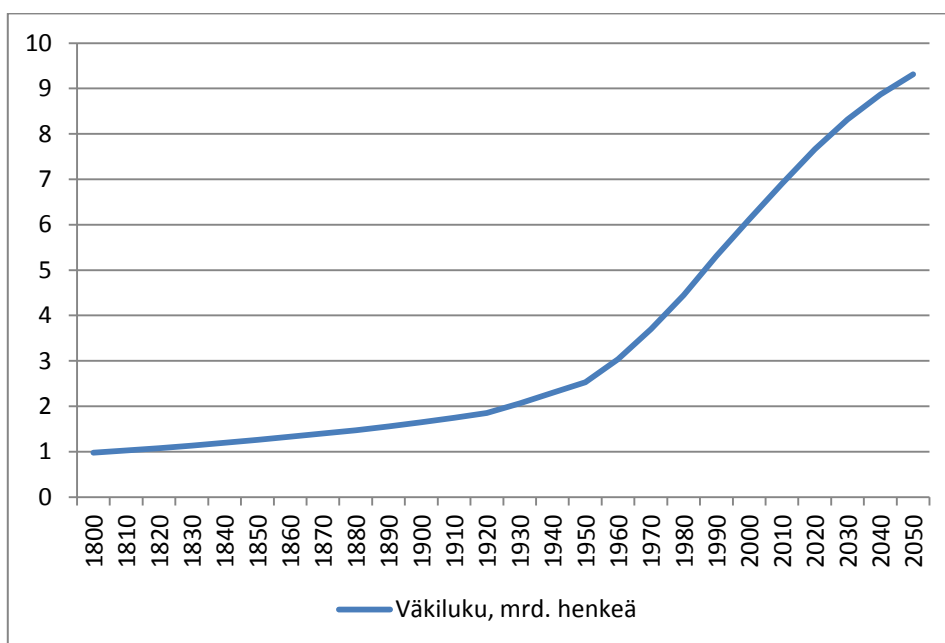

Kuvio 16. Euroopan unionin luonnonmukaisen viljelyn (luomu) prosenttiosuus vuonna 2009 ja 2010 maan kokonaispeltoalasta. Lähde: Eurostat 2012.

Euroopan unionin alueella luonnonmukainen tuotanto on (kuvio 16) vuosina 2009 ja 2010 pysynyt lähes ennallaan. Merkittävin Euroopan luomuaa oli noin 17 prosentin pelto-osuudellaan Itävalta. Sielläkään luomuala ei ole lisääntynyt vaan jopa hiukan laskenut. Seuraavat luomutuotantoon kehittäneet maat ovat Ruotsi, Viro ja Tšekki, kukin noin 13 prosentin osuudellaan maan peltoalasta. Kreikan luomualaa ei kyseisessä tilastossa ollut saatavilla. Luonnonmukaisen viljelyn tuotannossa Suomen noin seitsemän prosentin osuus on muutaman prosentin suurempi kuin Euroopan unionin noin viiden prosentin keskimääräinen luomutuotannon pinta-ala. Täten Suomen saaminen luonnonmukaisen viljelyn piiriin tavoitellun 50 prosentin peltoalalla vuoteen 2030 mennessä on erittäin haastava. Tätä periaatetta perustellaan kuitenkin Suomen puhtaudella ja panostuotannossa säästämisellä, jolloin Suomen maataloustuotannosta saataisiin kannattavampaa. (Cronberg 2011.)

3.5.3. Väestö

Tilastokeskuksen (2012) tutkijoiden mukaan maapallon väestön määrä on räjähdysmäisesti kasvanut viimeisten 200 vuoden aikana (kuvio 17). Maapallon väestö oli vuonna 1800 noin miljardi asukasta. Maapallon kuolleisuuden vähenemiseen vaikutti 1800-luvulta alkaen hygienian kehittyminen. Seuraavan miljardin asukkaan täyttymiseen aikaa kului yli sata vuotta, mutta kolmas miljardi ylitettiin sitten jo neljäskymmenessä vuodessa. Tästä väkiluku on kasvanut, saavuttaen nykyisen arviolta 6,2 miljardin henkilön määrän. Maailman väestön lukumäärä tulee tutkijoiden ennusteen mukaan edelleen kasvamaan, ylittäen vuonna 2050 yli yhdeksän miljardin ihmisen rajan. Maailman ruokahuollon järjestäminen ja ympäristön säilyttäminen tulee olemaan erittäin haasteellinen tehtävä näillä kehitysluvuilla. (Tilastokeskus 2012.)

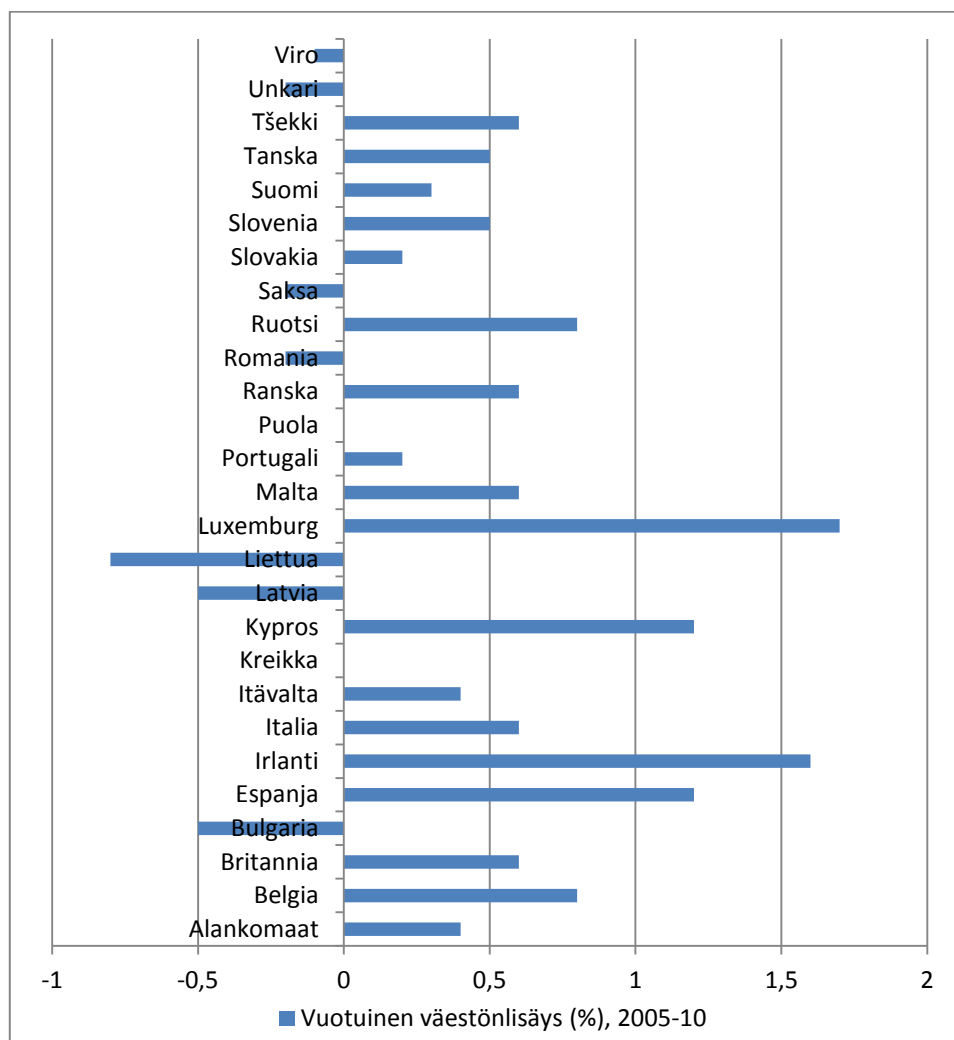
Kuvio 17. Maailman väkiluku ja väestön kehitys vuosikymmeninä, vuosina 1800 – 2050. Lähde: Tilastokeskus 2012.

Ruonan tarve maailmassa kasvaa maailman väkimäärän lisääntyessä. YK:n FAOn elintarvikejärjestön laskelmien mukaan ruokatuotannon pitää kasvaa 77 prosenttia vuoteen 2050 mennessä. Väestömäärän lisääntymisen lisäksi moni valtio Aasian alueelta nousee köyhyydestä keskiluokkaan ja maitotuotteiden sekä lihan kulutus kasvaa. Euroopassa ei vielä ole havahduttu maailman ruokatarpeen kasvuun. EU:n maatalousuudistus ei kannusta tuotannon lisäämiseen, vaikka ruoan tarve tulevaisuuden perusteluissa mainitaan. Onko tarvetta ajaa maataloustuotanto ensin alas, jotta se voitaisiin jälleen nostaa? Haluavatko Suomen päättäjät säilyttää kotimaisen ja turvallisen elintarvikkeen? (Vuorela 2013, 5.)

Maapallon väestö painottuu Tilastokeskuksen (2012) selvityksen mukaan kehitysmaihin. Kehitysmaissa asuu noin 80 prosenttia maapallon väestöstä ja teollistuneissa maissa vain 20 prosenttia. Väestön lukumäärä painottuu Aasiaan, jossa elää yli 60 prosenttia maapallon väestöstä. Tällä hetkellä kuitenkin Aasian väestönkehitys vuonna 2000 oli 1,3 prosenttia vuodessa,

ja se on hidastunut lähinnä Kiinan väestönkasvun supistustoimien vaikutuksesta. Afrikan väestönkasvu on vastaavasti noussut 0,8 miljardiin henkilöön vuonna 2000, ollen 2,3 prosenttia vuodessa. Euroopan väestönkehitys oli samaisen selvityksen mukaan vuonna 2000 pysähtynyt kokonaan, ollen kaksitoista prosenttia koko maailman väestöstä. (Tilastokeskus 2012.)

Eurostatin (2012) tilastojen mukaan (kuvio 18) euromaiden väestönlisäys on hyvin vaihtelevaa. Voimakkaimmin väestö on kasvanut Luxemburgissa, Kyproksella, Irlannissa ja Espanjassa, joissa kasvu on ollut yli yhden prosentin vuodessa. Samaan aikaan osassa euromaita väestön määrä on kuitenkin laskenut. Voimakkaimmin laskua on tapahtunut uusissa EU-maissa kuten Liettuassa, Latviassa ja Bulgariassa, mutta jonkin verran myös Virossa, Unkarissa, Saksassa ja Romaniassa. Kreikasta tietoja ei ollut saatavilla, ja Puolassa väestönkehitys on ollut nolla. Muissa EU-maissa väestönkehitys on kasvanut hillitysti, ollen noin puolen prosentin luokkaa vuosina 2005 - 2010.

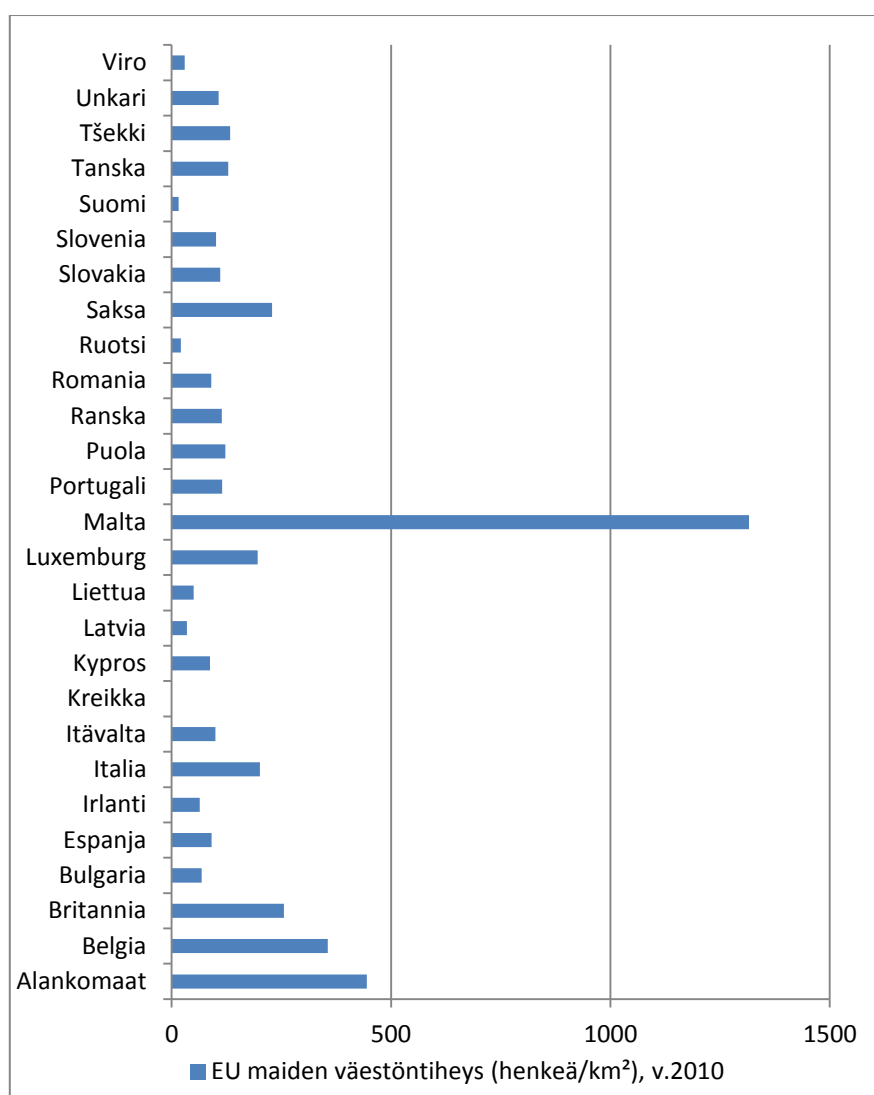

Kuvio 18. EU-maiden vuotuinen väestönlisäys prosentteina vuosina 2005 – 2010. Lähde: Eurostat 2012.

Hillitty väestönkasvu turvaa maan kestävän kehityksen mukaista rakennetta ja työikäisten työllistymistä. Samaan aikaan vanhuusväestön keski-ikä

kasvaessa se tuo haasteita työikäisten huoltosuhteen toteuttamiselle. Vuonna 2001 esimerkiksi Suomessa oli jokaista sataa työssäkäyvää henkilöä kohden 65 huollettavaa henkilöä, kun vuonna 2030 määrän arvioidaan olevan jo 90 huollettavaa. Tämä tarkoittaa sitä, että jokainen työssäkäyvä elättää itsensä lisäksi yhden huollettavan. Suomi ei ole kuitenkaan ainoa maa, jossa huoltosuhde vääristyy voimakkaasti, vaan sama ilmiö on kaikissa teollistuneissa maissa. (Eurostat 2012; Sitra 2003, 9 - 10.)

Eurostatin (2012) tilaston eri EU-maiden väestötiheyden (kuvio 19) mukaan Malta on ainoa maa, jossa väestötiheys on erittäin korkea: yli 1 300 henkilöä neliökilometrillä. Muita korkean väestötiheyden maita ovat Alankomaat, Belgia, Britannia ja Saksa. Muita asukastiheydeltään noin 200 henkilöä neliökilometrillä olevia maita EU:ssa ovat Luxemburg ja Italia. Alhaisia maita asukastiheydeltään ovat Suomi, Ruotsi, Viro, Latvia ja Liettua. Kreikasta kyseisiä tietoja ei ollut saatavilla ollenkaan.

Kuvio 19. EU-maiden väestötiheys vuonna 2010. Lähde: Eurostat 2012.

Suomi on väestötiheydeltään EU:n kaikkein harvimminkin asuttu jäsenvaltio, jossa on keskimäärin 17 asukasta neliökilometriä kohden. Suomen pinta-alasta 95 prosenttia kuuluu kaupunkien läheiseen maaseutuun, ydinmaa-

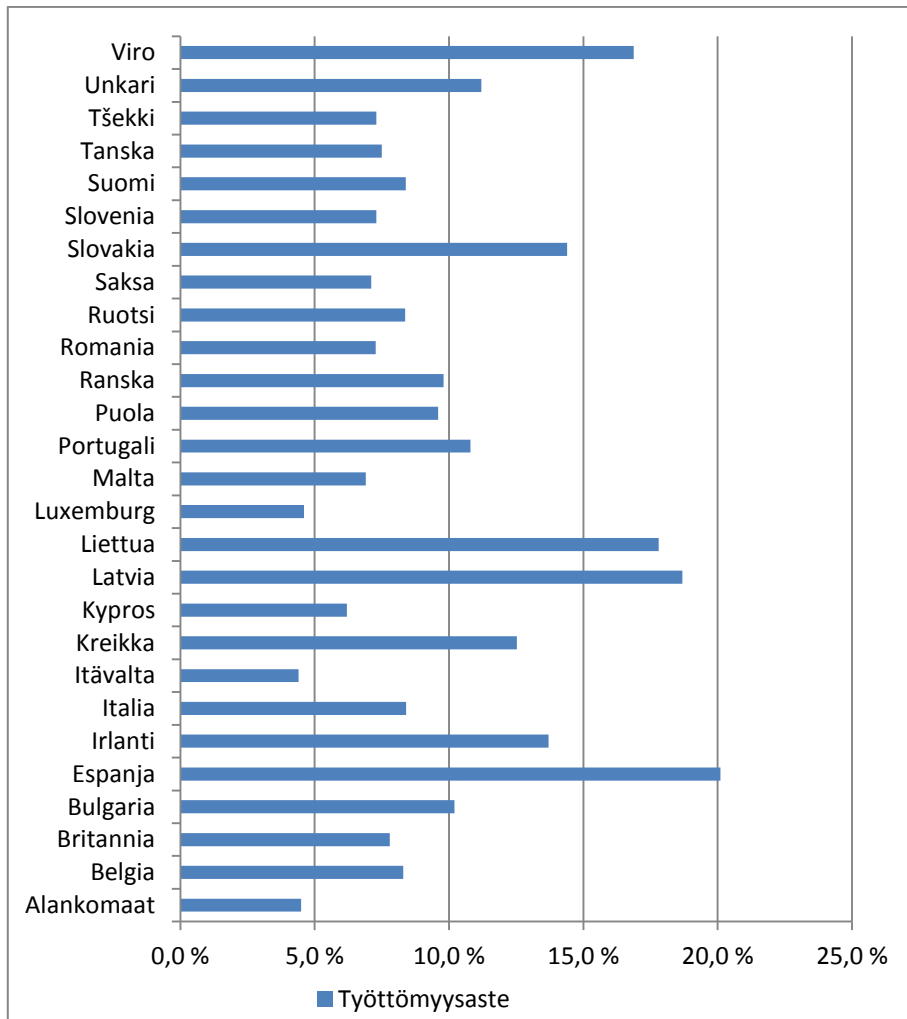
seutuun ja harvaan asuttuun maaseutuun. Uutena määritteenä ovat tutkimuksen tarkennuksena tulleet maaseudun paikalliskeskukset. Maaseudun paikalliskeskukset ovat 5 000 asukkaan tiivistymiä, ja niiltä löytyy yli 2 000 työpaikkaa. Näitä paikalliskeskuksia meillä on noin 40, ja niillä asuu yli 320 000 henkilöä. Kaikkiaan kaupunkien läheisellä maaseudulla, ydinmaaseudulla, harvaan asutulla maaseudulla ja paikalliskeskuksissa asuu 42 prosenttia koko Suomen väestöstä. (MMM 2006 ja 2012, 9 - 17.; Vainio 2013, 3.)

Peruspalveluiden saatavuuden turvaaminen on olennaista, jotta maaseudulla voidaan elää ja jatkaa yrittämistä. Suomessa näiden palveluiden tarjonta on kuntien vastuulla. Väestön vähentyminen ja samanaikainen kuntien talouden heikkeneminen ovat johtaneet siihen, että kuntien palvelurakenteita uudistetaan lähivuosina voimakkaasti. Strategia tähtää kuitenkin elinvoimaisen ja toimivan maaseudun säilyttämiseen, ympäristön tilan parantamiseen ja uusiutuvien luonnonvarojen kestäväan käyttöön. Tämän saavuttamiseksi tulee strategian vastata maamme pohjoisen - ilmastollisesti epäedullisen - ja syrjäisen sijainnin haasteeseen. Tämän lisäksi siihen erityispiirteensä luovat maamme runsaat vesistöt ja alhainen väestötiheys, jotka ovat tuoneet pysyvän haasteen maaseudun elinvoiman säilymiseen ja parantamiseen. Pienien tilojen säilyttäminen ylläpitää kylien vireyttä ja palvelurakenteen säilyttämistä. (MMM 2006 ja 2012, 9 - 17.)

Suomen maaseudun tyhjentyessä sille ei ole mietitty uutta tehtävää päättäjien taholta. Oikeastaan vain kahdesta asiasta on oltu huolissaan: maatalouden tuesta ja maaseudun väestökadosta. Näillä menetelmillä ei maaseudun uusi rooli avaudu. Maaseudulle on kysyntää, mutta tarpeet ovat erilaiset kuin ennen. Maaseudun ikääntyvän kantaväestön hyvinvointi on uhattuna. Täytyy siis löytää uusia ratkaisuja peruspalveluiden tarjoamiseksi. Kasvava kaupunkiväestö etsii maaseudulta vaihtelua, erilaisuutta, virkistystä ja henkistä uusiutumista. Kuinka näistä kahdesta eri tarvitsijasta osataan muodostaa yksi, niin että pystytään saavuttamaan erikoistumis- ja mittakaavaetuja. Tunnettu ja alkuperäinen suomalainen ruoka on osa koko kansakunnan hyvinvointia. Uusiutuvien luonnonvarojen hyvinvointivirrat eivät ehdy. Hyvinvointi onkin tulevaisuuden tärkein käyttövoima, joka käynnistää moottorin. (Kuhmonen & Niittykangas 2008; 100.)

Voimakkaimmin kasvavat alat muodostuvat uusien toimintamallien, ratkaisuiden ja teknologian hyödyntämiseen. Kunnilla ja valtiolla on menellään voimakas rakennemuutos, jossa yhteistyön yksityisen sektorin kanssa on lisääntyvä. Yrittäjyyden teemaryhmä linjasi suunnitelmassaan neli- jaon yrittäjyyden kehittämiseen: kaukoviisuus, osaaminen, uudet alat ja tuottavuuden nostaminen sekä julkisten palvelujen tuottaminen yksityisen sektorin avulla. (Pietarinen 2010; 86.)

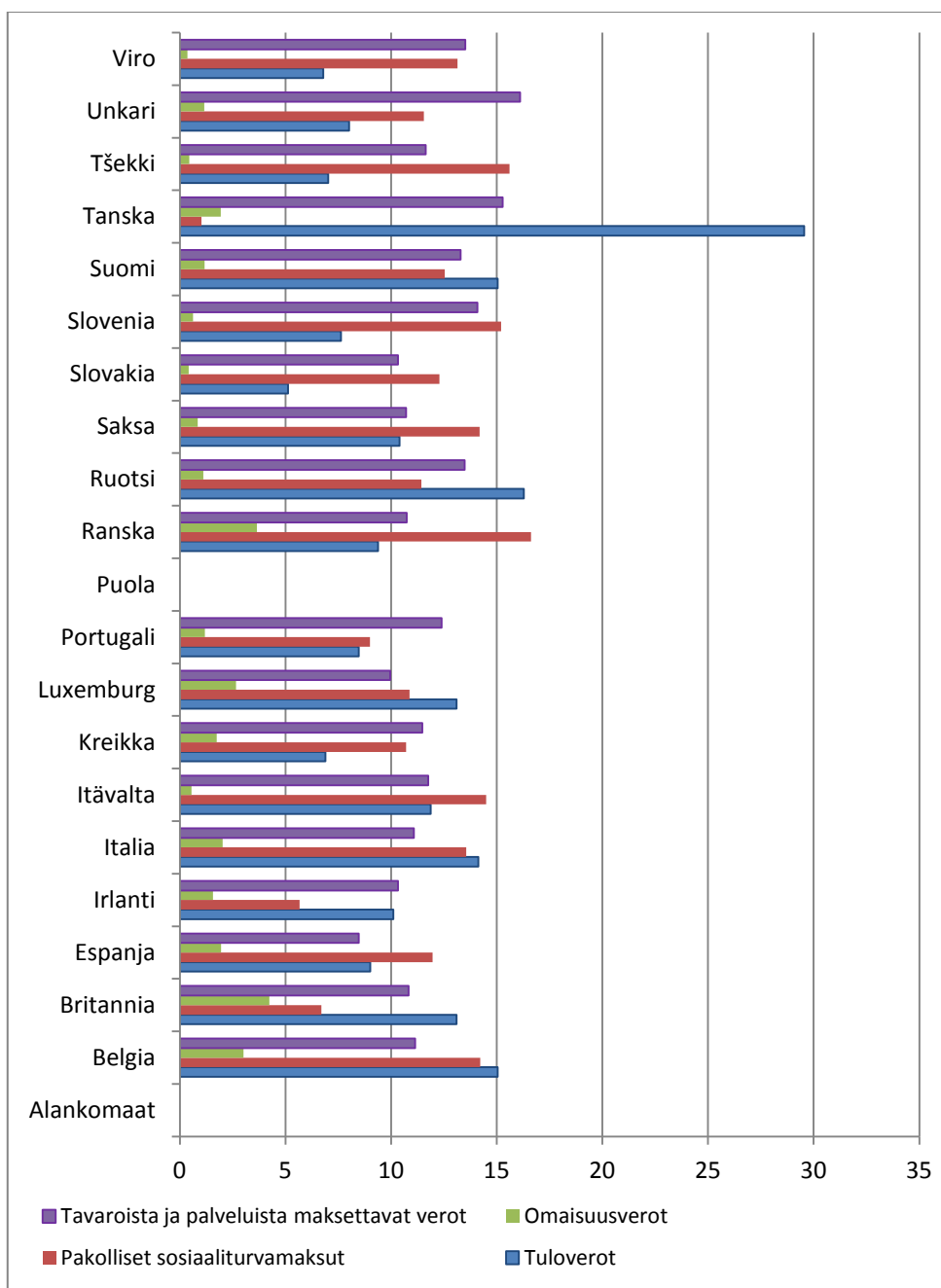
3.5.4. Työllisyys ja verotuskäytännöt

Kuvio 20. Työttömyysaste Euroopan unionin maissa vuonna 2010. Lähde: Eurostat 2012.

Euroopan unionin maissa oli työttömyysaste Eurostat-tilaston (kuvio 20) mukaan keskimäärin kymmenen prosenttia vuonna 2010. Keskiarvoa suurempia työttömyyslukuja oli kymmenessä EU-maassa: Virossa, Unkarissa, Slovakiassa, Portugalissa, Liettuaassa, Latviassa, Kreikassa, Irlannissa, Espanjassa ja Bulgariassa. Lähellä kymmenen prosentin työttömyysastetta olivat lisäksi Suomi, Ruotsi, Ranska, Puola, Italia ja Belgia. Korkea työttömyysaste on siten kuudessatoista EU-maassa. Tämä kertoo osaltaan karrua todellisuutta Euroopan unionin yhtenäisestä valuutasta ja sen eriarvoisuudesta.

Euroopan unionin maiden välistä eriarvoisuutta nyt ja tulevaisuudessa ohjalle maiden erilainen verotuskäytäntö (kuvio 21). Euroopan mailla vuonna 2010 bruttokansantuotteesta lasketut verotusarvot vaihtelivat suuresti.

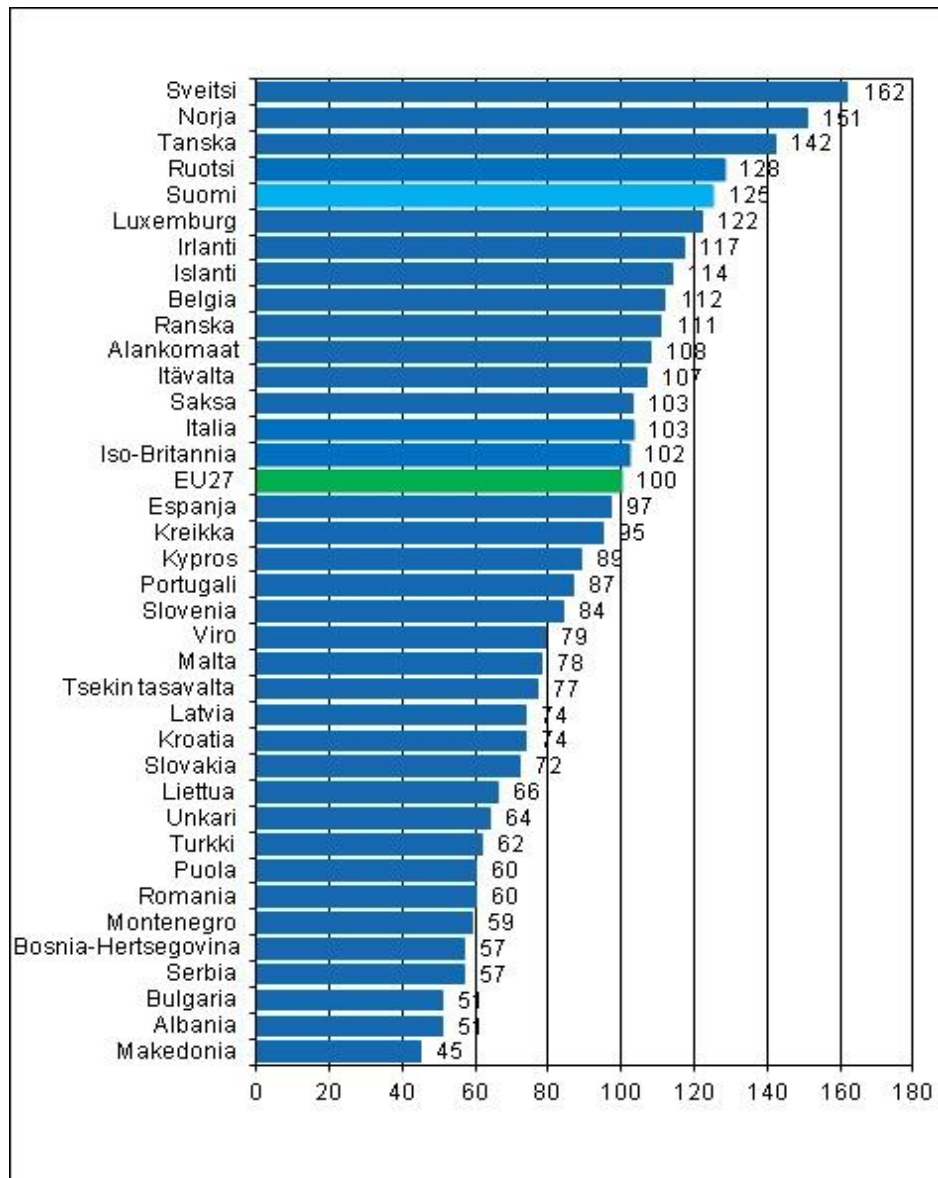
Kuvio 21. Verotulojen osuus prosenttia (%) bruttokansantuotteesta (BKT) Euroopan unionin maissa vuonna 2010. Lähde: Eurostat 2012.

Tavaroiden ja palveluiden osalta verojen prosentuaalinen vaihteluväli oli Espanjan noin kahdeksasta prosentista Unkarin noin kuuteentoista prosenttiin. Omaisuusverot vaihtelivat Iso-Britannian noin neljästä prosentista Slovakian alle prosenttiin. Pakollisista sosiaaliturvamaksuista veroprosentit vaihtelivat Ranskan noin 17 prosentista Tanskan reiluun prosenttiin. Maiden tuloveroissa oli myös suuria eroja. Ehdottomasti korkean elintason ja suurten palkkakustannusten maa oli Tanska, jossa oli suurin, lähes 30 prosentin tulovero. Alhaisin tulovero taas oli Slovakiassa hieman yli viiden prosentin osuudellaan. Suomen verotus on keskimääräistä korkeampaa verrattuna muihin Euroopan unionin maihin. Tulevaisuudessa Suomi nettomaksajamaana on vaikeuksissa pienellä asukasmäärällään ja omilla eri-

tyisolosuhteillaan. Kuviosta puuttuvat Alankomaan ja Puolan tulokset, sillä niitä ei ollut saatavilla Eurostat-tilastoista.

Suomen hallituksen veronkiristykset ovat toteutuneet vuonna 2012 kaavailujen mukaisesti ja toinen veronkiristys toteutui vuoden 2013 alussa. Euroalueen talouskriisi on yhä syvenemässä, eikä veroapuja maailmalla ole tarjolla. Suomi Euroopan nettomaksajamaana on kovien aikojen edessä. Suomen hallitus on tehnyt verovaikutuksiltaan suurimman ratkaisun luopuessaan kokonaan inflaation ja ansiotason noususta vuosiksi 2013 - 2015. Samaan aikaan kuntien valtionosuuksien leikkaukset korottavat kunnallisveroprosenttia, jolloin ansiotulon verotus kiristyy kaikkiaan varsin tuntuvasti. Suomen verotus (kuvio 21), väestötiheys (kuvio 19) ja työttömyysaste (kuvio 20) huomioiden Suomen mahdollisuudet rahoittaa rahoitusvaikeuksissa olevia EU-maita ovat vähäiset. (Kiviranta 2012, 69.)

Yksityisen kulutuksen (kuvio 22) kokonaishintataso Tilastokeskuksen laatiman selvityksen (2012) mukaan oli hyvin vaihteleva Euroopan maiden välillä vuonna 2011. Esimerkiksi Makedonian hintataso oli yli puolet alhaisempi kuin Euroopan unionin keskivertomaiden. Kallein Euroopan maa on Sveitsi ja kallein EU-maa on Tanska. Toiseksi kallein on Ruotsi ja Suomi jo kolmanneksi kallein. Euroopan valuutta-alueista Suomi on ehdottomasti Euroopan kallein maa. Tehtyihin hintatasoindekseihin on otettu yleisiä kuluttajahintoja elintarvikkeista, alkoholista ja tupakasta, vaatetuksesta, jalkineista, sähköstä, kaasusta ja polttoaineista, huonekaluista ja sisustuksesta, kodinkoneista, viihde-elektroniikasta, ajoneuvoista, liikennepalveluista, postista ja tietoliikenteestä sekä ravintoloista ja hotelleista. Maiden väliset hintaerot olivat suuria muun muassa palveluja koskevissa tuoteryhmissä, sillä työvoimakustannukset olivat hyvin eritasoisia maasta riippuen. Yhtenäisin hintataso löytyi vaatetuksen, viihde-elektroniikan ja kodinkoneiden tuoteryhmistä. Suomessa ainoastaan tietoliikennepalveluiden hinnat jäivät alle EU:n keskitason vuonna 2011. Vuoden 2012 verojen ja hintojen korotukset eivät sisälly tutkimuksen tuloksiin. (Tilastokeskus 2012.)

Kuvio 22. Yksityisen kulutuksen kokonaishintataso Euroopan maiden välillä vuonna 2011. Eu-maiden keskiarvo (EU 27) on vertailulukuna 100. Lähde: Eurostat; Kansainvälinen hintavertailu, Tilastokeskus 2012.

Kaikkiaan euroalue ei ole yhteisenä valuutta-alueena optimaalinen. Se ei voi toimia hyvin, koska jäsenmaat ovat kilpailukyvyltään liian eritasoisia maita. Kilpailukyvn määrää työn tuottavuus. Heikoimmat maat velkaantuvat ja paremmat maat, kuten Suomi, joutuvat rahoittamaan näitä maita. Tämä aiheuttaa jatkuvia varallisuuden siirtoja eurovaltioiden kesken, koska tavaroiden ja palveluiden osto keskittyy halvempiin tuotteisiin. Heikon kilpailukyvn mailla ei ole mahdollisuutta korjata tilannetta oman valuutan puuttuessa. Oman valtion kelluvat valuutat parantaisivat näiden maiden kilpailukykyä valuuttojen arvon heikentyessä markkinoilla. Nykyisellä järjestelmällä maan pääomavirrat kaikkoavat kriisivaltioista, jotka eivät voi ilman omaa valuuttaa tehdä asialle mitään. Rahaliiton suurimpana ongelmana ovat maiden kilpailukykyerot. Tämän korjaamiseen ei ole keinoja näköpiirissä. Yhteiseen eurovaluuttaan liityttäessä nämä heikot maat saivat samat edut ja liian hyvän luottoluokituksen, minkä johdosta ne velkaantuvat pahasti. Takausvastuut tulevat näin veronmaksajien maksettaviksi, ja

ne muuttuvat tulonsiirroksi kriisivaltiolle. Tämä tarkoittaa sitä, että kilpailukyvyltään vahvemmat maat siirtävät varallisuuttaan kilpailukyvyltään heikommille maille. Tiukempi talouskuri jäsenvaltioille ja yhteinen euroalueen pankkivalvonta eivät poista jäsenvaltioiden kilpailukykyeroja. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, ettei yhteinen eurovaluutta voi toimia mitenkään mielekkäällä tavalla. (Kiviranta 2012, 69.)

3.6. Tulevaisuus tutkimuksen valossa

Tulevaisuuden ennustaminen ja siihen varautuminen on keino ohjata muuttuvaa Euroopan unionin yhteisöä. Ennustaminen on kuitenkin hyvin haastavaa, ja se voi pitää pitkällä aikavälillä runsaasti eri vaihtoehtoja sisällään. Mika Mannermaa (2007) on raportissaan nostanut kolme erilaista skenaariota: alfa, beeta ja gamma, jotka ovat lyhyitä mutta yksinkertaisia esityksiä. Kuvaukset on laadittu vuoteen 2025 - 2030 tähtäävinä näkemyksinä.

Skenaario alfa: Sivistynyt avoin globaalidemokratia etenee.

Tämän skenaarion keskeinen oletus on se, että nopea teknologinen ja taloudellinen globalisoitumiskehitys sekä ympäristöuhkat kannustavat ja myös pakottavat yhteiskunnallisia toimijoita huomattavasti vuosituuhannen vaihteen tilannetta aktiivisemmin edistämään määrätietoisesti globaalidemokratiaa. Yleistä yhteiskunnallista ilmapiiriä Suomessa, Euroopassa ja jossain määrin laajemmin maailmalla luonnehtii sekä yksilön kunnioitus että yhteiskunnallinen vastuu ja yhteisöllisyys, ei vain yksipuolinen kilpailun korostaminen. Yleisenä pyrkimyksenä on luoda taloudellista kasvua, mutta siten, että se tapahtuu ekologisesti kestävässä kehityksen luomien reunaehtojen ja demokraattisesti sovittujen pelisääntöjen puitteissa.

Skenaario beeta: Markkinaliberalismi menestyy globaalisti.

Markkinaliberalistinen ajattelutapa voimistuu yleismaailmallisesti, ja yhteiskunnallinen ilmapiiri myös Suomessa alkaa korostaa voimakkaasti yksilöllisyyttä ja kilpailua yhteisöllisyyden sijasta. Menestymisestä tulee mantra, jota hoetaan kaikkialla: päiväkodeissa, kouluissa, opiskelussa, työelämässä, mediavihteessä ja mainonnassa. Yhteiskunnalliset palvelut siirtyvät asteittain markkinaehtoisiksi, julkisen sosiaaliturvan taso laskee ja idea pohjoismaisesta hyvinvointiyhteiskunnasta unohtuu hyvässä tahdissa. Suurta eriarvoisuutta esiintyy yleisesti. Tämän mukaan on menestyjiä ja niitä, jotka eivät pysy kehityksessä mukana. Tämä koskee sekä yksilöiden että yritysten, alojen, alueiden ja maiden välisiä eroja. Alueellinen kehitys muun muassa Suomessa on voimakkaasti keskittävää, ja valtaosa yrityksistä ja ihmisistä siirtyy suuriin keskuksiin. Maaseutumaisilla alueilla ja lähiöissä elävät vanhukset ja eri tavoin syrjäytyneet henkilöt.

Skenaario gamma: Kulttuuris-uskonnolliset blokit demokratiamalleilla.

Maailma eriytyy eritahtisiin ja kulttuurisesti erilaisiin kehitysblokkeihin, ja globaalitalouden vapautuminen kääntyy vähitellen protektionismin suuntaan kulttuuriblokkien tasolla. Toisistaan huomattavasti poikkeavat kulttuuriset todellisuudet elävät rinta rinnan. Jännitteitäkin esiintyy, mutta ei varsinaisia konflikteja, koska pyrkimyksenä on edistää globalisaatiota. Siinä etsitään asteittain yhteisiä arvoja ja luodaan samankaltaisia yhteis-

kunnallisia ja taloudellisia pelisääntöjä. Valtiot muodostavat alueellisia ryhmittymiä. Euroopan unioni ja Suomi sen osana kykenevät vaisusta globaalitaloudesta huolimatta aikaansaamaan kohtuullisen hyvää talouskehitystä alueillaan. Tietoyhteiskunnan uudet alat voimistuvat tietoyhteiskunnan syventäessä sisältöjä ja siirtyessä palveluja painottavaan vaiheeseen. Ihmisten tarpeista lähtevät tuotteet ja palvelut sekä niitä luovat yritykset menestyvät hyvin kehittyvissä maissa kuten Suomessa. (Mannermaa 2007, 118 - 124.)

Maatalouden tulevaisuuden kehittämisstrategiaa vuoteen 2025 on pohtinut Pasi Rikkinen (2003) MTT:n selvityksessään. Hän on nostanut tutkimukseensa neljä muutoksen pääteemaa:

- maatilán fyysinen toimintaympäristö ja ympäröivä luonto
- maatalousteknologiassa ja osaamisessa tapahtuvat muutokset
- maatalouden instituutiossa ja politiikassa tapahtuvat muutokset
- maataloushyödykkeiden markkinoilla tapahtuvat muutokset.

Maatilan fyysisen toimintaympäristön suurimmiksi haasteiksi tutkimuksen mukaan nousivat maaseudun autioituminen, eläinmäärän kasvaminen tilaa kohden, fosforikuormitus ja tuotannon alueellinen keskittyminen. Maatalousteknologiassa ja osaamisessa tapahtuvia muutoksia ovat selvityksen mukaan suunnitelmallinen maaseutuyrityksen johtaminen ja uusiin teknologioihin panostaminen.

Maatalouden instituutiossa ja politiikassa muutoksia koetaan eniten EU:n toteuttamasta poliittisesta ohjauksesta, maaseutupoliittisista tavoitteista, tuotantomäärien rajoituksista ja tuotannon yksipuolistumisesta. Maataloushyödykkeiden markkinoilla tapahtuvista muutoksista nimettiin tärkeimmiksi kannattavuuden kehitys ja kotimaisten elintarvikkeiden kysynnän säilyttäminen tai kasvu.

Selvityksen avoimissa kysymyksissä vastaajat olivat nostaneet esille tulevaisuuden ennakkoinnissa alueellisella tasolla muun muassa lähiruoan ja EU:n laajentumisen. Kansallisella tasolla tärkeimmiksi asioiksi nousivat EU:n maatalouspolitiikka ja maatalouden kansallinen strategia. Maailmanlaajuisella tasolla tärkeimmiksi haasteiksi nimettiin kaupan ja kilpailun vapautuminen, ympäristön saastuminen, ympäristömuutos ja laajenevat eläntaudit. (Rikkinen 2003, 40 - 44.)

Susanna Ollila (2011) oli pohtinut maaseudun tulevaisuutta ja sen kehittymistä tulevaisuuden ennakkoinnin keinoin. Tämä on toteutettu annetun ohjausmateriaalin, Anita Rubinin tulevaisuuskoulutuksen (2009) pohjalta, jossa arvioitiin mahdollisia ja todennäköisiä tulevaisuuksia Suomeen. Siihen on poimittu erilaisia tulevaisuuden näkymiä laadittujen tulevaisuusympyröiden sektoreilta. Täten tulevaisuus voi olla:

Todennäköinen -> ihmismäärä kasvaa ja elintarvikepula lisääntyy. Tätä korostavat ruokakasvien käyttö energiakasveiksi, sillä teollisuuden ja teknologian etu ajaa yksilön edelle. Tässä pelissä vastakkain asettuvat teolli-

suus ja kehitysmaat, eettisyyttä kritisoidaan, mutta ei tehdä mitään. Tätä kehitystä tukevat myös väestöennusteet.

Mahdollinen -> On hyvinkin mahdollista, että maailman pinta-alasta on saastunut yli 50 prosenttia. Puhtaiden elintarvikkeiden kysyntä kasvaa.

Ehdollinen -> Jos terveellisyys on ihmisten tärkein ehto, voivat suuret elintarvikeyritykset menettää jalansijansa ja tilojen suoramyynni kukoistaa tai maaseudun vetovoimaisuus suoramyynnissä Suomessa kasvaa.

Toivottava -> Maaseutu säilyy myös Suomessa sen kalliista tuotannosta huolimatta, sillä kaupunkien ja maaseudun vuorovaikutus kasvaa ja ihmisen haluaa tuottaa hyvää toiselle ihmiselle.

Pelottava -> Sota tai saasteet ovat tuhonneet luonnon. Ruokaa kasvatetaan jopa kukkaruukuissa, ja nälänhätä vaivaa maailmaa. Saastunut ympäristö nostaa elintarvikkeiden hintoja, jolloin ruoasta on niin suuri kysyntä, että hinnat ovat pilvissä. Tämä lisää ihmisten eriarvoisuutta.

4 TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTO

Tutkimuksessa käytetään sekä kvantitatiivista eli määrällistä että kvalitatiivista eli laadullista aineistoa. Kvantitatiivisesta tutkimusaineistosta osa oli niin sanottua sekundaariaineistoa, joka tarkoittaa toisten keräämän aineiston hyödyntämistä. (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 2010.) Tässä työssä se on Suomen maatalouden kannattavuuskirjanpitoaineistoa Taloustohtori-sivustolta. Taloustohtori-sivusto on verkkopalvelu, joka tarjoaa keskiarvotuloksia ja hyvät tai heikot -ryhmien hajontatuloksia. Sitä käytetään maatalousyrityksien tutkimusaineiston rajaamisessa ja vertailussa. Sieltä on mahdollista poimia käyttäjän määrittämät omat raportit järjestelmän tuottamista eri peruseräraporteista. Tulokset perustuvat MTT Taloustutkimuksen yrityskohtaiseen kannattavuuskirjanpitoaineistoon, jossa on vuosittain lähes 1 000 maa- ja puutarhataloutta harjoittavaa yritystä. Tällöin tulokset lasketaan siten, että kaikista paras ja heikoin kymmenesosa yrityksistä jätetään pois ja lasketaan seuraavaksi parhaan tai heikoimman viidenneksen painotettu keskiarvo. (Latukka 2012.)

Taloustohtoriaineiston omat raportit tähän tutkimukseen poimittiin tunnuslukujen perusteella. Esitystavaksi valittiin hyvät ja heikot ryhmä sekä viljelyala. Neljään valittavaan luokittelijaan poimittiin vuosi (2009 ja 2010), tuotantosuunta, tukialue (liite 16) ja taloudellinen koko. Sivuston kautta etsitään ne 30 hehtaarin ja sitä pienempien sekä yli 30 - 50 hehtaarin tilaluokat, jotka ovat hyviä tai erinomaisia yrittäjätulon, kannattavuuskertoimen, omavaraisuusasteen ja työtuntiansion suhteen. Standardoituja lukuja vertailtiin aluekohtaisesti niiltä osin mistä huomattavia eroja on havaittavissa. Aineisto on poimittu syksyllä 2012, jolloin vuoden 2011 tiedot eivät olleet vielä valmistuneet.

Tämän lisäksi työssä toteutettiin toinen kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen osuus, jossa Webropol-kyselyllä tutkittiin Hämeen MTK:n alueelta 50 hehtaarin ja sitä pienempien tilojen tämänhetkinen tilanne. Tämä tilakoko-

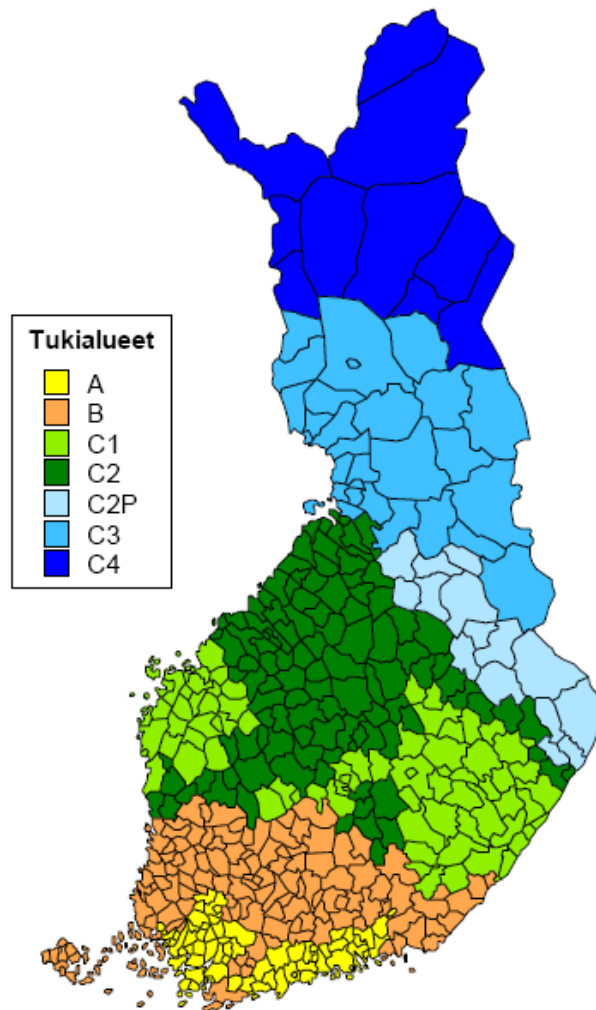
rajaus käsitti Suomen keskimääräisistä tilaluokista kaikkiaan 77 prosenttia. Pienempi tilakokoluokka oli 30 hehtaaria ja sen alle olevat tilat, joista työssä käytetään nimitystä pieni tila. Pieniä tiloja on Suomessa kaikkiaan 58 prosenttia maataloista (kuvio 4). Suurempi tilaluokka oli yli 30 - 50 hehtaarin kokoiset tilat, joista työssä kutsutaan keskikokoisiksi tiloiksi. Keskikokoisia tiloja on Suomessa kaikkiaan 19 prosenttia maataloista (kuvio 4).

Kyselyssä oli tarkoitus kerätä viljelijöiden mielipiteitä sekä lukuja tilan tämänhetkisestä tilanteesta, toimintatavoista, kannattavuudesta ja tulevaisuuden suunnitelmista. Lisäksi muutamilta luvan antaneilta tiloilta oli tavoitteena saada haastattelu tapaustutkimusperiaatteella. Tällä haluttiin saada tietoa tiettyihin tapauksiin liittyvistä syy-seuraussuhteista, joita ei voida tutkia kirjallisen kyselyn avulla. Tässä työssä tapauksien merkittävä kohde oli maatalousyrityksen kannattavuus ja elinkelpoisuus. Työn luonne oli siten selvittävä. Tutkimusmenetelmän metodina käytettiin kyselylomakkeita ja haastatteluja. Työn haasteena oli löytää ne innovatiiviset, kannattavat ja pienet maatalousyritykset, joille toteutettiin tarkempi haastattelu. (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 2010.)

4.1. Taloustohtoriaineiston perusteella pohjatieto kannattavuudelle

Suomen kirjanpitoliljojen Taloustohtori-sivuston (2012) perusteella tilojen kannattavuus on hyvin kirjava. Jokaiselta tuotantosuunnalta löytyi kannattavuuskertoimien mukaan erinomaisesti kannattavia tiloja, mutta myös hyvin heikkoja tuloksia. Tähän vaikuttavat eri vuodet, alueellinen, toimialakohtainen ja tuotantosuunnan mukainen toiminta sekä poliittiset päätökset.

Sivuston kautta etsittiin ne 30 hehtaarin ja sen alle olevat (pienet) sekä yli 30 - 50 hehtaarin (keskikokoiset) tilat, jotka olivat hyviä tai erinomaisia **yrittäjätulon, kannattavuuskertoimen, omavaraisuusasteen ja työtuntiansion suhteen** (liite 1). Näitä standardoituja lukuja vertaillaan osin aluekohtaisesti, joka jaotellaan Suomen sisällä A, B, C1, C2, C2p, C3 ja C4-alueen (kuva 1) tarkasteluiksi. Tällä haluttiin selvityksessä erottaa mahdolliset tukipolitiikan tuottamat erot.

Kuva 1. Suomen aluekohtaiset tukialueet (Lehto 2009, 51.)

Yrittäjätulo kuvaa kokonaistuotosta, joka toiminnasta jää yrittäjäperheen työpalkaksi ja oman pääoman koroksi. Yrittäjätuloa laskettaessa ei oteta huomioon yrittäjäperheen tekemän työn ja oman pääoman käyttömääriä, joten se ei kuvaa yritystoiminnan kannattavuutta. Kannattavuuskerroin on suhdeluku, jossa tavoitteena on arvo 1,0. Se osoittaa, kuinka suuri osa palkkavaatimuksesta ja oman pääoman korkovaatimuksesta on saavutettu. Kun tilan omalle työlle ja omalle pääomalle korvaukseksi jäänyt yrittäjätulo yhtä suuri kuin näille tavoitteeksi asetettu palkka- ja korkovaatimus, on kertoimen tulos 1,0. (Taloustohtori 2012.)

Omavaraisuusasteella mitataan yrityksen vakavaraisuutta ja rahoitusriskiä. Se lasketaan suhteuttamalla vuoden lopun oma pääoma varojen koko määrään. Mitä korkeampi omavaraisuusaste on, sen vakavaraisemmaksi yritys voidaan luokitella. Tällöin myös rahoitusriski pienenee. Työansio kuvaa yrittäjäperheen maataloustyölle saamaa työtuloa. Työansiosta vähennetään oman pääoman korkovaatimus, joka on ensisijainen tuotannontekijä työpanokseen nähden. Työtuntiansio koostuu työansiosta, joka jaetaan tehtyjen työtuntien määrällä. Tällöin se vastaa palkansaajien työtuntiansiota. (Taloustohtori 2012.)

4.2. Kanta-Hämeen alueen kysely ja syventävä haastattelu

Webropol-kyselyn kysymyksiä pohdittiin Hämeen ammattikorkeakoulun YAMK:n opinnäytteen ohjaajan ja MTK Hämeen edustajan kanssa. Lopulta kysely (liite 2) saatekirjeineen (liite 3) lähetettiin 11.4.2013 Hämeen MTK:n jäseninä olevista maatiloista niille, jotka hallitsivat rekisterissä olevien tietojen mukaan enintään 50 hehtaaria peltoalaa. Tällä rajauksella kyselyyn valikoitui kaikkiaan 1211 tilaa. Muistutusviesti tiloille lähetettiin 17.4.2013, ja kysely sulkeutui 22.4.2013.

Kaikkiaan vastauksia oli kyselyn määräaikaan mennessä saatu 213 tilalta. Vastanneiden joukossa oli kaksi tilaa, joiden kokonaispeltoala oli yli 100 hehtaaria. Näiden tilojen vastaukset poistettiin listalta, sillä niiden toiminta oli merkittävästi laajempaa kuin kyselyyn vastaajilla oli määrä olla. Näin kyselyn vastanneiden lopullinen lukumäärä oli 211 yrittäjää, jolloin vastausprosentiksi saatiin 17,4. Vastaajista 86 prosenttia oli miehiä ja 14 prosenttia naisia. Kyselyn tärkein rajaava tekijä oli arvio tilan kannattavuudesta. Maatalousyrittäjät saivat sanallisesti arvioida tilalla koettua kannattavuutta. Annettua määritelmää sai täydentää tilan verotettavalla maataloustulolla kahdelta viimeiseltä vuodelta ja perustella lisäksi tilan saamaa tuloa kirjallisesti.

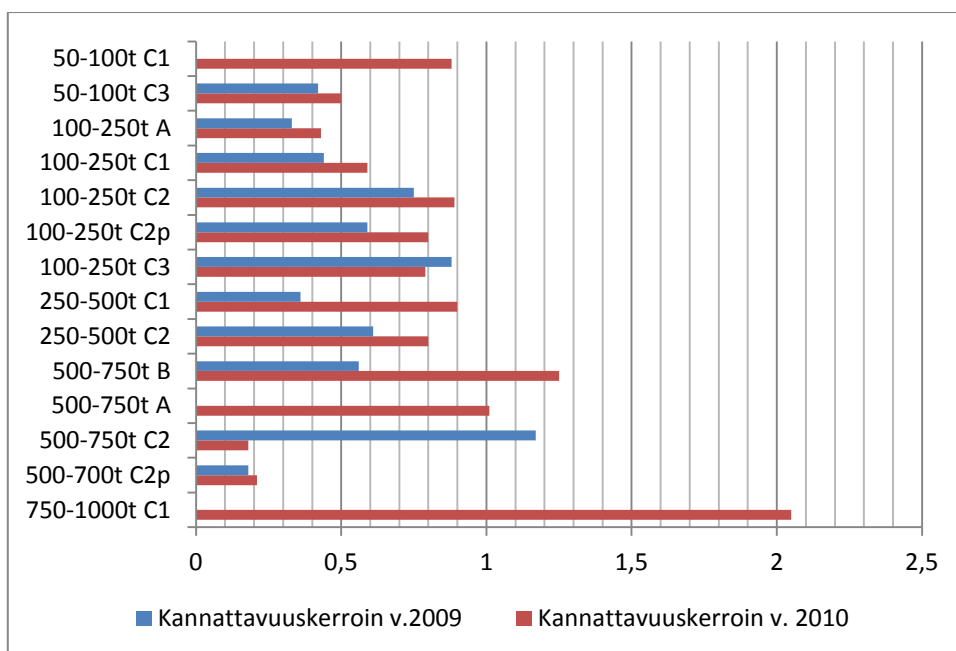
Tarkennetut syventävät haastattelut oli suunniteltu kyselyn vastausten pohjalta (liite 4). Niillä oli tarkoitus selvittää hämäläisten pienien ja keskikokoisten maatilojen kannattavuuden tekijöitä ja selviytymismahdollisuuksia Euroopan unionin yhteydessä. Tavoitteena oli löytää syitä Suomen maatalouden kannattavaan toimintaan ja selvittää, mitä se maatalousyrittäjältä edellyttäisi. Haastateltavat valittiin niiden yritysten osalta, jotka olivat jättäneet yhteystietonsa kyselyyn oheen. Haastattelut toteutettiin puhelimitse ja äänitettiin asioiden mahdollista jälkikäteen tarvittavaa tarkastusta varten.

5 TULOKSET

5.1. Taloustohtoriaineisto

5.1.1. Kasvihuonetuotanto

Taloustohtori-sivustolta (2012) saatujen kannattavuuskertoimien perusteella menestyneimmät tilat ovat kasvihuonetuotantotiloja (kuvio 23). Kasvihuonetuotantotiloilla oli parhaat kannattavuuskertoimet, suurimmat tuloryhmät ja alueellisesti hyvin kattavat tulokset Suomen tukialueita tutkittaessa. Tilojen peltopinta-ala oli yleisesti hyvin pieni (0,1 - 9 hehtaarin välillä) ja ryhmän otos alueittain 1 - 14 tilaa (liite 5).

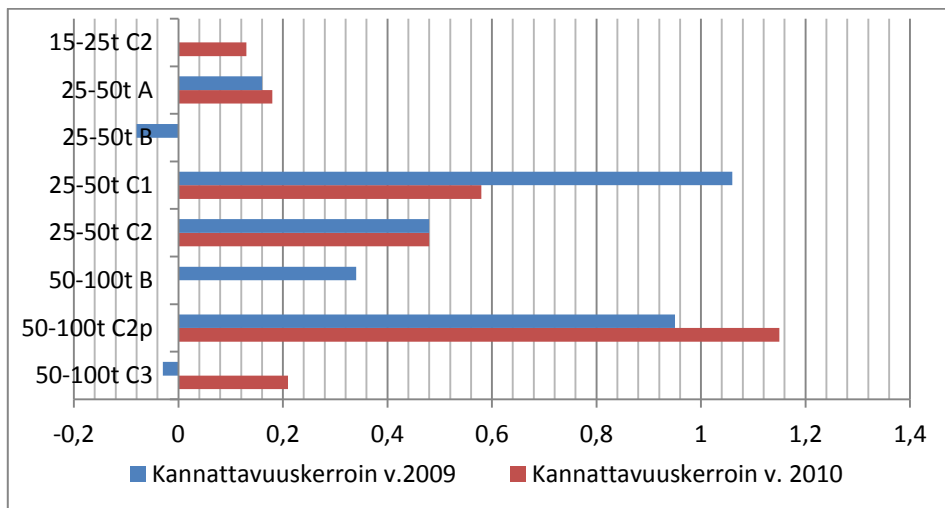
Kuvio 23. Parhaiden kasvihuonetuotantotilojen kannattavuuskerroin tuloryhmittäin ja alueittain vuosina 2009 ja 2010. Lähde: Taloustohtori 2012.

Aineiston perusteella tilojen tulorajat vaihtelivat 50 000 - 1 000 000 euron välillä. Tämä tuloraja on maataloustuoteryhmästä ehdottomasti korkein ja alueellinen (A, B, C1, C2, C2p ja C3) kirjavuus suurta (kuva 1). Parhaiden tilojen kannattavuuskerroin oli vuonna 2009 välillä 0,18 - 1,17. Vuosi 2010 oli kokonaisuudessaan hiukan vuotta 2009 parempi, kertoimen ollessa 0,18 - 2,05 välillä. Alue C1 oli paras tulorajana 750 000 - 1 000 000 euroa, ja tässä ryhmässä oli mukana 1 - 6 tilaa (liite 5). B-alueelta päästiin kannattavuuskertoimeen 1,25 (tulorajauksena 500 000 - 700 000 euroa) ja tässä otoksessa oli mukana 7 - 14 tilaa. A-alueellakin päästiin kannattavuuskertoimeen 1,01 samaisella tulorajauksella, jonka otoksessa oli mukana 1 - 6 tilaa. Samaan aikaan tilojen omavaraisuusaste vaihteli suuresti (liite 5) ollen vuoden 2009 tuloksista välillä -4,2 - 86,1 ja vuoden 2010 välillä -0,9 - 89,1. Kasvihuonetuotanto vie paljon pääomaa ja sitoo suuria investointeja, jotta tuotantoa voidaan toteuttaa. Täten kulut ja vieras pääoman käyttö olivat kasvihuonetuotannossa suuret.

Suomessa vuonna 2012 viljeltiin kasvihuonetuotantoa lähes 400 hehtaarin alalla, joka jakautuu 1340 tilan kesken. Kasvihuoneissa kasvatettiin koristekasveja (leikko-, ruukku-, kesä- ja sipulikukat) 133 hehtaarin, vihanneksia 221 hehtaarin sekä ruukkuvihanneksia kaikkiaan 23 hehtaarin alalla. Kasvihuonevihanneksista tärkein on tomaatti ja toiseksi tärkein kurkku. Kasvihuonetuotanto kattaa vuotuisen puutarhatalouden markkinahintaisesta tuotosta puolet. Alueellisesti koristekasveja viljellään kasvihuoneissa taasisesti ympäri Suomen, mutta keskittymä löytyy Varsinais-Suomesta. Kasvihuonevihannesten keskittymä on Pohjanmaalla. (Tike 2013.)

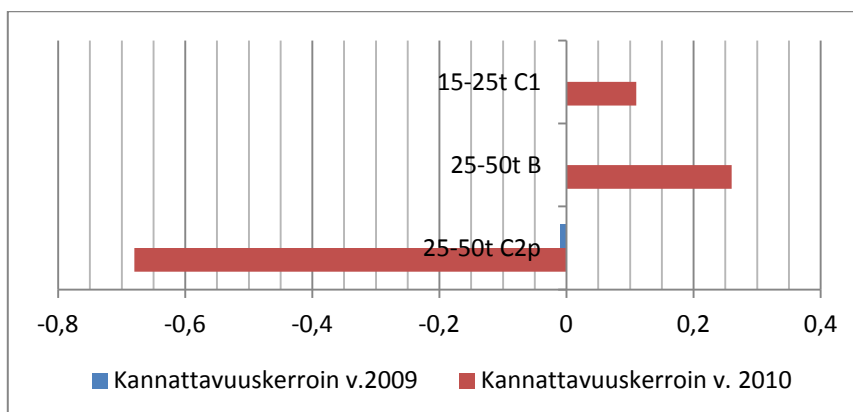
5.1.2. Muu nautakarjatuotanto

Toinen kannattavuuskertoimen perusteella löytynyt suhteellisen kannattava tuotantomuoto oli muu nautakarjatuotanto (kuvio 24) varsinkin keskikokoisilla tiloilla. Tämä sisältää muut nautakarjaan luettavista tuotantomuodoista, paitsi lypsykarjan. Tuloryhmät kannattavuuskertoimen perusteella eivät ole suuret, mutta alueellinen merkitys on laaja.

Kuvio 24. Parhaiden keskikokoisten tilojen muu nautakarjatuotanto kannattavuuskertoimet tuloryhmittäin ja alueittain vuosina 2009 ja 2010. Lähde: Taloustohtori 2012.

Taloustohtori-aineiston perusteella kannattavinta toiminta on keskikokoisilla tiloilla ja alueilla C2p sekä C1. Tulorajauksella 50 000 - 100 000 oli parhaimmillaan vuonna 2009 kannattavuuskerroin 0,95 ja vuonna 2010 se oli 1,15. Tässä luvussa oli tiloja (liite 6) mukana 1 - 6 ja keskimääräinen peltoala 44 - 51 hehtaaria. C2-alueella kannattavuuskerroin on pysynyt samalla tasolla ollen 0,48, ja otoksessa on mukana 7 - 20 tilaa. Pienemmällä 25 000 - 50 000 euron tulorajauksella vuoden 2009 kannattavuuskerroin oli 1,06 ja vuonna 2010 se oli laskenut lukuun 0,58. Tässä luvussa on tiloja mukana 7 - 14 ja peltoala niillä 45 - 49 hehtaaria. Keskikokoisten tilojen omavaraisuusaste vaihteli 35 - 99,8 välillä (liite 6).

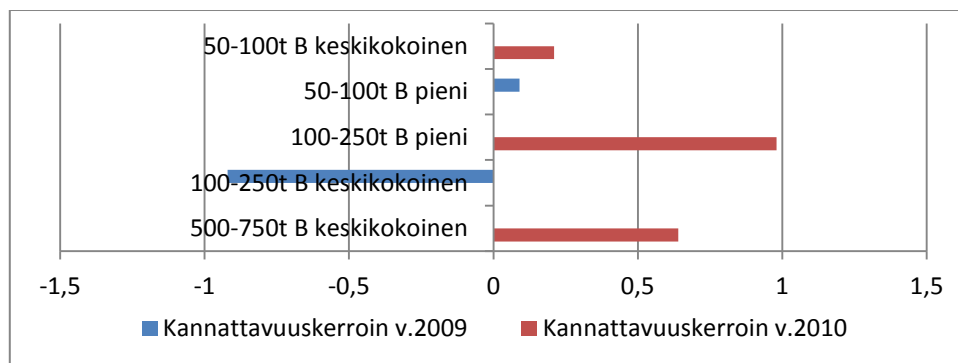
Kuvio 25. Pienien tilojen muu nautakarjatalous kannattavuuskertoimet tuloryhmittäin ja alueittain vuosina 2009 ja 2010. Lähde: Taloustohtori 2012.

Pienemmillä muilla nautakarjataloustiloilla (kuvio 25) kannattavuuskerroin ei noussut vuoden 2009 miinusmerkkisyydestä C2p-alueella kuin lisä-ten miinustulosta ollen -0,68. Tässä otoksessa on tiloja 1 - 6 ja keskimääräinen peltoala 23 - 24 hehtaaria (liite 6). Pienien tilojen kannattavuuskerroin oli korkeimmillaan B-alueella vuonna 2010, tuloryhmässä 25 000 - 50 000 euroa ollen 0,26. Kaikkiaan muu nautakarjatalous oli kannattavuuskertoimeltaan alueista riippumatta laskenut vuodesta 2009. Tilojen omavaraisuusaste vaihteli välillä 35,8 - 100 (liite 6). Muu nautakarjatalous ei Taloustohtorisivuston kirjanpitoluoksien mukaan ole kannattavaa toimintaa pienillä tiloilla.

Suomessa oli vuonna 2012 noin 3 500 erikoistunutta nautatilaa, joista emolehmätuotantoon erikoistuneita oli 1 500 ja muita, pääasiassa teuraiden loppukasvatukseen erikoistuneita 2 000. Emolehmiä näillä tiloilla oli lähes 56 000 kappaletta ja lihatuotantohiehoja 26 700 kappaletta. Yli vuoden ikäisiä teurassonneja tiloilla oli yli 105 000 kappaletta. Suomessa kulutetaan vuosittain 100 miljoonaa kiloa naudanlihaa, josta kotimaisena tuotantona on 81 prosenttia ja tuontilihana katetaan 19 prosenttia. Suomen naudanlihantuotanto ei siis kata maan vuosittaista kulutusta. (Maa- ja metsätalousministeriö 2013.)

5.1.3. Siipikarjatalous

Siipikarjatalous (kuvio 26) on keskittynyt B-alueelle, ainakin kannattavuuskirjanpitolitoilta saatujen Taloustohtori-tulosten perusteella. Tämä tuotantomuoto oli voimakkaasti kasvanut vuodesta 2009. Tästä ryhmästä oli kuitenkin mahdotonta löytää samaa tuloryhmää, kun vertailtiin tuloksia keskikokoisten ja pienien tilojen kesken.

Kuvio 26. Siipikarjatilojen kannattavuuskerroin tuloryhmittäin B-alueella keskikokoisilla ja pienillä tiloilla vuosina 2009 ja 2010. Lähde: Taloustohtori 2012.

Keskikokoisilla tiloilla kannattavuuskerroin oli kasvanut ja ilmeisesti tuloryhmä miinusmerkkisestä -0,92 kertoimesta vuoteen 2010 ollen 0,64. Tiloja otoksessa oli vuonna 2009 kaikkiaan 7 - 14 ja peltoalaa 37 hehtaaria (liite 7). Vuonna 2010 tiloja oli 1 - 6 ja peltoala niillä oli 38 hehtaaria.

Pienillä tiloilla tuloaraja oli 50 000 - 100 000 euroa vuonna 2009 ja kannattavuuskerroin 0,09. Tiloja otoksessa oli 1 - 6 ja peltoala keskimäärin 25 hehtaaria (liite 7). Vuonna 2010 tuloaraja oli ilmeisesti noussut 100 000 - 250 000 euroon ja kannattavuuskerroin oli 0,98. Tiloja otoksessa oli 1 - 6

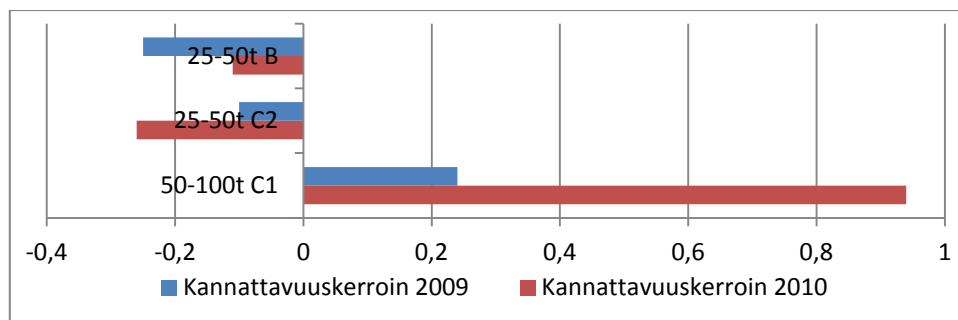
ja keskimääräinen peltoala 30 hehtaaria. Otoksessa mukana olevien tilojen omavaraisuusaste vaihteli 29,7 - 59,8 välillä (liite 7).

Suomalainen munantuotanto oli huipussaan vuonna 2012. Munantuotannon rakennemuutoksen aiheuttama hetkellinen notkahdus oli noussut. Vuonna 2012 Suomessa tuotettiin yli 62,2 miljoonaa kiloa munia. Vuoden 2013 ensimmäinen neljännes nosti munantuotantoa 21 prosenttia edellisvuoden vastaavaan aikaan verrattaessa. (Matilda 2013). TNS Gallup Elintarviketiedon mukaan kananmunien vähittäishinta oli noussut selvästi syyskuusta 2011 syyskuuhun 2012. Tänä aikana munien veroton kuluttajahinta oli noussut keskimäärin 84 senttiä kilolta. Kuluttajahinnan nousu oli perusteltua, sillä vanhanmallisten häkkikanaloiden käyttö oli loppunut, mikä johti tuotannon vähentymiseen. Vaikka kanojen kasvuolosuhteiden kehittämisinvestoinnit tehtiin tuottajien kustannuksella, olivat hinnannoususta hyötynneet eniten pakkaamot ja kauppa. Tuottajalle oli jäänyt tästä hinnan noususta keskimäärin 15 senttiä kilolta. Tämä oli erittäin epäreilu kehitys, sillä tuotteena kananmuna on lähes valmis lähtiessään tilalta. Kuitenkin panosten, esimerkiksi rehujen, kallistuminen oli nostanut munantuotantotilojen tuotantokustannuksia kanalainvestointien lisäksi. (Rantala 2012.)

Siipikarjataloutta kehittävät lisäksi viime vuosien siipikarjanlihan kulutuksen kasvaminen. Siipikarjanlihan määrät ovat broilerin lihan osalta kasvaneet, kun taas kalkkunan osalta hiukan laskeneet. Lihätiedotuksen raportin mukaan (2013) broilerin lihan kulutus vuonna 2008 oli 15,1 kiloa asukasta kohden luullista lihaa, kun se vuonna 2012 oli jo 17,0 kiloa. Kulutusluvut perustuvat Suomen Gallup Elintarviketiedon Lihabarometriin 2012. (Stirkkinen 2013.)

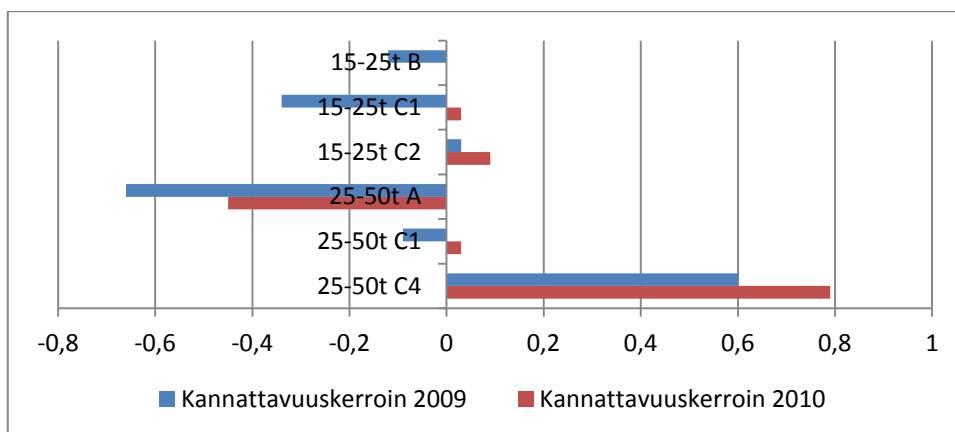
5.1.4. Lammas-, vuohi- ja muu laidunkarjatalous

Lammas-, vuohi- ja muu laidunkarjatalous (kuvio 27 ja 28) ovat viime aikoina kehittyneet voimakkaasti. Lammastalous oli Suomessa yksi arvostetuimpia, nopeimmin kehittyviä ja kasvavia sekä trendikkäimpiä tuotantosuuntia sen monipuolisen hyödynnettävyyden vuoksi. Lammastalous tarkoittaa lihan, villan ja turkisten tuotantoa, mutta lammas on lisäksi käytökelpoinen maisemanhoitoeläin, ja se tuo maatilamatkailukohteille sekä kotieläinpihoille lisäarvoa. (Tahkokallio 2011.)

Kuvio 27. Keskikokoisten tilojen lammas- ym. siihen kuuluvan tuotannon kannattavuuskertoimet vuosina 2009 ja 2010. Lähde: Taloustohtori 2012.

Tukialueella C1 sijaitsevilla keskikokoisilla tiloilla 50 000 - 100 000 euron tulo-rajalla kannattavuuskerroin oli 0,24 vuonna 2009, kun se vuonna 2010 oli jo 0,94. Tukialueella C1 oli selvityksessä mukana 1 - 6 tilaa, joiden keskimääräinen peltopinta-ala on 46 hehtaaria (liite 8). Kannattamattominta toiminta oli C2-alueella, jossa keskimääräinen peltoala oli 34 - 35 hehtaaria. Tässä otoksessa oli mukana 1 - 6 tilaa. B-alueen keskimääräinen peltoala oli 45 - 50 hehtaaria ja vuoden 2009 mukana otoksessa oli 1 - 6 tilaa, kun vuonna 2010 otoksessa oli mukana jo 7 - 14 tilaa. Tilojen omavaraisuusaste vaihteli 63,3 - 76,2 välillä (liite 8).

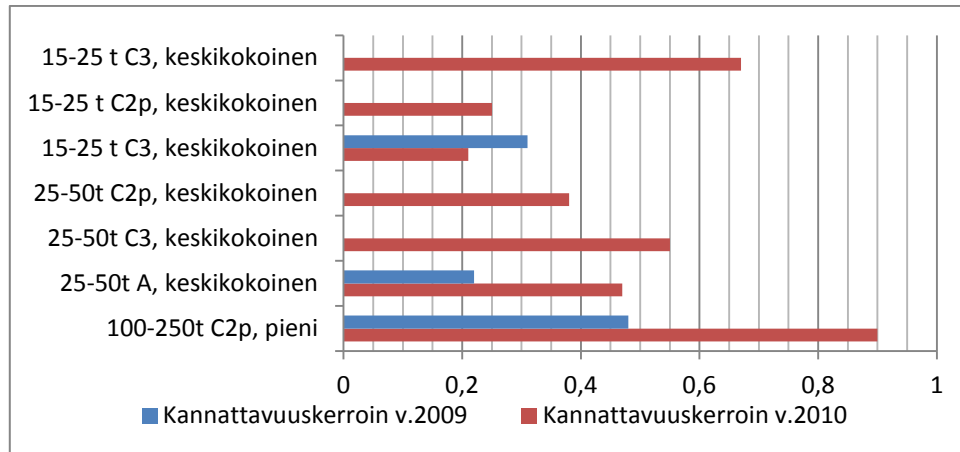
Kuvio 28. Pienien tilojen lammas- ym. siihen kuuluvan tuotannon kannattavuuskertoimet alue- ja tulo-rajaryhmittäin vuosina 2009 ja 2010. Lähde: Taloustohtori 2012.

Pienillä tiloilla kannattavin tukialue lammastuotannossa oli C4-alue tulo-rajalla 25 000 - 50 000 euroa. Vuonna 2009 oli kannattavuuskerroin 0,6 ja vuonna 2010 se oli 0,79. Näillä tiloilla oli keskimääräinen peltoala 29 hehtaaria, ja otoksessa oli 1 - 6 tilaa. C1-alueella otoksessa oli mukana 7 - 14 tilaa, ja näiden keskimääräinen peltoala oli 30 hehtaaria. Tämän aineiston mukaan lammastalous ei ollut kannattavaa muualla kuin C4-alueella. Lammastalouden tulo-rajaryhmät olivat suhteellisen alhaiset, ja tilojen omavaraisuusaste vaihteli 41,9 - 100 välillä. (liite 8).

Lammastalouden erityispiirteinä ovat tulot, jotka koostuvat yleensä tuista. Lammastilan suurin kustannus ovat rehut. Lammastalouden kehittämisen keinoja ovat muun muassa karitoiden erilliskasvatus, yhteislampolat, yhteistyö esimerkiksi tuotteiden tekemisessä, verkottuminen, ruokinnan kehittäminen esimerkiksi seosrehuruokintaan, töiden ulkoistaminen esimerkiksi kerinnän tai peltotöiden osalta ja markkinointiosaamisen kehittäminen esimerkiksi suoramyyntiin panostamalla. (Tahkokallio 2011.) Lampaanlihan tuotanto oli alhaisimmillaan Suomessa vuonna 2003, jolloin sitä tuotettiin 590 000 kiloa. Vuonna 2012 lampaanlihaa tuotettiin jo lähes miljoona kiloa. Vuoden 2013 ensimmäisenä vuosineljänneksenä lampaanlihaa oli tuotettu 24 prosenttia enemmän kuin vuotta aikaisemmin vastaavana aikana. (Matilda 2013.)

5.1.5. Sekamuotoinen tuotanto

Sekamuotoinen tuotanto (kuvio 29) on yleistä hyvin erikokoisilla tiloilla. Sen kannattavuus ei ollut kiinni tilan hehtaarialasta. Tilojen tulorajaryhmät eivät olleet suuria, mutta selkeästi kyse oli pikemmin toiminnan mahdollisuuksista ja tilan kehittämisestä kuin alueellisesta kannattavuudesta.

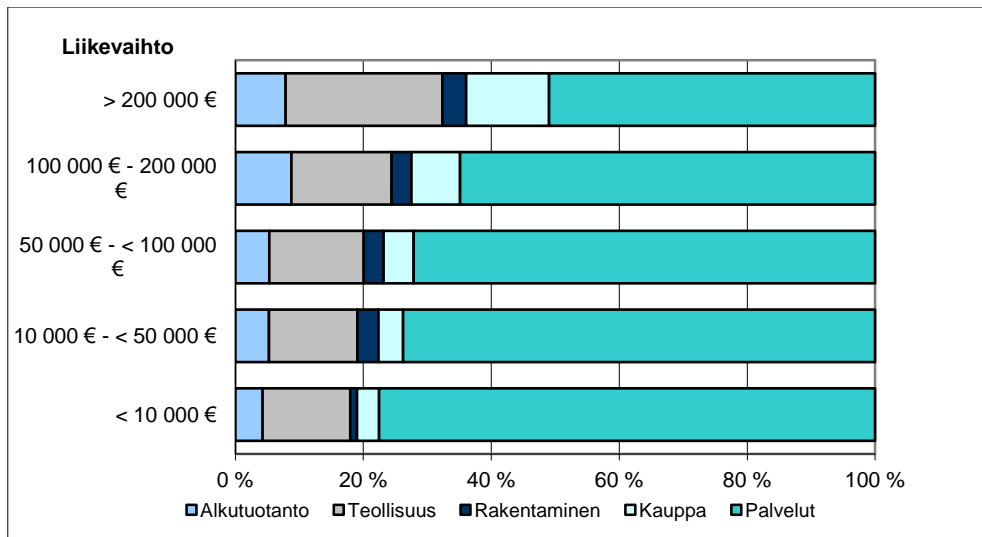

Kuvio 29. Parhaat sekamuotoisen tuotannon kannattavuuskertoimet alue- ja tulorajaryhmittäin pienillä sekä keskiuurilla tiloilla vuosina 2009 ja 2010. Lähde: Taloustohtori 2012.

Keskikokoisilla tiloilla tilojen kannattavuuskertoimet olivat korkeimmat A- ja C3-tukialueilla tulorajalla 15 000 - 50 000 euroa. Vuonna 2009 A-alueella kannattavuuskerroin oli 0,22 ja C3-alueella 0,31. Vuonna 2010 samaisilla alueilla ja tulorajalla kannattavuuskerroin oli A-alueella 0,47 ja C3-alueella 0,21 - 0,67. Tässä otoksessa oli 1 - 6 tilaa, paitsi tuloryhmässä 15 000 - 25 000 alueella C2p vuonna 2010, jossa oli 7 - 14 tilaa. Tilojen peltopinta-alat olivat 34 - 50 hehtaarin välillä ja omavaraisuusaste vaihteli 5,8 - 93,6 välillä (liite 9).

Pienillä tiloilla merkittävin tulos oli tulorajalla 100 000 - 250 000 euroa alueella C2p. Vuonna 2009 kannattavuuskerroin oli 0,48, kun taas vuonna 2010 se oli jo 0,9. Tämän tuloksen otoksessa oli 1 - 6 tilaa, joiden keskimääräinen peltoala oli 17 - 18 hehtaaria ja omavaraisuusaste vaihteli 99,8 - 100 välillä (liite 9).

Monialaisilla eli sekamuotoisilla tuotantotiloilla harjoitettiin eniten palveluita (kuvio 30). Palvelujen määritteen alle kuuluu koneurakointi, johon sisältyivät maatalouskoneurakointi, lumen auraus ja teiden kunnossapito, maanrakennustyöt ja metsätyökoneurakointi. Toiseksi tärkeintä oli lomamökkien vuokraus, hevostoiminta ja muut palvelut, palvelut liike-elämälle sekä muiden maatilojen viljan tai heinän kuivaaminen oman tilan kuivurilla. (Tike 2012.)

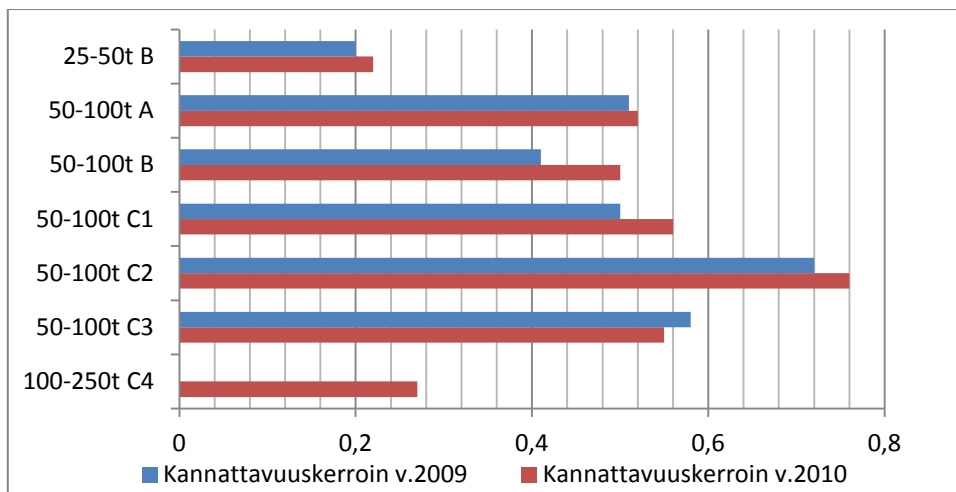
Kuvio 30. Monialaisten tilojen jakautuminen toimialoittain liikevaihdon mukaan vuonna 2010. Lähde: Matilda 2012.

Teollisuus oli noussut (kuvio 30) seuraavaksi suurimmaksi tuotannonalaksi. Sen merkittävin ala oli polttopuun ja hakkeen valmistus (energiatuotanto), ja seuraavalla sijalla olivat metallituotteiden valmistus ja turpeen tuotanto. Kaupan osuudet kasvoivat suuremman liikevaihdon omaavilla tiloilla, esimerkiksi muulla tukku- ja vähittäiskaupalla sekä omien jalostamattomien tuotteiden myynnillä suoraan tilalta. Alkutuotanto-nimikkeen alla olivat suurimpana poronhoito, turkistarhaus ja muu alkutuotanto. (Tike 2012.)

Two-in-one -konsepti voi olla mallina sekamuotoiselle toiminnalle. Monialaisilla tiloilla se voisi toimia vertikaalisena integraationa, eli tuotannossa investoidaan maatalouden lisäksi askel taaksepäin panospuolelle tai askel eteenpäin jalostuspuolelle. Vaihtoehtoisesti se voisi toimia horisontaalisena integraationa eli laajennetaan samoilla resursseilla lähialojen tuotteisiin tai palveluihin. (Rantamäki-Lahtinen 2013; Koski & Tuomainen & Kärkkäinen 2005, 184-217.)

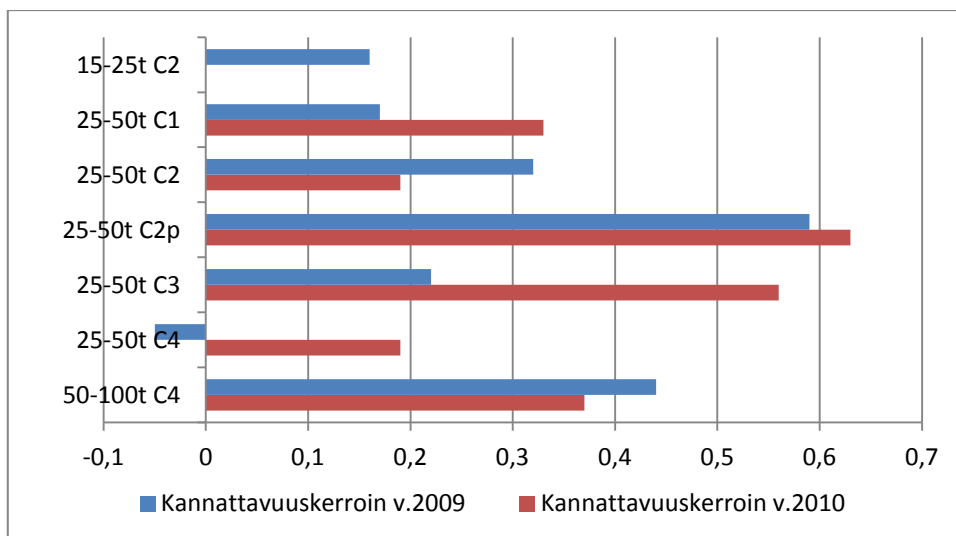
5.1.6. Lypsykarjatalous

Lypsykarjatalous (kuviot 31 ja 32) oli Taloustohtoriaineiston kannattavuuskertoimien mukaan vähiten muuttunut vuosien kesken eri tukialueiden välillä.

Kuvio 31. Lypsykarjatalouden kannattavuuskerroin parhailla keskikokoisilla tiloilla alue- ja tulorajaryhmittäin vuosina 2009 ja 2010. Lähde: Taloustohtori 2012.

Keskikokoisilla tiloilla tulorajalla 50 000 - 100 000 euroa olivat A-, B-, C1-, C2- ja C3-alueilla kannattavuuskertoimet vuonna 2009 väliltä 0,41 - 0,72. Vastaavilla tiloilla ne olivat vuonna 2010 väliltä 0,52 - 0,76. Kannattavuus oli siis hiukan kasvanut, mutta parhaisiin tuloksiin oli päästy C2-alueella. Tässä ryhmässä kaikkiaan otos oli suurin ryhmää kohden 7 - 30 tilaa, joiden peltoalat olivat 31 - 47 hehtaaria. Tilojen omavaraisuusaste vaihteli 40,7 - 94,5 välillä (liite 10).

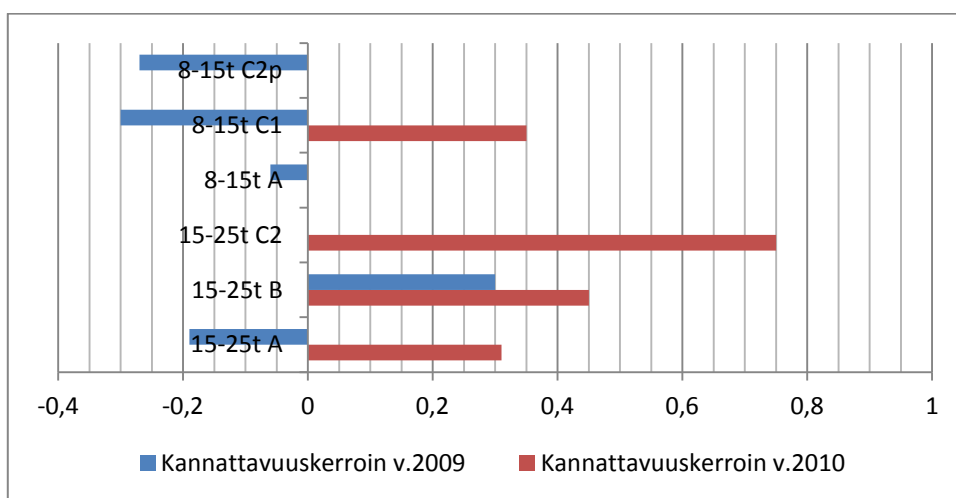
Kuvio 32. Lypsykarjatalouden kannattavuuskerroin parhailla pienillä tiloilla alue- ja tulorajaryhmittäin vuosina 2009 ja 2010. Lähde: Taloustohtori 2012.

Pienillä tiloilla oli suurin osa tulorajalla 25 000 - 50 000 euroa eri C-alueilla. Kannattavuuskertoimet olivat samaisilla tiloilla 0,19 - 0,59 välillä vuonna 2009. Ainoastaan ryhmä C4 oli miinusmerkkisen -0,05 kertoimellaan. Samaisella tulorajalla ja aluerajauksella oli kannattavuuskertoimet kokonaisuudessaan kasvaneet vuonna 2010, vaihteluvälin ollessa 0,19 - 0,63. Tämän ryhmän otos vaihteli alueittain 1 - 14 tilan välillä ja peltoalaa oli 8,5 - 29 hehtaarin välillä. Tämän ryhmän omavaraisuusaste oli 13,7 - 100 välillä (liite 10).

Vuonna 2012 Suomessa oli lähes 10 000 maidontuottajaa, mutta edellisestä vuodesta tuottajien määrä oli laskenut lähes 600 tuottajalla. Vuonna 2012 meijerit ottivat vastaan maitoa 2188 miljoonaa litraa, mikä oli edellisvuoden tasolla. Maitomäärät tilaa kohden olivat kymmenessä vuodessa lähes kaksinkertaistuneet. Suomen maitomäärästä tuotetaan lähes 80 prosenttia C-tukialueella. Pohjois-Pohjanmaa, Pohjanmaa ja Pohjois-Savo tuottivat maitoa yli 10 prosenttia enemmän kuin 15 vuotta sitten, mutta muilla alueilla maidontuotanto oli laskenut. (Matilda 2013.)

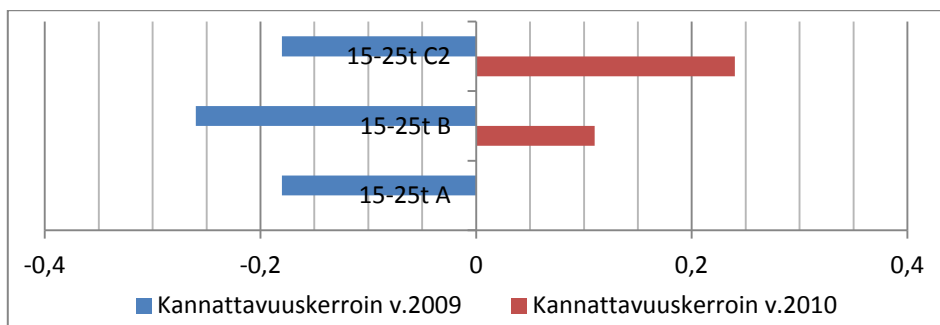
5.1.7. Viljanviljely

Viljanviljely (kuvio 33 ja 34) oli hyvin suhdanneherkkä maataloustuoteala. Taloustohtorin aineiston perusteella tilojen määrä oli suuri ja tulorajaryhmät hyvin alhaiset muihin toimialoihin verrattaessa.

Kuvio 33. Keskikokoisten parhaiden viljanviljelytilojen kannattavuuskertoimet alue- ja tulorajaryhmittäin vuosina 2009 ja 2010. Lähde: Taloustohtori 2012.

Keskikokoisilla tiloilla vuoden 2009 viljanviljelyn kannattavuuskertoimet olivat B-alueella (arvo 0,3) lukuun ottamatta negatiiviset. Vuonna 2010 näillä tiloilla ja alueilla ne olivat A-alueen 0,31 - C2-alueen 0,75 välillä. Tilojen tulorajaryhmät olivat 8 000 - 25 000 välillä. Otoksessa oli alueittain mukana 1 - 20 tilaa, joiden peltoala oli 32 - 48 hehtaaria. Tilojen omavaraisuusaste vaihteli 55,7 - 100 välillä (liite 11).

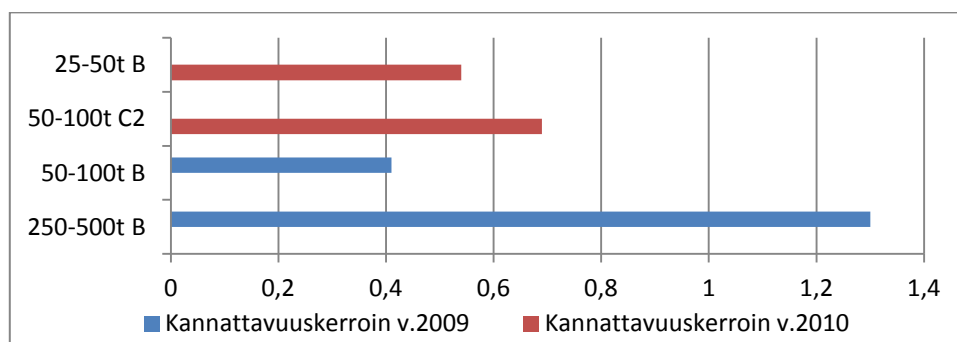
Kuvio 34. Pienien parhaiden viljanviljelytilojen kannattavuuskertoimet alue- ja tulorajaryhmittäin jaoteltuina vuosina 2009 ja 2010. Lähde: Taloustohtori 2012.

Pienillä tiloilla vuoden 2009 kannattavuuskertoimien tulokset olivat hiukan samansuuntaiset kuin keskikokoisillakin tiloilla eli negatiivisia. Näillä tiloilla aluerajaukset keskittyivät B- ja C2-alueille. Vuonna 2010 B-alueen kerroin oli 0,11 ja C2-alueella 0,24. Tulorajaryhmät olivat alhaiset 15 000 - 25 000 välillä. Otoksessa oli alueittain mukana 7 - 30 tilaa, joiden keskimääräinen peltoala oli 24 - 29 hehtaaria. Pienien tilojen omavaraisuusaste oli välillä 81,4 - 93,7 (liite 11).

Suomen peltoviljely on maailman pohjoisinta tuotantoa. Kasvinviljelytiloja oli vuonna 2011 noin 40 000 kappaletta. Suomen eniten viljelty kasvi oli ohra, jota käytetään sekä rehu- ja teollisuuteen että teollisuuden raaka-aineena. Toiseksi suosituin viljelykasvi oli kaura. Leipäviljalajeista tärkein oli vehnä, ja sen osuus viljelyalasta on jatkuvasti kasvanut. Rukiin viljelyala Suomessa ei kata vuosittaisen tarpeen määrää, ja sitä oli tuotu muualta koko Suomen Euroopan unionin jäsenyyden ajan. Öljykasvien tuotanto oli vaihdellut vuosikohtaisesti 70 000 - 160 000 hehtaarin välillä. (MTK 2013.) Vuoden 2011 ja 2012 Suomessa saadut kokonaisviljamäärät olivat kaikkiaan pysyneet samoina. Leipäviljojen osuus oli kuitenkin pienentynyt ja rehuviljojen osuus kasvanut. Rypsin viljelyala pieneni noin kolmasosan ja lisäksi vuoden 2012 sadosta tuhoutui 20 prosenttia. (Matilda 2013.)

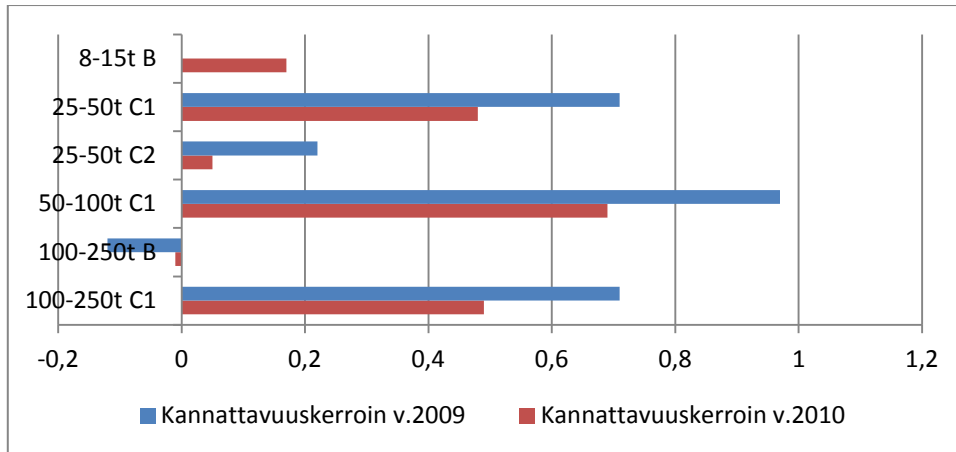
5.1.8. Avomaaviljely

Avomaaviljely on hyvin monitasoista: se käsittää vihannesten, marjojen ja hedelmien sekä taimi- ja koristekasvien tuotannon. Puutarhatuotannolle on ominaista sen työllistävä vaikutus ja työn kausiluonteisuus.

Kuvio 35. Keskkokoisten parhaiden avomaaviljelytilojen kannattavuuskertoimet alue- ja tulorajaryhmittäin jaoteltuina vuosina 2009 ja 2010. Lähde: Taloustohtori 2012.

Keskikokoisilla avomaaviljelytiloilla Taloustohtoriaineiston perusteella ei tahtonut löytyä saman tulorajan omaavista tiloista verrokkiryhmää vuosien 2009 ja 2010 välillä. Kuvio 35 osoittaa, että tulorajojen vaihtelu oli runsasta ollen 25 000 - 500 000 euron välillä. Suuremman tulorajan tiloilla toiminta oli kannattavaa B-alueella vuonna 2009, jolloin kannattavuuskerroin oli parhaimmillaan 1,3. Vuonna 2010 tulorajaryhmät olivat 25 000 - 100 000 välillä ja kannattavuuskerroin 0,54 - 0,69 välillä. Tilojen peltoalat olivat 33,8 - 48 hehtaaria, otoksen koko 1 - 6 tilaa ryhmää kohden ja omavaraisuusaste 43,8 - 92,1 välillä (liite 12).

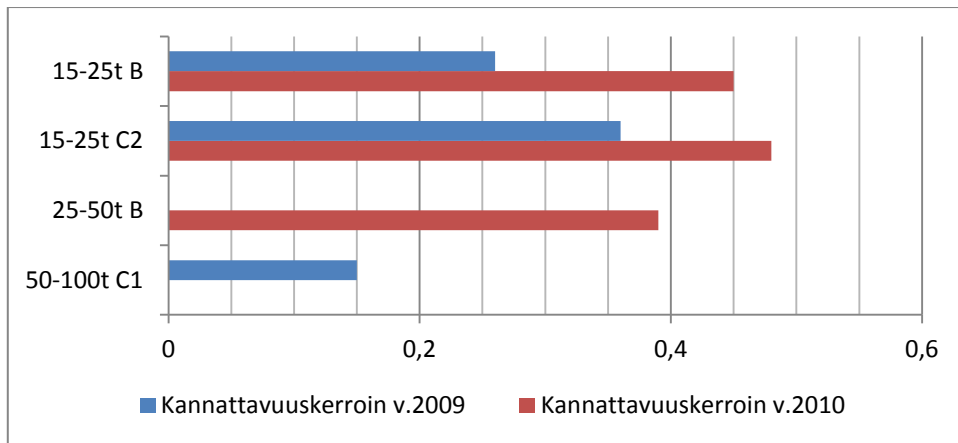
Kuvio 36. Pienien parhaiden avomaaviljelytilojen kannattavuuskertoimet alue- ja tulorajaryhmittäin jaoteltuina vuosina 2009 ja 2010. Lähde: Taloustohtori 2012.

Pienillä avomaaviljelytiloilla (kuvio 36) tuotannon kannattavuus kannattavuuskertoimien perusteella oli kaikkiaan parempi kuin keskikokoisilla tiloilla. Vuonna 2009 kannattavuuskertoimet vaihtelivat alueittain ja tulorajaryhmittäin -0,12 - 0,97 välillä. Vuonna 2010 vastaavat tulokset olivat -0,01 - 0,69 väliltä. Tilojen peltopinta-ala vaihteli 10 - 27 hehtaarin, otoskoko 1 - 6 tilan tulorajaryhmää kohden ja omavaraisuusaste oli 39 - 100 välillä (liite 12).

Suomen avomaatuotanto oli keskittynyt vihannestuotannon osalta Satakunnan ja Varsinais-Suomen alueelle ja marjatuotanto Pohjois-Savoon. Markkinahintainen avomaatuotanto oli noin puolet koko Suomen puutarhatuotannosta vuosittain. Vuosittain yli 1 500 tilalla viljeltiin avomaavihanneksia, joista yleisin kasvi on tarhaherne. Juurekset, keräkaali ja herne ovat sopimustuotantokasveja, ja niiden viljely oli keskittynyt teollisuuden tarpeisiin ja jalostuslaitosten läheisyyteen. Marjoja viljellään Suomessa lähes 1900 tilalla. Marjatilat olivat pääsääntöisesti pieniä ja yleisin kasvi oli mansikka. Taimitarhoja oli Suomessa vielä noin 130 tilalla ja niiden tuotanto perustuu pääasiassa koristekasvituotantoon. (Tike 2013.)

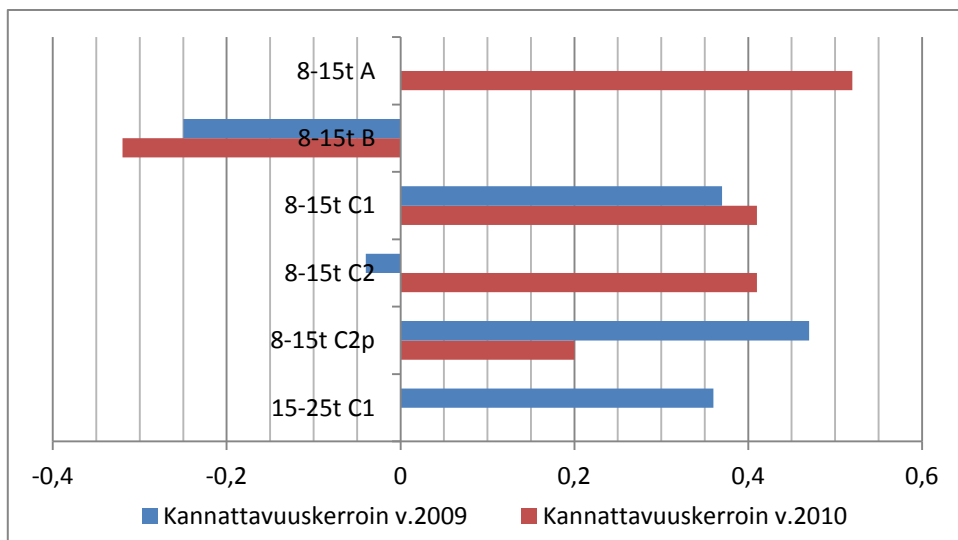
5.1.9. Muu kasvinviljely

Muu kasvinviljely vaikuttaa kuvioiden perusteella (kuvio 37 ja 38) kannattavalta toiminnalta. Kannattavuuskertoimet ja tulorajaryhmät ovat kuitenkin vaihtelevat ja suhteellisen alhaiset.

Kuvio 37. Parhaiden keskikokoisten muu kasvinviljelytilojen kannattavuuskerroin alue- ja tulorajaryhmittäin jaoteltuina vuosina 2009 ja 2010. Lähde: Taloustohtori 2012.

Tulorajaryhmät olivat 15 000 - 100 000 euron välissä ja kannattavuuskerroimet vuoden 2009 aikana 0,15 - 0,36 välillä C1-, B- ja C2 -alueilla. Vuoden 2010 tulokset olivat samaisilla alueilla hieman parantuneet ollen kertoimeltaan 0,39 - 0,48 välillä. Otoksessa oli alueittain 1 - 14 tilaa, joiden peltopinta-ala oli 41 - 50 hehtaaria ja omavaraisuusaste vaihtelee 49,5 - 86,3 välillä (liite 13).

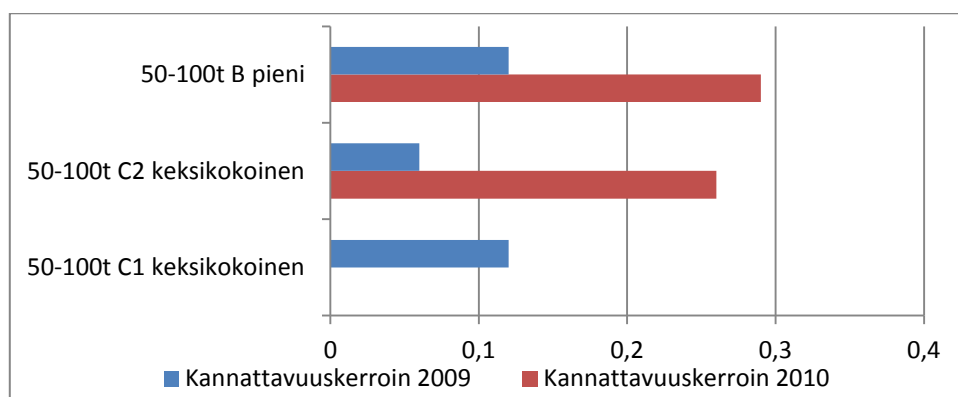
Kuvio 38. Parhaiden pienien muu kasvinviljelytilojen kannattavuuskertoimet alue- ja tulorajaryhmittäin jaoteltuina vuosilta 2009 ja 2010. Lähde: Taloustohtori 2012.

Pienien tilojen muun kasvinviljelyn tulorajat olivat kokonaisuudessaan alhaiset ollen 8 000 - 25 000 euron välillä. Aluekohtainen vaihtelu oli kuitenkin suurta. Heikoin meni B-alueella sekä vuonna 2009 että 2010. C-alueen kannattavuuskertoimien vaihtelut olivat vuoden 2009 miinusmerkisestä -0,04 tasosta C2p-alueen 0,47 kertoimeen. Vuonna 2010 pienimän tulorajaryhmän kannattavin kerroin 0,52 oli A-alueella. Tiloja otoksessa oli 1 - 14 tilaa, joiden keskimääräinen peltoala oli 20,6 - 29,8 hehtaaria. Omavaraisuusaste vaihteli tiloilla 37,2 - 100 välillä (liite 13).

Suomen viljelyin muu kasvi oli peruna. Vuonna 2012 perunasato oli pienentynyt 30 prosenttia edellisestä vuodesta. Siihen suurin osasyö olivat satovahingot ja heikot hehtaarisadot. Perunaa viljeltiin noin 25 000 hehtaarin vuosittaisella alalla, mikä kattoi tarvittavan kysynnän. Sokerijuurikasta viljeltiin Suomessa kaikkiaan noin 15 000 hehtaarin alalla ja 900 tilalla. Tämä tuotanto kattoi noin puolet Suomen vuosittaisesta sokerin käytöstä. (Matilda 2013.)

5.1.10. Sikatalous

Sikatalous (kuvio 39) oli ehdottomasti kannattamattomin tuotantomuoto. Se on toiminut lihan hinnoittelun ja tuotantokustannusten suuressa puristuksessa jo vuosien ajan. Näin toiminnan kannattavuus oli hyvin kyseenalaista, vaikka näiden parhaiden tilojen ja alueiden aineiston perusteella asia vaikuttaisi olevan toisin.

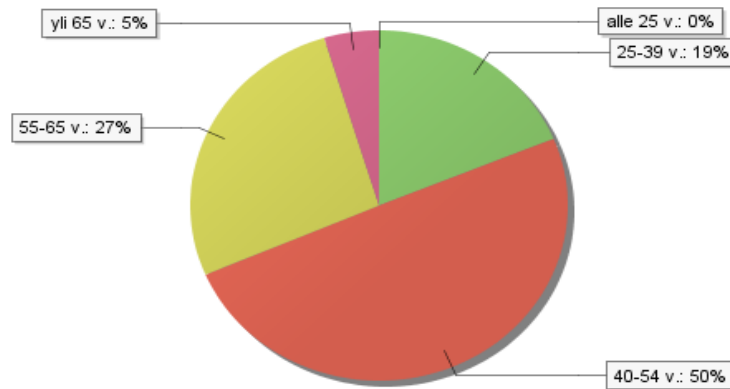
Kuvio 39. Parhaiden sikatalouden kannattavuuskertoimet pienillä ja keskikokoisilla tiloilla alue- ja tuloajaryhmittäin jaoteltuna vuosilta 2009 ja 2010. Lähde: Taloustohtori 2012.

Sekä pientiloilla että keskikokoisilla tiloilla tuloajaryhmät olivat samat kannattavuuskertoimet hyvin samansuuntaiset. B-alueella toiminta vaikutti hiukan kannattavammalta vuoden 2009 hyvin alhaisista kertoimista huolimatta. Molemmissa ryhmissä oli 1 - 14 vastaajaa, ja tilojen peltoalat olivat keskikokoisilla tiloilla 35 - 41 hehtaaria ja pientiloilla keskimäärin 27 hehtaaria. Tilojen omavaraisuusaste oli keskikokoisilla 70,8 - 94,3 ja pienemmällä keskimäärin 84 (liite 14).

Vuoden 2013 arvion mukaan Suomessa oli noin 1600 tilaa, jolla on sikoja. Tilojen määrä on tasaisesti vähentynyt vuoden 2008 jälkeen. Viimeisen 10 vuoden aikana sikatalouden määrä on puolittunut Suomessa. Porsastuotantoa oli vielä noin 500 tilalla, lihasikoja 500 tilalla ja yhdistelmätuotantoa noin 600 tilalla. Sianlihasta yli 25 prosenttia tuotetaan Varsinais-Suomessa vuosittain. (Matilda 2013.)

5.2. Kanta-Hämeen maatalojen aineisto

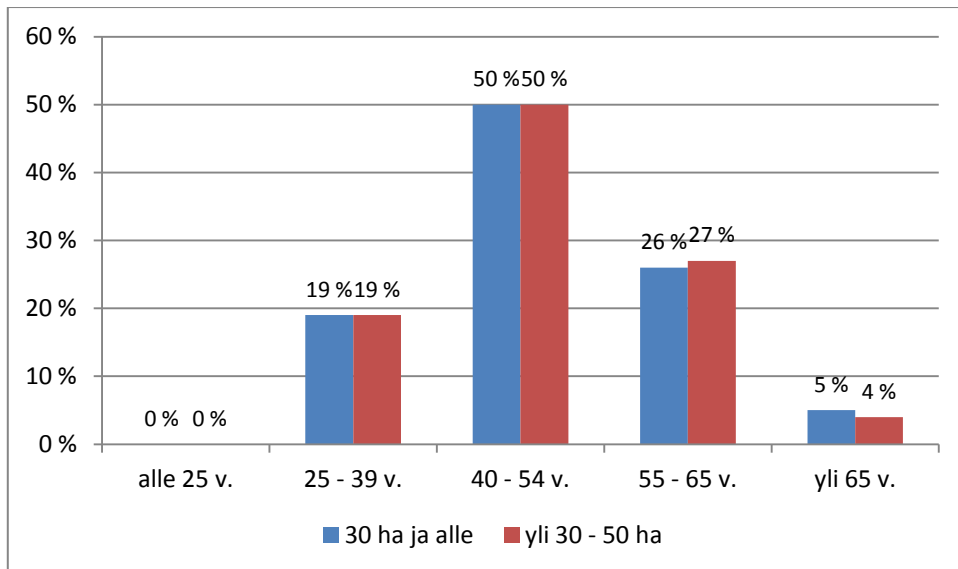
5.2.1. Vastaajien ikäjakauma ja kannattavuus

Kuvio 40. Kaikkien kyselyyn vastanneiden ikäjakauma

Kyselyyn vastanneista (kuvio 40) puolet oli 40–54-vuotiaita. Seuraavaksi suurin vastaajaryhmä oli 55–65-vuotiaat, joita oli 27 prosenttia, ja ikäluokkaan 25–39 vuotta kuului lähes 20 prosenttia vastaajista. Vastaajien osuus oli Suomen viljelijäväestön ikäjakaumaan nähden vuonna 2012 samassa suhteessa (Matilda maataloustilastot 2012). Kyselyyn vastanneet eivät siis olleet valikoituneet mitenkään poikkeavasti ikäryhmittäin jaoteltuina. Viljelijöiden ikä oli kuitenkin yksi tekijä tarkastellessa tilalla koettua kannattavuutta.

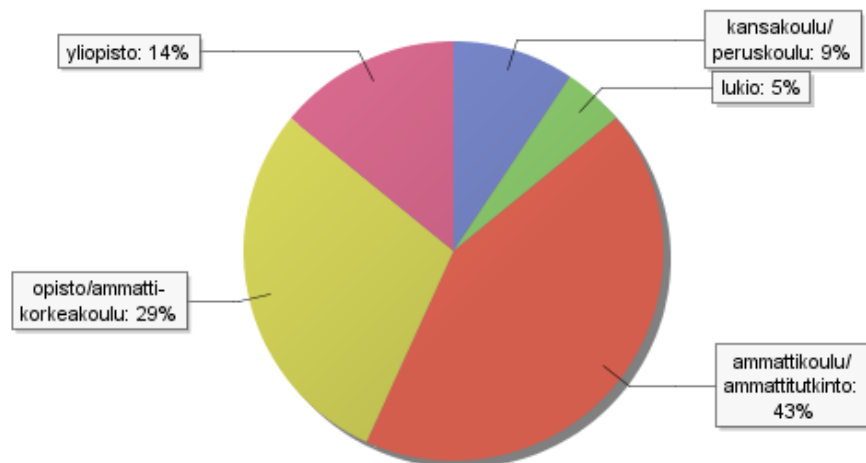
Ristiintaulukoinnin ehtona ollessa maatalon kannattavuus ja vastaajan ikä oli 40–54-vuotiaiden ryhmästä 8,5 prosenttia arvioinut tilan kannattavan hyvin tai erinomaisesti. Ryhmästä 55–65-vuotiaat oli 4 prosenttia vastaajista sitä mieltä, että tila kannattaa hyvin. Ikäryhmästä 25–39 vastaava arvio tilan kannattavuudesta oli vain 2 prosenttia. Kokonaisuudessaan erinomaiseksi tai hyväksi tilan toiminnan kannattavuuden arvioineita oli 211 vastaajasta vain 15 prosenttia. Tyydyttäväksi tilan kannattavuuden arvioineita oli kaikkein eniten: ikäryhmästä 40–54 vuotta 27 prosenttia, ikäryhmästä 55–65 vuotta 17 prosenttia ja ryhmästä 25–39 vuotta 12 prosenttia. Kaikkiaan tyydyttäväksi tilan toiminnan arvioineita oli 57 prosenttia vastaajista. Heikoksi tilan toiminnan arvioi 28 prosenttia vastaajista.

Kuvio 41. Viljelijöiden ikäjakauma pienillä ja keskisuurilla tiloilla

Kyselyyn vastanneiden viljelijöiden suhteellinen ikäjakauma (kuvio 41) eri tilakokoluokkien kesken ei ollut merkittävä. Aineisto oli siten erittäin vertailukelpoinen keskenään.

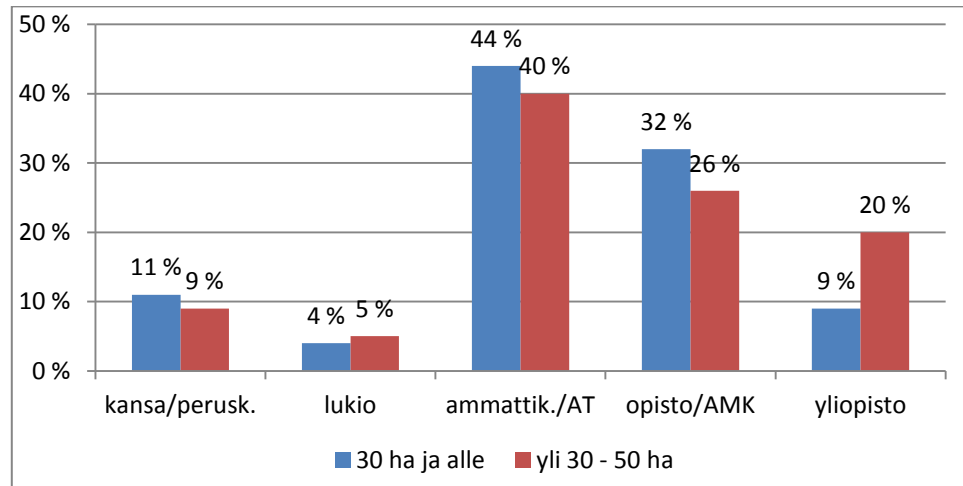
5.2.2. Koulutus pohja

Kuvio 42. Vastaajien maatalouden koulutus pohja

Kyselyyn vastanneista Hämeen MTK:n tuottajista maatalousalan koulutus (kuvio 42) oli kaikkiaan 86 prosentilla vastaajista. Ammatillinen koulutus tai tutkinto oli yleisin koulutustausta, seuraavaksi yleisin oli opisto- tai ammattikorkeakoulutasoinen tutkinto. Tällä kysymyksellä haluttiin selvittää, onko alan ammatillisella koulutustaustalla merkitystä tilan kannattavuuteen.

Ristiintaulukoidessa maatalan kannattavuus (erinomaisesti ja hyvin arvioi-
neet) ja maatalouden koulutusperusta, ei löytynyt merkittävää eroa mitä
koulutusperustaa vastaaja edusti. Ainoastaan kansakoulun tai peruskoulun ja
lukion koulutustaustakseen ilmoittaneista ei yksikään ollut kokenut tilan
kannattavan hyvin tai erinomaisesti. Suhteellisesti tarkastellen opisto tai
ammattikorkeakoulupohjaiset sekä yliopistotaustaiset vastaajat olivat ko-
keneet tilojensa kannattavan puolet paremmin verraten muiden vastaajien
kokemuksiin.

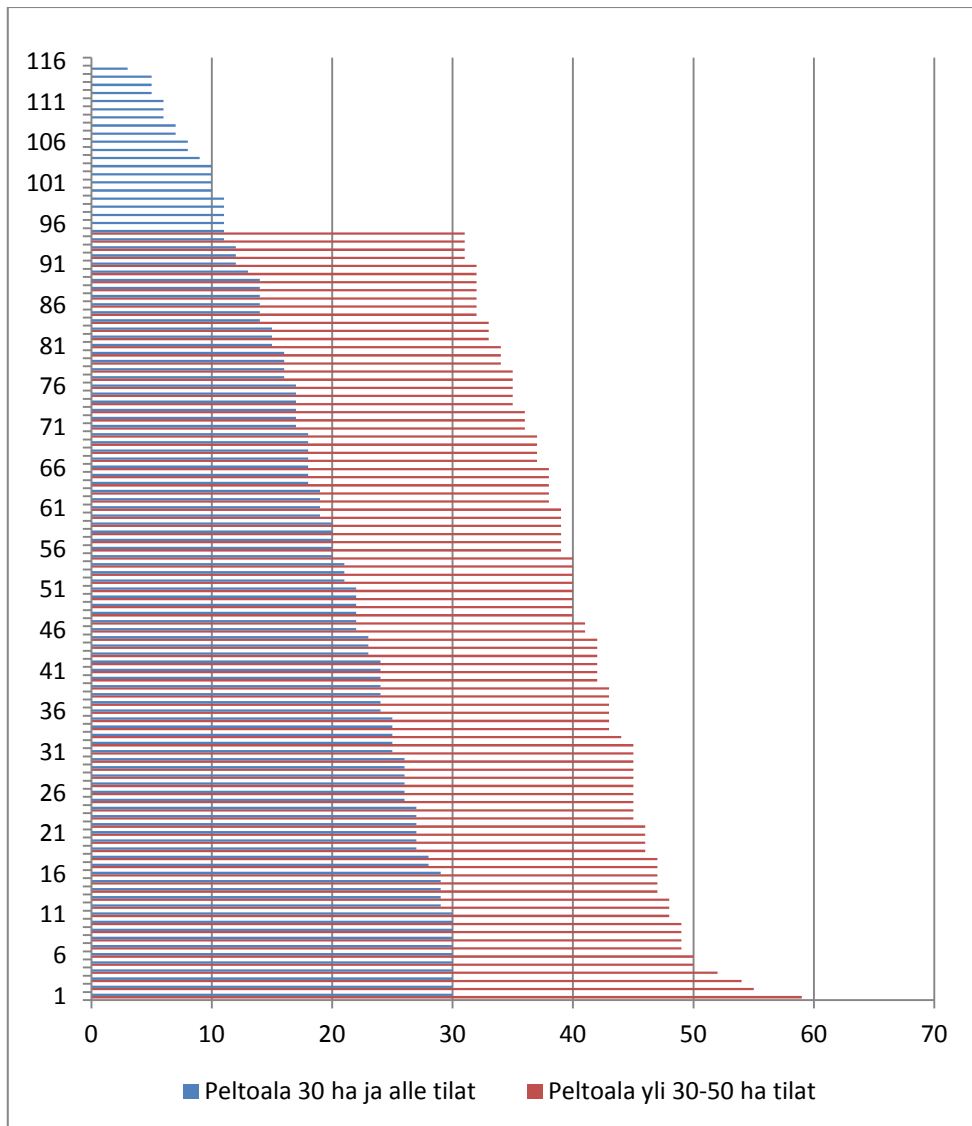

Kuvio 43. Tilakoon jakautuminen maatalousyrittäjien koulutusperustan mukaan

Tilakokoluokkiin jaoteltuina (kuvio 43) 30 hehtaaria ja sitä pienempien tilojen yrittäjillä oli yleisemmin maataloudellisena koulutusperustana ammatikoulu tai ammattitutkinto sekä opisto- tai ammattikorkeakoulutasoinen koulutus. Merkittävin ero oli kuitenkin yli 30 hehtaarin tiloilla, joiden omistajista viidenneksellä oli yliopistotasoinen ammatillinen koulutus.

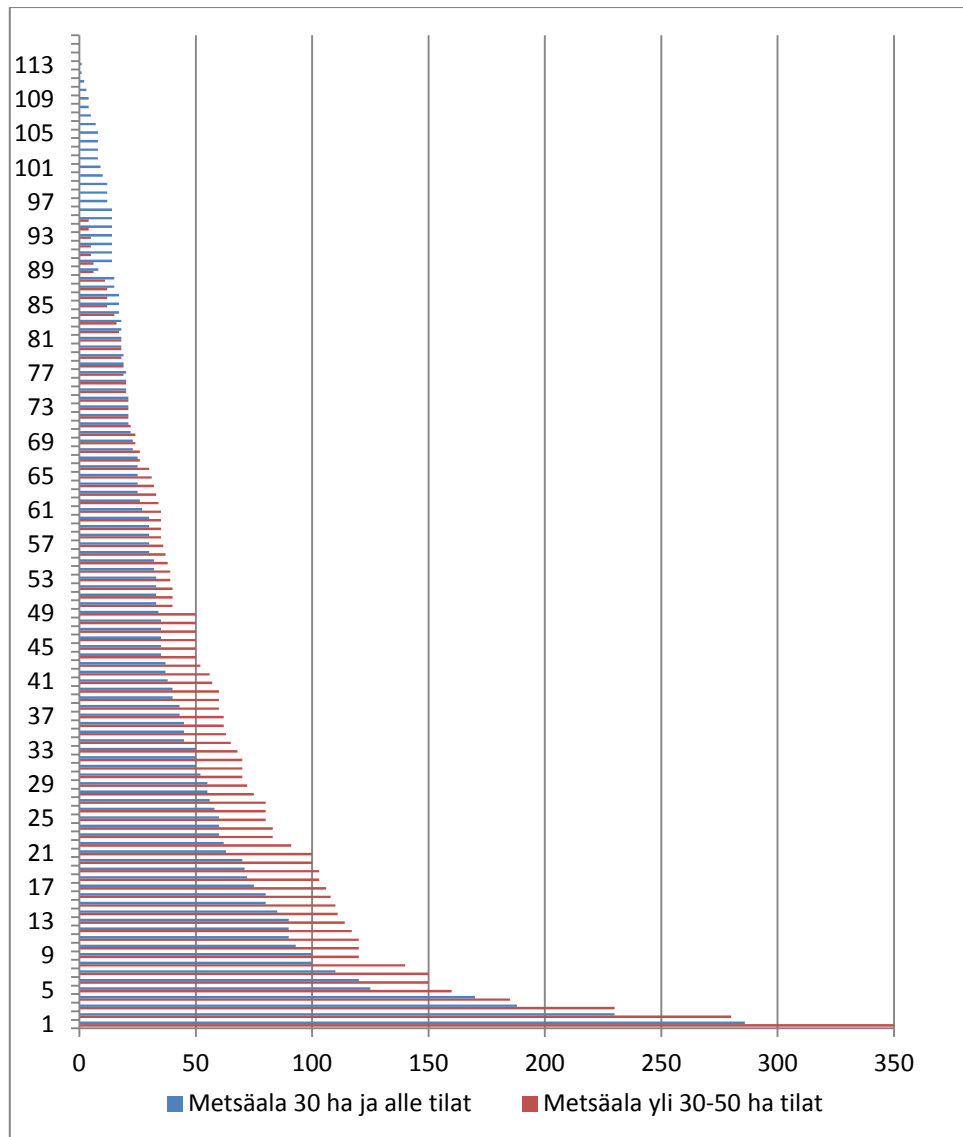
5.2.3. Pinta-alat

Tilan hallinnassa oleva peltopinta-ala (kuvio 44) vaihteli 3 - 59 hehtaarin välillä. Peltopinta-alan keskiarvoksi saatiin 29,15 hehtaaria, mediaanin ollessa 30 hehtaaria. Tämän kysymyksen vastausprosentti oli 100. Keski-
kokoisia maatiloja vastaajista oli 95 kappaletta eli 45 prosenttia vastauksista, ja niiden peltopinta-ala oli keskiarvolta 40,94 hehtaaria. Pieniä maatiloja oli 116 vastaajalla, mikä oli 55 prosenttia vastauksista. Pienten tilojen keskipinta-ala oli 19,25 hehtaaria. Peltopinta-ala jakautui kuvion 44 mukaisesti.

Kuvio 44. Kyselyyn vastanneiden MTK Hämeen tilojen peltoalan jakautuminen

Tilan metsäala jakautui (kuvio 45) vastaajien kesken 0 - 350 hehtaariin. Metsäalan keskiarvoksi tuli 51,11 hehtaaria ja mediaaniksi 35 hehtaaria. Kaikkiaan metsäalan kysymykseen vastasi 210 tilallista. Keskikokoisten tilojen metsäalat olivat keskimäärin 57,55 hehtaaria. Pienien tilojen vastaava ala oli keskimäärin 45,46 hehtaaria.

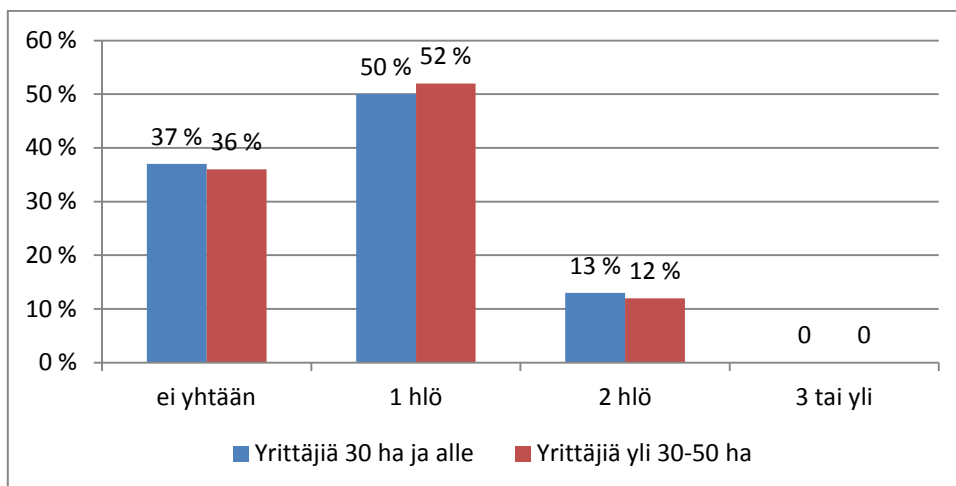
Kuvio 45. Kyselyyn vastanneiden MTK Hämeen tilojen metsäalan jakautuminen

Metsäalueiden omistuksessa ei ollut merkittävää eroa koko aineiston osalta, vaikka yksittäisille tiloille sillä olikin merkitystä. Vastanneista tiloista metsätalouden päätuotantosuunnakseen ilmoitti yksitoista yrittäjää. Metsätalouden lisä- tai sivuansioiksi ilmoitti kaikkiaan 137 vastaajaa. Näistä keskikokoisia tiloja oli 65 ja pieniä tiloja 72 kappaletta.

5.2.4. Yrittäjäys ja työntekijät

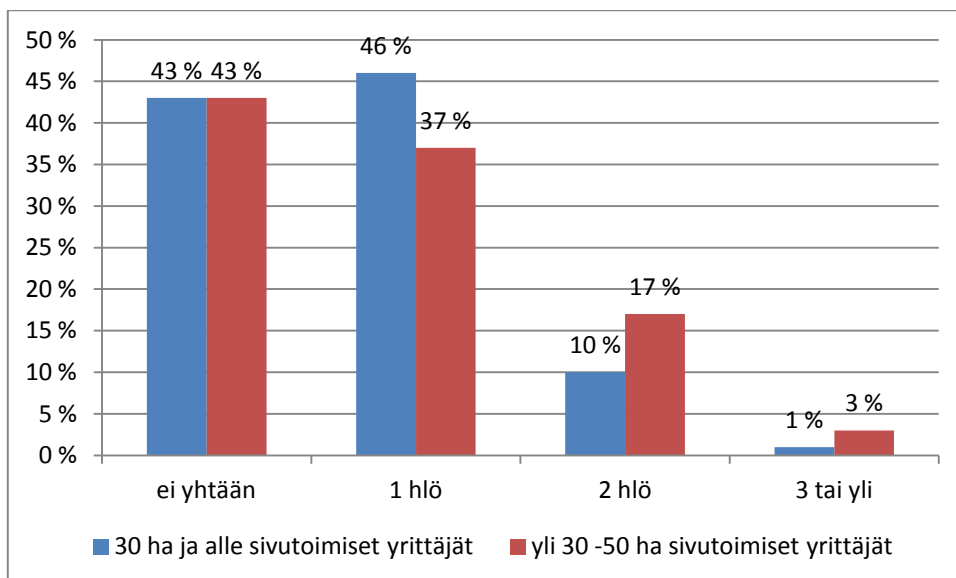
Päätöimisiä maatalousyrittäjiä työskenteli 129 tilalla, joista yhden yrittäjän tiloja oli 102 maatalousyrittäystä (50 prosenttia vastaajista) ja kahden yrittäjän tiloja 27 (13 prosenttia vastaajista). Yhtään päätöimistä viljelijää ei ollut 75 tilalla, joka oli 37 prosenttia vastaajista. Kaikkiaan kysymykseen vastanneita oli 204 henkilöä.

Päätöimisiä maatalousyrittäjiä (kuvio 46) oli suhteessa molemmissa tilakokoluokissa saman verran. Keskikokoisilla tiloilla oli kuitenkin hiukan enemmän yhden yrittäjän tiloja kuin pienemmällä tiloilla.

Kuvio 46. Päätoimisten yrittäjien määrät vastanneiden kesken MTK Hämeen alueella

Sivutoimisia maatalousyrittäjiä (kuvio 47) työskenteli koko aineistosta kaikkiaan 110 tilalla. Tähän kysymykseen saatiin kaikkiaan 193 vastausta. Näistä 81 tilaa (42 prosenttia) oli yhden sivutoimisen viljelijän tiloja. 25 tilalla (13 prosentilla) työskenteli kaksi sivutoimista viljelijää. Ainoastaan kolmella tilalla (1,5 prosenttia) oli sivutoimisia maatalousyrittäjiä kolme tai enemmän. Lähes puolella tiloista ei työskennellyt yhtään sivutoimista viljelijää (43,5 prosenttia).

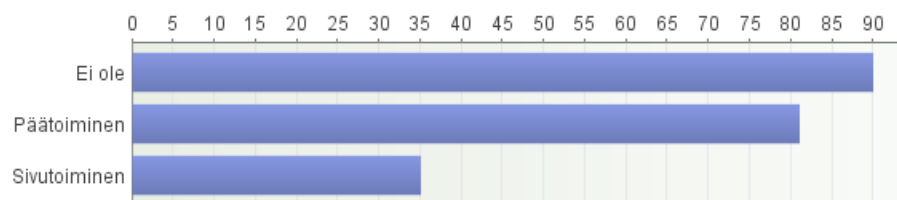
Kuvio 47. Sivutoimisien yrittäjien määrät MTK Hämeen alueen tiloilla

Molemmissa tilakokoluokissa (kuvio 47) oli yhtä yleistä, ettei tilalla työskennellyt yhtään sivutoimista yrittäjää. Pienemmillä maatiloilla oli kuitenkin yleisempää, että tilalla toimi yksi sivutoiminen yrittäjä kuin keskikokoisilla. Keskikokoisilla tiloilla työskenteli vastaavasti useammin kaksi sivutoimista yrittäjää kuin pienemmillä tiloilla. Kolme sivutoimista yrittäjää tiloilla oli hyvin harvinaista. Pääasiassa tällöin olivat kyseessä avomaanviljelyä harjoittavat tilat. Kun ristiintaulukoinnin ehtoina olivat maatalousyrittäjien päätoimisuus ja tilan kannattavuus, löytyi vastaajista ainoastaan

seitsemän tilaa, jolla oli kaksi päätoimista yrittäjää ja jotka arvioivat tilan kannattavan hyvin. Samaisessa taulukoinnissa 14 yrittäjää koki tilan kannattavan tyydyttävästi, kun tilalla oli kaksi päätoimista yrittäjää.

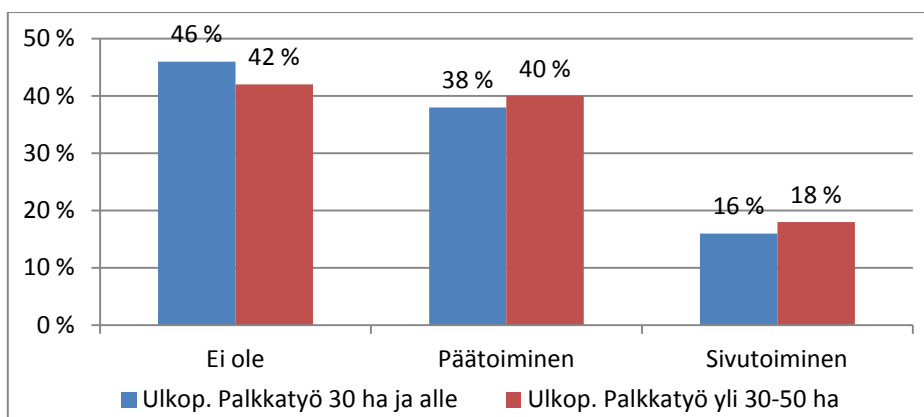
Samalla tilalla saattoi työskennellä kuitenkin sekä päätoimisia että sivutoimisia maatalousyrittäjiä. Keskikokoisista tiloista 16 tilalla oli kaksi päätoimista maatalousyrittäjää. Näillä tiloilla oli viidellä tilalla päätoiminen työntekijä ja muutamalla lisäksi pari päätoimista ja/ tai sivutoimista työntekijää. Yhden päätoimisen yrittäjän tiloilla oli lisäksi sivutoiminen maatalousyrittäjä 16 tilalla ja vain yksi tila, jossa oli kaksi sivutoimista yrittäjää. Yhden yrittäjän tiloista oli päätoiminen työntekijä kahdella tiloista ja sivutoiminen tai sivutoimisia työntekijöitä kuudella kyselyyn osallistuneista tiloista.

Pienessä tilakokoluokassa kaksi päätoimista maatalousyrittäjää oli kymmenellä tilalla, joista kahdella työskenteli lisäksi kaksi päätoimista työntekijää, kahdella kaksi sivutoimista työntekijää ja yhdellä tilalla yksi päätoiminen työntekijä. Yhden päätoimisen yrittäjän tiloja, joissa työskenteli lisäksi yksi sivutoiminen yrittäjä, oli vastaajista 13 tilalla. Eniten tässä tilakokoluokassa oli kuitenkin sivutoimisia maatalousyrittäjiä, joista yksi sivutoiminen yrittäjä oli 33 tilalla, kaksi sivutoimista yrittäjää 13 tilalla ja kolme sivutoimista yrittäjää oli kolmella tilalla. Yhden päätoimisen yrittäjän tiloista oli seitsemällä yksi päätoiminen työntekijä ja kolmella tilalla yksi sivutoiminen työntekijä. Kahden sivutoimisen yrittäjän tiloista neljällä oli kaksi sivutoimista työntekijää. Yhden sivutoimisen maatalousyrittäjän tiloista oli kuitenkin peräti kahdeksalla sivutoiminen työntekijä.

Kuvio 48. MTK Hämeen alueen vastaajista palkkatyö tilan ulkopuolella, henkilöä

Palkkatyö tilan ulkopuolella (kuvio 48) oli koko aineiston 206 vastaajasta peräti 115 henkilöllä. Näistä päätoimisessa palkkatyössä oli 80 vastaajaa (39 prosenttia) ja sivutoimisessa työssä 35 vastaajaa (17 prosenttia). 91 vastaajalla (44 prosenttia) ei ollut tilan ulkopuolista palkkatyötä.

Kuvio 49. Maatalousyrittäjän tilan ulkopuolinen palkkatyö MTK Hämeen vastaajien mukaan

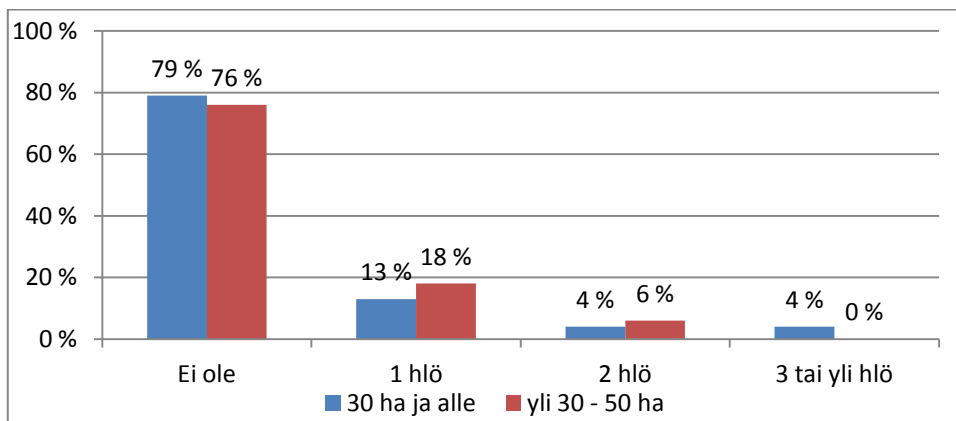
Tilan ulkopuolinen palkkatyö (kuvio 49) oli yleisempää keskikokoisilla kuin pienillä tiloilla.

Tiloilla työskenteli koko aineiston 198 vastaajan mukaan pää- ja / tai sivutoimisia työntekijöitä kaikkiaan 26 prosentilla tiloista (taulukko 1). Sivutoimisia tai osa-aikaisia työntekijöitä oli päätoimisia työntekijöitä enemmän.

Taulukko 1. Vastaajien mukaan tiloilla työskentelevien työntekijöiden määrät

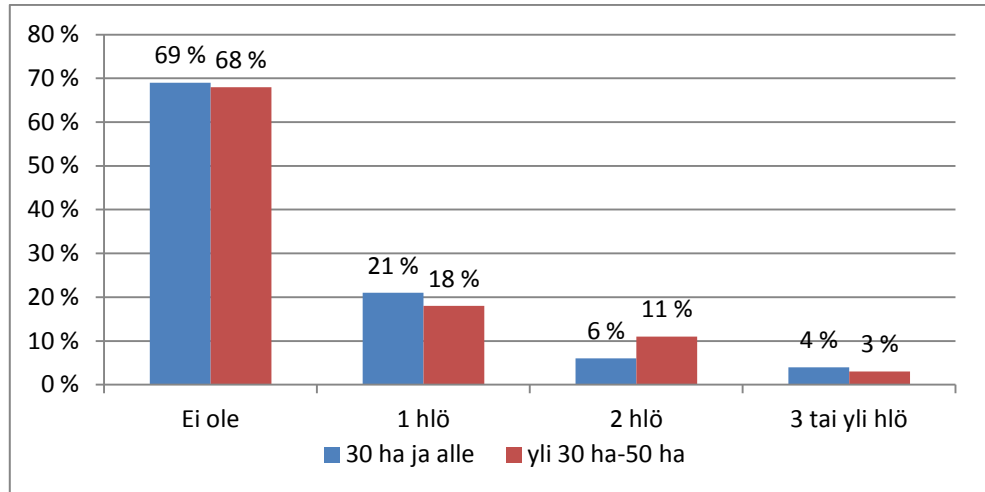
	Ei ole	1	2	3 tai yli	Yhteensä
Päätoimiset työntekijät	148	28	8	1	185
Sivutoimiset/osa-aikaiset työntekijät	123	34	17	6	180
Yhteensä	271	62	25	7	365

Lähes 80 prosentilla kyselyyn vastanneista ei ollut yhtään tilan ulkopuolista päätoimista työntekijää (kuvio 50). Kuvion mukaan keskikokoisilla tiloilla työntekijä oli hiukan useammin kuin pienillä tiloilla. Ainoastaan kuvion kolme päätoimista työntekijää tai yli oli pienellä tilalla päätoimisia työntekijöitä. Tämä selittyy suurimmaksi osaksi tilalla harjoitetusta tuotantosuunnasta.

Kuvio 50. Maatalousyritysten päätoimiset työntekijät MTK Hämeen vastaajien mukaan

Sivutoimisia ja / tai osa-aikaisia työntekijöitä oli hiukan yli 30 prosentilla vastaajista (kuvio 51). Yksi palkattu sivutoiminen työntekijä oli kuitenkin useammin pienellä kuin keskikokoisella tilalla. Kaksi sivutoimista työntekijää oli useammin keskikokoisilla tiloilla. Pienillä tiloilla oli keskikokoisia useammin kolme sivutoimista työntekijää tai enemmän.

Kuvio 51. Maatalousyritysten osa-aikaiset ja sivutoimiset työntekijät

Ristiintaulukoidessa viljelijän ikä ja koettu tilan kannattavuus, niin tilan kannattavuuden hyväksi kokeneista vastaajista kahdeksalla (4 prosenttia) oli tilallaan päätoiminen työntekijä tai useampia. Päätoimisia työntekijöitä oli kaikissa ikäryhmissä, mutta eniten heitä oli 40–45-vuotiaiden yrittäjien ryhmässä. Toimintansa tyydyttäväksi arvioineiden ryhmässä päätoiminen työntekijä löytyi jokaisesta ikäryhmästä, mikä oli määrällisesti 20 tilaa (11 prosenttia) vastaajista. Ikäryhmästä 25–39-vuotiaat yksi työntekijä oli kaikkiaan viidellä tilalla. Tämän ikäryhmän vastaajia oli kaikkiaan alle 20 prosenttia, ja se on siten merkittävä tulos.

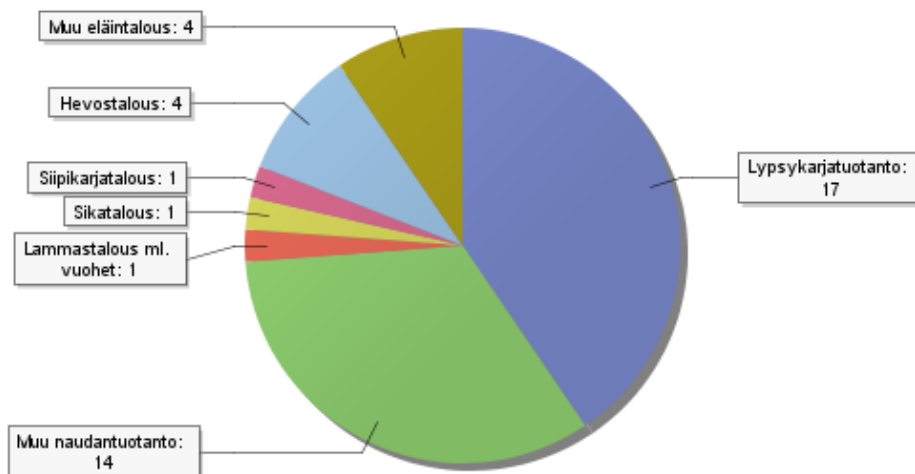
Samaisessa vastaajaryhmässä toimintaansa hyvin kannattavaksi arvioineilla oli sivutoiminen tai osa-aikainen työntekijä tai -tekijöitä 16 tilalla, mikä oli 9 prosenttia vastaajista. Sivutoimisia työntekijöitä oli kaikissa yrittäjien ikäryhmissä paitsi yli 65-vuotiaiden. Eniten työntekijöitä oli kuitenkin tyydyttävästi tilansa kannattavuuden arvioineiden ryhmässä. Yksi sivutoiminen tai osa-aikainen työntekijä tai useampia oli 26 tilalla (14 prosenttia vastaajista).

Tilat, jotka palkkasivat työntekijöitä, olivat pääasiassa monialaisia. Vastusten mukaan tiloilla oli marja- ja vihannesviljelyä, maustekasveja, avomaatuotantoa, erikoiskasvien viljelyä, mökkimajoitusta, rakennuspalveluita, puun jatkojalostusta, maanrakennusta, urakointipalvelua, koneiden vuokrausta ja hoiva-alaa. Monialaista toimintaa toteutettiin sekä päätoimisenä että sivu- tai lisämuotoisena tuotantona.

5.2.5. Päätuotantosuunnat

Vastanneiden tilojen joukossa oli päätoimisenä tuotantona sekä eläintaloutta (kuvio 52) että kasvinviljelyä (kuvio 54), joista viljanviljely oli ehdot-

tomasti yleisin tuotantomuoto. Laskiessa sekä eläintuotannon että kasvinviljelyyn vastanneiden tilojen määrää saadaan tulokseksi 226 vastausta. Vastauksia oli kaikkiaan kuitenkin vain 211 tilalta, joten osa vastaajista on vastannut tilan päätuotantomuotona molempiin tuotantosuunnan kysymyksiin.

Kuvio 52. Vastaajista 42 tilalla oli päätuotantosuuntana eläintalous.

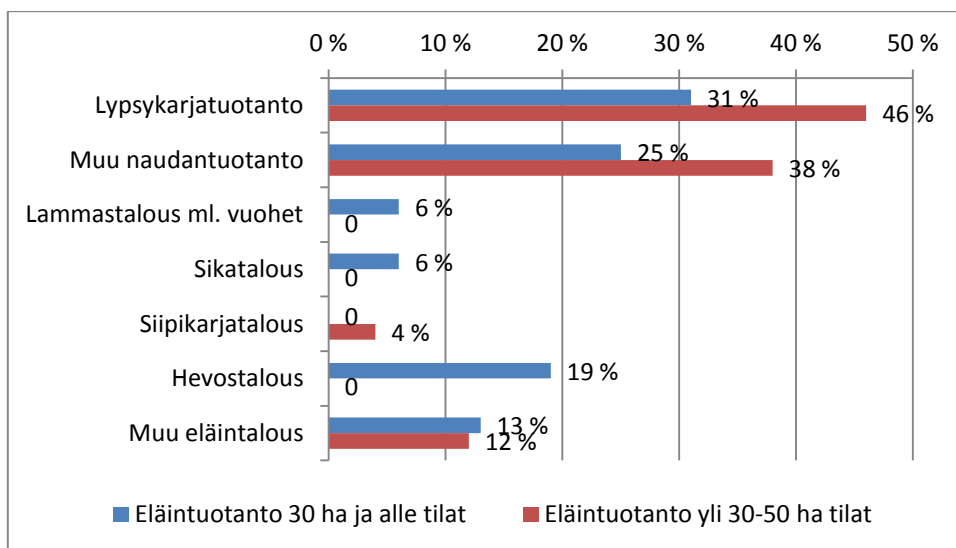
Vastaajien päätuotantosuuntana oli hyvin monenlaista eläintaloutta (kuvio 52). Yleisin tuotantomuoto oli vastaajien mukaan lypsykarjatalous ja toisella sijalla muu naudantuotanto. Hyvin kannattavaksi tilan toiminnan arvioineista tiloista oli suhteellisesti muu eläintalous -ryhmä. Muu eläintalous sisälsi harvinaisemman eläintalouden, kuten biisonit, strutsit, alpakat, villisiat, kotieläinpihan ja mahdollisuuden kirjata jonkun muun, jos tuotanto ei sopinut mihinkään edellä mainituista ryhmistä. Vaikka tämän tuotantomuodon vastaajia ei ryhmässä ollut kuin neljä, niin ristiintaulukoinnin ehtojen ollessa kannattavuus ja koulutus pohja löytyy kaksi opiston tai ammattikorkeakoulun käynnyttä, tuotannon hyvin kannattavaksi kokevaa henkilöä. Prosentuaalisesti tämä ryhmä oli ehdottomasti kannattavin, sillä se kattoi 50 prosenttia koko muu eläintalous -ryhmän vastaajista.

Seuraavaksi parhaiten kannattavaksi eläintuotannon alaksi nousivat muu naudantuotanto, jossa 5 tilaa eli 36 prosenttia alan vastaajista arvioi toiminnan kannattavan hyvin. Muu naudantuotanto sisälsi emolehmätuotannon, lihakarjan, yhdistelmätuotannon, vasikkakasvattamon ja hiehojen kasvatuksen. Kolme toimintaansa hyväksi arvioineista oli suorittanut ammattikoulun tai ammattitutkinnon. Kaksi muuta vastaajaa oli suorittanut opiston tai ammattikorkeakoulun sekä yliopiston.

Lypsykarjatilallisia oli vastaajissa eniten, ja heidän vastauksissaan toiminnan hyvin kannattavaksi arvioi viisi vastaajaa, mikä oli 29 prosenttia vastaajien määrästä. Lypsykarjatalouden toiminnan vaihtoehtoina olivat lypsykarja, jossa nuorikarja kasvaa kotona, tai lypsykarja, jossa nuorenkarjan kasvatusta on ulkoistettu, tai lypsykarja yhdistelmätuotantona. Lypsykarjatalouden hyvin kannattavaksi kokeneista oli kolme koulutus pohjaltaan opis-

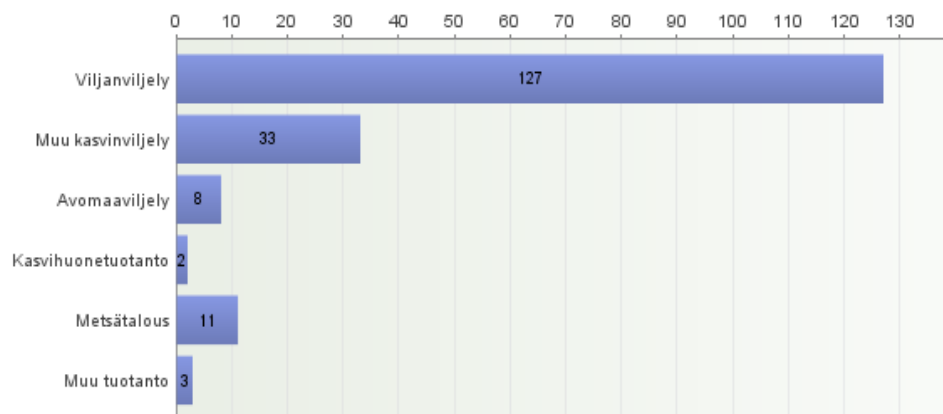
ton tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittanutta, yksi ammattikoulun ja yksi yliopiston.

Viimeinen eläntalouden ryhmä koostui lammas- ja vuohi-, sika-, siipikarja ja hevostalouden tuotantoryhmistä. Näistä kaikkiaan seitsemästä vastaajasta vain yksi koki tilan toiminnan kannattavan hyvin. Hänen koulutuspohjanaan oli opisto tai ammattikorkeakoulu. Prosentuaalisesti se vastasi kuitenkin 14 prosenttia vastaajien kokonaismäärästä näillä tuotannonaloilla.

Kuvio 53. Eläintuotannon päätuotantomuodoksi ilmoittaneiden tilojen jakautuminen kyselyyn vastanneiden MTK Hämeen pienien ja keskisuurien tilojen osalta

Vastaajien mukaan (kuvio 53) pienempien tilojen eläintuotanto oli monipuolisempaa kuin keskikokoisilla tiloilla. Näillä tiloilla oli vastaajien ryhmässä lähes kaikkia eläintuotannon muotoja. Keskikokoisilla ja pienillä tiloilla olivat yleisimmät tuotantomuodot maidontuotanto ja muu naudantehäntuotanto. Pienemmillä tiloilla kolmannelle sijalle nousivat hevostuotanto ja keskikokoisilla tiloilla muu eläintalous.

Kuvio 54. Vastaajista 184 tilalla oli päätuotantosuuntana kasvinviljely.

Eniten vastaajilla (kuvio 54) oli päätuotantosuuntana viljanviljelyä, joka sisälsi reuhviljan ja erikoistuneen viljelyn. Toiseksi eniten oli muuta kas-

vinviljelyä, joka sisälsi öljykasvit, perunantuotannon, sokerijuurikkaan, nurmikasvit ja mahdolliset muut kasvit. Metsätalouden päätuotantosuunnaksi ilmoitti yksitoista viljelijää. Kahdeksalla vastaajalla oli avomaaviljelyä, joka sisälsi marjat, juurekset ja vihannekset. Muun tuotannon päätuotantosuunnakseen ilmoitti ainoastaan kolme vastaajaa. Lisäksi vastaaja sai mahdollisuuden kirjata vastauksensa kohtaan muu, mikäli mikään edellisistä ryhmistä ei sopinut tilan päätuotantotoimintaan. Muu toiminta oli koneurakointia, elintarvikkeiden jatkojalostusta, energiatuotantoa ja puun jatkojalostusta.

Viljelijöiden vastausten perusteella parhaiten kannatti muu tuotanto. Tässä ryhmässä oli toiminta koettu hyvin kannattavaksi kahden vastaajan osalta, mikä nosti sen prosentuaalisen osuuden 67 prosenttiin. Koulutusohjajana näillä vastaajilla oli opiston tai ammattikorkeakoulun tutkinto.

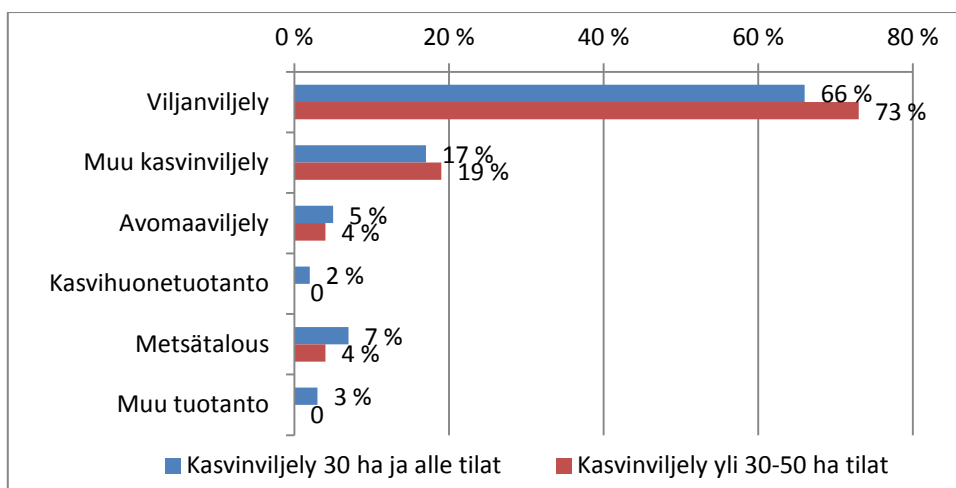
Toiselle sijalle vastausten perusteella nousi avomaaviljely, jossa hyvin kannattavaksi toimintansa arvioi kolme vastaajaa. Tämä oli 38 prosenttia tämän toimialan vastaajien määrästä. Kaksi vastaajista oli koulutusohjajanaan ammattikoulun tai ammattitutkinnon suorittaneita ja yksi opiston tai ammattikorkeakoulun.

Muun kasvinviljelyn erinomaisesti tai hyvin kannattavaksi koki kuusi vastaajaa, mikä oli reilu 18 prosenttia vastausten määrästä. Siten tämä tuotannonala nousi kannattavuudeltaan kolmanneksi. Ne olivat tuotannoltaan joko perunan, nurmikasvien tai sokerijuurikkaan viljelyä. Kun ristiintaulukoinnin ehtoina olivat viljelijän koulutusohja ja kannattavuus, oli kaksi vastaajista ryhmästä ammattikoulu, kaksi opisto tai ammattikorkeakoulu ja kaksi ryhmästä yliopisto.

Metsätalouden päätuotantosuunnaksi ilmoittaneista viljelijöistä kaksi koki toimintansa hyvin kannattavaksi. Tämä nosti metsätalouden kolmanneksi kannattavammaksi 18 prosentin osuudellaan. Näiden vastaajien koulutusohja oli ammattikoulu ja ammattikorkeakoulu.

Viljanviljelyn kannattavaksi koki 11 vastaajaa, mikä oli lähes yhdeksän prosenttia vastausten määrästä. Kun ristiintaulukoinnin ehtoina olivat hyvä kannattavuus ja vastaajan koulutusohja, vastaajien joukosta löytyi neljä ammattikoulun tai ammattitutkinnon, neljä opiston tai ammattikorkeakoulun ja kolme yliopiston suorittanutta viljelijää.

Tämän kyselyn pohjalta kannattamattomin tuotantoryhmä oli kasvihuone-tuotanto, sillä yksikään vastaaja ei arvioinut toiminnan kannattavan hyvin tai erinomaisesti.

Kuvio 55. Kasvintuotannon päätuotantosunnaksi ilmoittaneiden tilojen jakautuminen keskisuurien ja pienien tilojen kesken

Kyselyyn vastanneiden (kuvio 55) pienien maatalousyrityksien kasvinviljely on monipuolisempaa kuin keskikokoisilla tiloilla, sillä kyselyyn vastanneista vain pienemmillä tiloilla oli kasvihuonetuotantoa ja muuta tuotantoa, jotka eivät sopineet mihinkään edellä mainittuun tuotantomuotoon. Muu tuotanto piti sisällään matkailun, koneurakoinnin, elintarvikkeiden jatkojalostuksen, energiatuotannon ja puun jatkojalostuksen. Näiltä tiloilta löytyi useammin avomaaviljelyä. Viljakasvien viljelyä oli ehdottomasti eniten tilakokoluokasta riippumatta.

Eräs maatalousyrittäjä kommentoi tilalla koettua kannattavuutta seuraavasti:

Maatalouden tuotannon arvosta Suomessa 34 prosenttia tulee kotieläintiloilta, 10 prosenttia viljanviljelytiloilta ja 8 prosenttia puutarhailoilta. Helppo päätellä että viljanviljely Suomessa ei kannata mitään eikä kenellekään. Puutarhapuolella on vaikka kuinka paljon tekemätöntä työtä, esim. tuotamme omenoita ehkä kilon per suomalainen, mitähän kulumme? Lähi ja luomuruokatrendi tukee hyvin tuotannon monipuolistamista. Marjatuotanto (mansikka) on minulle kannattavinta ja voin palkata siihen tes-pohjalla työvoimaa. Juures- ja perunatuotanto kannattaa, jos teen kaiken itse. Vilja tuottaa pelkkää tappiota, mutta siihen saa EU-tuen. Luokkaa 1 hehtaari puutarhatuotantoa ei saa vielä tukia, koska marjoista ei makseta B-alueella.

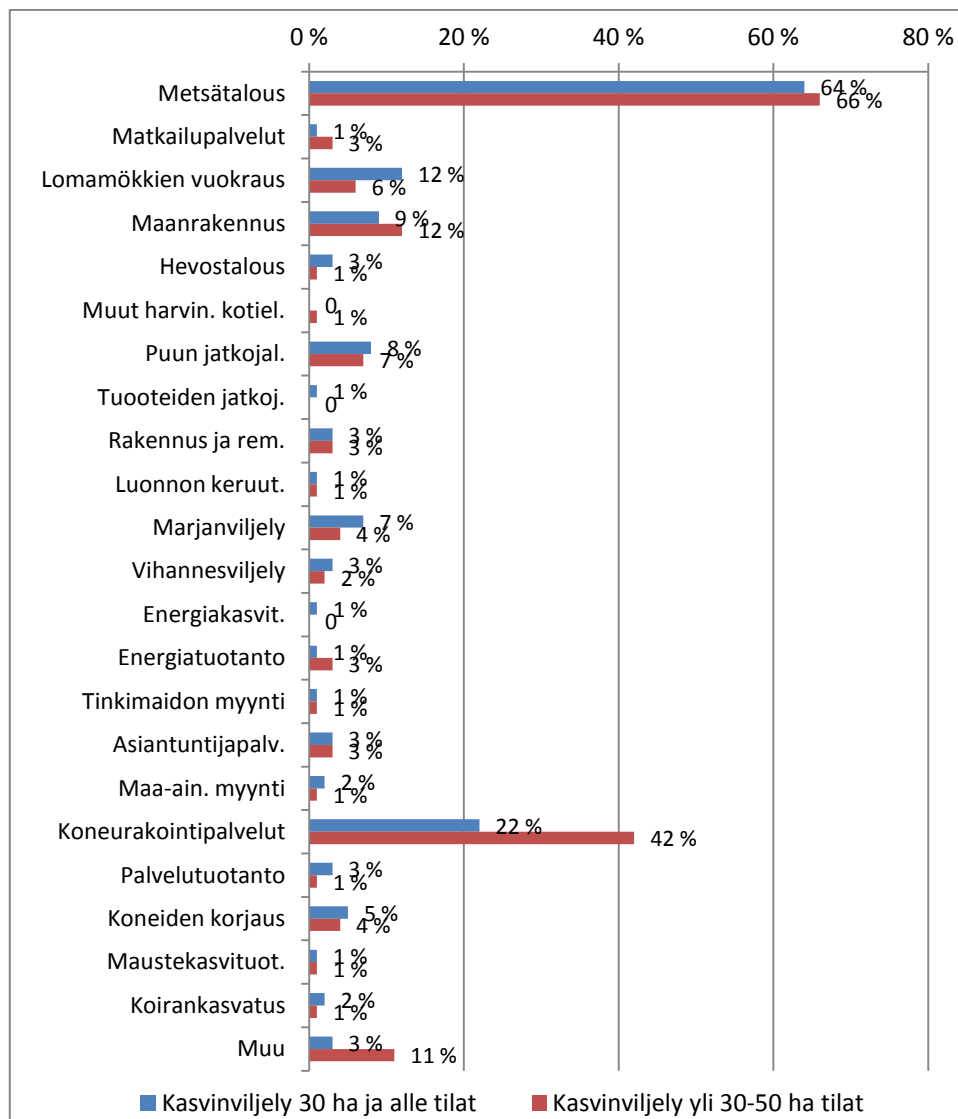
Ruotsissa on ollut hyvin erilainen suuntaus maataloudessa kuin Suomessa. Jo 1980-luvulla Ruotsi oli ajamassa maataloustuotteiden vapaampaa kauppaa, ja EU-jäsenyysneuvotteluissa tavoitteena oli maksaa viljelijätukia mahdollisimman vähän. Näiden toimien myöden Ruotsin maatalous on romahtanut ja siitä on tullut merkittävä ruoan tuojä pääraaka-aineiden suhteen. Pelkona on, että Suomi ajautuu Ruotsin tielle maatalouden kotimaisen tuotannon suhteen. Suomen elintarviketuotanto rakentuu 25-prosenttisesti ulkomaiselle tuonnille vuonna 2008. Ruoan kotimaisuusaste on kuitenkin korkea. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT toteutti ensimmäistä kertaa tutkimuksen Suomen ruokahuollon omavarai-

suudesta. Suomen maataloudesta olivat ulkomaantuonnin varassa muun muassa tuontikemikaalit, energiatuotteet ja maataloustuotteista esimerkiksi tuontivalkuainen. Tuontipanosten osuus hypähti vuosien 2007 ja 2008 välissä noin 20 prosentista 25 prosenttiin. Tuotantopanoksien nousuun vaikuttivat maailmanmarkkinahintojen nousu. Tuolloin lannoitteiden, elintarvikkeiden, energian ja rehujen hinnat nousivat suuresti. Nämä hinnannousut heikensivät Suomen omavaraisuutta. (Knuutila ym. 2013; Törmä 2013.)

Eräs maatalousyrittäjä kommentoi tilalla koettua kannattavuutta seuraavasti:

2015 tulevien ympäristötukiehtojen myötä pienten tilojen viljely vaikeutuu entisestään ja kannattavuus laskee. Kevättä ei enää odota innolla, työmotivaatio on EU:n aikana koko ajan ollut laskusuunnassa. Yli 200 vuotta kestänyt sukutilan viljely tulee kaikesti tiensä päähän, ja se on rankka paikka se!

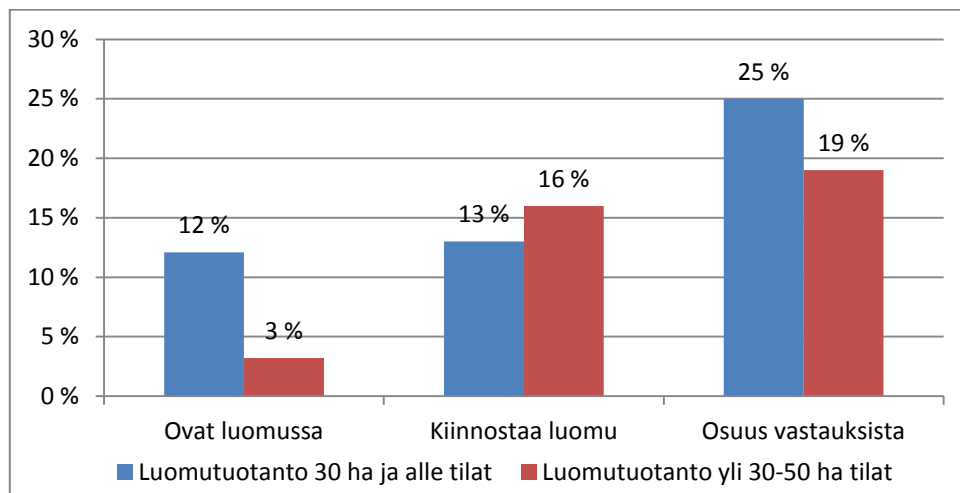
5.2.6. Päätuotantosuunnan lisä- ja sivuansiot

Kuvio 56. Tiloilla olevia lisä- tai sivuansioita pienillä sekä keskikokoisilla tiloilla

Kyselyn perusteella (kuvio 56) tiloilla toteutettu sivu- tai lisäansiot olivat hyvin moninaisia, eikä tässä ollut eroa, oliko tila pieni tai keskikokoinen. Selkeästi ylivoimaisin lisäansio oli molemmissa tilakokoluokissa metsätalous, toisena koneurakointipalvelut. Kolmanneksi yleisintä oli pienillä tiloilla lomamökkien vuokraustoiminta ja suuremmilla tiloilla maanrakennus. Tähän kohtaan yrittäjät saivat valita niin monta kohtaa kuin maatilalla oli tarjontaa. Parhailla tiloilla oli useita eri alan toimintoja. Oheisesta aineistosta vähintään kolme erilaista lisä- tai sivuansiota yrityksessään toteuttavaa tilaa oli 41. Kaikkiaan tähän kysymykseen vastasi 178 tilaa.

Valmiiden vaihtoehtojen lisäksi yrittäjät saivat kirjata kohtaan muu lisä- tai sivuelinkeino, mistä toiminnasta tilalla oli kyse. Yrittäjät kirjasivat muun muassa palvelualan, asiantuntijapalvelut, viljan kuivauksen, rakentamisen ja remontoinnin, matkailun, tuotevalmistuksen, hedelmätuotannon, puunkorjuun, kauppa-alan, pellon- ja varaston vuokrauksen, tilan suoramyyntiä, munantuotannon, laite- ja koneasennuspalvelut, metallialan, mehiläistalouden, eläkkeen sekä kuljetuksen ja liikenteen.

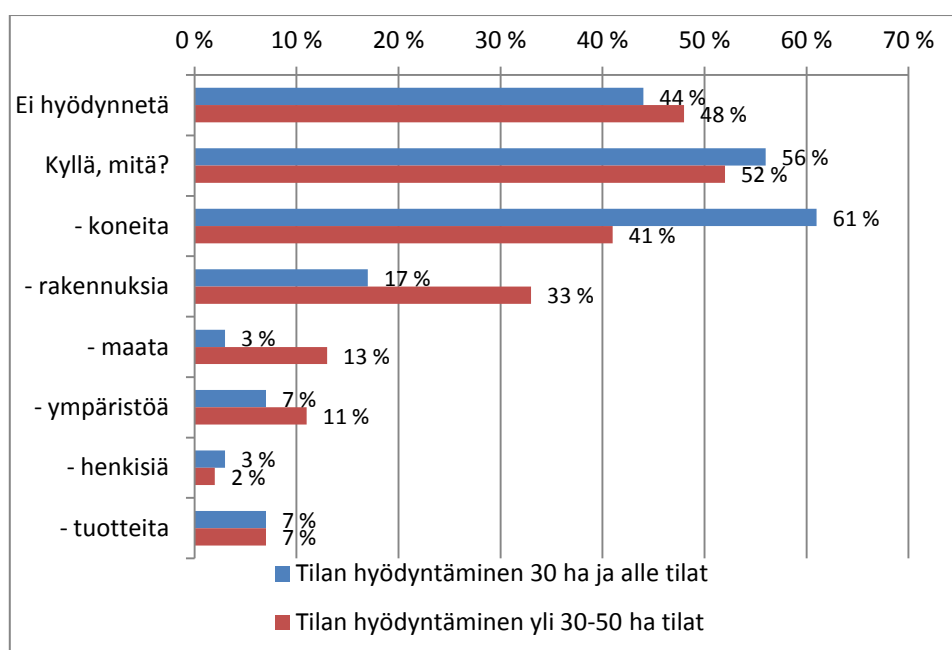
Kuvio 57. Kyselyyn vastanneiden tilojen kuulumisen luomuun ja sen kiinnostavuus pienillä sekä keskikokoisilla tiloilla

Pienet maatilat (kuvio 57) olivat kyselyyn mukaan luomutuotannossa huomattavasti enemmän kuin keskikokoiset tilat. Luomutuotanto kuitenkin kiinnostaa ja on hyvinkin nouseva ala tulevaisuudessa MTK Hämeen alueen tiloilla. Ristiintaulukoinnin ehtoina olivat maatilalla kannattavuus ja yhteistyö toisten tilojen kanssa, niin 17 yrittäjää ilmoitti toteuttavansa luonnonmukasta tuotantoa tilallaan. Vastaajista vain yksi oli sitä mieltä, että toiminta kannattaa hyvin, mutta yhteistyötä ei tehdä toisten tilojen kanssa. Tyydyttävästi tilan toiminnan kokeneita oli kaksitoista tilaa, joista kahdeksalla tilalla tehtiin yhteistyötä toisten tilojen kanssa. Neljä vastaajista oli sitä mieltä, että tilalla menee heikosti, tehtiin sitten yhteistyötä tai ei. Samaisen ristiintaulukoinnin tulosten perusteella voidaan todeta, että 33 vastaajaa oli kiinnostunut tilan siirtymisestä luomutuotantoon. Näistä neljä vastaajaa oli sitä mieltä, että toiminta kannattaa nyt hyvin, 15 vastasi toiminnan kannattavan tyydyttävästi ja 14 tilaa heikosti.

Ruoalla on ympäristöllisiä eli ilmastollisia, rehevöittäviä sekä happamoittavia vaikutuksia päästöihin. Tehdyn selvityksen mukaan jopa 25 prosent-

tia päästöistä aiheutuu ruoasta. Suomalaiset maatilat ovat halukkaita jakamaan tietoa eteenpäin, jos saadusta tiedosta on hyötyä tilan tuotannon tehostamiseen, kustannusten vähentämiseen ja tuotteiden markkinointiin. Eniten ympäristöasioista ovat kiinnostuneita luomutilat, mutta myös automaattiseen tiedonsiirtoon perehtyneet viljelijät. Ympäristötekijöiden arvostuksen pohjalla olivat yrittäjien oma kiinnostus kasvihuonepäästöjen rajoittamiseen, maaperän köyhtymisen ehkäisemiseen ja luonnonlajiston monimuotoisuuden säilyttämiseen. Ympäristövastuun ja tiedon jakaminen voi siten olla lisäämässä kuluttajan vastuuta niin kotimaisen kuin tuontiruoankin osalta kestävän kehityksen toimijana. (Timonen 2013,4.)

Tilan omia resursseja lisä- tai sivuelinkeinotoiminnassa (kuvio 58) hyödyntää yli puolet kyselyyn vastanneista tiloista. Kysymykseen yrittäjät saivat antaa useamman vastauksen, mikäli tämä oli tilan toimintatavan mukaista.

Kuvio 58. Tilan omien resurssien hyödyntäminen lisä- ja sivuelinkeinotoiminnassa pienillä ja keskikokoisilla tiloilla

Resursseja hyödyntäneistä (kuvio 58) tiloista tilan koneet olivat selkeästi suurin tuotantoryhmä, ja koneista eniten hyödynnettiin traktoria. Vastanneet tilat toteuttivat koneilla urakointipalveluja, tekivät koneiden vaihdantaa, tai koneet ja laitteet saattoivat olla yhteisomistuksessa useamman tilan kesken. Pienemmillä tiloilla koneiden hyödyntäminen oli huomattavasti yleisempää kuin keskikokoisilla tiloilla. Keskikokoiset tilat hyödynsivät tilan rakennuksia useammin kuin pienet tilat.

Kun ristiintaulukoinnin ehtoina olivat maatilan senhetkinen kannattavuus ja yhteistyö, 107 vastaajaa ilmoitti hyödyntävänsä tilan resursseja ja 85 ettei hyödynnä. Erinomaiseksi ja hyväksi toimintansa arvioi 18 tilaa, joista yhteistyötä teki 11 tilaa. Tyydyttäväksi toimintansa kokeneita oli kaikkiaan 61 tilaa, joista yhteistyötä harjoitettiin 47 tilalla. Heikoksi tilan toiminnan kannattavuuden kuvanneista viljelijöistä 20 teki yhteistyötä ja

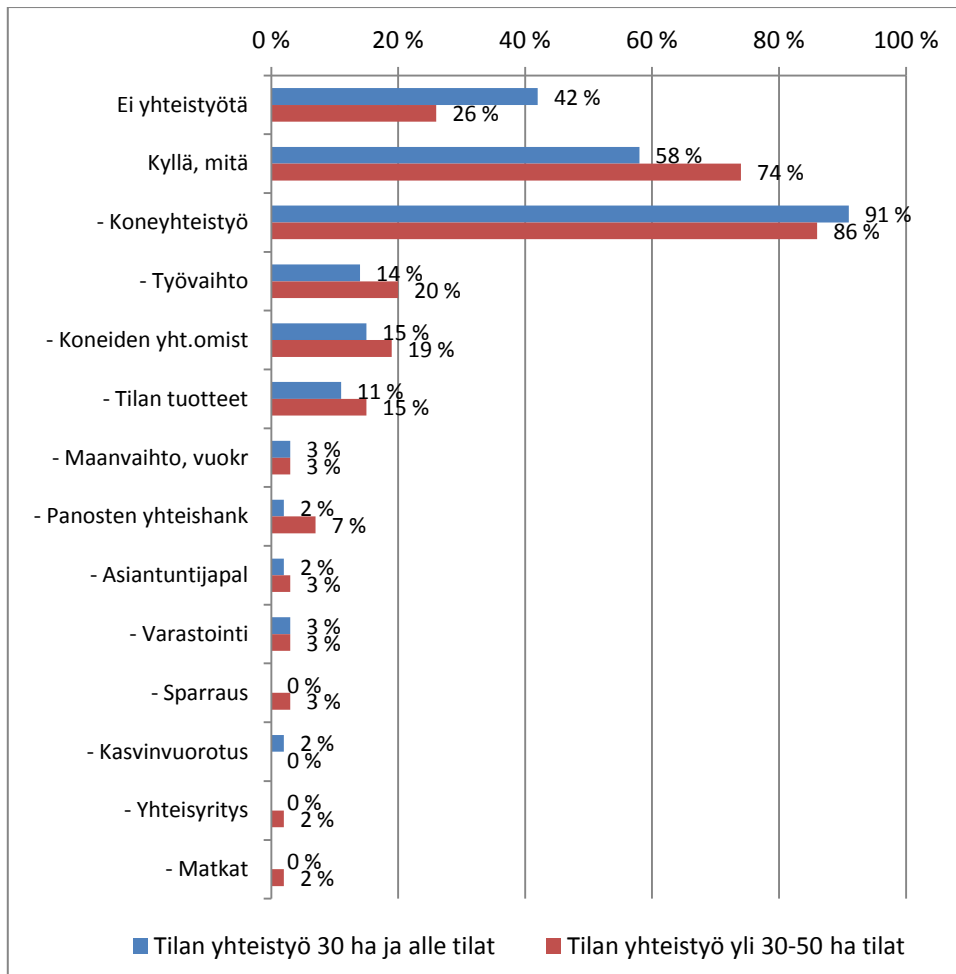
kahdeksan ei. Tilan resurssien hyödyntäminen liittyi pääasiassa tilan koneisiin ja laitteisiin, rakennuksiin, maahan, metsään ja peltoon. Eriteltynä aineistona olivat hyödynnettävät resurssit näillä erinomaisesti ja hyvin toimintansa kokeneilla tiloilla muun muassa tilan tuotteiden myyntiä, koneisiin liittyvää toimintaa, omaa työtä, tuotantotilojen - ja maan hyödyntämistä. Tyydyttävästi toimintansa kannattavuutta kuvanneiden tiloilla hyödynnettiin traktoria ja koneita 30 tilalla, rakennuksia 15 tilalla, maata kuudella tilalla ja metsää kolmella tilalla.

Tilojen välinen yhteistyö (kuvio 59) oli koettu tärkeäksi 74 prosentilla keskikokoisista ja 58 prosentilla pienistä tiloista. Kääntäen yhteistyötä ei tehty 26 prosentilla keskikokoisista - ja 42 prosentilla pienistä tiloista.

Eräs maatalousyrittäjä kommentoi tilalla koettua kannattavuutta seuraavasti:

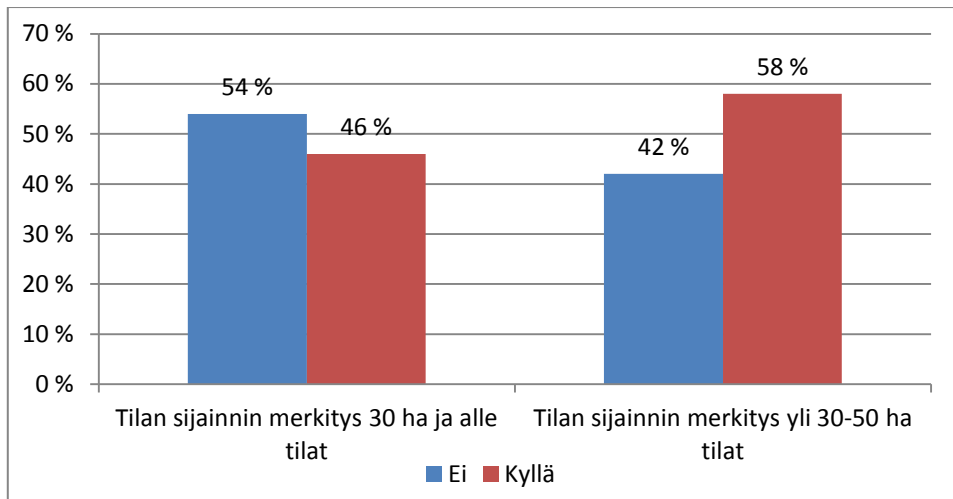
Viljan viljelijän näkökulmasta kannattavuus on kiinni kuinka osaat verkostoitua naapuri tilojen kanssa. Jos yhteistyö on saumatonta, molemmat menestyy ja tietää toistensa avuntarpeen.

Yhteistyön päätavoite on yleensä kustannus- ja työnsäästö. Esimerkiksi Suomessa käytössä olevien koneiden tehokkuus riittää lyhyestä kasvukaudesta huolimatta useammallekin tilalle. Tätä toimintaa toteutetaan työnvaihdoilla, yhteiskoneostoilla ja urakoinnilla. Koneille löytyy Suomessa työsarkaa myös viljelystöiden lisäksi, esimerkiksi maansiirrossa, energia-tuotannossa, metsätöissä ja kiinteistöhuolloissa. Naapuriyhteistyön onnistumien edellyttää toisen osapuolen tuntemusta ja luottamusta. Yhteistyö voi parhaimmillaan olla yhteishankintoja, yhteisyrityksiä, yhteisiä työnte-kijöitä ja oman osaamisen parantamista. (Remes & Seppälä & Kirkkari & Malkki & Kalliomäki & Pentti 2003, 51-112.)

Kuvio 59. Tiloilla toteutunut yhteistyö kyselyyn vastanneilla pienillä ja keksikokoisilla tiloilla

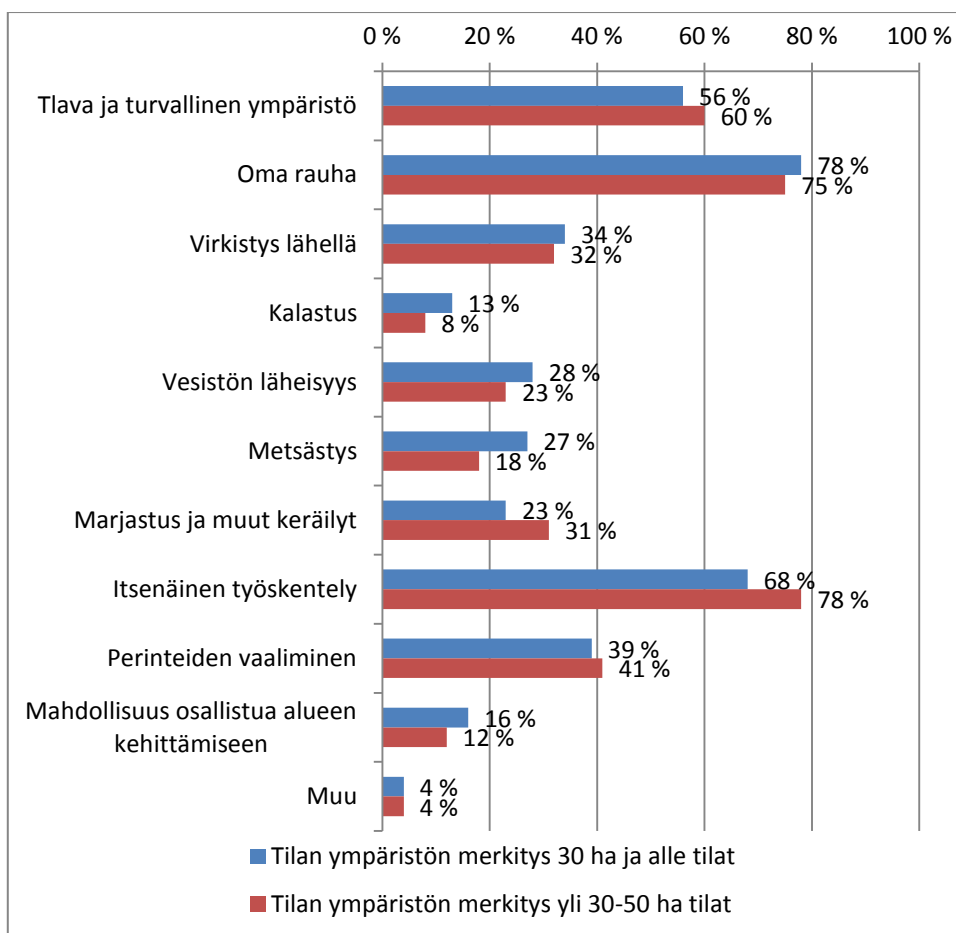
Tilojen yhteistyö (kuvio 59) oli yhteistyötä, jossa toisilta hankittiin jotakin tai toisille tarjottiin jotakin. Kyselyssä oli mahdollista ilmoittaa useampi yhteistyömuoto ja vastauskenttään sai kirjoittaa vapaasti. Tärkeimmäksi yhteistyömuodoksi yrittäjät ilmoittivat tilan koneiden ja laitteiden käytön. Työnvaihto ja koneiden yhteisomistus nousivat toiselle sijalle ja lähes yhtä suureksi tilan tuotteiden suoraosto tai -myynti. Pienen osuuden muodostivat maanvaihto tai vuokraus, panosten yhteishankinta, asiantuntijapalvelut, varastointi, sparraus, kasvinvuorotus, yhteisyritys ja yhteismatkat. Näillä vähäisemmällä yhteistyömuodoilla voi olla tulevaisuudessa toiminnan kehittämisen kannalta yhä tärkeämpi osuus.

Kuvio 60. Tilan sijainnin merkitys tehtyihin tuotannollisiin ratkaisuihin pienillä ja keskikokoisilla tiloilla

Noin puolet vastaajista näki että tilan sijainnilla (kuvio 60) oli merkitystä tiloilla tehtyihin tuotannollisiin ratkaisuihin. Keskikokoisilla tiloilla merkitys oli suurempi kuin pienillä tiloilla. Kun ristiintaulukoi tilan kokeman kannattavuuden ja yhteistyön, oli sijainnin kokenut tärkeäksi 101 vastaajaa. Näistä erinomaiseksi ja hyväksi toimintansa arvioineiden tilojen sijainnilla merkitystä oli 19 tilalla, tyydyttäväksi toimintansa kokeneista 55 tilalla ja heikosti kannattavuuden kokeneilla 27 tilalla.

Tilojen aineettomat arvot (kuvio 61) olivat kyselyssä yksi erityisen tutkimuksen kohde. Yrittäjille oli annettu valmiiksi joitakin yleisiä arvoja, joista sai valita ne itselleen mieluisimmat. Näitä valmiita arvoja olivat tilava ja turvallinen ympäristö, oma rauha, virkistys lähellä, kalastus, vesistön läheisyys, metsästyks, marjastus ja muut keräilytuotteet, itsenäinen työskentely, perinteiden vaaliminen ja mahdollisuus osallistua alueen kehittämiseen.

Kuvio 61. Tiloilla koetut aineettomat arvot pienillä ja keskikokoisilla tiloilla

Selkeästi yleisimmiksi arvoiksi nousivat tämän kyselyn vastausten perusteella keskikokoisilla tiloilla itsenäinen työskentely ja toisena oma rauha. Pienemmillä tiloilla oma rauha koettiin tärkeimmäksi arvoksi ja itsenäinen työskentely toiseksi tärkeimmäksi. Molemmista vastaajaryhmissä kolmanneksi tärkein arvo oli tilava ja turvallinen ympäristö. Neljänneksi tärkeimmäksi yrittäjät nimesivät molemmissa tilaluokissa perinteiden vaalimisen. Tämä osoittaa, että esi-isien työtä arvostetaan ja sitä halutaan suojella.

Muita yrittäjien itsensä nimeämiä arvoja olivat muun muassa perhe, pätemisen tarpeen tyydyttäminen, voimaannuttava ja inspiroiva ympäristö, ekologisen kokonaisuuden hoito, maiseman- ja riistanhoito, työtyytyväisyys, konkreettinen kädenjälki, eläintenpito ja onnistumisen tuoma tyydytys.

Maalla asuu onnellisempia ihmisiä kuin kaupungeissa, todetaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksessa. Vaikka maaseudulla palveluiden tai liikenneyhteyksien puute kasvaa ja palkat ovat heikompia, niin se ei vaikuttanut tutkimuksen tulokseen. Tyytyväisyys naapureihin on yhteydessä onnellisuuteen maaseudulla. Maaseudulla onnellisia olivat 76 prosenttia vastaajista, kun kaupungeissa asuvista vain 69 prosenttia. (Vaino 2013.)

Vaikka maalla asuu onnellisimpia ihmisiä, ei uudelle maaseudun tulokkaalle onnellisuuden kokeminen ole helppoa. Maaseudun rauha ja eläintehdän mahdollisuus voivat olla myös byrokratian upottava suo. Monelle tulokkaalle suuri lakipykäliden viidakko ja asioiden hoidon monitahoisuus ovat niitä toiminnan kompastuskiviä. Maallemuuttaja tarvitsee hyvän perustietopaketin ja tukihenkilön opastamaan maallemuuton ja maatalouden saloihin. Tämä voisi olla yksi keino lähentää kaupunkilaisia ja maalla asuvia toisiinsa. Voisivatko ammatilliset oppilaitokset toimia tämän yhteistyön kehittäjinä? Maalle muuttaja voi olla uudella näkemyksellään se maatalouden innovatiivinen voima. (Lehtonen 2013, 12.)

Eräs maatalousyrittäjä kommentoi tilalla koettua kannattavuutta seuraavasti:

Olen ollut tilan itsenäisenä yrittäjänä vasta 5 vuotta. Nyt rakennetaan edellytyksiä tuleville sukupolville mm. lämpimän konehallin / pajan rakentamisella. Myös itse saatan vielä toteuttaa mm. elämysmatkailupalveluja ja koulutusta. Tilan vahvuutena merkittävä metsäpinta-ala. Kyse on periaatteessa elämänvalinnoista. En asu tilalla.

5.2.7. Maatilayrityksien ylivoimaisuus

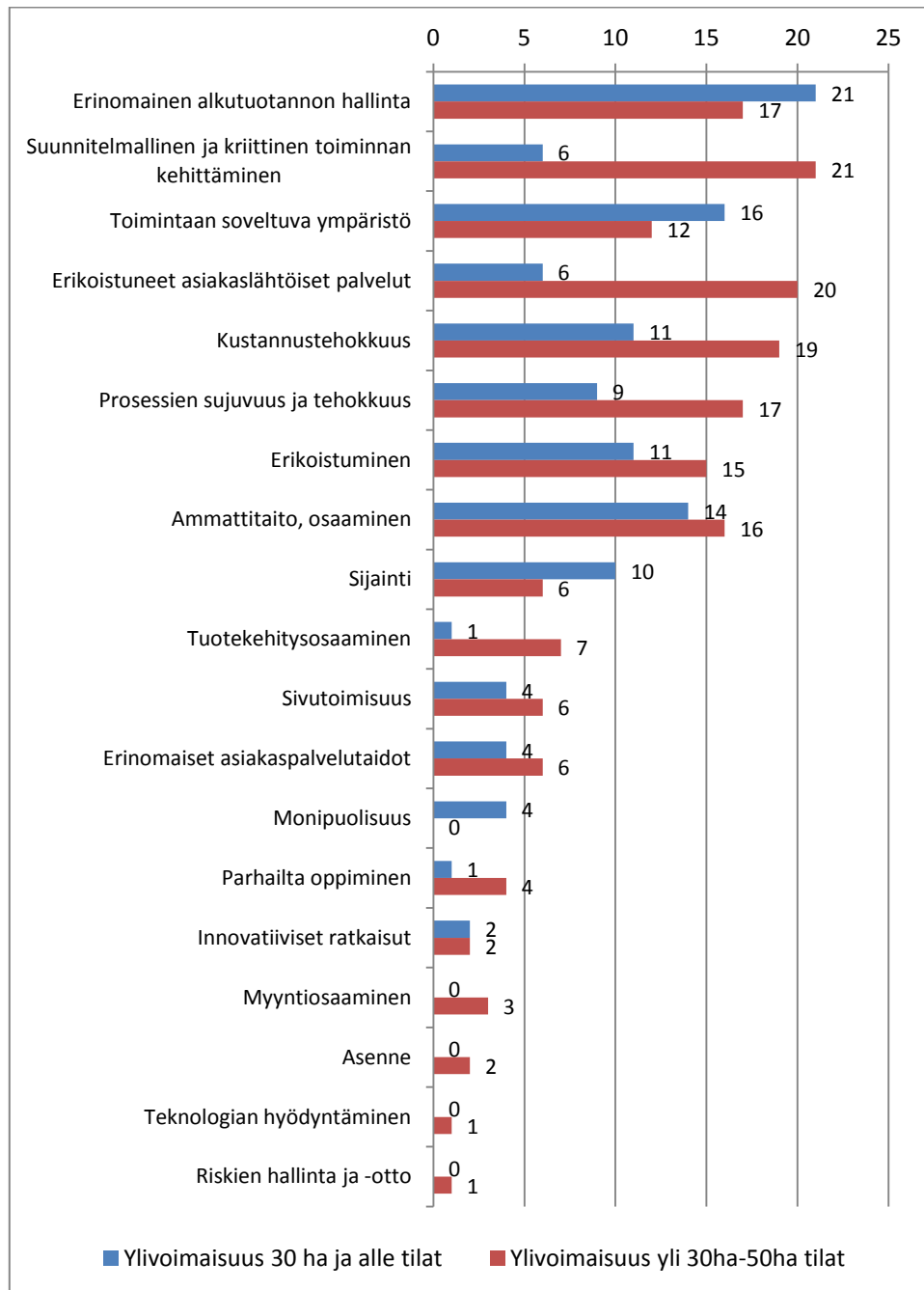
Kyselyn tärkeimpiä kysymyksiä olivat yrittäjien kokemat maatilayrityksen ylivoimaisuuden tekijät (kuvio 62). Suomi-sivistyssanakirja selittää ylivoimaisen seuraavasti: olla toisia selvästi voimakkaampi, parempi, voitattomampi ja etevämpi. Ylivoimaisuus voi koskea esimerkiksi erinomaista osaamista, tuotekehitysosaamista, myyntiä, asiakaspalvelua, innovatiivisia ratkaisuja, prosessien sujuvuutta ja tehokkuutta, erikoistumista, kustannustehokkuutta, teknologian hyödyntämistä, toimintaan soveltuvaa ympäristöä, suunnitelmallista ja kriittistä toiminnan kehittämistä saatujen tulosten perusteella tai parhailta oppimista.

Yrittäjät saivat nimetä asioita valitsemassaan tärkeysjärjestyksessä, ja vastauskenttään sai kirjoittaa vapaasti. Vastauksissa tärkein tekijä ei ole saatujen vastausten määrä, vaan kirjattujen ylivoimaisuustekijöiden toteutuminen käytännössä kannattavaksi toiminnaksi. Tämän kysymyksen tarkoitus oli selvittää, mitä menestyvän maatalouden toiminnalta ja osaamiselta vaaditaan.

Asioiden kirjaamisella tärkeysjärjestyksessä oli tarkoitus painottaa ylivoimaisuustekijöiden tärkeysjärjestystä. Osaan vastauksista oli ensimmäisessä kohdassa lueteltu useita tekijöitä muiden kohtien jäädessä tyhjäksi. Tämä voi tarkoittaa yrittäjän kokevan kaikkien ylivoimaisuustekijöiden olevan yhtä tärkeitä tilan menestymisen kannalta. Kysymys voi myös antaa muille maatalousyrityksille tietoa, mihin asioihin pitää kiinnittää huomiota, jotta omasta yritystoiminnasta voi tulla ylivoimaisesti muita voimakkaampaa, parempaa ja etevämpää.

Etsittäessä yksittäisen tilan kokemaa ylivoimaisuutta ja kannattavuutta on tärkeää huomioida pienet vinkit. Useimmiten valtaväestön valitsemat toimenpiteet eivät ole niitä hiljaisia signaaleja, joita pitäisi kuunnella ja joista

ottaa oppia. Ylivoimaisuus omassa toiminnassa voi löytyä listan alapäästä (kuvio 62).

Kuvio 62. Kyselyn vastausmäärät aiheittain tilojen kokemien ylivoimaisuustekijöiden suhteen pienillä ja keskikokoisilla maatiloilla

Kuvion 62 esittämien tulosten perusteella maatilayrityksen yleisin menestystekijä on hyvä alkutuotannon hallinta sekä suunnitelmallinen ja kriittinen toiminnan kehittäminen. Toiselle sijalle yleisistä tekijöistä nousivat osaaminen ja ammattitaito sekä kustannustehokkuus. Nämä kaikki ovat yleisiä laadunhallinnan käsitteitä, joiden parantamisella tiedetään olevan merkitystä yrityksen ylivoimaisuuteen. Jokainen tilallinen voi halutessaan oppia näitä taitoja ja saada kehitettyä toiminnastaan kannattavaa.

Yrityskohtaisia ylivoimaisuustekijöitä vastauksista olivat toimintaan soveltuva ympäristö, erikoistuneet asiakaslähtöiset palvelut, erikoistuminen, sijainti ja sivutoimisuus. Nämä ovat sidoksissa tilalla toteutettuun tuotannonalaan, ympäristöön ja tilan sijainnin vaikuttaessa merkittävästi yritystoiminnan olemassaoloon. Siksi näihin asioihin eivät kaikki tilat pysty vaikuttamaan. Esimerkiksi rantamökkejä vuokraava yritys ei voi tarjota rantahuvilana metsänreunalle rakennettua mökkiään tai erikoiskasvi, joka vaatii erityisen maa-aineksen kasvaakseen taloudellisesti, ei kasva yhtä hyvin epäedullisella maaperällä. Menestyäkseen tilan olisikin löydettävä juuri ne omat tilansa vahvuudet, jonka ympärille liiketoimintaa kannattaa rakentaa.

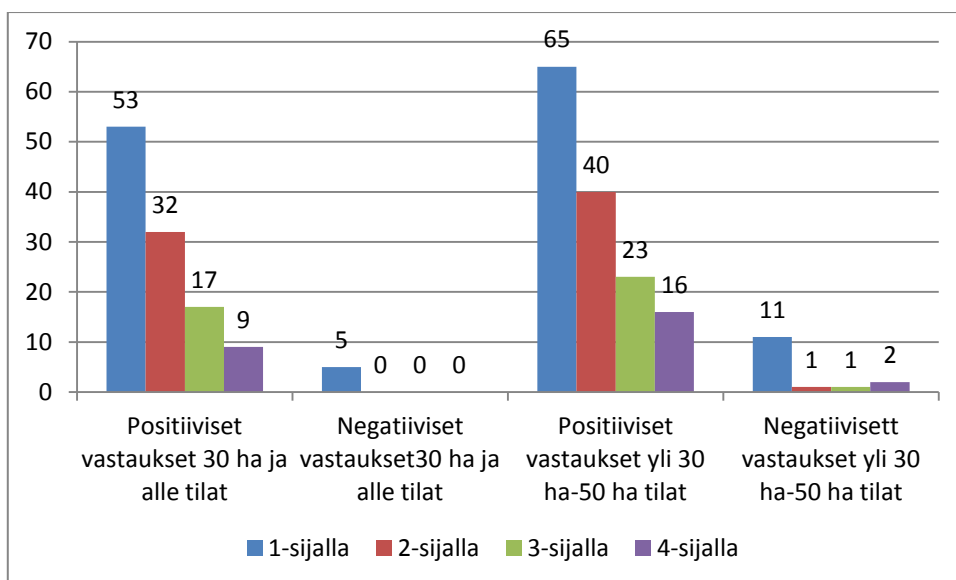
Valtiosihteeri Risto Artjoen mukaan Suomen maataloustuotanto tarvitsee selviytymiseen kolmea asiaa: 1) osaamista, joka tarkoittaa ammattitaitoa, johon kuluttaja voi luottaa 2) uteliaisuutta, joka tarkoittaa katselua ympärilleen ja tilan erikoistumista ja 3) positiivisuutta, joka tarkoittaa kunnan asennetta koko ketjuun. Suomalaisesta ruoasta voi tulla vientituote, sillä ruoan kysyntä tulevaisuudessa kasvaa. Suomessa on ammattitaitoiset viljelijät, maailman paras elintarviketeollisuus, puhdas maaperä ja valtavat puhtaat vesivarat. (Salonen 2013, 6.)

Eräs maatalousyrittäjä kommentoi tilalla koettua kannattavuutta seuraavasti:

Monialaisten tilojen synty on ollut suurempi tekijä kuin tilakoon suurentaminen maatalouden hakiessa selviytymismahdollisuuksia. Pienillä tiloilla on suurempi merkitys maataloilta niin taloudessa kuin henkisessä hyvinvoinnissakin, kuin aiempina vuosina väitetty "näennäsviljelijän" rooli."

Toinen kokonaisuus on kasvavien virkistysmahdollisuuksien tarve. Perinteisten kasvi- ja kotieläintilojen rinnalle olisi hyvä saada kolmas tuotantosuunta eli riista tai luontotila, joka elinympäristöjen hoidon yms. toimenpiteiden avulla ylläpitää hyviä olosuhteita metsästysmatkailun tai muun luontoharrastuksen toteuttamiseen. Tämä olisi samalla luonnon monimuotoisuuden hoitoa, ja antaisi uusia mahdollisuuksia maaseudun kehittämiseen muuttuvassa maailmassa.

Riista tai luontotilan kannalta kasvi- ja kotieläintilojen tasainen verkosto olisi sikäli hyvä että peltojen ja kotieläinten laiduntamien alojen puoliavoin mosaiikki on erinomaista elinympäristöä maatalousluonnon lajistolle, mukaan lukien riista.

Kuvio 63. Tilojen vastausmäärät tärkeysjärjestyksessä kuvattuna tilalla koettuihin ylivoimaisuustekijöihin

Tilojen ylivoimaisuustekijäkysymykseen (kuvio 63) vastasi pieniltä tiloilta 46 prosenttia ja keskikokoisilta 68 prosenttia koko kyselyyn vastanneista tiloista. Positiiviset vastaukset olivat pienillä tiloilla yleisemmin erinomainen alkutuotannon hallinta, toimintaan soveltuva ympäristö sekä osaaminen ja ammattitaito. Toisella sijalla pienillä tiloilla olivat erinomainen alkutuotannon hallinta ja kustannustehokkuus. Keskikokoisilla tiloilla ensimmäisellä sijalla olivat erikoistuneet asiakaslähtöiset palvelut, erinomainen alkutuotannon hallinta, toimintaan soveltuva ympäristö sekä prosessin sujuvuus ja tehokkuus. Toisella sijalla keskikokoisilla tiloilla olivat kustannustehokkuus sekä osaaminen ja ammattitaito.

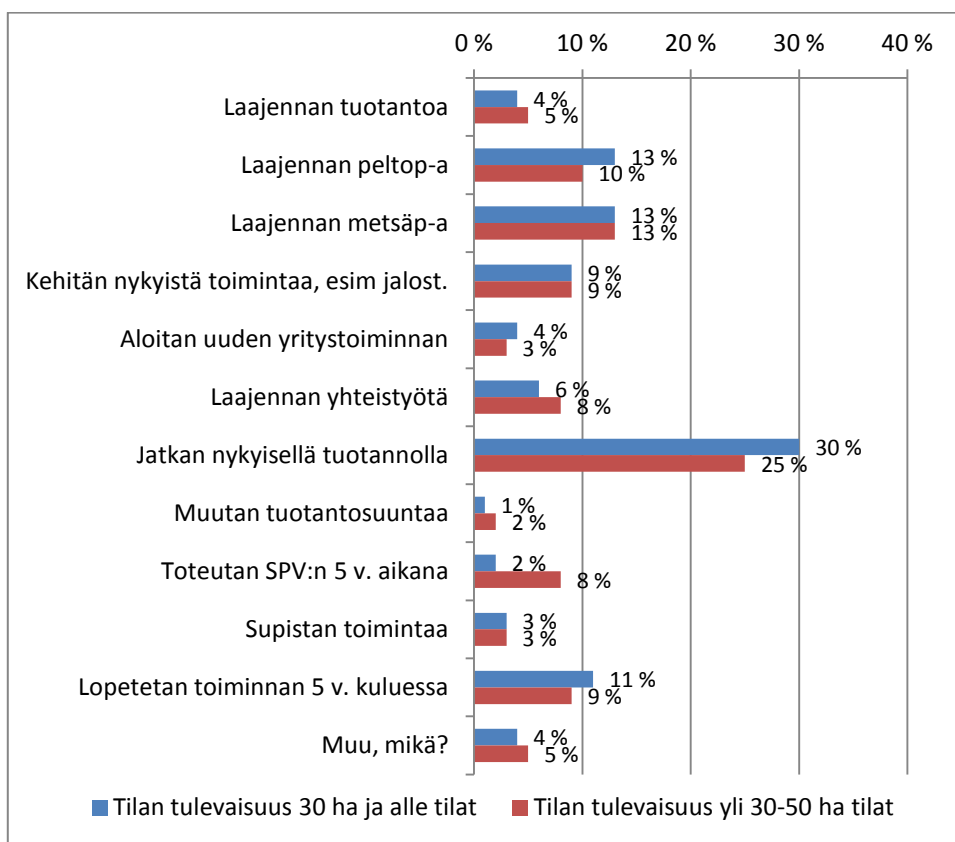
Seuraavana on muutamia pieniltä tiloilta saatuja kommentteja tilan ylivoimaisuustekijöistä. *”Asiakaspalvelu sekä työn laatu ja aikataulujen paikkansa pitävyys ovat avainasioita”* ja *”Hyvät olosuhteet /maapohjat tehokkaaseen metsän kasvatukseen.”* sekä *”kustannustehokkuus, tilan koneita on mahdollista pitää tehokkaina kun omilta töiltä jää aikaa ’maksaa koneet’ urakoinnilla.”* Kaikki kommentit eivät olleet positiivisia, kuten *”Päällimmäisenä pontimena on kyllästyminen, mielenkiinnon puute ja eläkkeen odottaminen. Pikkutarkka valvonta ja kyttäminen alkaa riittää.”* tai *”ei mitään ylivoimaisuustekijöitä.”*

Keskikokoisilta tiloilta saatuja kommentteja tilan ylivoimaisuustekijöistä ovat muun muassa, *”Tuotantokustannusten ja kannattavuuden aktiivinen seuranta”, ”hereillä olo”, ”hyvät tuotteet”* ja *”Monipuolinen tuotanto, yli 20 myyntikasvia v. 2012”* sekä *”Oppiminen ja uusimman tiedon hyödyntäminen.”* Niin sanotut negatiiviset ylivoimaisuustekijät olivat esimerkiksi kommentit *”Tila ei elinkelpoinen nykyisen määritelmän mukaan”* ja *”Tilanpito on sivutoimista ja harrastusluonteista. Kotipaikka pysyy asutuna ja elävänä vanhan isännän tultua eläkeikään vuosi sitten.”*

Yrittäjien vastauksista on löydettävissä usko ja positiivinen asenne omaan yritystoimintaan, mutta osalta myös jaksamisen ja epävarmuuden pelko.

5.2.8. Tilojen tulevaisuus

Tilojen kokema tulevaisuus (kuvio 64) yrityksiensä toiminnalle ja jatkuvuudelle oli hyvin monimuotoinen. Pienemmillä tiloilla 30 prosenttia yrittäjäistä ja keskikokoisista tiloista 25 prosenttia ilmoitti jatkavansa nykyisellä tuotannolla. Positiivisena asiana tilojen jatkuvuudelle on kuitenkin kaikki suunniteltu muutos, jos nykyiseen toimintaan ei olla tyytyväisiä. Tilan toimintaa supistamassa tai lopettamassa oli ainoastaan pienemmistä tilaluokista 14 prosenttia ja keskikokoisista 12 prosenttia. Näin ollen jonkinlaisen positiivisen muutoksen kohteena olivat MTK Hämeen maatilojen vastaajista pienistä tiloista 56 prosenttia ja keskikokoisista tiloista 63 prosenttia. Tilojen kokemat omat tulevaisuuden suunnitelmat sai kirjoittamaan muu, mikäli mikään yllä olevista vaihtoehdoista ei ollut sopiva.

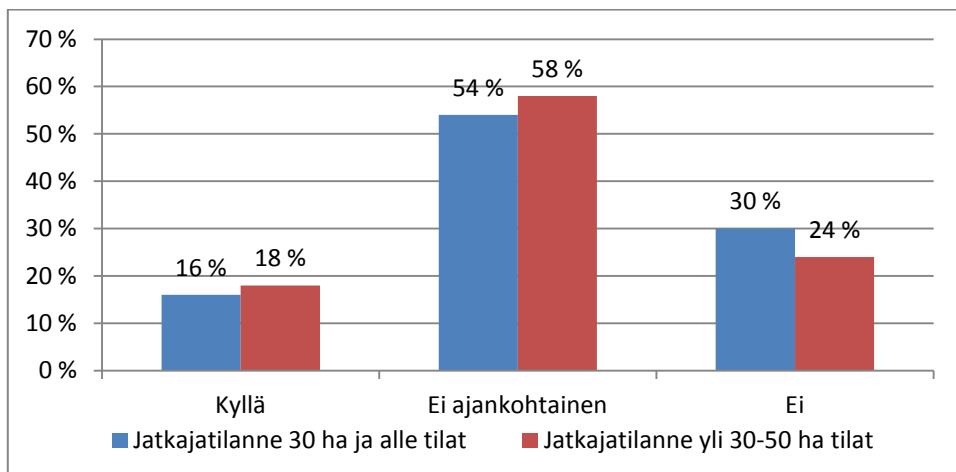

Kuvio 64. Tilojen kokema tulevaisuus pienillä ja keskiuurilla MTK Häme alueella

Kun ristiintaulukoinnin ehtoina oli tilan kannattavuus ja yhteistyön tekeminen, niin hyväksi toimintansa kannattavuuden arvioineet kertoivat vastauksissaan muu, mikä: tiluksien säilyttämisen tuleville sukupolville ja tonttikaupan tekemisen sekä visakoivujen kasvattamisen. Tyydyttäväksi toimintansa arvioineet tilat ilmoittivat jatkavansa sokerijuurikkaan viljelyä, laajentavansa konevuokrausta ja kehittävänsä toimintaansa. Näillä vastaajilla oli suunnitelmissaan myös tilasta luopuminen viidessä vuodessa jatkajille, toiminnan alasajo ja mahdollinen tilan toiminnan lopettaminen jaksamisen puuttuessa. Heikoksi toimintansa arvioineet tilat ilmoittivat suuntautuvansa mahdollisesti energian tuottamiseen ja strategiatyön tehostamiseen. Tässä ryhmässä oli lisäksi viisi yrittäjää, jotka arvioivat lopetet-

tavansa tilan toiminnan tai suunnittelivat vuokraavansa tilan pellot ulko-
puolisille yrittäjille.

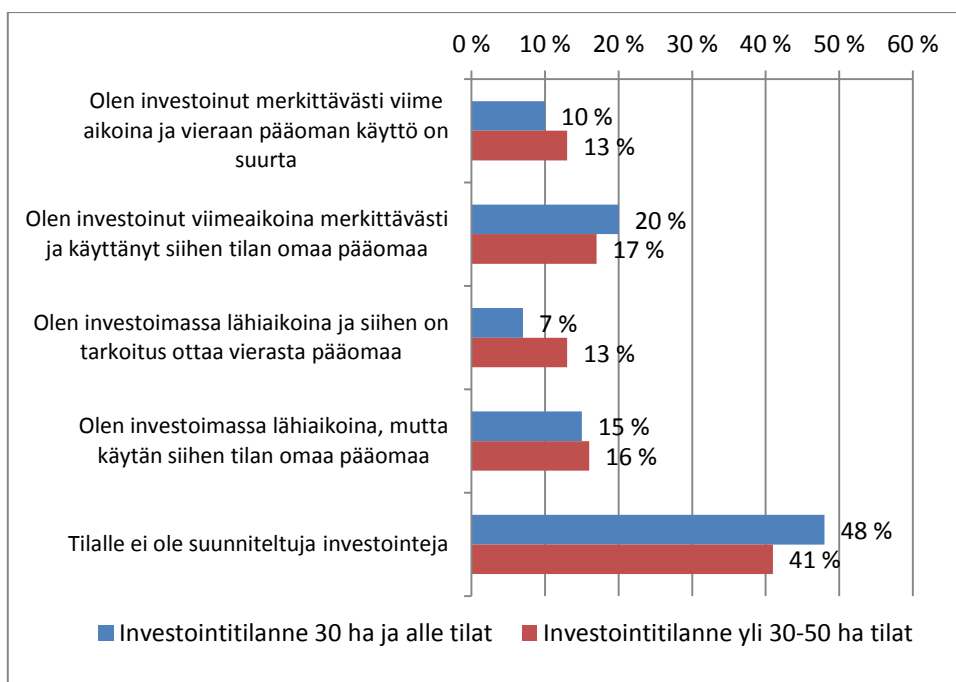
Kyselyyn vastanneiden tilojen jatkuvuus (kuvio 65) sukupolvenvaihdok-
sen merkeissä tulevaisuudessa oli ajankohtainen lähes 50 prosentilla tiloista.
Yli 50 prosentilla tiloista työskenteli sen ikäinen yrittäjä, ettei sukupol-
venvaihdos ollut ajankohtainen.

Kuvio 65. Sukupolvenvaihdoksen tilanne pienillä ja keskisuurilla tiloilla

Näistä tiloista jatkaja oli tiedossa pienistä tiloista 16 prosentilla ja keski-
kokoisista tiloista 18 prosentilla. Huolestuttava tilanne oli kuitenkin tiloil-
la, joilla jatkajaa ei ollut tiedossa. Näitä olivat pienistä tiloista 30 prosent-
tia ja keskikokoisista 24 prosenttia.

Tilojen kokema investointitarve (kuvio 66) oli hyvin moninainen.

Kuvio 66. Tiloilla koettu investointitilanne pienillä ja keskisuurilla tiloilla

Molemmista kokoluokista oli investoitu viime aikoina 30 prosentilla tiloista. Pienemmillä tiloilla oli suunnitelmissa investoida 22 prosentilla vastaajista ja keskikokoisilla tiloilla 29 prosentilla. Yksi tila ilmoitti vapaan sanaan kohdassa, ettei ollut ilmoittanut investointitilannettaan, koska mikään yllä olevista vaihtoehtoista ei sopinut tilan toiminta-ajatukseen. Tilan oma vaihtoehto investoinnille oli, että ” investointeja rahoitetaan palkkatulolla, joka saadaan tilan ulkopuolelta, eikä siis ole tilan omaa pääomaa.”

Eräät maatalousyrittäjät kommentoivat maatalouden investointien tilannetta seuraavasti:

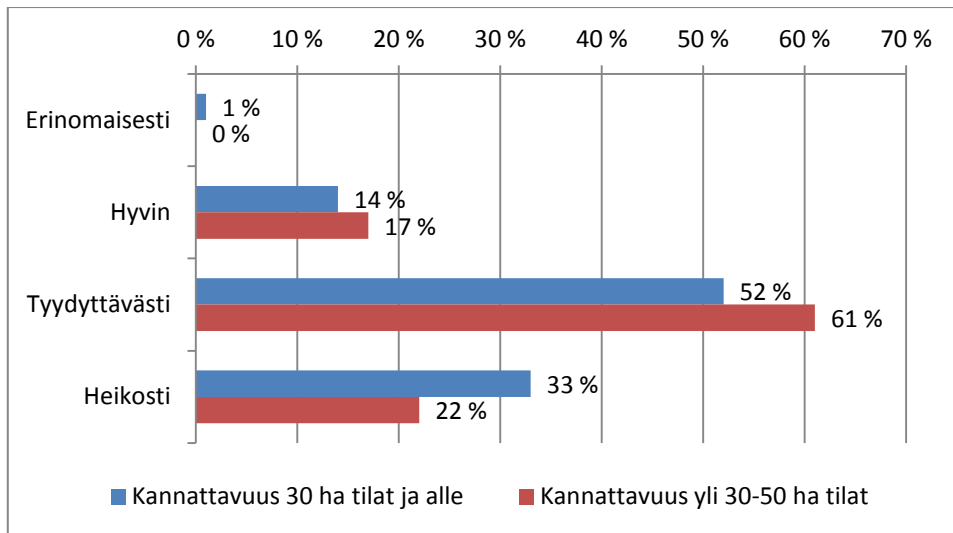
Maatalouden tulojen kehitys suhteessa kuluihin jäänyt pahasti laahaamaan, eikä EU-tuistakaan ole kompensoimaan kustannusten nousua, koska niitäkin kokoajan leikataan. Investointeihin tarvittavan rahoituksen laskeminen tai ennustaminen on vaikeaa. Maatalous taitaa olla ainoa yrittäjyyden muoto, jossa ostajat pystyvät sanelemaan tuotteen hinnan paitsi itse yrittäjä eli kustannus nousuja ei pysty lisäämään hintoihin.

Tilalla ei ole varsinaisesti investoitu mitenkään voimakkaasti (uusiin koneisiin tai rakennuksiin). Tilalla tehdyn Sukupolvenvaihdon vuoksi tilan ulkopuolisen pääoman käyttö on suurta (pääomaa maksetaan palkkatyöllä, jotta lainat pienenisivät nopeasti ennen kuin yleinen korkotaso lähtee nousuun).

Tilalla joudutaan seuraavien muutaman vuoden aikana investoimaan keskimääräistä enemmän mm. peltojen kasvukunnan parantamiseen ja metsien hoitoon. Investoinnit on tarkoitus tehdä tulorahoituksella. Aikaisempi sukupolvi ei maatalouden huonon kannattavuuden vuoksi pystynyt investoimaan riittävästi, koska oli panostettava enemmän kannattavuuteen kuin kestävän investointitasapainon säilyttämiseen.

5.2.9. Tilojen kannattavuus

Tilojen viljelijöiden kokemaa tämänhetkistä kannattavuutta oli tarkoitus selvittää muutamalla kysymyksellä. Ensinnäkin kyselyssä selvitettiin, kuinka yrittäjät kokivat tilan kannattavan. Vaihtoehtoina olivat erinomaisesti, hyvin, tyydyttävästi ja heikosti. Toinen tätä asiaa valaiseva kysymys oli maatilán verotettava tulo vuosilta 2011 ja 2012. Tässä määrittelyssä on kuitenkin huomioitava, että yrittäjätuloa laskettaessa ei oteta huomioon yrittäjäperheen tekemän työn ja oman pääoman käyttömääriä. Siten se ei kuvaa yritystoiminnan kannattavuutta. Yrittäjätulo ei myöskään kuvaa tilan kannattavuuskehitystä, sillä yrittäjäperheen tekemän työn ja oman pääoman käyttö on saattanut muuttua edellisistä vuosista. Siten saadut vastaukset olivat vain suuntaa antavia ja yrittäjillä oli mahdollisuus perustella avoimessa kohdassa tilan saamaa tulosta. (Taloustohtori 2012.)

Kuvio 67. Tiloilla koettu kannattavuus pienillä ja keskikokoisilla MTK Hämeen tiloilla

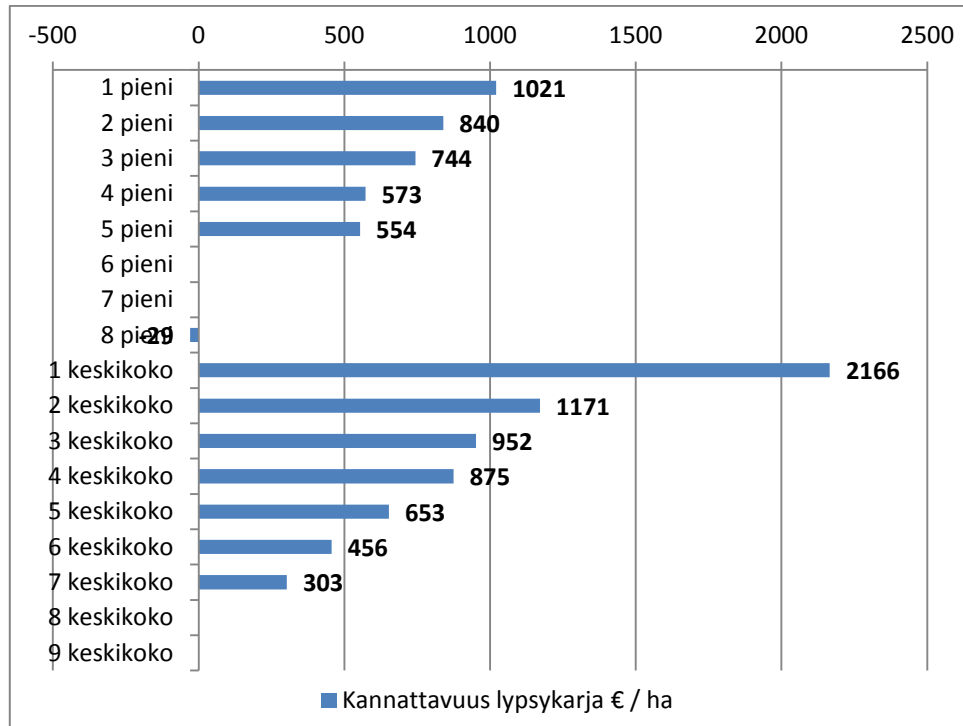
Viljelijöiden kokemuksen mukaan (kuvio 67) keskikokoisilla tiloilla koettiin tilan hyvä tai erinomainen kannattavuus hiukan paremmaksi kuin pienillä tiloilla. Kannattavuus käsitteenä on kuitenkin hyvin laaja, sillä toiselle toiminta on kannattavaa, jos se kattaa tilan kulut ja elättää perheen, kun taas toiselle siihen voi riittää tilan omien kulujen kattaminen. Joidenkin mielestä tilalta on jäätävä verotettavaa tuloa 50 000 euroa, kun toisesta tulos on hyvä 12 000 euron verotettavalla tulolla. Eräs maatalousyrittäjä kommentoi tilan maatalouden kannattavuutta seuraavasti:

Kyselyssä olisi voinut kysyä myös hieman tilan kehittämiseen liittyvistä haasteista. Tilan kehittämisen suurimpia haasteita on tällä hetkellä peltomaan saatavuus sekä hinta. Myös metsämaan hinta on alueella kohtuullisen korkea suhteutettuna puun hintatasoon.

Maatiloista harva kuuluu järjestelmälliseen kirjanpitoon, sillä verotusohjeiden mukaan tilojen taloudellisen toiminnan kuvaamiseen riittää yksinkertainen kirjanpito. Jokainen tila täyttää toiminnoistaan veroilmoituksen, ja siksi tuo maatilaa verotettava tulo katsottiin helpoiten löydettäväksi kannattavuuden mittariksi. Tämä arvo ei sinänsä ole vertailukelpoinen, varsinkaan jos tilalla on tehty tai aiotaan tehdä investointeja tai tilalla on paljon pääomaa. Siksi tiloilla oli mahdollisuus perustella vapaassa tilassa niitä tekijöitä, jotka olivat ilmoitetun yrittäjätulon takana. Tähän kysymykseen vastaaminen oli täysin vapaaehtoista, ja siksi osa tiloista ei kirjannut kyseiseen osioon mitään.

Maatilaverotuksessa erotetaan hyvin tarkasti koska tilalla harjoitettu yrittäjätoiminta on maatalouden mukaan verotettavaa ja koska kyseessä on erillinen tilalla harjoitettu yrittäjätoiminta. Metsätalous ei kuulu maatalouden verotuksen piiriin, ja sen tuoma kausittainen tulo oli tarkoitus rajata maatalouden verotettavan tulon ulkopuolelle.

Lypsykarjatalouden päätuotantosuunnaksi vastanneilla olivat hehtaarikohittaiset tulot kuvion 68 mukaiset.

Kuvio 68. Lypsykarjatalouden kannattavuuden arvioineiden tilojen hehtaarikohtainen tulo laskettuna v. 2011 ja 2012 maatalouden verotettavan tulon keskiarvona

Lypsykarjatalouden päätuotantosuunnaksi ilmoittaneilla viljelijöillä kannattavuus oli sanallisesti arvioitu yrittäjien toimesta hyväksi, tyydyttäväksi ja huonoksi. Niissä kohdissa, joissa ei ole arvoa, tila ei ole ilmoittanut mitään tai tulos oli nolla euroa. Lähes kaikki lypsykarjatalouden vastaajat olivat juuri investoineet tai investoimassa, mikä yhdisti ryhmän erinomaisesti. Ainoastaan kolme vastaajaa ilmoitti säilyttävänsä tilan toiminnat ennallaan. Ilmoitetut investoinnit lähiaikoina suuntautuivat joko tuotannon tehostamiseen, tuotteiden jatkojalostukseen, uuden yritystoiminnan aloittamiseen, yhteistyön tehostamiseen ja pelto- tai metsäpinta-alan laajentamiseen. Näin ollen jos yrityksessä oli jo paljon käytössä vierasta pääomaa, saattoi vastaaja arvioida tilan tuottavuuden heikoksi, vaikka hehtaarikohtainen tulos oli erinomainen. Samoin tila, jonka tulos oli nolla tai jopa miinusmerkkinen, arvioi sanallisesti tilan kannattavuuden olevan hyvä tai tyydyttävä. Tilanne on siten hyvin perusteltu, jos tila kykenee omalla tuotannollaan suoriutumaan investointien maksuista, vaikka verotettavaa tuloa ei jäisikään.

Kuvion 68 ensimmäinen pieni tila sai erinomaisen hehtaarikohtaisen tuloksen 1021 euroa hehtaaria kohden tilalleen, sillä tuotantoon oli viime aikoina investoitu voimakkaasti. Yrityksen tavoite ei kuitenkaan ollut jäädä paikoilleen, vaan toimintaa oli jatkossa tarkoitus kehittää lisää muun muassa tuotantoa laajentamalla, peltoalaa kasvattamalla ja yhteistyötä kehittämällä. Kuvion toinen pieni tila oli toiminut samalla periaatteella kuin ensimmäinen. Molemmilla tiloilla oli eläinmäärä suhteellisen suuri tilan peltoalaan nähden. Toinen tila panosti lisäksi lisätoimintaan kuten puun jatkojalostukseen, koneurakointiin ja timpurintoihin. Tila kertoi ylivoimaisesti

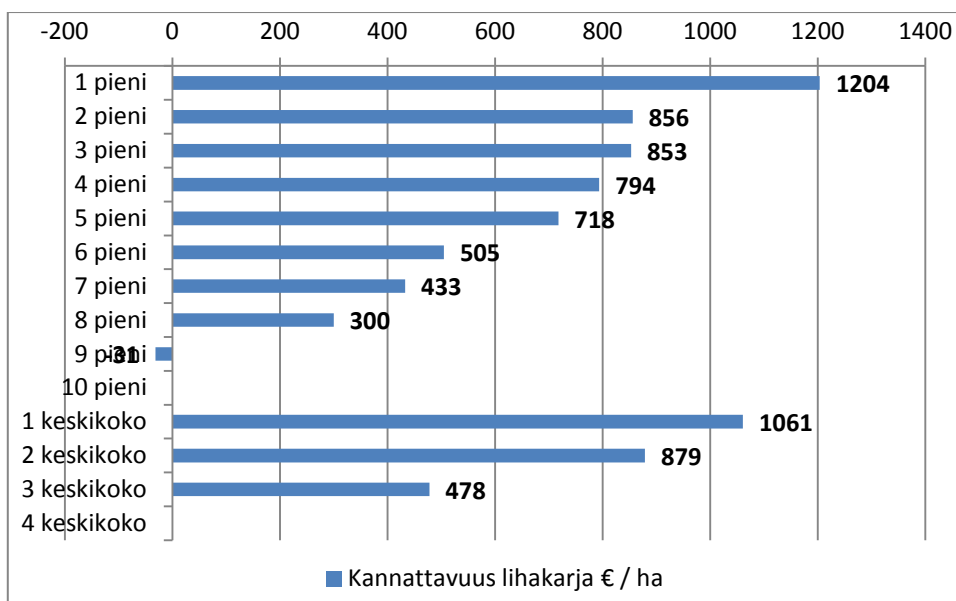
suustekijäksi jalostukseen panostamisen, rehunteon osaamisen ja ammattitaitoisen työskentelyn.

Kuvion 68 ensimmäisellä keskikokoisella tilalla, ei ollut merkittävää karjamäärää, mutta tilalla oli metsää. Tämän tilan ylivoimaisuus oli velattomuudessa ja hyvässä ammattitaidossa. Kuvion toinen keskikokoinen tila oli samantyyppinen kuin edellinen. Tilan ylivoimaisuus oli suunnitelmallisuudessa ja maltillisuudessa. Lisäksi tilalla keskityttiin olennaiseen toimintaan, tehtiin naapureiden kanssa yhteistyötä, toteutettiin investoinnit mahdollisimman pieninä ja yrittäjän ammattitaito oli hyvä. Tulevaisuudessa tilalla oli suunnitelmissa lisätä pelto- ja metsäalaa, jalostaa tuotteita pidemmälle, tehdä yhteistyötä ja muuttaa mahdollisesti tuotantosuuntaa.

Lypsykarjatalouden ryhmän (kuviokuva 68) keskimääräinen verotettava tulo oli pienillä tiloilla 13 600 euroa. Keskikokoisilla tiloilla tulos oli 36 400 euroa. Tilojen kirjaamat perustelut kuvasivat ilmoitettua tulosta erittäin hyvin:

- maidon hyvä hinta
- keskituotos ok mutta velkaa on pankille ja koneliikkeille
- Sukupolvenvaihdos tehty juuri ja konekalustoa jouduttu päivittämään käytännöllisemmäksi. Vieraan pääoman määrä ja kulut ovat suuret, joka puolestaan rajoittaa investointien tekoa. Lainat saattava vähintään puolitetuksi ennen uusia investointeja.
- Investointi navetan laajennukseen vuosina 2010 -2011
- Suuret investoinnit kuluneina vuosina.
- eri osa-alueiden hallinta ja koneiden korjaus omatoimisesti
- Tukipolitiikka, jolla yritetään siirtää tuotantoa pohjoiseen on mielestäni väärin. Myös mtk on ollut tämän päätöksen tukijoita. Suurin osa mtk:n johdosta on c-alueelta. Siinä lienee syy.
- Nurmiviljelyyn erikoistuminen
- ei ole historia tietoa vielä kuin vajaan vuodelta 2012
- Tarkka talous ja kova työ
- Suurehko vieraan pääoman määrä. Liikevaihdon kasvu. Muuttuvien kulujen nousu.
- oikeat tilalle sopivat viljelymenetelmät
- Korkea tuotos ja satotasot, halvat tuotantopanokset, ammattitaito
- Maidon hinta pitää saada paremmaksi tuottajille. Menot ovat lisääntyneet, mutta tulot ei samassa suhteessa.

Lihakarjatalouden tilan päätuotantosuunnaksi ilmoittaneilla olivat hehtaariohtaiset tulot kuvion 69 mukaiset.

Kuvio 69. Lihakarjatalouden kannattavuuden arvioineiden tilojen hehtaarikohtainen tulo laskettuna v. 2011 ja 2012 maatalouden verotettavan tulon keskiarvona

Lihakarjatalouden päätuotantosunnaksi ilmoittaneilla tiloilla kannattavuus oli hyvä, tyydyttävä tai heikko. Niissä kohdissa, joissa ei ole arvoa, tila ei ole ilmoittanut mitään tai tulos oli nolla euroa. Yhdeksän vastaajaa neljästätoista oli juuri investoinut tai investoimassa, mikä yhdisti ryhmää erinomaisesti. Ilmoitetut investoinnit lähiaikoina suuntautuivat joko tuotannon tehostamiseen, tuotteiden jatkojalostukseen tai pelto- ja metsäalan laajentamiseen. Näin ollen jos yrityksessä oli jo paljon käytössä vierasta pääomaa, saattoi vastaaja sanallisesti arvioida tilan tuottavuuden heikoksi, vaikka hehtaarikohtaisena tulos oli erinomainen. Samoin tila, jonka tulos oli olla nolla tai jopa miinusmerkkinen, arvioi tilan kannattavuuden olevan hyvä tai tyydyttävä. Tilanne on siten hyvin perusteltu, jos tila kykenee omalla tuotannollaan suoriutumaan investointien maksuista, vaikka verotettavaa tuloa ei jäisikään.

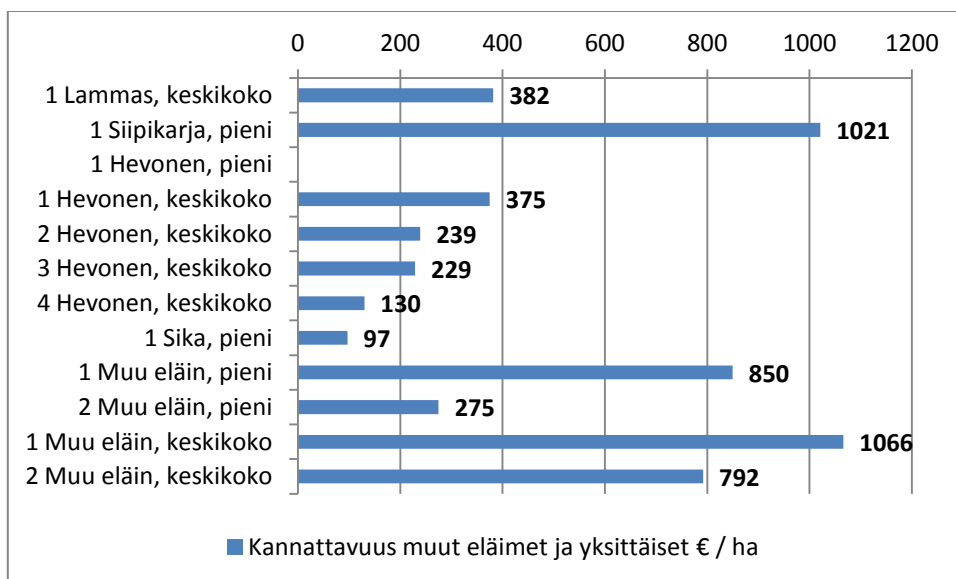
Kuvion 69 ensimmäinen pieni tila oli saanut kyselyn mukaan 1204 euron hehtaarikohtaisen tuloksen investoimalla ja toteuttamalla koneurakointia. Tilalla oli jatkossa edelleen tarkoitus laajentaa tuotantoaan ja peltoalaa. Toisella pienellä tilalla ei ollut suurta eroa ensimmäisenä olleeseen tilaan peltoalan ja toimintatapojen suhteen. Tilan tulos oli 856 euroa hehtaaria kohden. Tilalla ei ollut kuitenkaan investoitu eikä ollut tarkoitus investoida, näin ollen sillä ei ilmeisesti ollut myöskään investointivelkoja.

Kuvion 69 ensimmäinen keskikokoinen tila oli saanut 1061 euron hehtaarikohtaisen tuloksen. Yrityksessä oli osattu ajoittaa aikoinaan toteutettu rakennusinvestointi hyvään saumaan, ja tilan velka oli saatu maksettua ennen nykyisiä tuotantohintojen nousuja. Tilan ylivoimaisuus korostui pitkän työkokemuksen ja ammattitaitoisen toiminnan ansiosta. Tilalla toteutetaan lisäksi koneurakointia ja osataan toimia erittäin kustannustehokkaasti. Toinen keskikokoinen tila oli vastauksiltaan aika samanlainen kuin ensimmäisenä oleva tila. Tämän tilan ilmoittamissa tuloissa oli lisäksi mukana metsätalouden tuloja. Merkittävin ero näiden kahden tilan välillä oli metsätalouden tulojen lisäksi lihakarjatalous ja emolehmätuotanto.

Yrittäjien ilmoittama tilan verotettava tulo oli hyvin laaja-alainen. Keskimääräinen verotettava maataloustulo oli tämän aineiston mukaan kaikilla keskikokoisilla tiloilla noin 30 800 euroa vuodessa. Vastaava tulo aineiston kaikilla pienillä tiloilla oli noin 13 200 euroa vuodessa. Kaikkiaan yrittäjien antamat kommentit tarkensivat erinomaisesti siellä koettua kannattavuutta:

- *Verotettava tulo ollut viimeisinä vuosina pienempi kuin keskimäärin, johtuu suurista koneinvestoinneista. Tulevina vuosina ei tarvetta suuriin hankintoihin*
- *tilalla on investoitu reilusti koneisiin joten poistoilla on mahdollisuus muuttaa tulosta niin kuin haluaa.*
- *pienien tilojen on pakko erikoistua omaan suuntaansa isojen kanssa ei ole aina mahdollista kilpailla pellon ostosta.*
- *Lihantuotanto, rehuvilja*
- *hyvä ammattitaito, hyvät tuotantovälineet*
- *Kustannusten tarkka seuranta ja niiden pienentäminen*
- *Vuosituhannen vaihteessa tehdyt investoinnit osui oikeaan saumaan ja silloisilla edullisilla tuotantokustannuksilla sai hyvän tuloksen, joten investointi ehti maksaa itsensä, ennen kuin kustannukset nousivat nykyiselle tasolle.*
- *metsätulon lisäksi on vuokratuloja ja luovutusvoittoja*
- *Sukupolven vaihdos tapahtuu ilmeisesti ensi vuoden lopulla. Tilalla on mahdollisuuksia pienkoneiden talvisäilytykseen, crossirata-toimintaan, kalastusmatkailuun.*
- *Tilasta tulee viljatila.*

Hevostalous, lammastalous, sikatalous, siipikarjatalous ja muut eläimet tilan päätuotantosunnaksi ilmoittaneilla oli tiloilta saadut hehtaarikohtaiset tulokset kuvion 70 mukaiset.

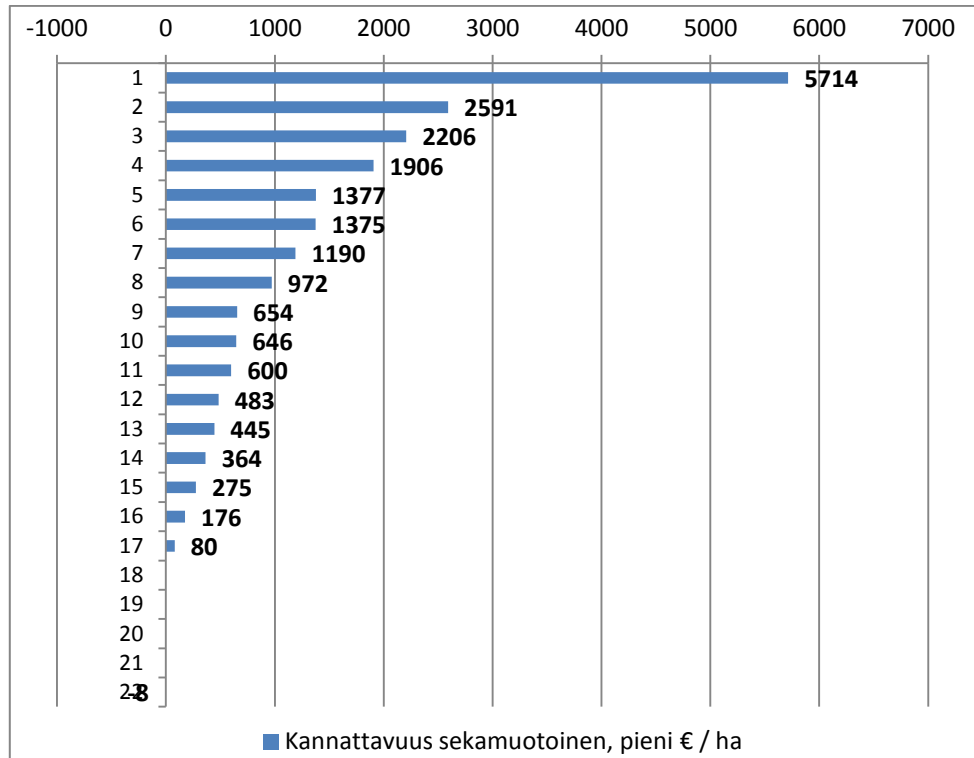
Kuvio 70. Lammas-, siipikarja-, hevos-, sika-, ja muun eläintalouden kannattavuuden arvioineiden tilojen hehtaarikohtainen tulo laskettuna v. 2011 ja 2012 maatalouden verotettavan tulon keskiarvona

Kuten kuvioista 70 voi havaita, lammastalouden tilansa päätuotantosuunnaksi ilmoittanut yrittäjä ilmoitti monialaisen tilansa hehtaarikohtaisen tulo-olevan 382 euroa ja sanallisen kannattavuuden tyydyttäväksi. Pienen siipikarjatilalla kannattavuus oli sanallisesti arvioituna hyvä, ja sillä oli jatkossa tarkoitus investoida metsäalan kasvattamiseen. Pieni hevostila oli arvioinut tuloksensa tyydyttäväksi, mutta siitä ei ollut saatavissa verotettavan maataloustulon tietoja. Tilalla oli laajennettu tuotantoa, mutta nyt toimintaa kehitettiin yhteistyön kautta. Keskikokoisilla tiloilla sanallinen arvio hevostaloudesta oli tyydyttävä tai heikko. Kolmas keskikokoinen hevostila ilmoitti myös metsätalouden (229 euron hehtaarikohtaiseen) tuloonsa. Tiloilla oli tulevaisuudessa tarkoitus laajentaa tuotantoa, pelto- tai metsäpinta-alaa, laajentaa yhteistyötä tai säilyttää tuotanto nykyisellään. Pieni sikataloustila oli arvioinut kannattavuuden heikoksi. Yrittäjän ilmoituksen mukaan toiminta säilytetään ennallaan. Muun eläintalouden kannattavuus (kuvio 70) oli sanallisen arvioinnin mukaan hyvä paitsi tilalla yksi ja kokoluokassa pieni. Tässä kuitenkin hehtaarikohtainen tulo oli hyvä. Perusteluista oli mahdollista poimia myös syyt: peltopinta-alan kasvattaminen sekä aiemmin tehdyt ja tulevaisuudessa tehtävät investoinnit. Muilla eläintiloilla oli tulevaisuudessa tarkoitus säilyttää tuotanto nykyisellään.

Koko edellä mainitun aineiston keskimääräinen verotettava tulo oli keskikokoisilla tiloilla noin 17 500 euroa ja pienillä tiloilla 13 100 euroa. Yrittäjien antamat kirjalliset kommentit kuvaavat erinomaisesti tilojen saamaa tulosta. Yrittäjien omia perusteluja tuotannosta saatuihin verotettaviin tuloihin olivat:

- *Pieni tilakoko, varsinainen maatalous tilalla on lähinnä ylläpitoa. Perusmaataloudessa ei kehittämistoimia. Lomamökkien alhainen käyttöaste parin vuoden ajan. Nosto tavoitteena, keinona sähköisen markkinoinnin osaamisen lisääminen. Tulossa lisäksi mummonmökki vuokralle vuoden kuluessa.*
- *tuotantopanosten hankinta ajankohdat, myyntisopimukset ja muiden investointien ajankohdat*
- *Hevosten myyntitulot erittäin pienet. Siksi suunnittelen tilan muuttamista lammastilaksi.*
- *Päätoimen tulot sekä metsätulot antavat väljyyttä tilan kehittämiseen. Riittää kun maatila toimii itsekannattavasti.*
- *Toivoisin parempaa opastusta kuin vain maksullista palvelua erinäisiin maatalaan liittyviin asioihin. En panisi pahakseni vaikka olisi tukihenkilö, jolta kysyä luottamuksellisesti neuvoa kaikenlaisissa asioissa ilman, että tiedot leviää pitkin kylää kaikille.*
- *Tuotteiden hinnat eivät riitä kulujen kasvuun*
- *investointien tarkka harkinta eikä sorruta esim. kone kilpavarusteluun. kaikki investoinnit tehdään omalla pääomalla ja pankkeja ja muita turhia neuvoja ei tarvita.*
- *Tilan työt tehdään "omin voimin"*

Sekamuotoisen tuotannon tulokset on poimittu kyselyaineiston vastausten perusteella. Kyselyssä ei ollut vaihtoehtona valita sekamuotoista tuotantoa (liite 2). Näillä tiloilla hehtaarikohtaiset tulot olivat kuvion 71 pienien - ja 72 keskikokoisten tilojen mukaiset.

Kuvio 71. Sekamuotoisen tuotannon kannattavuuden arvioineiden tilojen hehtaarikohtainen tulo laskettuna v. 2011 ja 2012 maatalouden verotettavan tulon keskiarvona pienillä tiloilla

Sekamuotoisen eli monialaisen tuotannon päätuotantosuunnakseen valinneilla pienillä tiloilla (kuvio 71) oli kannattavuus sanallisesti arvioiden hyvä, tyydyttävä tai heikko. Parhaan hehtaarikohtaisen tuloksen (5714 euroa hehtaaria kohden) saaneen tilan arvio tilan kannattavuudesta oli tyydyttävä, ja arvio tilan tyydyttävästä toiminnasta oli perusteltu. Kyseisen tilan peltopinta-ala oli muutaman hehtaarin suuruinen. Tilan tulos sisälsi lisäksi metsätalouden tuloja, ja tilalla oli tarkoitus jatkossa supistaa toimintaansa.

Toisella sijalla oleva yrittäjä omisti suurehkon metsämaan mutta peltoa vähän, ja toiminta oli hyvin monialaista. Yrittäjän mukaan tila kannatti tyydyttävästi 2591 euron hehtaarikohtaisella tulolla. Tilalla oli tulevaisuudensuunnitelmissa laajentaa tuotantoaan. Sen ylivoimaisuus oli tilan hyvässä sijainnissa, hyvissä pelloissa ja metsissä sekä tilalla toteutetussa monipuolisessa toiminnassa. Kolmas tila koki toiminnan kannattavan hyvin reilun 2 200 euron hehtaarikohtaisella tuotannolla. Tämä toiminta oli sivutoimista, jolloin perheen elanto ei ollut tilan tuloksesta kiinni. Kuvion 71 mukaan tilan 22 yrittäjä oli miinusmerkkisestä tuloksesta huolimatta sitä mieltä, että tila kannattaa tyydyttävästi. Tilalla oli juuri investoitu, ja jatkossa tila suunnitteli panostavansa tuotteiden jalostamiseen pidemmälle.

Yrittäjän antama erinomainen kommentti monialaisuudesta:

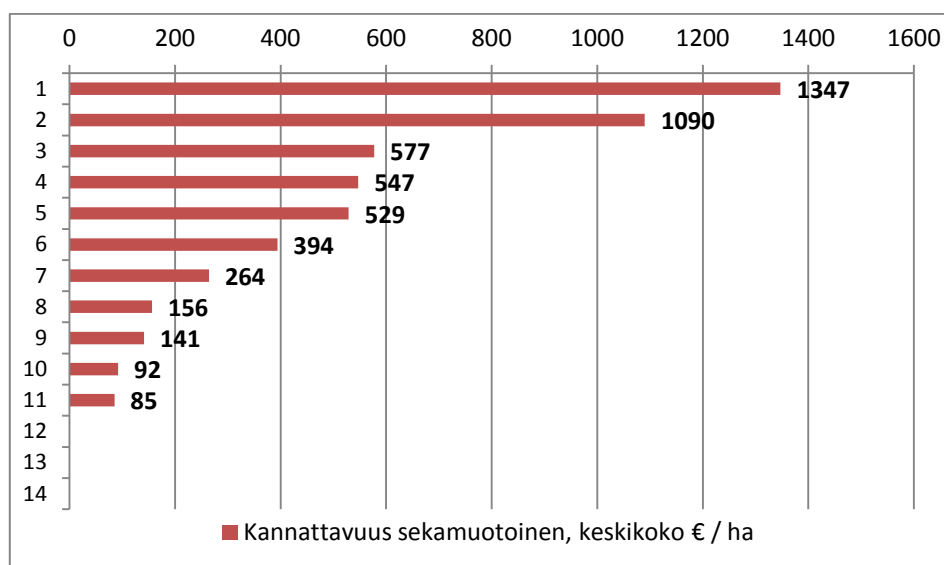
Monialaisten tilojen synty on ollut suurempi tekijä kuin tilakoon suurentaminen maatalouden hakiessa selviytymismahdollisuuksia. Pienillä tiloilla on suurempi merkitys maataloil-

la niin taloudessa kuin henkisessä hyvinvoinnissakin, kuin aiempina vuosina väitetty "näennäisviljelijän" rooli.

Kaksi kolmasosaa yrittäjistä ilmoitti vastauksissaan toteuttavansa tilalla jonkinasteista muutosta tulevaisuudessa. Näitä olivat uuden yritystoiminnan aloittaminen, nykyisen tuotannon kehittäminen jalostukseen panostaminen, peltoalan tai metsän hankkiminen ja nykyisen toiminnan kehittäminen. Kolmasosa vastaajista ilmoitti säilyttävänsä tuotannon ennallaan. Yrittäjien ilmoittama tilan verotettava tulo oli hyvin laaja-alainen. Keskimääräinen verotettava maataloustulo oli tämän aineiston mukaan kaikilla pienillä monialaisilla tiloilla noin 16 100 euroa vuodessa. Yrittäjien antamat tarkentavat kommentit selvensivät erinomaisesti tilalla koettua kannattavuutta:

- *Ei suuria epäonnistumisia kasvintuotannossa. Asiantunteva metsien käsittely.*
- *Puun myyntitulot vaikuttaa oleellisesti tuloihin, puun myynti tuloja ei ole joka vuosi.*
- *sivuelinkeino*
- *koneitten korjaustaito.*
- *myyntien ajoitus*
- *Lihantuotanto, rehuvilja*
- *Kustannustehokkuus,*
- *koneurakointi ja metsätulot*
- *Tilalla on tehty investointeja niin paljon että verotettavan tulon saa poistoilla vielä monta vuotta lähes nollaan.*
- *sijainti tilakoko ym.*
- *Puoliso työssä täyspäiväisesti tilan ulkopuolella. Ei juuri osallistu maatilán töihin.*

Keskikokoisten sekamuotoisten tilojen hehtaarikohtainen kannattavuus oli kuvion 72 mukainen.

Kuvio 72. Sekamuotoisen tuotannon kannattavuuden arvioineiden tilojen hehtaarikohtainen tulo laskettuna v. 2011 ja 2012 maatalouden verotettavan tulon keskiarvona keskikokoisilla tiloilla

Sekamuotoisten eli monialaisten tilojen toiminta oli yrittäjien sanallisen arvion mukaan hyvä, tyydyttävä ja heikko. Kuvion 72 mukaan vastaajissa oli ainoastaan yksi yrittäjä, joka oli sitä mieltä, että toiminta kannattaa hyvin. Tämä oli tila kaksi, ja sen hehtaariohtainen tulo oli 1090 euroa. Tilan toimintaperiaatteisiin kuului suora asiakasyhteys, ja yhteistyö toisten kanssa koettiin tuottavaksi. Tulevaisuudessa tilalla oli tavoitteena panostaa tuotteiden jatkojalostukseen sekä hankkia peltoalaa lisää. Kuvion 72 ensimmäinen tila koki toimintansa heikoksi, hyvästä hehtaariohtaisesta 1347 euron tuloksesta huolimatta. Tilalla työskenteli kaksi sivutoimista yrittäjää, ja tilan ulkopuolinen työ oli lisäksi hoidettavana. Tulevaisuudessa tilalla oli tarkoitus panostaa metsäalan hankintaan, muutoin toiminta säilytettiin ennallaan. Heikoksi tilan toimintaa arvioineilla tiloilla 10 ja 11 perustelut kannattamattomuudelle olivat eläkkeelle jääminen ja tuotannon supistaminen.

Eräs maatalousyrittäjä kommentoi maatalouden kannattavuutta seuraavasti:

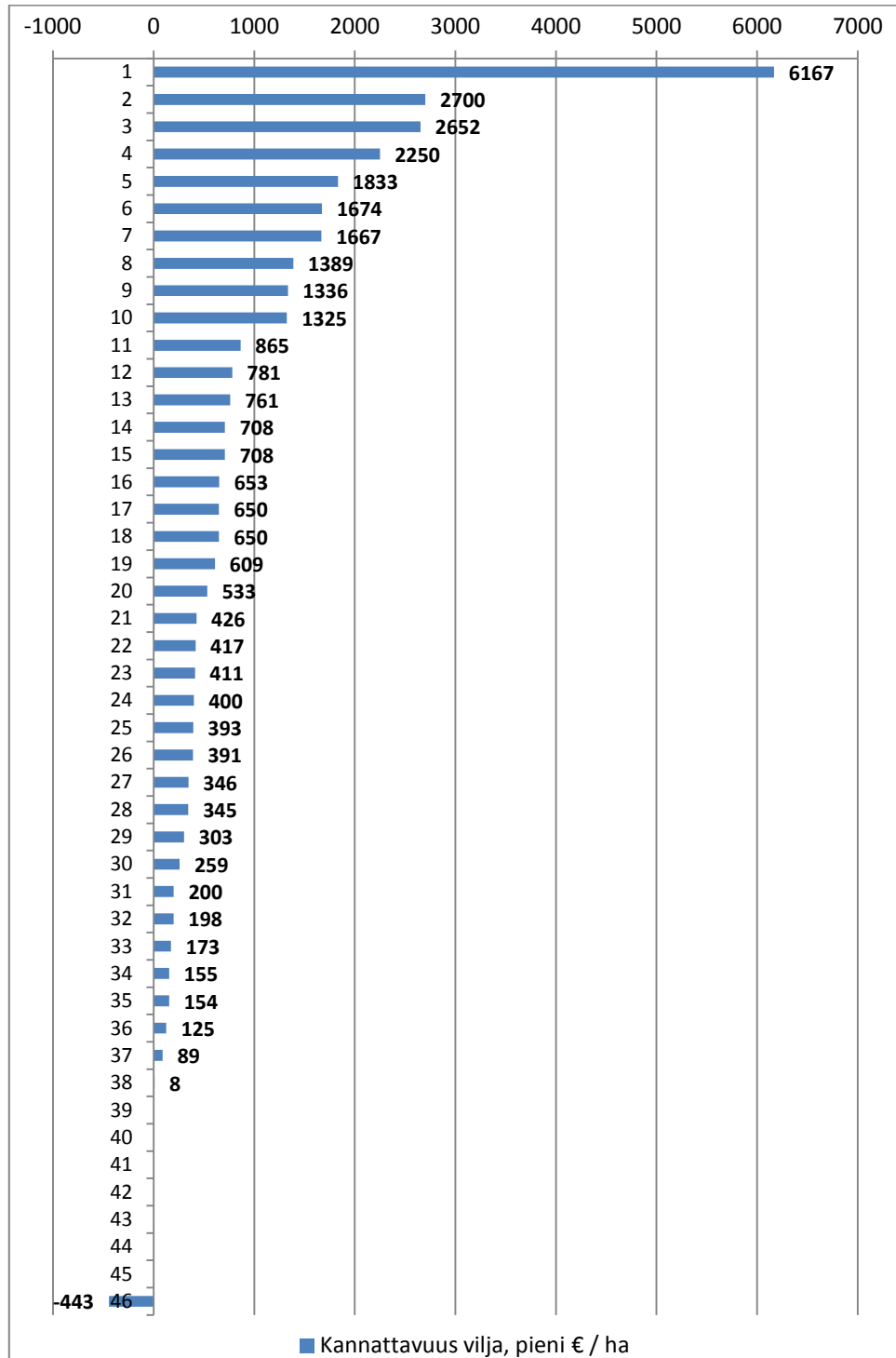
Tilan pieni koko, hieman ongelmallisten peltojen viljely helpoimmalla tavalla eli nurmella (tila on entinen maitotila, lypsykarjatalous lopetettu 2004, ja sitä ennen kannattavuus kokoon nähden oikein hyvä).

Kaksi kolmasosaa yrittäjistä ilmoitti vastauksissaan toteuttavansa tilalla jonkinasteista muutosta tulevaisuudessa. Näitä olivat uuden yritystoiminnan aloittaminen, nykyisen tuotannon kehittäminen jalostukseen panostamalla, yhteistyön kehittäminen, peltoalan tai metsän hankkiminen ja nykyisen toiminnan kehittäminen. Yrittäjien ilmoittama tilan verotettava tulo oli hyvin laaja-alainen. Keskimääräinen verotettava maataloustulo oli tämän aineiston mukaan kaikilla keskikokoisilla monialaisilla tiloilla noin 19 000 euroa vuodessa. Tilan verotettavaa maataloustuloa perusteltiin seuraavasti:

- *Monipuolinen tuotanto, omat myyntikanavat, hyvä kysyntä, ei markkinointikuluja, poistot pienentävät merkittävästi. Ei velkaa eikä halukkuutta ottaa sitä. Kaikki on tehty 2001 alkaen tulosrahoitteisesti.*
- *Kilpailua ei ole lähialueella edes riittävästi. Muutama vastaavainen tila Lahden seudulla kasvattaisi markkinoita vielä runsaasti.*
- *+urakointi. - investoinnit*
- *Valmius heinäntuotannon laajentamiseen*
- *Turhia koneinvestointeja on karsittu isolla kädellä ja tuottamattomat koneet on myyty pois*
- *Viljan viljelijän näkökulmasta kannattavuus on kiinni kuinka osaat verkostoitua naapuri tilojen kanssa. Jos yhteistyö on saumatonta molemmat menestyy ja tietää toistensa avuntarpeen.*
- *viljanhinnan nousu*
- *tuet*
- *Oma yrittäjäisyys, mutta yhteiskunnan vähäinen arvostus muissa kuin puheissa. Liian korkeat tuotantopanokset/tuottajahinnat*
- *Pinta-ala*
- *raskaat investoinnit liitännäiselinkeinoon*

- *hyvät sosiaaliset suhteet naapureihin ja kollegoihin. Yhteistyö on kannattavaa, mutta pienistä asioista ei kannata nipottaa. Viljelytappamme ovat peltoa säästäviä verratessa suuriin viljelmiin.*

Viljanviljely oli vastaajien yleisin päätuotantosuunta. Viljelyn hehtaari-kohtainen kannattavuus pienillä ja keskikokoisilla tiloilla oli kuvioiden 73 ja 74 kaltainen.

Kuvio 73. Viljanviljelyn kannattavuuden arvioineiden tilojen hehtaari-kohtainen tulo laskettuna v. 2011 ja 2012 maatalouden verotettavan tulon keskiarvona pienillä tiloilla

Pienillä viljanviljelytiloilla viljelijöiden kannattavuuden arvioinnin mukaan noin puolet vastaajista oli sitä mieltä, että viljan viljely kannattaa tyydyttävästi ja puolet vastaajista arvioi sen kannattavan huonosti. Kuviossa 73 ensimmäisellä sijalla olevan tilan korkean hehtaarikohtaisen 6167 euron tuloksen takana oli yhden vuoden viljely ja onnistunut satokausi. Kokonaisuudessa tilalla oli paljon metsää, mutta peltoa vain muutama hehtaari. Siten saatu tulos ei tutkimuksen kannalta ole merkittävä. Samoin toisena olevalla tilalla ei ole peltoa kuin muutama hehtaari, joten tila ei ole pelkällä viljelyllä elinvoimainen hyvästä hehtaarikohtaisesta 2700 euron tuloksesta huolimatta. Kolmantena oleva tila arvioi myös toiminnan tyydyttäväksi, mutta tilalla on taloutta tukemassa kohtalainen metsäala, onnistuneen viljelyn lisäksi. Hehtaarikohtainen tulos oli 2652 euroa. Yrittäjän kommentti saavutetun tulon takana oli: ” *Onnistunut viljely ja koneurakoinnin kasvu.* ”

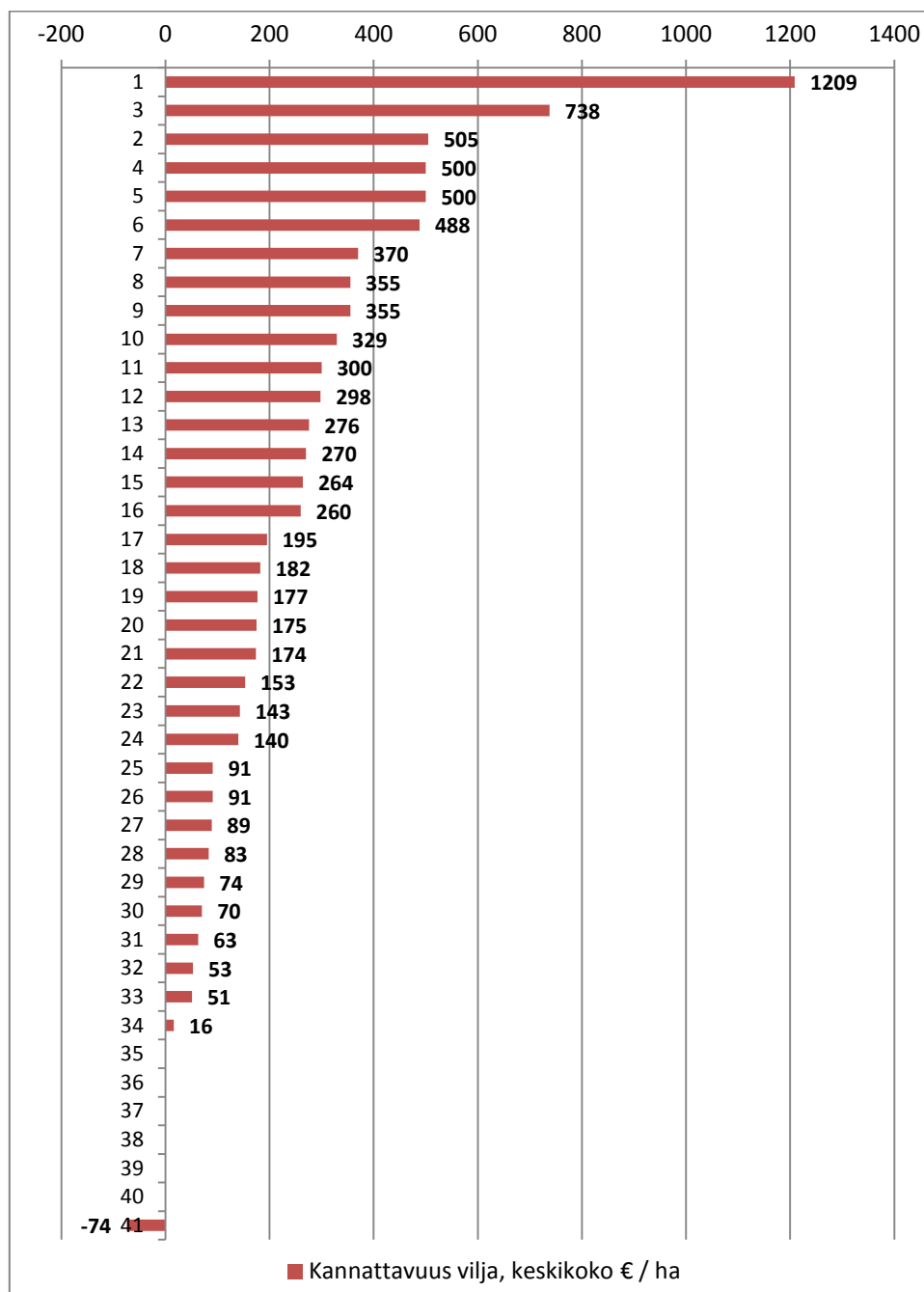
Vain yksi sijalla 23 oleva tila arvioi toimintansa hyväksi. Sen hehtaarikohtainen tulo oli 411 euroa (kuvio 73). Tilalla oli paljon metsäalaa, ja tilan toiminta oli sivutoimista. Tulojen perusteluissa yrittäjä ilmoitti, että verotettava tulo pidetään tarkoituksella minimissä investoinneilla ja tilalla oli viljelyn lisäksi muutakin toimintaa. Heikoimmalla tuloksella oli tila numero 46. Sen negatiivinen -433 euron hehtaarikohtainen tulos johtui voimakkaista investoinneista uudelle tuotannonalalle, jotta elinvoimaisuus voitaisiin säilyttää. Tilan toiminta oli tuotannon kannattavuuden suhteen yrittäjän mukaan tyydyttävä.

Keskimääräinen verotettava maataloustulo oli tämän aineiston mukaan kaikilla pienillä viljanviljelytiloilla noin 12 300 euroa vuodessa. Pienillä viljelytiloilla yrittäjät tarkensivat tilan taloudellista tulosta seuraavasti:

- *Onnistunut viljely ja koneurakoinnin kasvu*
- *Pienet pääomakulut ja hyvä ammattitaito.*
- *2011 en vielä viljellyt.*
- *vuokratulot ja metsä*
- *pieni tila huono laajentamisen mahdollisuus näillä pellon hinnoilla*
- *Viljan hinnan muutokset*
- *Onnistunut vuosi ja viljan hinta.*
- *Suuret konepoistot ja myyntien siirrot v.2011*
- *pienet panostukset, pienet tulot*
- *sääolosuhteet ovat tärkeimmät viljanviljelyssä*
- *yhteensovittaminen päivätyön kanssa*
- *Pienuus pinta-ala suhteessa konekantaan*
- *pieni pinta-ala*
- *tulo? ;)*
- *hiljaa hyvä tulee*
- *Ei ole enää pakko yrittää saada mahdollisimman hyvää taloudellista tulosta. Voi ottaa vähän helpommin.*
- *Pääyrittäjän sairaudet. Voimakkaasti investoitu sekä koneisiin, että rakennuksiin, lähinnä mökkeihin ja yleensä majoitustiloihin....*
- *Verotettava tulo pidetään tarkoituksella minimissä investoinneilla.*
- *EU tuet ja viljan myynti*

- *Maatalouden kannattavuuden seurantaan ja toiminnan suunnitteluun ei palkkatyön vuoksi tunnu löytyvän riittävästi aikaa...*
- *tilan talous olisi kuralla jos ei olisi käynyt tilan ulkopuolella työssä lähes 30 vuotta, ajasta jolloin ollut viljelijänä.*

Keskikokoisilla tiloilla (kuvio 74) viljanviljely koettiin sanallisessa arviossa kahdella kolmasosalla tyydyttäväksi ja kolmasosalla heikoksi.

Kuvio 74. Viljanviljelyn kannattavuuden arvioineiden tilojen hehtaarikohtainen tulo laskettuna v. 2011 ja 2012 maatalouden verotettavan tulon keskiarvona keskikokoisilla tiloilla

Keskikokoisilta tiloilta (kuvio 74) löytyi vain yksi vastaaja, joka koki toiminnan olevan hyvin kannattavaa. Vastaaja oli tila 18, ja sen hehtaarikohtainen tulos oli 182 euroa. Tärkein tilan voimavara oli viljelytyön tuntu-

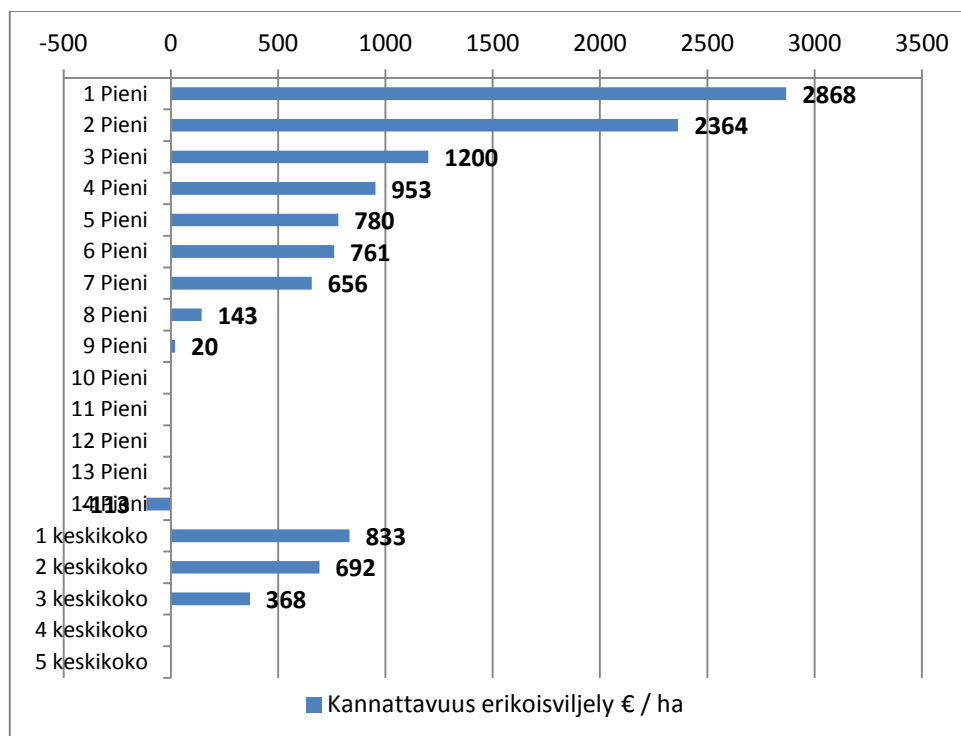
man säilyttäminen, ja suunnitelmissa oli säilyttää tila tuleville sukupolville vähintään asuintilana. Tilalla ei siis ollut yrittäjälle taloudellista merkitystä. Yrityksen toiminnan kehittäminen tulevaisuudessa suuntautui metsäalan lisäämiseen. Tilan yksi hehtaarikohtainen tulos oli 1209 euroa. Tilalla oli investoitu, ja jatkossa suunnitelmissa oli toiminnan supistaminen. Tilan tulosta oli toisena vuotena parantanut lisääntynyt talviaikainen urakointi. Toisena listassa olevan tilan tuottoa 738 euroa hehtaarilta olivat parantaneet puiden myyntitulot.

Keskikokoisten tilojen viljanviljely säilyi investointien osalta ennallaan yli 50 prosentilla vastaajista. Tuotantoa aikoi laajentaa vain yksi vastaaja, mutta huomattavasti useampi halusi laajentaa metsäpinta-alaa, peltoalaa, jalostaa tuotteita pidemmälle, aloittaa uuden yritystoiminnan tai laajentaa yhteistyötä. Keskimääräinen verotettava maataloustulo oli tämän aineiston mukaan kaikilla keskikokoisilla viljanviljelytiloilla noin 10 800 euroa vuodessa. Tilan toiminnasta riippuen vastauksista huokuu epäusko toimintaan, mutta myös osalla vastaajista oli aistittavissa mahdollisuuden kokemus:

- *Oikeaan aikaan kylvöillä. Kylvösiemenen uusiminen.*
- *onnistuminen*
- *Viljanviljelyllä ei pääse rikastumaan. Viljan hinta oli vuosia alakantissa. Nyt kun saisi pikkuisen paremman hinnan, niin tuotantokustannukset nousevat vähintään yhtä paljon. Lopputulot yleensä vain pienenee.*
- *eu pudotti tulot kaikki lopettaa ketkä voi*
- *spv toteutettu muutama vuosi sitten*
- *Tila on pieni harrastustila, joka on kuitenkin vanha sukutila. Se halutaan säilyttää.*
- *runsaat investoinnit ja koneurakointipalveluiden käyttö.*
- *Tilalle tehty Sukupolvenvaihdos loppuvuodesta 2010, 2012 oli ensimmäinen vuosi kun tilalta myytiin satoa. Vuoden 2012 tuloksesta tehty menovarauksia tiedossa olevia investointeja varten. Tilalla joudutaan panostamaan mm. peltojen kasvukunnon parantamiseen voimakkaasti, joka pitää tuloksen matalana seuraavien parin vuoden aikana.. Tilalla joudutaan tekemään myös joitain "ympäristöinvestointeja", jotka pienentävät tulosta. Verotettavissa tuloissa on mukana myös metsätuloja.*
- *Ei lainakuluja, Maatalouden sivuansiotuloja (maanrakennustöitä, pelkkä mies) Vanhat koneet. Pellot kuitenkin tuottavia. Puun myyntituloja.*
- *Varastoissa on myymätöntä viljaa, joka ei silti suuresti korjaa tilannetta. On lähinnä tasauksiin ja markkinahinnoista kiinni sen myynti.*
- *hyvä konekanta*
- *aloitustuet*
- *Sosiaalinen yhteys lähimaakuntien viljelijöihin. Uskottavuus ja ymmärrys tehtaani tuotteiden asiakaspinnassa.*
- *menot pyritään sovittamaan oikein*
- *hyvä sijainti*

- ? Tarkoittanee maan kasvukuntoa ja viljelytekniisiä toimenpiteitä? Ei mitään erikoista, konetyö on pyritty minimoimaan.
- viljanviljely heikkotuottoista
- Pieni peltoala ja viljanviljely ensisijaisesti ja toiseksi tila ei täytä investointitukien ehtoja. Ja kun lähtee korjaamaan tilan taloutta ja investoinnit on aikaisemmin jätetty tekemättä, niin poistojen jälkeän tulosta tuskin tulee omana omistusaikanani.
- Eu-tuet, työstä itsestään ei saa palkkaa.
- hintojen epävakaas
- Mikäli suunta maataloutta kohtaan ei muutu maataloudella on edessä alasajo. Todennäköisesti suomeen jää vain joitakin suuria tiloja.

Muun kasvinviljelyn tilan päätuotantosunnaksi ilmoittaneilla olivat tiloilta saadut hehtaarikohtaiset tulokset kuvion 75 mukaiset.

Kuvio 75. Muun kasvinviljelyn kannattavuuden arvioineiden tilojen hehtaarikohtainen tulo laskettuna v. 2011 ja 2012 maatalouden verotettavan tulon keskiarvona

Muun kasvinviljelyn päätuotantosunnakseen ilmoittaneilla tiloilla kannattavuus oli yrittäjien arvion mukaan erinomainen, hyvä, tyydyttävä ja heikko. Kuvioista 75 voi päätellä, että erikoisviljelyä harjoittavat pienet tilat voivat saada huomattavasti paremman hehtaarikohtaisen tuloksen kuin keskikokoiset.

Pienistä tiloista ensimmäinen oli tila, joka sanoi suoraan toiminnan olevan erinomaista kannattavuudeltaan. Tilan hehtaarikohtainen tulos oli 2868 euroa. Kannattavuus perustui huippuunsa hiottuun tuotantoon sokerijuurikkaan tuotannossa sekä sopimuksiin leipäviljan tuotannossa. Toisena pienen tilojen listassa oleva tila oli myös hionut tilansa tuottavuuden 2364 euron hehtaarikohtaisella tuloksella hyväksi. Tilalla oli pieni peltoala, mutta

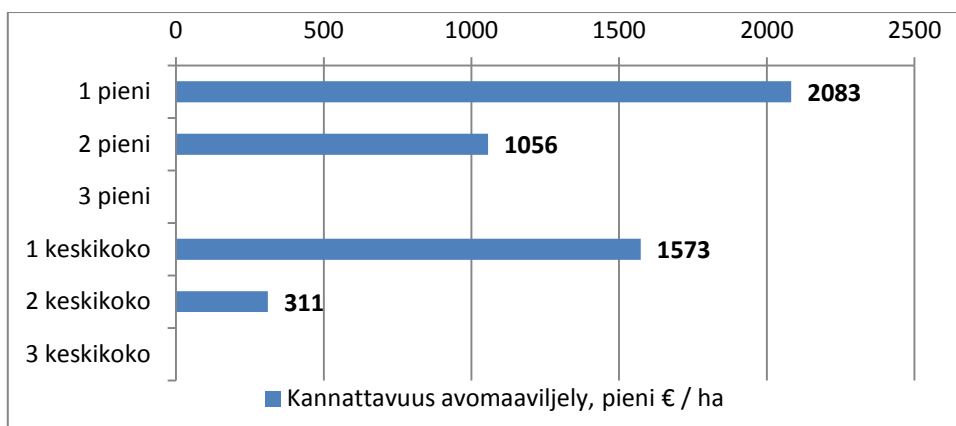
hyvä taloudellinen tulos saatiin perunan viljelystä. Kolmannella sijalla oli myös hyvin toiminnan kannattavaksi arvioinut tila, jonka tulos 1200 euroa hehtaarilta tuli sokerijuurikkaasta. Tila numero yhdeksän oli myös sokerijuurikkaan viljelijä, mutta tilan taloudellinen tulos oli 20 euron hehtaarikohtaisella tuloksella heikko. Niissä taulukon kohdissa, joissa ei ole arvoa, yrittäjä ei ole ilmoittanut mitään tai tulos oli nolla euroa. Heikosti menestyneet pientilat olivat pääasiassa nurmen viljelijöitä.

Keskikokoisien tilojen investointisuunnitelmat olivat olemattomat. Yleensä tila kannatti paremmin sekä hehtaarikohtaisen tuloksen että sanallisen arvion mukaan tiloilla, joilla tuotettiin sokerijuurikasta, sekä lisätuloina oli energiatuotantoa, mökinvuokrausta ja urakointipalveluja. Tilalla kolme (kuvio 75) oli investoitu viime aikoina merkittävästi, mikä heikensi tilan tulosta 368 euron hehtaarikohtaiseen tulokseen. Tällaista tilannetta ei ensimmäisellä (833 euron hehtaarikohtainen tulo) ja toisella sijalla (692 euron hehtaarikohtainen tulo) olleilla tiloilla ollut. Heikoimmin menestyneiden tilojen tuotanto oli muun muassa nurmiviljelyä. Yrittäjien antamat sanalliset arviot olivat hyvin yhteneväiset hehtaarikohtaisten tuloksien kanssa.

Kaksitoista vastaajaa yhdeksästätoista ei aikonut investoida lähiaikoina, vaan säilyttää toiminnan sellaisenaan tai jopa lopettaa tai supistaa toimintaansa. Pieni ryhmä, joka toimintaa aikoi kehittää, ilmoitti investoivansa joko tuotannon tehostamiseen, tuotteiden jatkojalostukseen tai pelto- tai metsäalan laajentamiseen. Tämän ryhmän vastaajista huokui kuitenkin eräänlainen positiivisuus ja yrittämisen kova meininki. Perusteluissaan yrittäjät arvioivat tilan taloudellista tulosta seuraavasti:

- *monialaisuus*
- *Aloitustuen maksut*
- *Erikoistuminen ja jatkojalostus + kauppasuhteet*
- *oma osaaminen*
- *Peltopinta-alan pienuus ja tuotantosuunta!*
- *pieni tilakoko joka on helppo hallita*
- *Em. vanha vasikkalaidun (11 ha) sattuu olemaan vesistön varrella, joten loma-asuntojen rakentaminen veden äärelle oli mahdollista. Tilan muu perinteinen toiminta on ajettu niin alas kuin se nykyisten säätelyjen puitteissa on mahdollista (ruokohelpä niin kauan kuin sillä oli edes jonkinlaista menekkiä) - ja toiminnan suuntaaminen lomavuokraukseen. Huom! Päätoimi on ollut muualla ja nyt jatkan eläkeläis-yrittäjänä... VAIKKEI TARVIS - sanottasiin tuola pohojammaan pualesa;)*
- *ei ole tilan yrittäjätuloa*
- *Yrittävä ja tekevä pärjää! Monimuotoisuus on pienen tilan ainoa selviytymiskeino, keskittymiset on jätettävä isommille pinta-aloille...*

Avomaaviljelyn tilan päätuotantosuunnaksi ilmoittaneilla oli tiloilta saadut hehtaarikohtaiset tulokset kuvion 76 mukaiset.

Kuvio 76. Avomaaviljelyn kannattavuuden arvioineiden tilojen hehtaarikohtainen tulo laskettuna v. 2011 ja 2012 maatalouden verotettavan tulon keskiarvona

Avomaaviljelijöiden sanallinen arvio tilan taloudellisesta toiminnasta oli kolmen vastaajan mukaan hyvä, kahden vastaajan mukaan tyydyttävä ja yhden vastaajan mielestä huono. Sanallinen arvio oli hyvin samanlainen hehtaarikohtaiseen arvioon verrattaessa. Kaikki yrittäjät olivat investoineet toimintaan viime aikoina tai aikoivat investoida tulevaisuudessa. Tavoitteena oli laajentaa tuotantoa, laajentaa pelto- tai metsäalaa, jalostaa tuotteita pidemmälle tai laajentaa yhteistyötä. Tilojen kokemus ylivoimaisuudesta oli tilan sijainnissa, erikoistumisessa ja monipuolisuudessa. Tässä ryhmässä luonnonmukainen tuotanto oli mukana kaikkiaan neljällä vastaajalla.

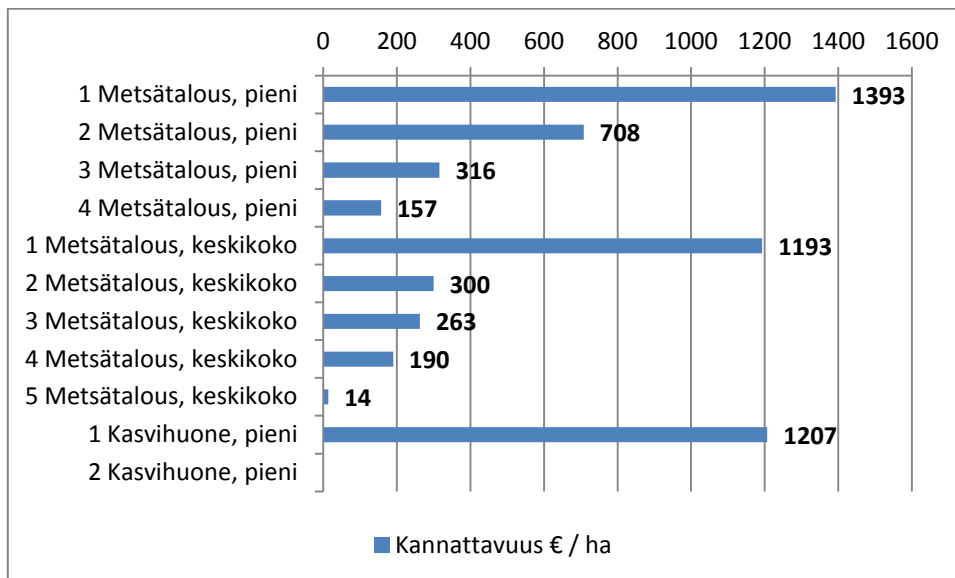
Kuvion 76 ensimmäinen pieni tila oli hyvin monialainen, vaikka avomaaviljely olikin päätuotantosuuntana. Yrityksen hehtaarikohtainen tulos oli 2083 euroa. Tilan toimintaan kuuluivat metsätalous, maanrakennus, puun jatkojalostus, tuotteiden jatkojalostus, marjanviljely sekä urakointi. Samaisen ryhmän toinen tila oli panostanut avomaatuotannon juureksiin, marjoihin, vihanneksiin, sekä lisäksi tilalla oli mökkivuokrausta ja metsätaloutta. Yrityksen hehtaarikohtainen tulos oli 1056 euroa. Kolmas tila oli arvioinut vain sanallisesti tilan kannattavuutta, joka oli hyvä. Tilan tuotantoon kuuluivat marjanviljely, maustekasvituotanto ja urakointi. Yrittäjien ilmoittama ylivoimaisuus piili logistisessa ajattelussa ja uusien toimintatapojen hyödyntämisessä. Lisäksi se näkyi ammattitaidossa, monipuolisuudessa, tunnelituotannossa, tilan suoramyynnissä, asiakaspalvelussa ja hyvissä tuotteissa. Tilojen keskimääräinen verotettava tulo oli noin 22 000 euroa vuodessa.

Kaikilla keskikokoisilla tiloilla oli tavoitteena laajentaa tuotantoaan tulevaisuudessa. Tilan yksi taloudellinen hehtaarikohtainen tulos 1573 euroa saatiin marjaviljelystä ja vihanneksista, ja sen toiminta oli arvioitu hyväksi. Toisena olevan tilan tuotanto muodostui vihanneksista, ja tila arvioi toiminnan kannattavan tyydyttävästi. Kolmantena oleva tila ei ilmoittanut verotettavaa tuloaan, mutta ilmoitti tilan kannattavan heikosti. Tilan päätuotanto oli juurekset, mutta toimintaa oli laajennettu mehiläistalouteen. Tilojen keskimääräinen verotettava tulo oli 44 750 euroa vuodessa keskikokoisilla tiloilla.

Maatalousyrittäjien perustelut tilan verotettavasta tulosta olivat seuraavat:

- oma työ
- väsyttää
- Kova työnteko

Metsätalouden ja kasvihuonetuotannon tilan päätuotantosunnaksi ilmoittaneilla oli tiloilta saadut hehtaarikohtaiset tulokset kuvion 77 mukaiset.

Kuvio 77. Metsätalouden ja kasvihuonetuotannon kannattavuuden arvioineiden tilojen hehtaarikohtainen tulo laskettuna v. 2011 ja 2012 maatalouden verotettavan tulon keskiarvona pienillä ja keskikokoisilla tiloilla

Metsätalouden yrittäjien kokema arvio tilan taloudellisesta toiminnasta oli kahden vastaajan mukaan hyvä, viiden vastaajan mukaan tyydyttävä ja kahden vastaajan mielestä huono. Näillä tiloilla oli lisäksi peltoa, mutta sen merkitys ei ollut tilan toiminnalle niin merkittävä kuin metsätalous oli. Metsätaloustilat olivat samalla hyvin monialaisia. Viidellä tilalla toimintaa aiottiin jatkossa jatkaa nykyisellään, kunnes luopumisen aika koittaisi. Tilat ilmoittivat tässä ryhmässä tulonsa hyvin eriarvoisesti. Osalla tiloista tuloissa oli mukana metsätalouden tuloja, ja ne, jotka ilmoittivat erikseen, ettei metsätalous ole mukana, saivat yleensä heikomman tuloksen. Seitsemän yrittäjää ilmoitti aikovansa investoida lisää tulevaisuudessa. Tavoitteena oli laajentaa pelto- tai metsäalaa, jalostaa tuotteita pidemmälle, aloittaa uusi yritystoiminta tai laajentaa yhteistyötä.

Ensimmäisen pienen metsätilan (kuvio 77) tulot (1393 euroa hehtaarilta) koostuivat metsätaloudesta, maanrakennuksesta ja lomamökkien vuokrauksesta. Toisena olevan pienen metsätilan hehtaarikohtaiset tulot (708 euroa) koostuivat pääasiassa puun jatkojalostuksesta. Ensimmäisen keskikokoisen tilan hehtaarikohtaisen tulon (1193 euroa) saanut tila oli ilmoittanut mukaan metsätalouden tuloja. 14 euron hehtaarikohtaisella tulolla ollut, viidenneksi sijoittunut keskikokoinen metsätila ilmoitti erikseen, että mukana olivat vain maatalouden tulot.

Kasvihuonetuotanto on yleensä peltoalaltaan pientä, vaikka massiivista toimintaa muuten onkin. Kuviossa 77 näkyvä ensimmäinen kasvihuone-

tuotantotila ilmoitti tilansa verotettavan tulon olevan 1207 euroa hehtaartilta. Tulo koostui kasvihuonetuotannosta ja sokerijuurikkaan viljelystä. Tila arvioi itse toiminnan olevan tyydyttävää kannattavuudeltaan. Tämä toinen tila arvioi sanallisesti toiminnan kannattavan huonosti. Molemmilla kasvihuonetiloilla oli tavoitteena lopettaa tuotanto viiden vuoden kuluessa, mutta toimintaa jatkettaisiin siihen asti nykyisellään.

Yrittäjien kirjaamat sanalliset arviot maatalan verotettavasta tulosta olivat koko ryhmässä seuraavat:

- *Ympäristöasiat ovat vahvasti ylikorostuneet joka asiassa.*
- *Kohtalainen metsäpinta-ala, osaaminen mehiläistarhauksessa*
- *tehdyt työ tunnit*
- *vastasin vain maataloustulon osalta, ja se on näinä vuosina vain tilatukea, lasketaanko tässä metsätulo yrittäjätuloksi, kun yleensä sitä ei yrittämiseksi kelpuuteta, keruutuotteet taas ovat verovapaata!*
- *hlökohtaiset syyt ja metsätulojen heilahtelut vuosittain*
- *Metsätalouden tuloja pienentävät vuodelta 2011 osittainen verovapaus 8085 € ja metsävähennys 17569 €. Vuonna 2012 metsätalouden tuloja pienentää metsävähennys 4309 €. Mielestäni virallinen "maatalan verotettava tulo" ei kerro paljoakaan tilan taloudellisesta kannattavuudesta.*
- *teollisuus voisi maksaa edes saman hinnan viljasta kuin muualla Euroopassa, huono hinta syö kannattavuutta ja mieltä. Jos kannattavuus olisi parempi, voisi harkita alkaa kokopäiväviljelijäksi*
- *EU tuet*
- *Tuet ja konetyöt*

Suomessa maatalousyrittäjällä on hyvin pienet mahdollisuudet vaikuttaa tuotteesta saatuun hintaan. Maataloustuotteiden hinta heijastuu täysin Euroopan päämarkkina-alueiden hintoihin. Viljaa ja maataloustuotteita ostavat yritykset seuraavat tiiviisti, missä kysyntä on suurinta ja hinnat kalleimpia. Paikallistuottajille maksetaan päämarkkinahintojen mukainen korvaus, josta vähennetään välittäjän palkkio sekä kuljetuskustannukset. (Tieto Tuottamaan 138, 7 - 21.)

Eräs maatalousyrittäjä kommentoi kokemaansa maatalouden kannattavuutta seuraavasti:

En pidä siitä että muutaman viljelijän pitäisi tuottaa kokonaisen kansakunnan elintarvikkeet lähes ilmaiseksi.

Maatalouden jatkuva kehittäminen on koko toimialan yrittämisen edellytys. Yrityksmaailmassa liikeidealla on elinkaari, jonka kesto vaihtelee. Sen alkuvaihe vaatii paljon ponnisteluja sekä kustannuksia, ja vasta tietyn vaiheen jälkeen se alkaa tuottaa tulosta. Yleensä vanhasta liikeideasta kannattaa luopua silloin, kun se vajoaa kannattavuusrajan alapuolelle. Tämän vuoksi yrityksessä pitäisi olla jatkuvasti uusia suunnitelmia, jotta vanhan idean ehtyessä yrityksellä olisi jo uusi suunta tiedossa. (Miettinen 1998; 63 - 64.)

Kannattavuutta mitataan yrityksen tuottaman voiton määrällä. Toiminta on kannattavaa, kun se ylittää siihen uhratut kustannukset. Maatilojen yrittäjätulo on alentunut vuosina 2000 - 2012 kaikkiaan 14 prosenttia, kun palkansaajien ansiotulo nousi samana aikana 25 prosenttia. Kannattavuutta ei voi kuitenkaan tehdä hinnalla millä hyvänsä. Päätöksenteossa on otettava huomioon tilan olosuhteet ja tuotantopanosten hintamuutokset. Tehokkain toimintatapa voi olla eri tiloilla tai tilanteessa hyvin erilainen. Yrittäjän onkin osattava hyödyntää omat vahvuutensa ja tehtävä toimintasuunnitelmassa sovittuja asioita. (Miettinen 1998; 65 - 68. Ryhänen 2013; 8. Tieto Tuottamaan 138; 7 - 21. Mansikkamäki 2013.)

Eräs maatalousyrittäjä kertoi kyselyn herättäneen seuraavia ajatuksia maatalouden kannattavuudesta:

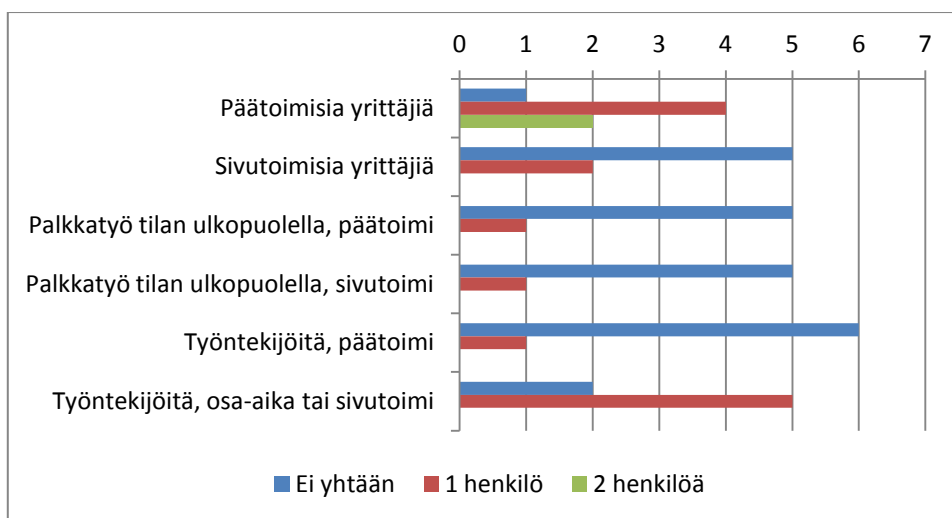
Tutkimus on aiheellinen ja mielenkiintoinen. Tämän kokoluokan tilat ovat erittäin haasteellisessa asemassa. Hyvin harva perinteinen viljatila, velatonkaan tila, tulee toimeen ilman muita lisätuloja. Oman tilan kannattavuuden arviointi on heikolla tasolla, niin on kyllä myös isommilla tiloilla. Riskien kartoitusta ja hallintaa ei tehdä, varsinkaan investoinneissa. Pienet kotieläintilat ovat voimakkaasti vähenevässä, lukuun ottamatta erikoistuvia tiloja.

5.3. Syventävät haastattelut

Puhelimitse tehtyihin syventäviin haastatteluihin valikoitui (liite 4) kolme toista kyselyyn vastannutta yrittäjää. Näistä seitsemän oli pienien tilojen ryhmästä ja kuusi tilaa keskikokoisten tilojen ryhmästä. Tarkennettuja kysymyksiä selvitettiin Webropol-kyselyn ohessa yhteydenpitoon luvan antaneilta viljelijöiltä. Ensisijainen valintakriteeri oli viljelijöiden kokemus tilan erinomainen tai hyvä kannattavuus, mutta muutama tyydyttäväksi toimintansa arvioinut otettiin myös mukaan. Erinomaiseksi ja hyväksi arvioineista vastaajista valittiin mahdollisimman erilaisen tuotannonalan tilat. Näissä perusteena oli yrittäjän arvioima kokemus tilan sen hetkisestä kannattavuudesta, vaikka euromääräinen tulos saattoi näyttää muuta.

5.3.1. Pienet tilat

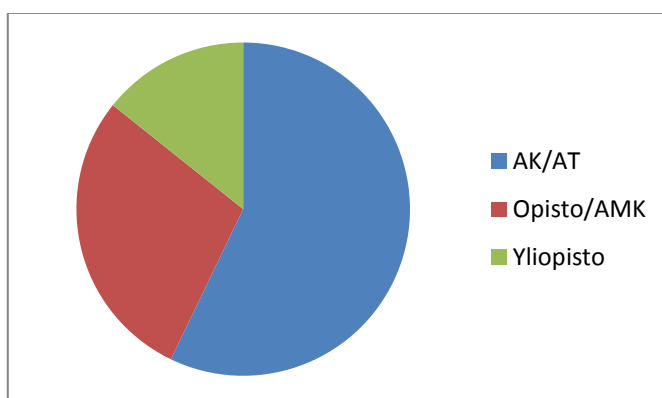
Pienemmistä (30 hehtaarin ja sen alle) tiloista neljällä oli yksi päätoiminen yrittäjä, kahdella tilalla kaksi päätoimista ja yhdellä tilalla yksi sivutoiminen maatalousyrittäjä (kuvio 78). Yhdellä haastateltavista oli päätoiminen työ tilan ulkopuolella ja yhdellä sivutoiminen työ. Yhdellä tilalla oli päätoiminen työntekijä ja viidellä tilalla oli osa-aikainen tai sivutoiminen työntekijä. Tässä tilakokoluokassa tulos oli hyvin merkittävä.

Kuvio 78. Yrittäjien työllisyystilanne haastatelluilla pienillä tiloilla

Haastatteluun vastanneet yrittäjät arvostivat tilallaan toimivia työntekijöitä: ”Hyvä työntekijä on kultaa kalliimpi” ja ”Erittäin kova arvo, koska vastaa tilan toiminnasta pääyrittäjän poissaolon ajan”. Osalle yrityksistä kausittaiset työntekijät olivat koko toiminnan perusta: ”Ei näitä perunoita yksin nosteta”. Perheenjäsenet koettiin hyvin merkittäväksi arvoksi tilan toiminnalle, mutta myös maatalouslomitusjärjestelmä. ”Maatalouslomitus on arvokas järjestelmä ja hyvä systeemi, jos sitä ei muuteta nykyisestä mallista,” kommentoi eräskin yrittäjä.

Yrittäjillä oma työpanos oli määrällisesti tarkastellen vaihteleva. Sivutoimisilla yrittäjillä työt painottuivat kesäajalle ja työhön käytettiin kaikkiaan muutama sata tuntia vuodessa. Päätoimisilla yrittäjillä työaika vaihteli 2000 - 3500 tunnin välillä vuodessa tilan toiminta-alasta ja -tavasta riippuen. Osalla yrittäjistä työtehtävät jakautuivat vuoden jokaiselle päivälle, ja osa pystyi järjestämään itselleen esimerkiksi viikonloput vapaiksi.

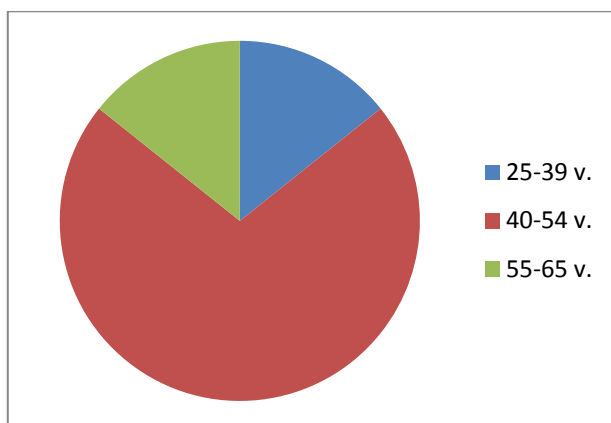
Kuvio 79. Koulutusohja haastateltujen yrittäjien osalta pientiloilla

Tilojen yrittäjien koulutusohja (kuvio 79) oli enimmäkseen ammattikoulutus tai ammattitutkinto, toisella sijalla oli opisto tai ammattikorkeakoulu ja kolmannella sijalla yliopisto. Suoritetulla koulutuksella ei vaikuttanut olevan merkitystä yrittäjän kokemaan kannattavuuteen. Yrittäjien kertomia kommentteja olivat muun muassa: ”Aina hommat osattu hyvin” ja ”Työtä tehty 10 vuotta ilman alan koulutusta” ja ”Vaikka viljelijäkoulu-

tusta ei ole, niin kaupan alan koulutuksesta on hyötyä tällä alalla” ja ”Olen pyrkinyt itseä parempien seuraan, josta saa hyviä vinkkejä omaan toimintaan.”

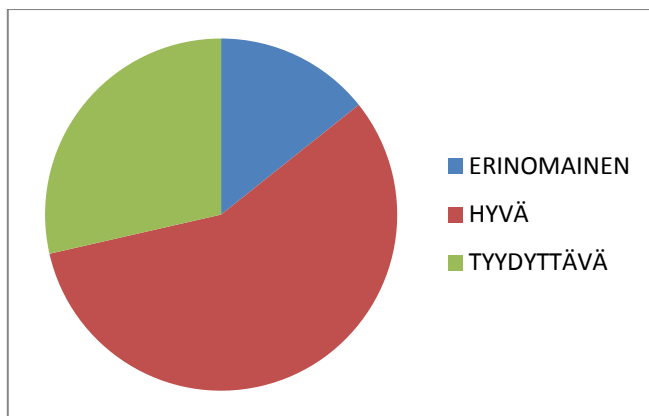
Yrittäjien ammattitaitoa ovat parantaneet myös eri toimialoilla toimivat yhdistykset ja muut yhteisöt, joiden toiminnassa yrittäjät ovat olleet aktiivisesti mukana. Näiden yhdistyksien hankkeet ja projektit on koettu toiminnan kannalta tärkeiksi: *”Hankkeet tuovat tunnettavuutta. Samalla näkee ja kohtaa muita alan ihmisiä.”* ja *”Olen saanut rakennettua kontakteja laitoskeittiöihin ja ravintoloihin, josta on jäänyt asiakkauksia vieläkin. Kyllä se parantaa tilan kannattavuutta.”* Osa taas koki projektit tai hanke-toiminnan turhaksi. *”En ole ollut mukana, olen oman tien kulkija.”* ja *”Varmaan jossain vaiheessa, kauan sitten. En muista.”* Osa koki hanke-toiminnan hyväksi mutta totesi, ettei itsellä ole aikaa eikä resursseja osallistua toimintaan.

Haastatellut maatalousyrittäjät olivat valtaosin 40–54-vuotiaiden ryhmästä, joka oli koko Hämeen MTK:n maatalousyrittäjien kyselyaineiston suhteen eniten edustettuna (kuvio 80).

Kuvio 80. Ikäjakauma haastateltujen yrittäjien osalta pientilalla

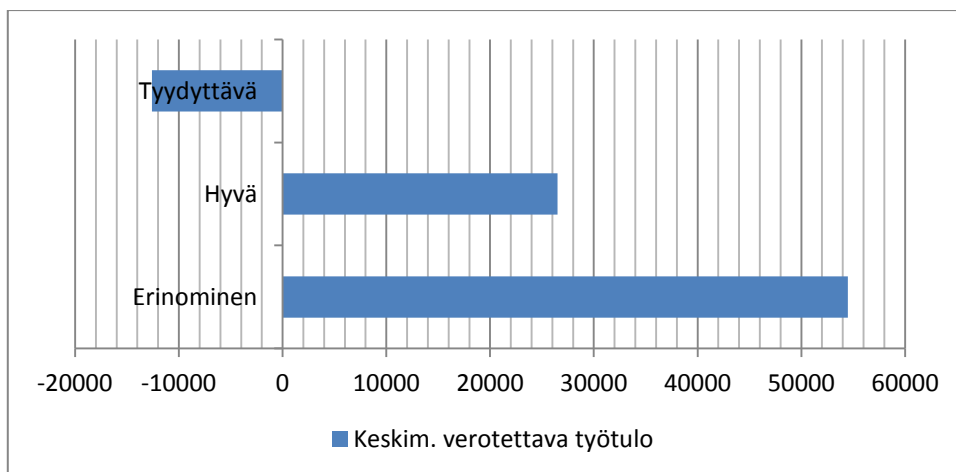
Yrittäjän ikä ja toiminnan kehittäminen erottuivat haastattelussa nuorempien viljelijöiden osalta siten, että tulevaisuudessa koettiin tarvetta panostaa lisää yrityksen jokaiseen toimialueeseen. Näitä olivat rakennuskannan kehittäminen, hyvinvointisäädöksiin vastaaminen, ruokintastrategian kehittäminen ja tarkentaminen sekä vasikoiden juottoautomaatiikkaan panostaminen. Hyviä toimintatapoja myönnettiin olevan paljon ja uusia kehitetään jatkuvasti. 40–54-vuotiaiden yrittäjien ryhmästä kehittämiskohteita löytyi esimerkiksi tuotantokaluston, uudelle toimialalle suuntautumisen sekä yhteistyön kehittämisen suhteen. *”Pitää olla monialainen, koskee varmasti kaikkia, sillä raha tulee monesta osatekijästä.”* ja *”Ainahan on kehittämisen varaa, kunhan siitä ei ota itselleen liikaa stressiä.”* sekä *”Naapuruston yritystoiminnan tarpeeseen vastaaminen ja oman toiminnan kehittäminen.”* 55–65-vuotiaiden yrittäjien ryhmässä vastaus oli *”Jos se tarkoittaa laajentamista, niin ei kiinnosta, asioita voi kyllä tehdä paremmin.”*

Kuvio 81. Haastateltujen yrittäjien kokema tilan kannattavuus

Yrittäjien kokema kannattavuus jakautui kuvion 81 mukaisesti. Erinomaisesti tilan kannattavaksi kokeneita oli pienien tilojen aineistosta vain yksi prosentti. Tilan kannattavuuden hyväksi kokeneita oli 14 prosenttia ja tyydyttäväksi kannattavuuden kokeneita 52 prosenttia koko aineistosta. Sana kannattavuus koettiin tiloilla pääasiassa yritystoiminnaksi, jossa kulujen vähentämisen jälkeen jää yrittäjälle tuloina riittävä korvaus. Sitä kuvattiin sanoilla palkinto, selviytyminen, työtoiminnan mittari, palkka, elämä, jatkuvuus ja tulevaisuus. Se koettiin myös eräänlaiseksi jatkumoksi yritystoiminnan tärkeydessä yrittäjän kommentoimissa:

Tuottavuus – omavaraisuus – vakavaraisuus... maataloudessa ovat tärkeintä tuottavuus ja kannattavuus... omavaraisuus on jossain suhteessa tärkeä... ja eihän sen tarvitse olla kovin vakavaraista, jos se on kuitenkin tuottavaa.

Kuvio 82. Haastateltujen pientilojen yrittäjien ilmoittama keskimääräinen verotettava työtulo

Tilojen verotettava työtulo jakautui kuvion 82 mukaisesti pienemmillä tiloilla. Toimintansa erinomaisesti kannattavaksi arvioineet yrittäjät kokivat organisoineensa tilan työt ja tuottavuuden huippuunsa. ”Mulla on tuottavuus tapissaan, noista ei saa enempää irti, ei näillä pinta-aloilla.” Pientä pinta-alaa kuvattiin positiiviseksi tekijäksi. Se oli vastaajan mielestä hel-

posti hallittava kokonaisuus, jolla oli vaikutuksia elintarvikkeiden laadukkaaseen tuotantoon. Tästä hyötyivät sekä viljelijä että kuluttaja.

Hyvin kannattavaksi toimintansa kuvanneet yrittäjät olivat sitä mieltä, että erikoistuminen, jatkojalostus sekä kauppasuhteet ovat hyvän yrittäjätulon takana. Yhden mielestä yrittäjätuloon vaikuttivat tilalle sopivat oikeat viljelymenetelmät ja toinen kuvasi kannattavuuden tulevan investointien tarkasta harkinnasta, niiden toteutuksesta omalla pääomalla, eikä pankkeja tai muita neuvoja tarvittu. Erikoistuotteet, kilpailun puute ja erityispalveluun vastaaminen ovat tuoneet hyvin kannattaviin yrityksiin selkeän vahvuuden.

Tyydyttäväksi tilan kannattavuuden kokeneet yrittäjät perustelivat työtu- lon takana olevan suuret investoinnit menneinä vuosina sekä yritystoimin- nan aloittamisen aivan uudella toimialalla.

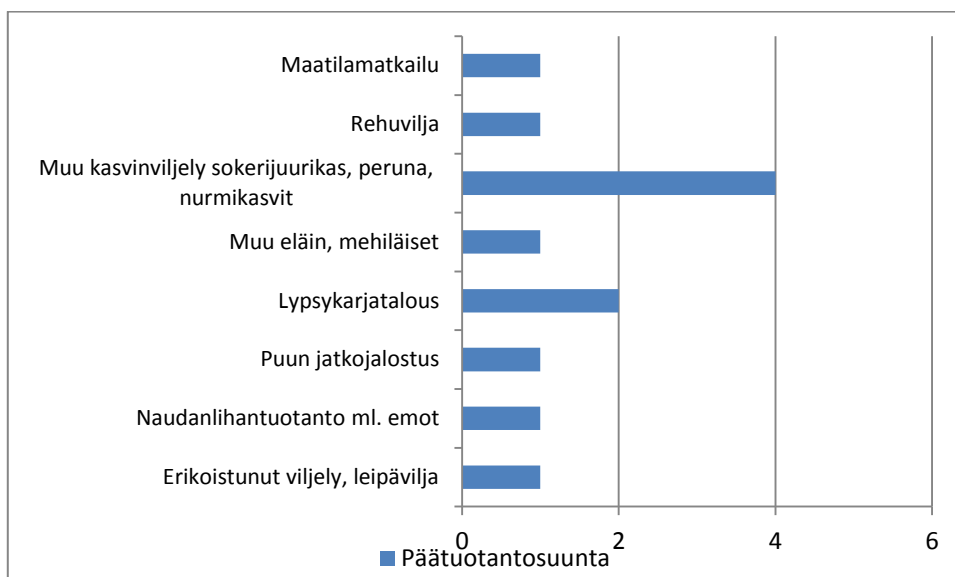
Haastatelluista seitsemästä yrittäjästä kolme tunsi oman tilansa kannatta- vuuskertoimen. Tämän lisäksi tilan kannattavuuskerroin oli joskus selvi- tetty kahdella tilalla, mutta sitä tietoa ei katsottu nykyään tarpeelliseksi. Yksi yrittäjä oli mukana hankintaosuuskunnassa tai -renkaassa. Osa yrittä- jistä oli joskus ollut mukana yhteishankinnoissa, mutta toiminta oli jostain syystä hiipunut.

Kaikkiaan kuusi vastaajaa seitsemästä oli kuullut nykyisin toimivista tilan uusista kehittämisen toimintamalleista (liite 15). Uusia toimintamalleja ovat muun muassa ProAgrian ja LähiTapiolan toteuttamat konkreettiset työvälineet ja johtamistaitojen kehittämisen käytänteet vientiin, yritystoi- minnan kasvuun, ulkopuolisten työntekijöiden johtamiseen, riskienhallin- taan sekä kannattavuuden ja maksuvalmiuden parantamiseen. Tämän tyyppinen toiminta kiinnosti kahta vastaajaa, ja kaksi oli sitä mieltä, että toiminta voisi kiinnostaa, jos siitä kokisi tilalle saatavan selkeää hyötyä.

Haastatelluista yrittäjistä kolmella oli toimiva laatujärjestelmä tilalla käy- tössä. Tilan kilpailukyky nykyisillä tuotehinnoilla koettiin yrityksen johta- juuden, strategian, asiakkuuksien, tietojen ja osaamisen suhteen hyvin eri- laisena. Johtajuuteen saatiin tuntumaa yrityksen kirjanpidosta, jonka poh- jalta asioista keskusteltiin. Mikäli alalla ei ollut kilpailua, johtajuutta ei katsottu toiminnan kannalta kovin merkittäväksi. Samoin tilanteissa, joissa yritys toimi yhden yrittäjän työpanoksella, johtajuus kilpailukyknä oli merkityksetön. Yhteistyökumppaneita usealla vastaajien yrityksillä kui- tenkin oli ja toimintaa toteutettiin hyvässä yhteisymmärryksessä. Erityis- tuotteiden tuottaminen oli selkeä yrityksen ylivoimaisuustekijä. Osaami- sessa korostuivat tekijöiden asenne ja innostus omaan toimintaan. Yrittä- jän piti uskaltaa olla myös ylpeä omasta työstään ja osaamisestaan.

Strategisia toimia olivat yrittäjän tekemät työsuunnitelmat ja varautuminen etukäteen kriisitilanteisiin. Maidontuotannossa tilan keskikokoisuus koeti- in asiakkaaseen nähden pienentyneenä vaikuttamisen mahdollisuutena, vaikka tilan tuotanto täytti erinomaisesti tuotteen laatuvaatimukset. Suku- polvenvaihdoksessa toivottiin uusien yrittäjien kuuntelevan vinkkejä van- hemmalta polvelta. Tällä mentoroinnilla koettiin olevan hyötyä tulevai-

suuden suunnittelussa, jolloin kaikkea ei tarvitsisi opetella kantapään kautta. Toimivassa laatujärjestelmässä tiloilla oli suunniteltu erinomaisesti yrityksen vastuut ja valtuudet sekä poikkeamatilanteiden ohjeet. Tämä kilpailukykyä koskeva kysymys herätti osassa vastaajista selkeän tilan kehittämisyrittämisen: ”Asiakkuuksien hallinta ja markkinointi voisi olla se tilan kehittämiskohta.” ja ”Prosessien hallinnan varajärjestelmää pitäisi miettiä.”

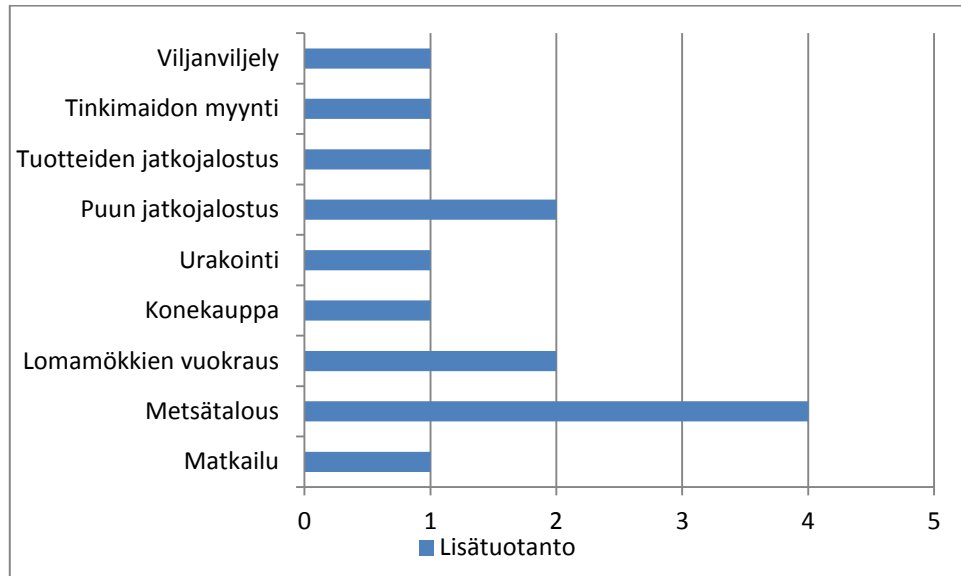
Kuvio 83. Haastateltujen pienien maatalousyrityksien päätuotantosuunnat

Kuvio 83 osoittaa, että tilat olivat päätuotantosuunnaltaan hyvin erilaisia ja samalla tilalla tuotannonaloja oli useita. Tässä ryhmässä vastaajia oli seitsemältä tilalta, mutta päätuotantoa oli kaikkiaan 12 alalta. Päätuotantosuunnan ohella tiloilla oli monipuolista lisätoimintaa (kuvio 84). Useamman tilan oma omistaja-aikainen toiminta oli luotu kokonaan uudelleen. Aluksi toimintaa toteutettiin vanhan toiminnan ohella, mutta ajan kuluessa alkuperäisestä toiminnasta oli joissakin tapauksissa luovuttu kokonaan ja uudesta toiminnasta oli tullut tilan päätuotantosuunta. Tällöin tilan viljely oli useimmiten toiminnan sivuelinkeino tai nykyistä toimintaa tukevaa toimintaa. Ympäristö haluttiin pitää avoimena ja hoidettuna. Osa tiloista oli aloittanut toimintansa tyhjästä ja suurella velkataakalla. Tästä eräs kommentti tilan jatkamisen ja kehittämisen voimasta ja innostuksesta: ”Vekseli velka vetää aamulla ylös..ei vaan, kyllä se on veressä.” Toinen kommentti oli:

Se on geneissä, saatu syntymälahjana. Kyllä tästä toiminnasta täytyy pitää, jotta jaksaa... tosin kasvuympäristökin voi vaikuttaa tähän.

Päätuotantosuunnan merkitys oli erittäin tärkeä tiloille, joilla ei ollut kuin yksi tuotantosuunta tilalla tai yrittäjällä ei ollut muuta ammattia. Tuotantosuunta oli valittu tietoisesti varsinkin silloin, kun siitä haluttiin saada yrityksen tulot ja yrittäjän elanto. Tällöin tilan päätoimiala oli yritystä kantava voima. Haastatellut maatalousyrittäjät kertoivat hallitsevansa erinomaisesti tilan toiminnan kannalta juuri tämän tilan ydintuotteen. ”Kokonai-

suuden - ja ajankäytön hallinta... ymmärtää maatalouden peruslainalaisuudet sekä oman terveyden hallinta.” sekä: ”Kasvinviljelytyöt ja veroasiat hallitaan erinomaisesti.” Sekä: ”Tilan päätuotantoon on panostettu paljon ja tuotannosta tehty sopimukset kaupan kanssa. Se on laadukas tavara joka myy.” sekä: ”Kenttäsiirrekellisahaus on sukupuuttoon kuoleva ammatti... ja se oli ennen kylän toiseksi tärkein ammatti papin viran jälkeen...”

Kuvio 84. Haastateltujen pienien maatalousyrityksien lisätuotantosunnat

Tiloilla toteutettua lisätoimintaa oli usealla eri tuotannonalalla. Jotkut vastaajista kokivat monialaisuuden olevan ainoa mahdollisuus tilan kannattavuudelle: ”Raha tulee monesta” ja tilalla toimivien monialainen osaaminen:

Me ollaan sellaisia kaiken toiminnan hallitsijoita ja hyvin laaja repertuaari. Lähtien ihan eläinten käsittelystä ja koneiden korjauksesta, huolloista, sitten tässä on itsensä työjohtaja koko ajan ja joka päivä täytyy suunnitella aina mitä tekee. Sitten on tämä terveyspuoli eli täytyy pitää itsestä huolta. Ei tästä mitään tulisi, jos päästää kaikista tärkeimmän eli itsensä rapakuntoon... täytyy muistaa lomaa pitää ja että harrastuksiakin täytyy olla. Minun kohdalla se toteutuu silleen, että olen erittäin kiinnostunut luonnosta, kaikista eläimistä ja ihmisistä olen kiinnostunut.

Haastelluista yrittäjistä kaksi ilmoitti tilan toimintaan kuuluvan paikalliset tuotteet. Muille tiloille lähituoteperiaatteella ei ollut merkitystä. Alueellinen kylätoiminta tai muu yhdistystoiminta oli jossain muodossa joko nyt tai aikaisemmin ollut kuvioissa mukana neljällä maatilalla. Näistä alueellisen toiminnan hyödylliseksi koki kolme vastaajaa. Koettu hyöty oli esimerkiksi tunnettavuus kylällä, yhteistoiminnan ylläpitäminen, uusien kontaktien luominen ihmisiin ja sosiaalisuuden kehittäminen yhteisössä. Jokainen haastatteluun vastannut yrittäjä ilmoitti viihtyvänsä nykyisessä työssään. Toimialan vetovoima oli arvioitu periytyneen veressä tai gee-

neissä, mutta siinä korostuivat myös perinteiden vaaliminen, luonnon arvostaminen, työn monipuolinen ja haastava luonne sekä työssä koettu oma vapaus.

Tilan tulevaisuuden tavoitteet myötäilivät yrittäjien tämänhetkistä tilannetta. Tulevaisuus nähtiin pyrkimyksenä tavoitella toiminnan kestävyyttä ja kannattavuutta edelleenkin, saada siitä perheelle turvattu tulevaisuus, päästä eläkkeelle ja itsensä terveenä säilyttäminen. Vastaukset olivat siis hyvin yleisiä. Muutama yrittäjä innostui pohtimaan tilansa tulevaisuutta hiukan laajemmin: ”*Monialaisuus, kunhan kaikki osa-alueet saadaan toimimaan.*” ja ”*Tavoitteet korkealla, nyt ei pääse tekemään suurempia ratkaisuja, mutta kun kilpailevat yrittäjät vanhenevat, niin sitten tilan laajentaminen ja kehittäminen on ajankohtaista.*”

Tuotannon ja tuottavuuden tehostaminen on asia, joka nostaa ärsytystä. Toiminta kuitenkin tehostuu, myös huomaamatta. Tehostaminen voi olla omien toimintatapojen muutosta, koneiden säätöä ja tarkkuutta, aikatauluista paremmin huolehtimista tai jonkun uuden toimintatavan käyttöönottamista. Suuret toimintamuutokset ovat jo merkittävämpiä. Tämä voi tapahtua koneurakoitsijan käytöllä, hiehojen kasvatuksen ulkoistamisella, tuotannon uudentamisella ketjuttamisella tai rytmittämällä. Tällöin tuotannon tehostaminen edellyttää isoja alkuinvestointeja, jotka syövät tuottajan tulosta. Tässä tehostumisessa on riskinä, että siitä saadut hyödyt katoavat huonoihin tuottajahintoihin tai kalliisiin tuotantopanoksiin. Tehostaminen ei lopu koskaan, sillä uutta teknologiaa tuotetaan jatkuvasti. Sen esteet ovat kuitenkin aina samat: ”Oma tahto, osaaminen ja resurssit ja nimenomaan tässä järjestyksessä.” (Törmä 2013.)

Eräs maatalousyrittäjä kommentoi kokemaansa tilan kannattavuutta seuraavasti:

Olen eläkkeellä oleva valtion virkamies, joka viljelee syntymätilaansa lähinnä perinteiden takia harrastuksenaan. Elämiseen tarvittava tulo on peräisin valtion eläkkeestä ja metsästä. Mikäli maataloudesta jää jotain tuloa, se menee pääsääntöisesti tilan rakennuskannan ylläpitämiseen.

Lopuksi tilat saivat kertoa tuntemuksistaan ja toiveistaan uusien kehittämishankkeiden suhteen tai omista tulevaisuutta koskevista ajatuksistaan: ”*Kehittämishankkeille voisi olla paljon mahdollisuuksia lannoitehankinnoissa ja myyntiverkostoissa, mutta kateus estää.*” ja ”*Selvitettäisiin mikä tekee tilan kannattavaksi. Tilakoon kasvu oli aikoinaan... ja monialaisuus, mutta miksi joku tila menestyy?*” sekä: ”*Terveisiä päättäjille, älkää hoitako asioita kuin Jörn Donner.*” sekä: ”*Maaseudun palveluiden säilyttäminen... yhteisöllisyys, varsinkin kun keskeisellä alueella eletään.*”

Eräät maatalousyrittäjät kommentoivat maataloutta Euroopan unionin yhteydessä seuraavasti:

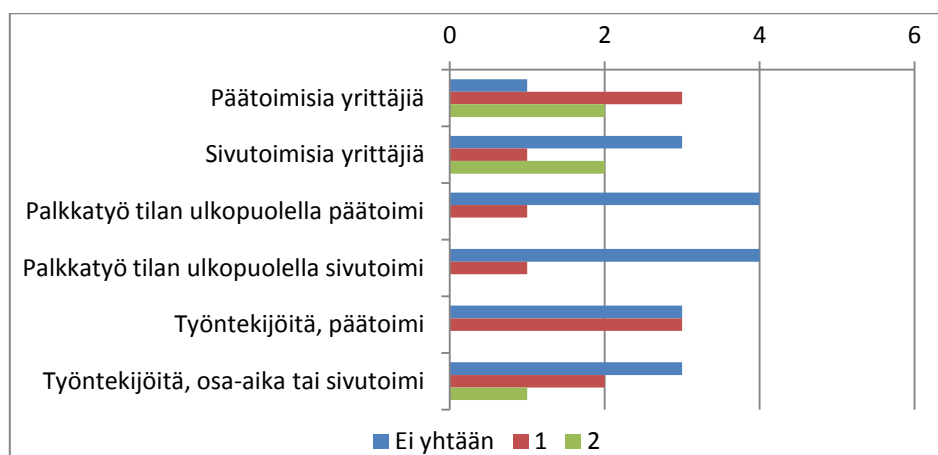
Euroopan unionin tuottama viljelijöiden eriarvoisuus... kun ei uskota että suomalaiset ovat rehellisiä ja toteuttavat asiat tarkalleen, kuten sanotaan eikä kuten muualla Euroopassa... Sitten tullaan kahta potturiviä useamman tarkastajan voi-

malla mittaamaan ja sanktioimaan, kun virheitä ei tiloilta löydy.

Sahausalalla on runsaasti työtä tarjolla. Hankkeiden kautta on yritetty kouluttaa lisää väkeä, mutta nuoret kokevat alan liian raskaaksi ja työllistäväksi työksi.

5.3.2. Keskikokoiset tilat

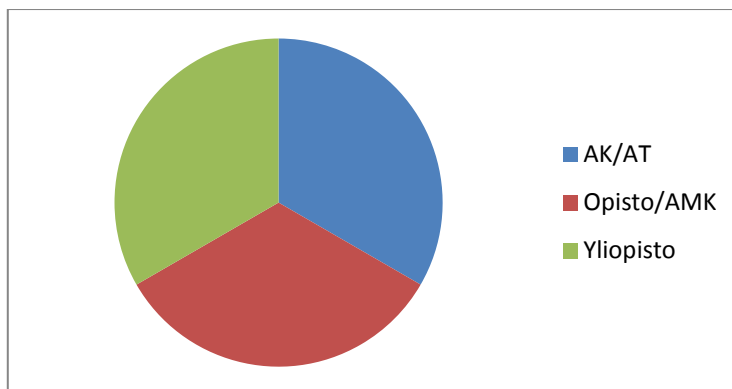
Keskikokoisista (yli 30 hehtaarin) tiloista (kuviokuva 85) kolmella oli yksi ja kahdella kaksi päätoimista maatalousyrittäjää. Sivutoimisia maatalousyrittäjiä oli yhdellä tilalla yksi ja kahdella tilalla kaksi. Lisäksi yhdellä tilalla oli päätoiminen työ tilan ulkopuolella ja yhdellä sivutoiminen. Tiloista kolmella oli yksi päätoiminen työntekijä ja kahdella osa- tai sivutoiminen työntekijä. Yhdellä tilalla oli kaksi osa- tai sivutoimista työntekijää. Tässä tilakokoryhmässä tieto on merkittävä.

Kuvio 85. Haastateltujen keskikokoisten tilojen maatalousyrittäjien työllisyys

Haastatteluun vastanneiden yrittäjien mukaan työntekijöistä koettiin olevan todella suurta hyötyä tiloilla. Heidän työpanoksensa koettiin jopa välttämättömäksi. Ilman tilan työntekijää tai sinne saatua lomittajaa ei olisi mahdollista vapautua tilan töistä, perustelivat muutamat yrittäjät. Koettuja hyötyjä olivat tilan työpäivien kohtuullinen pituus ja oman virkistykseen mahdollisuus. Yksi vastaajista sanoi työntekijästä olevan tilalle arvoa, mutta taloudellisesti se ei ollut mahdollista: *"Tilaa pitäisi laajentaa ja eläinmäärää lisätä, jotta se maaginen kannattavuuden luku löytyisi.."*

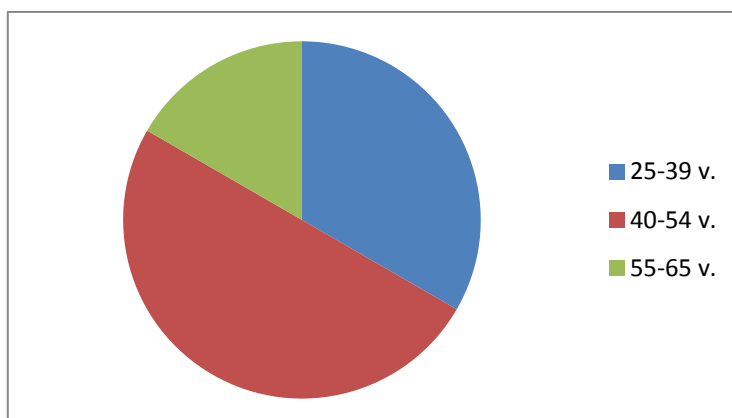
Maatalousyrittäjien oma työpanos tilalla oli vaihteleva. Tähän vaikuttivat yrittäjän valitsema tuotantosuunta ja toimintatapa. Sivutoimisena yrittäjänä tila työllisti 300 - 400 tuntia vuodessa muutaman kuukauden ajan. Muilla tiloilla vuosittainen henkilökohtainen työpanos oli 2000 - 2900 tunnin välillä. Osalla tiloista työtehtävät jakautuivat vuoden jokaiselle päivälle, ja osa yrittäjistä pystyi toteuttamaan viisipäiväistä työviikkoa tilan tuotannonalasta riippuen.

Kuvio 86. Haastateltujen yrittäjien koulutusohjelma keskipokoisilla tiloilla

Yrittäjien ammatillinen koulutus oli jakautunut haastateltavien kesken tassaisesti (kuvio 86). Ammatillinen koulutus tai ammatitutkinto oli yhtä yleisiä kuin opisto- tai ammatikorkeakoulutasoinen ja yliopistopohjainen tutkinto. Vastaajista toiminnan kannattavuuden tyydyttäväksi arvioineiden yrittäjien koulutusohjelma oli ammatillinen koulutus tai ammatitutkinto. Omaa osaamista ja koulutustasoa kuvattiin riittäväksi: ”Jokainen on yksilö ja ottaa itse tarvitsemansa opin... Itseopiskelu on jatkuvaa, koska muuten ei pysy mukana...” ja ”Koulutustaso muulta alalta molemmilla, mutta kurseja käytetty.. ja tarvittaessa käytetään neuvoja.” sekä: ”Omat taidot hyvät, mutta jatkajat eivät ole käyneet alan ammatillista tutkintoa... aika paljon joutuu neuvomaan..” ja ”Ehdotin naapureille vuonna 2000 yhteisnavettaa 250 lehmälle ja sen yhtiöittäminen... Kukaan ei lähtenyt mukaan siihen.”

Haastateltujen ikäjakaumassa oli 25–39 -vuotiaita kaksi vastaajaa, 40–54 -vuotiaita kolme vastaajaa ja 55–65 -vuotiaita yksi vastaaja (kuvio 87).

Kuvio 87. Haastateltujen yrittäjien ikäjakauma keskipokoisilla tiloilla

Toiminnan kehittäminen oli nuorempien viljelijöiden osalta omalla tilalla voimakasta. Eräs maatalousyrittäjä kommentoi kokemaansa maatalouden kannattavuutta seuraavasti:

..Alun peltopinta-ala on..neljän- tai viisinkertaistunut ja ei ollut eläimiä ihan aluksi.. ja koneurakointia on ollut, mutta se on.. vuosi vuodelta kasvanut... Tänä aikana töitä kyllä on, mutta hintapuoli pitää laskea.. Konepuolella kannattaa vali-

koida mitä tekee.. Niin ettei päädytä siihen... mitä se kannattavuus tarkoittaa..eikä mennä lystikseen tekemään mitään.

Tilan kehittäminen tulevaisuudessa.. mihin maatalous on ylipäättään kehittymässä.. tilakokoa pitäisi pystyä kasvattamaan, jotta olisi 10-vuoden kuluttuakin kannattavaa... Mä kyllä käytän ulkopuolistakin apua noissa EU-tukihommeleissa.. ja jalostettua järkeä, joka auttaa... niissä oltava ajan hermolla.. verotuksessa ja kirjanpidossa... Kulu on hyvin pieni saatuun hyötyyn nähden.

Eräs vastaajista kertoi tilan peltopinta-alan kaksinkertaistuneen omalla omistuskautellaan ja tilan eläinmäärän viisinkertaistuneen. Tähän oli päästy ilman suuria riskivelanottoja. Tilan kehittäminen tulevaisuudessa oli suunnattu kannattavuuteen ja toiminnan tehostamiseen: *”Toiminnoista voidaan teettää ne asiat toisilla, jotka tuntuvat itselle liian raskailta tai vaativat liian suuria investointeja.”*

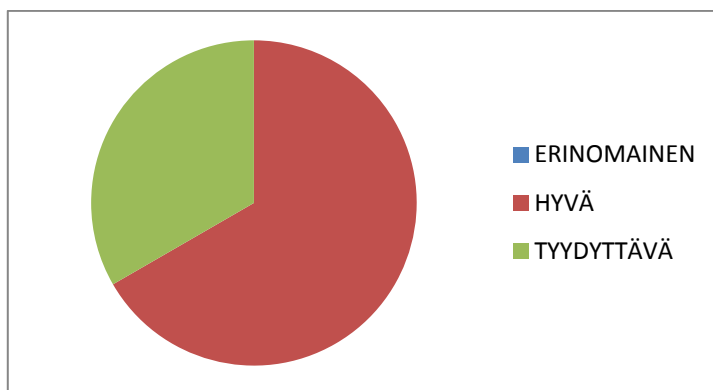
Ikäryhmän 40–54 -vuotiaat vastaajat olivat muuttaneet tilan kokoa ja päätuotantosuuntaa omistusajallaan voimakkaasti. Investointeihin oli sijoitettu ja aiottiin sijoittaa jatkossakin. Tilan työt ja toiminnot oli suunniteltu hyvin, mutta asioita haluttiin parantaa edelleenkin. Työtehtävistä erinomaisesti hallittiin käytännön työt kokonaisuudessaan: *”Rehut aina erinomaisia ja maito 17 -vuotta E-luokassa.”* Tavallaan tilan kehittämisen voisi kiteyttää erään vastaajan kommenttiin:

Kun on huonosti selvinnyt, niin on ollut pakko lähteä kehittämään tilaa. Mikäli jotain asiaa ei itse ole tiennyt tai osannut, niin aina löytyy neuvojia ja naapuriapua.

Yksi samaisen ikäryhmän henkilö kertoi kehittävänsä tilaa harrastuspohjalta. Aikanaan tilan siirtyessä nykyiselle omistajalleen tämän henkilökohtaisena tavoitteena oli päästä tekemään työtä tilan ulkopuolelle ja saada elanto sieltä. Maanviljelys tuntui kuitenkin mukavalta toiminnalta, ja sellaisena se oli haluttu säilyttää.

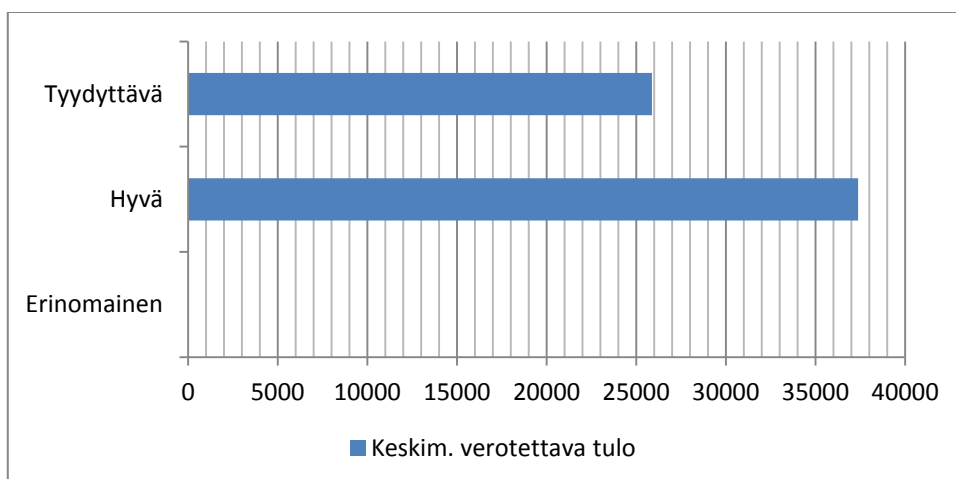
55–65 -vuotiaiden ikäryhmä oli muuttanut tilan päätuotantosuuntaa omistusaikanaan jo muutaman kerran. Tilalla oli investoitu merkittävästi koko toiminnan ajan ja sukupolvenvaihdosprosessi oli menossa. Tilalla panostettiin kuitenkin edelleenkin yrityksen kehittämiseen ja pohdittiin uusia tuotantomahdollisuuksia. Kiteytetysti voisi sanoa, että yrittäjän pitää katsoa ympärilleen ja nähdä siinä oman tilan kannattavuus sekä kehittämismahdollisuus. Toiseksi tärkeäksi osaamisalueeksi koettiin talouden hallinta: *”Ei velkaannuttu ja maltillinen tilan kasvu.”*

Tilojen kokema kannattavuus oli kuvion 88 mukainen. Keskipokoisilla tiloilla ei ollut yhtään vastaajaa, joka olisi arvioinut tilan kannattavan erinomaisesti. 66 prosenttia vastaajista kuvasi toiminnan kannattavuuden kuitenkin hyväksi (17 prosenttia koko aineistosta). Haastateltavana oli mukana myös muutama tyydyttäväksi tilan kannattavuuden arvioinut yrittäjä (61 prosenttia koko aineistosta).

Kuvio 88. Haastateltujen yrittäjien kokema tilan kannattavuus keskikokoisilla tiloilla

Kannattavuus sanana merkitsi eräille vastaajille toimeentuloa, jolla kykeni tekemään välttämättömät investoinnit tulorahoituksella, jotta tila ei velkaantuisi kasvaessaan. Kannattavuutta kuvattiin myös seuraavasti: toimeentulo, elanto, työstä saatava palkka itselle ja työntekijöille, elämisen mahdollisuus, velat eivät olisi liian suuria, kulutettu aika ja siitä saatava hyöty sekä viivan alle ja käteen jäävä osuus kulujen jälkeen. Tilat kokivat oman toimintansa täyttävän nämä määritelmät, paitsi yhden yrittäjän osalta, joka ilmoitti tietoisesti pitävänsä tilan toiminnan harrastustasolla.

Kuvio 89. Haastateltujen tilojen ilmoittama keskimääräinen verotettava maataloustulo eri kannattavuusryhmissä keskikokoisilla tiloilla

Tilojen keskimääräinen verotettava työtulo oli keskikokoisilla tiloilla kuvion 89 mukainen. Hyväksi toimintaansa arvioineet perustelivat hallitsevansa talousasiat hyvin ja toteuttivat kasvua maltillisesti. Lisäksi perusviljely osattiin hyvin ja tilan viljelyksien kehittyminen tuli seurannan kautta: ”Seurataan mistä maksetaan ja viljely päätetään sen perusteella.” Muita kommentteja olivat ”laatu, josta ei tingitä” ja ”pidetään pellot kunnossa” sekä ”toimitusvarmuus ja tuotteiden tuoreus”. Erään yrittäjän kommentti oli erittäin osuva:

Ei voi itseänsä kehua, mutta taskulaskimen käyttö on tärkeämpää kuin traktorilla ajotaito. Traktorilla en ole saanut niin paljoa tuottavuutta, kuin taskulaskimella.

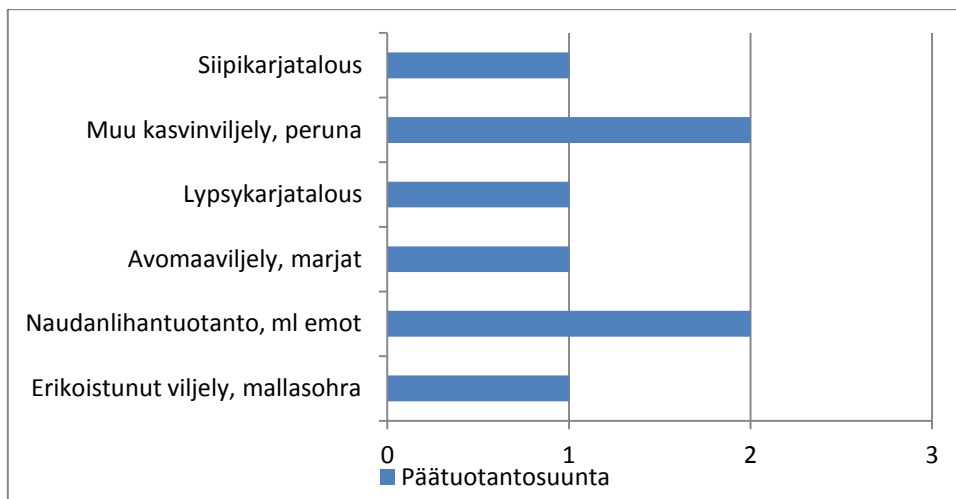
Tyydyttäväksi tilan toimintaa kuvaavien yrittäjien perustelut koskivat tilan monipuolisuutta ja kaiken toteutettavan toiminnan kannattavuutta. Kannattavuus oli myös toiminnan kulmakivi. *”Ei voi rahoittaa toista toimintaa toisella”*, pohti eräs yrittäjä. Monipuolisuutta perusteltiin myös tilan kausiluontoisuudella ja eri vuosien vaihteluilla: *”Esimerkiksi, jos on hyvä vuosi viljalla, niin siitä saatava hinta on huono, siksi tilalla pitää olla joku toinenkin vaihtoehto.”* Toinen yrittäjä kertoi tilan panostaneen erinomaisen rehun laatuun ja nuorien eläinten kasvatustiloihin: *”Meidän hiehkakasvatamo on hyvä ja yksinkertainen sekä säilörehun korjuu hallitaan erinomaisesti, niistä meiltä voisi tulla ottamaan oppia.”*

Tilan kannattavuuskertoimen tiesi kuudesta haastatellusta vain yksi. Kolmella tilalla se oli joskus kauan sitten selvitetty, mutta sitä ei nykyään katsottu tarpeelliseksi tietää. Kaksi yrittäjää ilmoitti, ettei tunne tilansa kannattavuuskerrointa ollenkaan. Hankintaosuuskunnassa tai -renkaassa oli mukana kaksi vastaajista. Toiminta koski yhteishankintoja ja oman tilan tuotemyyntiä. Viisi yrittäjää kuudesta oli kuullut tiloille tarjottavista uusista tilan kehittämistä koskevista toimintamalleista (liite 15), mutta vain kaksi tilaa oli ollut niissä mukana. Yrittäjät toivoivat, etteivät nämä mallit veisi liikaa yrittäjien voimavaroja, vaan olisivat paremmin kohdennettavissa yrityskohtaisesti. Kannatusta yrittäjiltä saivat nurmiryhmä, rahtityö ja renkirinki. Jotkut kokivat, että toiminta koskisi enemmän suuria tiloja kuin 40 hehtaarin yrityksiä.

Kahdella tilalla oli toimiva laatujärjestelmä. Näille tiloille oli myönnetty sertifikaatti, ja sitä haluttiin edelleen ylläpitää. Tilan kokema kilpailukyky rinnastettiin yrityksen monimuotoisuuteen ja yhteistyötaitoihin. Johtajuus yksinyrittävällä katsottiin haastavaksi, eikä itsensä arviointi objektiivisesti ollut helppoa. Silloin kun tilalla oli useampi henkilö töissä, johtajuus koettiin palavereissa tärkeäksi, varsinkin jos asiat eivät olleet menneet niin kuin pitäisi. Mikäli tilalla harjoitettiin suoramyyntiä, asiakkailta saadut palautteet olivat ensisijaisen tärkeitä toiminnan kehittämisessä. Yhteistyöllä koettiin saatavan selkeää hyötyä: muun muassa yhteishankinnoissa ja tuotetoimituksissa auttamisella, jos päätoimittajalla oli esimerkiksi itsellään konerikko.

Tilan strategiaa oli kehitetty yhteistyön puitteissa, sidosryhmiä palvelemalla ja tuotantosopimuksia tekemällä taloudellisen kilpailukykyyn maksimoimiseksi. Strategiaan vaikuttivat tuotteiden ja toiminnan korkea laatu sekä koettu kilpailun puute. Asiakkaan saaman tuotteen tai palvelun piti kuitenkin vastata odotuksia. Asiakassuhteet olivat vastaajien mukaan pitkiä, ja uusia asiakkaita tuli suositusmarkkinoinnin kautta. Osa vastaajista kertoi, että viljasopimuksia oli vaikeaa saada. Tällöin yrityksessä seurattiin tiiviisti maailmanmarkkinahintoja ja viljelykasvi pyrittiin valitsemaan sen pohjalta. Yksi yrittäjä kertoi lämpöyrittäjyyden sopivan erinomaisesti tilan toiminnan oheen. Toimintoja oli kehitetty myös kantapään kautta. Esimerkiksi tilan myydessä varhaisperunaa tukkuliikkeelle, oli kilohinta 30 senttiä, mutta tilan toimittaessa perunaa suoraan asiakkaille, oli kilohinta kolme euroa. Monista tilan toimista piti olla hintatietoinen ja ymmärtää toiminnan kokonaisuus, jotta tilalle voitiin saada paras mahdollinen tulos.

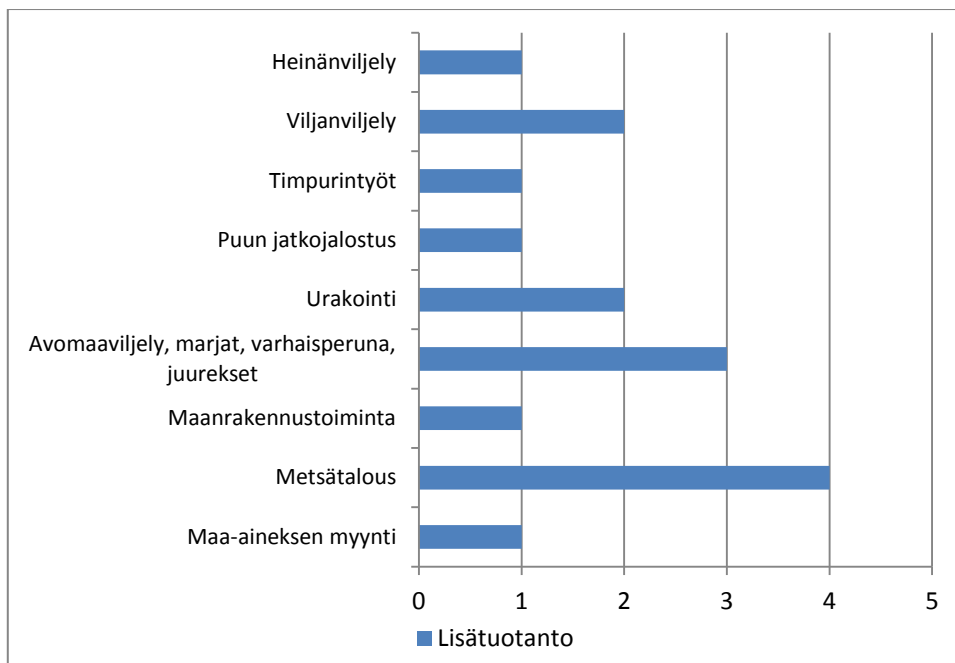
Suomalaisten maatilayrityksien strategiaa on arvioitu MTT:n taloustutkimuksessa, jossa arvioitiin strategisten valintojen ja taloudellisen menestymisen yhtälöä. Vihtonen tuli silloin siihen tulokseen, että tilat ovat jaettavissa kolmeen ryhmään: perinnesidonnaisiin, dynaamisiin ja asiakassuuntuneisiin sekä pelkästään asiakassuuntuneisiin. Dynaamiset ja asiakassuuntuneet oli menestynein ryhmä. Siinä mallissa historia tuki tilan tulevaisuutta ollen taloudellisen menestyksen voimavarana. (Vihtonen 2007.)

Kuvio 90. Haastatteluun vastanneiden keskikokoisten tilojen päätuotantosuunnat

Kuvio 90 osoittaa, että tiloilla toteutettu päätuotanto oli hyvin moninaista, varsinkin kun vastaajia oli ryhmässä kuusi, mutta päätuotantoa löytyi kahdeksan. Tämän lisäksi tiloilla oli hyvin monialaista lisätuotantoa (kuvio 91). Tilan päätuotantosuunnan merkitys oli muuttunut vuosien saatossa kaikilla tiloilla. Toiminnan alkutaipaleella näistä haastatelluista tiloista viisi oli eläintilaa. Näistä kahdella on edelleen eläimiä ja eläintoiminta on tehostunut merkittävästi. Aineistossa oli yksi tila, jolla ei eläimiä aikaisemmin ollut, mutta se on siirtynyt eläintilaksi. ”Päätuotantosuunta papereissa lukee kasvinviljely tai viljanviljely, mutta pieni tila..kannattavuus tulee monesta..viljelyn merkitys vain neljäsosa tilan tuloista”, kommentoi eräs yrittäjä. ”Peruna on tilan tukijalka.” ja ”Emolehmätoiminta kannatti hyvin, mutta nyt tila on sukupolvenvaihdon myöden siirtymässä viljatilaksi.”

Innostus ja voima tilanpitoon ja kehittämiseen saatiin oman työn jäljen seuraamisesta ja onnistumisesta: ”Kun tekee maalin, niin onnistuminen luo onnistumista!” Muita tilakohtaisia tekijöitä yrittäjätulon takana olivat hyvät sosiaaliset suhteet kollegoihin ja naapureihin. ”Yhteistyö on kannattavaa, mutta pienistä asioista ei kannata nipottaa. Viljelytapa on peltoa säästävää verrattessa suuriin viljelmiin.” ja ”Sukupolvenvaihdos tapahtuu ilmeisesti ensi vuoden lopulla. Tilalla on mahdollisuuksia pienkoneiden talvisäilytykseen, krossiratoimintaan ja kalastusmatkailuun.” ja ”..Ei hanskoja tiskiin..se on periaate!”

Kuvio 91. Haastateltujen tilojen lisätuotantosuunnat keskikokoisilla tiloilla

Tiloilla toteutettu lisätoiminta (kuvio 91) oli hyvin monialaista. Eräs yrittäjä kertoi laajentavansa usealle sektorille, jotta tilan toiminta saadaan ylläpidettyä monista muutoksista huolimatta. ...”Niin on minulla vuokra-asuntoja ja mökinvuokrausta..mihin ne nyt sitten kuuluu.” Metsätaloutta harjoitettiin neljällä tilalla lisätuotantona ja yhdellä tilalla oltiin mukana talonrakennustöissä. Yksi antoi edellisen ammatin osaamisensa määräaikaiseen koulutuskäyttöön, ja kahdella tilalla tilan emännällä oli oma yritys, joka ei liittynyt tilan toimintaan. Tilan suoramyynti, koneurakointi, lämpöyrittäjäyys, sopimusviljely ja maanrakennusliikkeen osuus - siinä muutamia lisätuotannon toimintamalleja, joita haastatteluissa kerrottiin.

Paikallisia tuotteita kuului yhden tilan tuotantoon. Kahdella yrittäjällä oli aikaisemmin ollut paikallista lähiruokaa, mutta nyt tuotanto toimitettiin sopimuskumppanille. Alueellista kylätoimintaa tai muuta vastaavaa toimintaa oli neljällä tilalla. Kylän toiminnasta koettiin olevan hyötyä yrityksen tunnettavuuden ja hyvien asiakassuhteiden muodostumisessa. Toisaalta kylän toiminta saattoi olla käynnistämässä tilan yritysidea, tai siitä voitiin hyötyä oman vapaa-ajan suunnittelussa. Viisi vastaajaa ilmoitti viihtyvänsä nykyisessä työssään ja yksi ilmoitti toisaalta viihtyvänsä ja toisaalta ei. Tilan toiminta koettiin saadun verenerintönä: siinä oli oma vapaus ja päätöksenteko sekä halu kehittää maatilaa. Työ oli mielekästä, kun sitä sai tehdä kotona ja metsätöiden parissa tuli sopivasti ulkoilua. Kaikkiaan maataloustyö koettiin mukavaksi, mielenkiintoiseksi ja nautittavaksi toiminnaksi.

Hanketoiminnassa oli ollut mukana kolme tilaa. Mainittavia hankkeita oli ollut Maitoa nurmesta - ja Parsinavetta paremmaksi -hankkeet sekä lihanpaloittelukurssi. Näiden lisäksi tietokoneen käytön tehostaminen ja ensiapukurssi oli koettu tilan toiminnan kannalta tärkeäksi. Yksi yrittäjä oli ollut kehittämässä toimialansa rehututkimusta, jalosteita ja kasvatusympä-

ristöjä. Vastaaja koki, että tähän menossa olevaan kyselyyn vastaaminen oli tärkeä osoitus toimialan kehittämisestä.

Tilalla koetut tulevaisuuden tavoitteet koskivat eläkkeelle jäämistä terveenä, jatkajan löytämisestä, mutta myös taloudellisuuden ajattelua: *”Toiminnan on oltava kannattavaa”* ja *”Tilan laajentaminen jatkuvasti ja tuottavuuden parantaminen eri osa-alueiden kautta”* sekä *”Tarkoitus jatkaa tulevaisuudessa samalla uralla seuraavat viisi vuotta, siitä eteenpäin ei ole tietoa, mutta voi olla isoja muutoksia.”*

Yrittäjillä oli lisäksi mahdollisuus kertoa omia kommenttejaan ja mielipiteitään tulevaisuuden toiminnasta ja kehittämishankkeista. Yksi konkreettinen ehdotus koski maataloustuotannon kannattavuutta:

Kuinka maatalousyrittäjät saataisiin kaupan alan tasolle voiton suhteen eli 20 prosentin katteelle? Suomen maatalouden tuotot ovat nyt promilleissa.

Eräs yrittäjä innostui pohtimaan samansuuntaista kehittämiskohdetta siten, että jos viljelijä, mylly ja leipomo saavat tuotteesta yhteensä heikomman tulon kuin kauppa ottaa itselleen tuotteen välittämisestä, niin tämä vääryys olisi oikaistava hankkeen keinoin. *Tilojen välinen yhteistyö ja ringit, varsinkin nuorille aloittaville ja heidän mentorointi.”* sekä *”Pohdin vedepullotuksen liiketoimintaa tilan kehittämiseen.”* sekä: *”Enemmän sitä yhteistyötä ja yhteisöitä, hintaan vaikuttaminen yhteistyössä, niin olisi viljelijöiden kesken vahvempaa.”* Lopuksi oli toive yleisestä maaseudun viihtyvyydestä, sen moniarvoisuuden säilyttämisestä vireänä ja asuttuna. Lopukommentiksi vielä lainaus: *”Kaikki hankkeet varmaankin tarpeellisia.”*

5.4. Keskeisimmät tulokset

5.4.1. Taloustohtoriaineistosta

Taloustohtoriaineiston käyttö oli haastavaa arvioitavaa, sillä aineistosta ei ollut saatavissa suorana poimintana omaa tutkimusta hyödyntäviä rajoituksia. Tutkimuksen rajaus oli tilojen pinta-ala ja kannattavuus. Aineisto oli kuitenkin jaettu ensisijaisesti tilan liikevaihdon perusteella. Poiminta perustui siis aineistosta tehtyihin havaintoihin ja kannattavuutta kuvaaviin tunnuslukuihin. Tärkein aineistosta saatava anti oli alueellista ja tuloryhmiä avaavaa tietoa, tilan kokoluokka huomioiden.

Tämän aineiston perusteella suurimmat tuloryhmät ja kannattavuuskertoimet löytyivät pienemmistä peltopinta-aloista eli kasvihuonetuotannosta. Näillä tiloilla peltopinta-alat olivat 0,1 - 9 hehtaaria ja alueilla A, B, C1, C2, C2p ja C3 kannattavuus suhteellisen hyvä. Alue C1 oli paras tulo-alueena 750 000 - 1 000 000 euroa ja kannattavuuskertoimella 2,05 vuonna 2010. Kyselyaineiston perusteella tämän toimialan yritys ei kuulunut hyvän kannattavuuden joukkoon, mutta vuoden 2011 kannattavuuskirjanpitoaineistossa se oli neljänneksi kannattavin.

Muu nautakarjatuotanto oli kannattavaa varsinkin keskikokoisilla tiloilla ja alueilla C1 ja C2p. Tulorajaus oli parhaimmillaan C2p-alueella 50 000 - 100 000 euroa, jolloin kannattavuuskerroin oli 0,95 vuonna 2009 ja 1,15 vuonna 2010. Suomen naudanlihantuotanto ei kata maan vuosittaista kulutusta. Kyselyaineiston mukaan keskikokoisilla tiloilla saatiin B-alueella lihatuotannosta hyvä tulos. Vuoden 2011 kannattavuuskirjanpitoaineistossa se oli kolmanneksi heikoin tuotannonala.

Siipikarjatalous oli keskittynyt Suomessa B-alueelle. Tuloryhmässä 500 000 - 750 000 euroa oli keskikokoisilla parhailla tiloilla siipikarjatilojen kannattavuuskerroin 0,64 vuonna 2010. Pienemmillä parhailla tiloilla ja tuloajalla 100 000 - 250 000 euroa oli kannattavuuskerroin 0,98 vuonna 2010. Suomessa munien ja broilerin lihan kulutus oli kasvanut viime vuosina merkittävästi. Kyselyn mukaan siipikarjatalous oli keskikokoisella munantuotantotilalla kannattavaa. Vuoden 2011 kannattavuuskirjanpito-tilojen tuloksissa siipikarjatalous oli kannattavin tuotannonala.

Lammas-, vuohi- ja muu laidunkarjatalous oli edistynyt aikaisempiin vuosiin nähden huomattavasti. Keskikokoisilla parhailla tiloilla oli tuloryhmässä 50 000 - 100 000 euroa C1-alueella kannattavuuskerroin 0,24 vuonna 2009, kun se vuonna 2010 oli jo 0,94. Pienemmillä tiloilla kannattavin tukialue oli C4-alue tuloajalla 25 000 - 50 000 euroa. Vuonna 2009 oli kannattavuuskerroin 0,6 ja vuonna 2010 se oli 0,79. Vuoden 2011 kannattavuuskirjanpito-tilojen aineistossa se oli heikoin tuotannonala.

Sekamuotoinen eli monialainen tuotanto kannatti parhaiten pienillä tiloilla. Merkittävin tulos oli tuloajalla 100 000 - 250 000 euroa alueella C2p. Vuonna 2009 kannattavuuskerroin oli 0,48, kun taas vuonna 2010 se oli jo 0,9. Kyselyaineiston perusteella tämä oli kannattavaa toimintaa pienillä ja keskikokoisilla tiloilla. Vuoden 2011 kannattavuuskirjanpitoaineiston perusteella sekamuotoinen tuotanto asettui keskitasolle muiden tuotannonalojen joukossa.

Lypsykarjatalous oli vähiten muuttunutta taloudellisesti eri vuosien ja alueiden kesken. Keskikokoisilla tiloilla tuloajalla 50 000 - 100 000 euroa olivat A, B, C1, C2 ja C3 -alueilla kannattavuuskertoimet vuonna 2009 väliltä 0,41 - 0,72. Vastaavilla tiloilla ja tuloajauksella ne olivat vuonna 2010 väliltä 0,52 - 0,76. Suurin osa pienistä tiloista oli tuloajalla 25 000 - 50 000 euroa eri C-alueilla kannattavuuskertoimen ollessa 0,37 vuonna 2010. Parhaaseen tulokseen päästiin kuitenkin alueella C2p, jossa kannattavuuskerroin oli 0,59 vuonna 2009 ja 0,63 vuonna 2010. Kyselyaineisto osoitti lypsykarjatalouden kannattavan sekä pienillä että keskikokoisilla tiloilla. Kannattavuuskirjanpitoaineiston mukaan lypsykarjatalous oli kolmanneksi kannattavinta vuonna 2011.

Viljanviljely ei Taloustohtoriaineiston pohjalta ollut millään alueella eikä missään muodossa kannattavaa. Keskikokoisella tilalla ja tuloajalla 15 000 - 25 000 euroa oli paras kannattavuuskerroin 0,75 alueella C2 vuonna 2010. Kyselyyn saatujen vastausten perusteella viljely oli kannattavaa, kun se oli osana muuta toimintaa tai sitä tuotettiin omavaraisesti re-

huksi. Kannattavuuskirjanpitoaineiston mukaan vuonna 2011 viljanviljely oli neljänneksi huonoin tuotannonala.

Keskikokoisilla avomaaviljelytiloilla kannattavuus oli hyvin vaihtelevaa. Suuremman tuloajan 250 000 - 500 000 euron tiloilla toiminta oli kannattavaa B-alueella vuonna 2009, jolloin kannattavuuskerroin oli parhaimmillaan 1,3. Vuonna 2010 tuloajaryhmät olivat 25 000 - 100 000 välillä ja kannattavuuskerroin 0,54 - 0,69 välillä. Pienemmällä avomaaviljelytiloilla olivat kannattavuuskertoimet C1-alueella 0,71 - 0,97 välillä vuonna 2009. Tilan tuloraja oli hyvin vaihteleva ollen 25 000 - 250 000 euron välissä. Samaisilla tuloajoilla ja alueilla kannattavuuskerroin oli hiukan laskeutunut välille 0,48 - 0,69 vuonna 2010. Avomaaviljely oli osana monialaista toimintaa kyselyyn vastanneilla tiloilla. Se kannatti hyvin sekä pienillä että keskikokoisilla tiloilla. Vuoden 2011 kannattavuuskirjanpitoaineiston mukaan avomaaviljely oli toiseksi kannattavin tuotannonala.

Muu kasvinviljely ei Taloustohtoriaineiston perusteella vaikuta kovinkaan kannattavalta. Tulorajat olivat hyvin alhaiset (8 000 - 25 000 euroa) ja kannattavuuskerroin ei noussut keskikokoisilla tiloilla 0,48 korkeammaksi C2-alueella, eikä pienemmilläkään tiloilla 0,52 suuremmaksi A-alueella. Muuta kasvinviljelytoimintaa heikompaa oli vain sikatalous. Vuoden 2011 kannattavuuskirjanpitoalojen aineiston perusteella muu kasvinviljely oli viidenneksi huonoin tuotannonala. Samaisessa aineistossa sikatalous asetui kannattavuudeltaan toiseksi huonoimmaksi tuotannonalaksi.

Maatalouden kannattavuus MTT Taloustohtoriaineiston mukaan ei kohenut vuonna 2011. Suomen kaikkien tuotantosuuntien kannattavuuskerroin oli koko aineisto huomioiden 0,47. Parhaiten tilaston mukaan menestyivät siipikarjatalous, toisena avomaaviljely, kolmantena lypsykarjatalous, neljäntenä kasvihuonetilat ja sitten sekamuotoinen tuotanto. Nämä kaikki olivat kannattavuuskertoimeltaan vähintään 0,47. Tämän arvon alle olivat muu kasvinviljely, viljanviljely, muu nautakarjatalous, sikatalous ja lammas-, vuohi- ja muu laidunkarjatalous. Luettelo on kannattavimmasta heikoimpaan. Keskimääräisen kannattavuuskertoimen mukaan maatalousyrittäjä sai 47 prosenttia 14,1 euron tunnilta olevasta palkkavaatimuksestaan ja 5,3 prosenttia pääomankorkovaatimuksestaan. Käytännössä tämä tarkoittaa 6,6 euroa työtuntia kohden ja 2,4 prosentin korkoa omalle pääomalle. Mikäli maatalousyrittäjää verrataan palkansaajaan, jolla ei ole pääomaa kiinni työpaikassaan, niin yrittäjätulosta vähennetään kokonaisuudessaan oman pääoman korkokustannus. Näin laskettuna maatalousyrittäjän työtuntiansioksi jää 2,6 euroa tunnilta. (Lehtonen 2013.)

Seuraava kommentti liittyy erään kyselyyn vastanneen yrittäjän tulevaisuuden näkymiin:

Maatalouden rakennemuutos ajaa pienet tilat jatkossa alas. Jatkajaa ei löydy heikosti kannattavaan ja taloudellisesti epävarmaan tuotantoon. Lisääntynyt tehokkuusvaatimus ja heikko kannattavuus tekevät pienistä tiloista kilpailukyvyttömiä. Tuotanto keskittyy jatkossa suuriin yksiköihin, joissa investoinnit ovat edes jotenkin kannattavia.

Pienet tilat pärjäävät siirtymävaiheen nykyisen viljelijäpolven ajan kun tilalla ei tehdä mitään uusinvestointeja. Nuoria ei kiinnosta pienten tilojen jatkaminen kun maataloustulo jää kovin pieneksi tai heikoimmassa tapauksessa sitä ei tule ollenkaan. Lisäksi alenevat ja kansallisesta päätöksenteosta jatkossa riippuvat tuet luovat epävarmuutta tilanpitoa mahdollisesti harkitseville nuorille.

Rakennemuutos ajaa suurimman osan pienistä tiloista suurempien tilojen lisämaiksi, jolloin tuotanto keskittyy suuriin päätoimisiin yksiköihin. Todennäköisesti sivutoiminen viljanviljely vähenee tällä vuosikymmenellä merkittävästi. Maidontuotanto keskittyy suuriin yksiköihin, jotka ovat parhaiten kannattavia. Jonkinlainen erikoiskasvien viljely ja metsätuotanto voi olla joillekin yrittäjille mahdollisuus harjoittaa maa- ja metsätaloutta myös jatkossa.

5.4.2. Hämeen MTK:n kyselytutkimuksesta

Kyselyyn vastanneiden viljelijöiden ikäjakauma vastasi koko Suomessa olevaa ikäjakaamaa, joten aineisto oli siis hyvin vertailukelpoinen. Ristiintaulukoitaessa koko Hämeen MTK:n alueen kyselyaineistosta yrittäjän ikä ja maatilán kannattavuus arvioi 40–54 -vuotiaista 8,5 prosenttia tilán kannattavan hyvin tai erinomaisesti. 55–65 -vuotiaista oli 4 prosenttia sitä mieltä, että yritys kannattaa hyvin. 25–39-vuotiaista kaksi prosenttia arvioi tilán kannattavan hyvin.

Yrittäjien koulutus pohja oli suurimmaksi osaksi ammattikoulu tai ammattitutkinto. Toiseksi eniten vastaajat edustivat koulutusryhmää ammattikorkeakoulu tai opisto. Keskikokoisilla tiloilla yrittäjillä oli koulutustaustana useammin yliopistokoulutus kuin pienillä tiloilla. Kun ristiintaulukoitiin yrittäjän koulutus pohja ja tilán kannattavuus, havaittiin, että koulutus pohjalla ei vaikuttanut olevan merkitystä. Ainoastaan kansakoulun tai peruskoulun ja lukion suorittaneista vastaajista yksikään ei kokenut tilán kannattavan hyvin.

Päätoimisia maatalousyrittäjiä oli molemmissa tilakokoluokissa suhteessa saman verran. Keskikokoisilla tiloilla oli useammin yksi päätoiminen yrittäjä ja pienemmillä tiloilla yksi sivutoiminen. Koko aineistosta 3,3 prosentilla tiloista oli kaksi päätoimista yrittäjää, ja tilat kannattivat yrittäjien arvioiden mukaan hyvin. Yllättävää kuitenkin oli, että keskikokoisten tilojen yrittäjillä oli pienien tilojen yrittäjiä useammin tilán ulkopuolinen työ. Koko aineistosta 4 prosenttia toiminnan kannattavuuden hyväksi arvioineista vastaajista oli palkannut yhden päätoimisen työntekijän tai useampia. 7,6 prosenttia oli palkannut sivutoimisen tai osa-aikaisen työntekijän tai useampia tilalle. Suurin osa näistä työntekijöitä palkanneista oli monimuotoisten tilojen yrittäjiä.

Tuotantoeläintalouden kannattavin ryhmä oli kyselyaineiston perusteella muu eläintalous. Toiselle sijalle pääsi muu naudantuotanto ja kolmannelle

sijalle lypsykarjatalous. Pienemmillä tiloilla eläintuotanto oli monipuolisempaa kuin keskikokoisilla tiloilla. Kasvinviljelyn kannattavin ryhmä oli muu kasvituotanto. Toiselle sijalle nousi avomaaviljely ja kolmannelle sijalle metsätalous. Pienempien tilojen kasvintuotanto ja muu toteutettu toiminta oli monipuolisempaa kuin keskikokoisilla tiloilla.

Tilojen ilmoittamat lisä- ja sivuansiot olivat hyvin monialaisia tilan koosta riippumatta. Tärkeimmäksi lisätulolähteeksi oli kirjattu metsätalous ja toiselle sijalle koneurakointipalvelu. Kolmannella sijalla pienillä tiloilla oli lomamökkien vuokraus ja keskikokoisilla tiloilla maanrakennus. Kaikkiaan kyselyyn vastanneista oli lähes 20 prosentilla vähintään kolme erilaista lisä- tai sivuelinkeinoa. Muita listassa olleita lisä- ja sivuansioita olivat matkailupalvelut, hevostalous, muut harvinaiset kotieläimet, puun jatkojalostus, tuotteiden jatkojalostus, rakennus ja remontointi, luonnon keruutuotteet, marjanviljely, vihannesviljely, energiakasvit, energiatuotanto, tinkimaidon myynti, asiantuntijapalvelut, maa-aineksen myynti, palvelutuotanto, koneiden korjaus, maustekasvituotanto ja koirankasvatus.

Yrittäjillä oli myös mahdollisuus tuoda esille muita mahdollisia lisä- tai sivuansioita. Näitä olivat palveluala, asiantuntijapalvelut, viljan kuivaus, rakentaminen ja remontointi, matkailu, tuotevalmistus, hedelmätuotanto, puunkorjuu, kauppa-ala, pellon- ja varaston vuokraus, tilan suoramyynti, munantuotanto, laite- ja koneasennuspalvelut, metalliala, mehiläistalous, eläke sekä kuljetus ja liikenne. Tilojen toiminnot ja ansiot olivat siis hyvin monialaisia ja innovatiivisia.

Luomutuotantoa oli 15 prosentilla vastaajista, mikä on yleisempää kuin keskimäärin suomalaisilla viljelijöillä. Luomutuotanto oli yleisempää pienemmillä tiloilla kuin keskikokoisilla. Luomutuotanto kiinnosti 29 prosenttia vastaajista. Tieto on hyvin merkittävä luomukoulutuksen suunnittelijoille.

Oman tilan resurssien hyödyntäminen oli hyvin yleistä, minkä todisti puolet kyselyn vastaajista. Yleisimmin hyödynnettävät resurssit olivat tilan koneet (41 - 61 prosenttia), rakennukset (17 - 33 prosenttia), maa-aines (3 - 13 prosenttia), ympäristö (7 - 11 prosenttia), tilan tuotteet (seitsemän prosenttia) ja henkiset resurssit (kaksi prosenttia). Prosenttien vaihteluvälit johtuvat aineiston jakoperusteista pieniin ja keskikokoisiin tiloihin. Erinomaisesti tai hyvin tilan kannattavuuden arvioineista tiloista hyödynsivät tilan tuotteiden myyntiä, konetyötä, omaa työtä, tuotantotiloja ja maata.

Tilojen tekemä yhteistyö oli yleisempää keskikokoisilla tiloilla, joilla sitä teki 74 prosenttia vastaajista. Pienemmillä tiloilla yhteistyötä ilmoitti tekävän 58 prosenttia vastaajista. Tilojen välinen yhteistyö oli joko toiselta hankittua tai toiselle tarjottua työtä. Lähes kaikki ilmoittivat yleisemmäksi yhteistyömuodoksi koneyhteistyön. Työnvaihtoa toteutettiin 14 - 20 prosentilla tiloista ja koneiden yhteisomistusta 15 - 19 prosentilla. Tilan tuotteita myytiin tai ostettiin 11 - 15 prosentilla, tuotantopanoksia hankittiin yhteistoiminnalla 2 - 7 prosentilla sekä varastointia, maanvaihtoa tai vuokrausta, asiantuntijapalveluita, sparrausta ja yhteisyritystoimintaa oli muutamalla prosentilla vastaajista.

Tilan sijainnin merkittäväksi koki puolet kyselyyn vastanneista. Tilalla oli aineettomia arvoja, joista keskikokoisilla tiloilla oli ensimmäisenä itsenäinen työskentely ja toisena oma rauha. Pienemmillä tiloilla aineettomien arvojen kokemukset olivat samat, mutta päinvastaisessa järjestyksessä. Kolmanneksi molemmat tilakokoluokat ilmoittivat tilavan ja turvallisen ympäristön ja neljänneksi perinteiden vaalimisen. Kyselyyn vastanneet saivat tilaisuuden kirjata myös itse omia arvojaan, mikäli listasta niitä ei löytynyt. Valmiiksi annetun luettelon lisäksi niitä löytyi vielä yhdeksän erilaista. Näitä arvoja olivat perhe, pätemisen tarpeen tyydyttäminen, voimaannuttava ja inspiroiva ympäristö, ekologisen kokonaisuuden hoito, maiseman- ja riistanhoito, työtyytyväisyys, konkreettinen kädenjälki, eläintenpito ja onnistumisen tuoma tyydytys.

Tilan ylivoimaisuus voidaan nähdä myös hiljaisina signaaleina, joita ei aina edes ymmärretä tilan ylivoimaisuuden tekijäksi. Maatilayrityksen yleisin menestystekijä oli vastaajien mukaan hyvä alkutuotannon hallinta sekä suunnitelmallinen ja kriittinen toiminnan kehittäminen. Toiselle sijalle yleisistä tekijöistä nousivat osaaminen ja ammattitaito sekä kustannustehokkuus. Nämä kaikki ovat yleisiä laadunhallinnan käsitteitä, joiden parantamisella tiedetään olevan merkitystä yrityksen ylivoimaisuuteen. Vähiten vastauksissa kirjattuja ylivoimaisuustekijöitä olivat riskien hallinta ja otto, teknologian hyödyntäminen, asenne, myyntiosaaminen, innovatiiviset ratkaisut, parhailta oppiminen, monipuolisuus ja erinomaiset asiakaspalvelutaidot. Keskikokoiset tilat esittivät vastauksissa enemmän ylivoimaisuustekijöitä kuin pienet.

Tilojen tulevaisuuden arvioitiin pysyvän muuttumattomana 25 - 30 prosentilla vastanneista. Tilan toimintaa oli supistamassa tai lopettamassa 12 - 14 prosenttia vastanneista. Tilaa kehittävää toimintaa suunniteltiin pienillä tiloilla 56 prosentilla ja keskikokoisilla 63 prosentilla. Tilan jatkuvuuden kannalta kaikki suunniteltu muutos oli positiivista, jos nykyiseen toimintaan ei oltu tyytyväisiä. Ristiintaulukoinnin ehtoina ollessa tilan kannattavuus ja yhteistyön tekeminen kannattavuuden hyväksi arvioineet ja yhteistyötä tekevät tilat halusivat säilyttää tilukset tuleville sukupolville ja ilmoittivat tekevänsä tonttikauppaa ja kasvattavansa visakoivuja. Sukupolvenvaihdos oli ajankohtainen jossain muodossa lähes 50 prosentilla tiloista. Tämä oli alueen maataloudelle suuri luku. Lähiaikoina investoineita tiloja oli 30 prosenttia vastaajista, ja investointeja suunnittelivat 22 - 29 prosenttia tiloista.

Erityisen tarkastelun kohteena oli kirjallinen arvio tilalla koetusta kannattavuudesta. Siinä yrittäjät saivat arvioida asteikolla erinomainen, hyvä, tyydyttävä ja heikko. Kaikkiaan 15,7 prosenttia yrittäjistä oli sitä mieltä, että tilan kannattavuus oli erinomainen tai hyvä. 50 prosenttia vastaajista ilmoitti, että tilan kannattavuus oli tyydyttävä ja kolmasosa oli sitä mieltä, että tilan kannattavuus oli heikko. Keskikokoiset tilat kokivat tilan kannattavuuden hiukan paremmaksi kuin pienet tilat.

Jokainen tila täyttää toiminnoistaan veroilmoituksen, ja siksi tuo maatilalan verotettava tulo katsottiin helpoiten löydettäväksi kannattavuuden mitta-

riksi. Tämä arvo ei sinänsä ole vertailukelpoinen, varsinkaan jos tilalla on tehty tai aiotaan tehdä investointeja tai tilalla on paljon pääomaa. Siksi tiloilla oli mahdollisuus kirjata vapaaseen tekstikenttään niitä tekijöitä, jotka olivat ilmoitetun yrittäjätulon takana.

Aineiston perusteella kannattavinta oli lypsykarjatalous, avomaaviljely, muu viljely sekä muu eläintalous, sekamuotoinen toiminta, siipikarjatalous ja lihakarjatuotanto, mikäli tilalla ei ollut velkataakkaa. Pienien lypsykarjatilojen eläinmäärä oli tilan pinta-alaan nähden suuri. Näin tilojen hehtaarikohtaiset tulot nousivat korkeiksi. Muu kasvituotanto oli kannattavinta perunan, sokerijuurikkaan ja leipäviljan osalta, varsinkin jos toimintaan oli saatu sopimus. Usein tilojen taloudellinen menestys liittyi monialaisuuteen ja metsätalouteen. Kasvihuone- ja avomaaviljelytiloilla tilan tulosta heikensi suuri työllistävä vaikutus sekä työntekijöiden palkkakustannukset. Viljanviljely oli ryhmältään suurin, mutta sen kannattavuus sitoutui sivutoimisuuteen, monialaisuuteen ja metsätalouteen.

5.4.3. Syventävistä haastatteluista

Kaksi päätoimista maatalousyrittäjiä oli kaikkiaan neljällä tilalla. Yksi päätoiminen yrittäjä oli seitsemällä tilalla, joilla työskenteli lisäksi sivutoimisia yrittäjiä kolme. Kaksi sivutoimista yrittäjää työskenteli kolmella tilalla. Päätoimisia tilan ulkopuolisia työpaikkoja oli kahdella ja kahdella tilan ohessa sivutoiminen työ. Pienistä tiloista päätoiminen työntekijä oli yhdellä tilalla ja viidellä oli osa-aikainen tai sivutoiminen työntekijä. Kesikokoisilla tiloilla oli yksi päätoiminen työntekijä kolmella tilalla ja kahdella osa-aikainen tai sivutoiminen työntekijä. Näissä tilakokoluokissa tieto oli poikkeuksellinen, varsinkin kun tilojen koettiin samaan aikaan kannattava hyvin. Voisivatko työntekijät olla maatalousyrittäjien voimavara? Kaikilla tiloilla tehtiin paljon töitä, mutta pienemmillä tiloilla kokonaistyömäärä oli korkeampi kuin keskikokoisilla tiloilla.

Haastatellut yrittäjät nimesivät oman toiminnan kannattavuuden tekijöitä. Erittäin tärkeää oli osata: laskea tilaa kannattavat toiminnot, ja organisoida työt sekä hioa tuottavuus huippuunsa. Yrittäjän oli tarpeellista käyttää ulkopuolista asiantuntijaa, joka täydensi tilan osaamista. Riskivelkaa investoinneissa ei pidetty kannattavana, ja tilan pieni koko koettiin yritystuotannon laatutekijäksi. Lisäksi vastauksissa oli hyvän yrittäjätulon takana urakointipalveluiden käyttö, erikoistuminen, toteutettu tuotteiden jatkojalostus ja kauppasuhteet. Yrittäjät ilmoittivat yhteistyökumppanit ja yhteisymmärryksen hyvin tärkeäksi, varsinkin erityistuotteita tuottaessa. Kilpailun puutteesta oli etua toimialalla ja yrittäjän omasta asenteesta kokonaisuudessaan. Talousosaaminen, toimitusvarmuus ja laatu sekä monipuolinen toiminta loivat varmuutta tuotannon muutoksissa.

Viime vuosina markkinoilla olleet tilan kehittämisen toimintamallit saivat laimean vastaanoton. Yrittäjien mielestä niitä tulisi tarjota yhä enemmän yrityskohtaisina, jolloin voitaisiin säästää yrittäjän voimavaroja kohdentamalla asioita. Erilaiset hankkeet ja projektit voisivat olla kiinnostavia, jos niistä pystyttäisiin osoittamaan selkeitä lukuja tilan toiminnan kannattavuuden parantamiseen. Niistä pitäisi myös kehittää valmiita eri tilakoko-

luokille sopivia malleja, sillä nykyisellään yrittäjät kokevat ne isommille tilakokoluokille kuuluvaksi toiminnaksi. Tilan kilpailukyvyn selkeyttäminen yhteistyön, tuotantosopimusten, tuotelaadun ja asiakassuhteiden sekä markkinoinnin osalta olisi tärkeää. Ne yrittäjät, jotka olivat olleet mukana jossakin hankkeessa, kuvasivat sitä yrityksen toiminnan kannalta tärkeiksi. Hankkeiden koettiin tuovan tunnettavuutta, siellä pääsi kohtaamaan muita alan ihmisiä ja niillä luotiin uusia kontakteja ja asiakassuhteita. Suurin koettu ongelma oli ajanpuute, mikä ei ole yllättävää, sillä tiloilla vuosittaiset yrittäjäkohtaiset työmäärät olivat 2000–3000 tuntia vuodessa.

Kommenteista oli löydettävissä ajatus, että jokaisen tilan olisi kyettävä valitsemaan juuri omalle tilalleen soveltuva liitännäiselinkeino, joka täydentäisi yrityksen tulosta. Tämä oli tärkeää nimenomaan siksi, että jos kausittainen tuotehinta päätuotteesta romahtaisi, niin tilaa tukevaa toimintaa olisi edelleen olemassa. Yrityksen olisi oltava hintatietoinen ja kokeiltava tilalle uusia tuotantosuuntia varovaisella sekä harkitulla aloituksella. Muuten ei voi tietää, voisiko tämä tuotantomuoto olla se tulevaisuuden mahdollisuus. Kaikkiaan tilan ydintuotteen hallinta ja oma osaaminen pitää olla erinomaista, jotta hyviin tuloksiin voidaan päästä.

Tiloilla oli päätuotantosuuntana rehuviljan viljelyä, muuta kasvinviljelyä (sokerijuurikas, peruna ja nurmikasvit), lypsykarjataloutta, naudanlihan tuotantoa, erikoistunutta viljelyä (mallasohra ja leipävilja), puun jatkojalostusta, maatilamatkailua, mehiläistaloutta, siipikarjataloutta ja avomaaviljelyä. Lisäksi tiloilla toteutettiin heinäviljelyä, viljanviljelyä, puun jatkojalostusta, timpurintöitä, urakointia, metsätaloutta, avomaaviljelyä (marjat, peruna ja juurekset), maanrakennustoimintaa, maa-aineksen myyntiä, konekauppaa, lomamökkien vuokrausta, tinkimaidon myyntiä, tuotteiden jatkojalostusta ja matkailua. Tätä luetteloa laatiessa oli vaikeaa uskoa, että nämä kaikki toiminnot löytyvät vain 13 haastatellulta tilalta.

Sana kannattavuus koettiin tiloilla pääasiassa yritystoiminnaksi, jossa kulujen vähentämisen jälkeen jää yrittäjälle tuloina riittävä korvaus. Sitä kuvattiin sanoilla palkinto, selviytyminen, työtoiminnan mittari, palkka, elämä, jatkuvuus ja tulevaisuus. Sitä kuvattiin myös määritteillä toimeentulo, elanto, työstä saatava palkka itselle ja työntekijöille, elämisen mahdollisuus, velkojen kohtuullinen määrä, työhön kulutettu aika ja siitä saatava hyöty sekä viivan alle ja käteen jäävä osuus kulujen jälkeen. Määritteet olivat erinomaisia, ja kaikki yrittäjät olivat sitä mieltä, että ne täyttyivät heidän tilallaan. Kaikesta laajasta toiminnasta ja kannattavuudesta huolimatta yrittäjät korostivat itsestä huolehtimista. Tähän voitiin panostaa riittäväällä levolla, harrastustoimilla, virkistyksellä ja loman pitämällä. Ilman työntekijöitä tilat kokivat mahdottomaksi vapautumisen sitovasta työstä.

Innostus ja voima oman tilan kehittämiseen löytyivät onnistumisesta ja oman työnjäljen seuraamisesta, hyvistä sosiaalisista suhteista naapureihin ja kollegoihin, yhteistyön tekemisestä, työstä pitämisestä ja siitä nauttimisesta. Toimialan vetovoiman arvioitiin periytyneen veressä tai geneeissä, mutta siinä korostuivat myös perinteiden vaaliminen, luonnon arvostaminen, työn monipuolinen ja haastava luonne sekä työssä koettu oma vapaus. Jokainen vastaaja ilmoitti viihtyvänsä nykyisessä työssään.

Yrittäjien asettamat tavoitteet tulevaisuudelle koskivat eläkkeelle jäämistä terveenä, jatkajan löytämistä tilalle, mutta myös taloudellista ajattelua, kannattavuutta, muutoksen sietoa ja tuottavuuden parantamista. Kolmella tilalla paikalliset tuotteet kuuluivat tilan toimintaan mukaan. Alueellinen kylätoiminta tai muu vastaava toiminta oli nyt tai oli joskus ollut tiiviisti mukana kahdeksalla vastaajalla. Alueella toteutetusta toiminnasta oli ollut omalle yritykselle hyötyä tunnettavuuden, asiakassuhteiden, yhteistoiminnan ylläpitämisen, uusien kontaktien ja sosiaalisten suhteiden kehittämisessä. Kylätoiminta koettiin myös tilan innovaatioiden mahdollistajana, tai siitä voitiin hyötyä oman vapaa-ajan suunnittelussa.

Haastatteluun vastanneilla oli lopuksi mahdollisuus esittää omia kommenttejaan ja mielipiteitään tulevaisuuden kehittämishankkeista. Paljon mahdollisuuksia voisi olla lannoitehankinnoissa ja myyntiverkostojen kehittämässä. Tärkeää olisi selvittää, mikä tekee tilan kannattavaksi. Työn kautta lähetettiin terveisiä päättäjille: ”Älkää hoitako asioita kuin Jörn Donner”. Muita toiveita olivat maaseudun palveluiden säilyttäminen, yhteisöllisyys ja sahausalan tuoma työllisyyden mahdollisuus.

Euroopan unionin tuottama viljelijöiden eriarvoisuus koettiin haastavaksi. EU:ssa säännöt ovat kaikille samat ja hintojen ja toimintojen pitäisi olla samoja, mutta vain Suomessa rehellisiä maataloustuottajia piinataan joskus huvittaviakin piirteitä saaneilla tarkastuksilla. Muita ehdotuksia hankkeille olivat maatalouden saaminen kaupan alan tasolle voiton suhteen eli 20 prosentin katteella, tilojen välinen yhteistyö ja ringit varsinkin nuorille aloittaville, joiden mentorointi olisi tärkeää.

5.4.4. Tulosten reliabiliteetti ja validiteetti

Tutkimuksen luotettavuuteen liittyvät termit ovat reliabiliteetti ja validiteetti. Reliabiliteetti tarkoittaa tutkimusmenetelmän ja käytettyjen mittareiden kykyä saavuttaa tiettyjä tuloksia. Aineisto on reliaabeli silloin, kun siinä ei ole ristiriitaisuuksia. Tässä tutkimuksessa saatu aineisto Webropol-kyselystä ja tehdystä puhelinhaastattelusta on tulkittavissa samalla tavalla ja siitä voidaan saada sama lopputulos. Tällöin reliaabelius koskee enemmän tutkijan toimintaa kuin haastateltavien vastausten luotettavuutta. (Eskola & Suoranta 1998, 214.)

Aineisto koskee kahta ryhmää eli MTK Hämeen jäsenrekisterin pieniä (30 hehtaaria ja sen alle olevia) ja keskikokoisia (eli yli 30 - 50 hehtaarin) maatiloja. Toteutetussa Webropol-kyselyssä oli mukana kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusta. Kvantitatiivinen tutkimus on numeerista aineistoa ja kvalitatiivinen laadullista. Tällä kyselymenetelmällä tavoitteena oli löytää niitä tiloja, joilla maatalous oli koettu erinomaiseksi tai hyvin kannattavaksi toiminnaksi. Täten sähköisesti toteutettu kysely oli heikko kohderyhmän reliabiliteetin suhteen, mutta myös validiteetin. Tällä tutkimusmenetelmällä etsittiin pientä menestyvää joukkoa maatalousyrittäjiä laajan aineiston keskuudesta. Tilojen henkilökohtaisia tietoja oli kuitenkin mahdollonta selvittää ilman yrittäjien omaa suostumustaan. Siksi valittu menetelmä oli kohderyhmän löytämiseen tälle tutkimukselle sopiva.

Validiteetti merkitsee tehtyjen johtopäätösten sekä tutkimusaineiston välisen suhteen olevan pätevä. Pätevä siitä tulee, kun asiat ilmaistaan niin kuin ne ovat. Validiutta voidaan parantaa suunnittelemalla kysymykset huolellisesti ja tarkoin harkitulla tavalla. (Eskola & Suoranta 1998, 214.) Toteutetun Webropol-kyselyn kysymyksiä pohdittiin useassa palaverissa MTK Hämeen edustajan ja opinnäytettä ohjaavan opettajan avustuksella. Tutkimusjoukkoa pohdittiin tarkkaan ja tilan peltoalaperusteiseen rajaukseen päädyttiin tutkimuksen luonne huomioiden.

Tutkimuksella oli tarkoitus löytää keinoja säilyttää Suomen maatalous elinvoimaisena ja tilusrakenteet hallittuina. Täten oli perusteltua käyttää tilan hehtaarikohtaista rajausta esimerkiksi yrityksen liikevaihdon sijaan. Tällä 50 hehtaaria ja sen alle olevalla rajauksella MTK Hämeen jäsenrekisteristä valikoitui kokonaisuudessaan 1211 tilaa, joista vastaus saatiin 213 sattumanvaraiselta tilalta. Aineistosta poistettiin kaksi tilaa, joiden peltoala oli huomattavasti kyselyn kohderyhmälle määriteltyä peltoalaa suurempi. Kyselyaineisto täytti tilastollisesti luotettavuuden ominaisuudet, vaikka sisältö ei ollut välttämättä luotettava. Tulokset voivat olla epäluotettavia, sillä mahdollisesti vastaajiksi ovat päätyneet ne henkilöt, jotka ovat asenteeltaan myönteisiä toteutetulle kyselymenetelmälle tai tutkimuksen kohteelle tai tilan tulokset olivat tavoite huomioiden enimmäkseen tyydyttäviä tai heikkoja kannattavuudeltaan. (Mattinen 2006, 48 - 51.)

Laadullinen tutkimus perustuu usein keskusteluun, joka toteutettiin tässä tutkimuksessa kolmentoista valikoidun tilan puhelinhaastattelulla. Tutkimuksen tuloksia syventävä kohderyhmä siis tavoitettiin vasta kyselytutkimuksen pohjalta. Webropol-kyselyssä vastaajilla oli mahdollisuus jättää yhteystietonsa, mikäli heille sopi, että tutkija olisi myöhemmin puhelinyhteydessä heihin tarkentavien kysymysten osalta. Siten työn eteneminen haastatteluihin oli tutkimuksen kannalta erittäin tärkeä. Haastateltaviksi valikoituivat ensisijaisesti tilan kannattavuuden erinomaiseksi tai hyväksi arvioineet yrittäjät. Vaikka aineistossa heitä oli kaikkiaan 32 vastaajaa (15 prosenttia kaikista vastaajista), niin yhteystietonsa näistä kyselyyn jättivät 24 henkilöä (75 prosenttia kohdeaineistosta). Täten haastatteluaineiston edustavuus oli erinomainen. Maatalousyrittäjiä haastateltiin tavoitellusta kohderyhmästä 37,5 prosenttia, mikä oli riittävä tutkimuksen luotettavuuden aikaansaamiseen. Tilojen valintaperusteena olivat maatalousyrittäjien kannattavuus, mutta myös erilaisten tuotannonalojen edustavuus.

Haastatteluun saatiin kaikkiaan 13 vastausta, joista erinomaiseksi tai hyväksi toimintaansa kuvanneita yrityksiä oli yhdeksän. Neljä tyydyttäväksi kannattavuutta arvioinutta tilaa valikoitui tilan verotettavan tulon ja tulokseen johtaneen perustelun pohjalta. Puhelinhaastattelut nauhoitettiin niiden tarkastamiseksi jälkikäteen, millä voitiin todeta tutkijan pyrkimys aineiston luotettavuuteen. Tällä menetelmällä haluttiin päästä tarkentamaan kyselyaineistoa ja syventämään yrityskohtaista tietoa, jotta tutkimus vastaisi sille asetettuun haasteeseen: mitä Suomen maataloudelta edellytetään, jotta tilusrakenteet voidaan säilyttää hallittuina ja maatalousyrittäjät elinvoimaisina? Tulkintojen ja yleistysten tekeminen vaikuttaa luotettavuuteen.

Tuloksia raportoidessa niitä voidaan validioida viittaamalla sopivissa paikoissa kirjallisuuteen. (Mattinen 2006, 48 - 51.)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Suomen maatalous on ollut erittäin suuren muutoksen kohteena koko Euroopan unionin jäsenyyden ajan. EU on kuitenkin luonut reunaehdot, joiden kanssa on selvittävä ja yritettävä vastata poliittisesti Suomen maatalouden säilyttämiseen. Suomen poikkeukselliset viljelyolot ovat tuoneet haasteita elintarviketuotantoon Euroopan pohjoisimpana viljelymaana. Lisäksi tilanteeseen ovat vaikuttaneet maatalouden Euroopan laajuinen kilpailu ja maailmanmarkkinahintojen kehitys.

Suomalainen maatalous ja sen tuotanto on hyvin mitätöntä Euroopan unionin mittakaavassa. Suomen maatalousmaan osuus on noin 8 prosenttia koko maan pinta-alasta, kuten Ruotsinkin. Kaikkien muiden EU-maiden peltoala on 14 - 70 prosenttia maata kohden koko maan pinta-alasta. Suomen metsäala on Euromaista suurin kattaen maan pinta-alasta noin 70 prosenttia, ja Ruotsi on toisena noin 65 prosentin osuudella. Muilla euromaille metsämaan osuus vaihtelee 10 - 60 prosentin välillä maata kohden. Suomessa on euromaiden pienin väestötiheys, joka on noin 17 asukasta neliökilometrillä. Euromaista Maltalla on yli 1300 asukasta neliökilometrillä ja Alankomaissa 430 asukasta. Kymmenellä euromaalla on työttömyysaste yli 10 prosenttia. Korkeimmillaan työttömyysaste on Espanjassa, jossa se on 20 prosenttia.

Euroopan maiden verotulojen osuus on hyvin kirjava arvonlisäveron, omaisuusveron, pakollisten sosiaaliturvamaksujen ja tuloverojen suhteen. Suomen verotus on suhteellisesti korkeampaa kuin muiden Euroopan unionin maiden. Yksityisen kulutuksen kokonaishintataso on Tilastokeskuksen laatiman selvityksen mukaan erittäin vaihteleva Euroopan maiden kesken. Kallein Euroopan maa on Sveitsi ja kallein EU-maa on Tanska, mutta euron valuutta-alueen kallein EU-maa on Suomi (2012). Euroopan jäsenmaat ovat siis hyvin eritasoisia kilpailukyvyltään.

Vuonna 2009 Suomen maataloustulo oli lähellä EU:n keskiarvoa kannattavuuskertoimen ja ostovoimakorjatun yrittäjätulon suhteen. Ostovoimakorjattu yrittäjätulo oli Suomea parempi yhdessätoista EU-maassa. Pelkästään kannattavuuskertoimen perusteella samaisena vuonna Suomea paremmin ovat selviytyneet 16 EU-maata. Erittäin heikosti menestyneitä maita olivat voimakkaasti maataloustuotantoon laajentaneet ja ylivelkaantuneet maat kuten Tanska ja Slovakia.

Eurostat-tilaston mukaan eläinmäärät ovat Euroopassa huomattavasti Suomea korkeammat. Tämän voisi kiteyttää tausta-aineistosta seuraavasti: Suomessa oli sikoja vuonna 2010 noin 1,4 miljoonaa. Kaikkiaan 15 EU-maassa oli sikoja 2 - 26,5 miljoonaa maata kohden. Suomessa oli nautoja alle miljoona. 15 EU-maista oli nautoja 1,4 - 19,5 miljoonaa maata kohden. Suomessa oli lampaita 125 000 kappaletta. Peräti 20 EU-maata omistaa 140 000 - 31 miljoonaa lammasta maata kohden. Suomessa oli vuohia 5 000 kappaletta. 23 EU-maalla oli vuohia maata kohden 6 000 - 5 miljoonaa.

naa kappaletta. Suomessa oli kanoja 4,5 miljoonaa. Kaikkiaan EU-mailla oli 7,7 - 164 miljoonaa kanaa maata kohden. Suomessa oli kalkkunoita 28 000 kappaletta. 20 EU-maalla oli kalkkunoita 800 000 - 24 miljoonaa maata kohden.

Maa- ja metsätalousministeriön laatiman Suomen maatalousstrategian 2007 - 2013 mukaan tulevan kansainvälisen kehityksen kannalta on välttämätöntä, että maatalouden sekä elintarvikkeiden tuotantoketjun tuottavuus ja kilpailukyky paranevat. Suomen maatilojen keskimääräinen peltoala oli 38,9 hehtaaria vuonna 2012 eli 1,5 hehtaaria enemmän kuin vuonna 2011 (Tilastokeskus 2013). Puolet Euroopan unionin maatilojen peltoaloista on alle kahden hehtaarin kokoisia, ja niissä työt hoidetaan viljelijäperheen voimin.

Suomen pieniltä ja keskisuurilta tiloilta edellytetään maatalouden ja siihen liitettävien rinnakkaistoimien jatkuvaa kehittämistä ja valppaana oloa. Toiminnan on oltava kannattavaa, joten yrittäjän on hallittava talousosaaminen, oltava monipuolinen sekä osattava organisoida työt ja tuottavuus huippuunsa. Hänen on hyvä tarvittaessa osata käyttää asiantuntijaa apuna, ja riskivelan ottoa pitäisi välttää. Yrityksen pieni koko voi olla tilan lautekijä sen helpommalla hallittavuudella. Jotkut yrittäjistä olivat ulkoistaneet osan tilan toimista, he olivat erikoistuneet, toteuttivat tilalla jatkojalostusta ja olivat toimintapolitiikaltaan varmoja asiakkaille sovitujen tuotteiden toimittamisessa. Nämä ovat selkeitä ylivoimaisuustekijöitä tilan toiminnan säilyttämisessä ja ylläpitämisessä.

Tilojen hehtaarikohtainen kannattavuus oli osalla tiloista jokaisella tuotannonalalla kannattavaa. Yrityksen kannattavuutta ei voida arvioida pelkän tulon perusteella, jos se saadaan metsän myynnistä tai suuren työmäärän ansiosta tai toimintaa rahoitetaan esimerkiksi palkkatyöllä. Toisaalta tilan hyvää tulosta voivat heikentää suuret investoinnit ja tilan voimakas kehittäminen. Kaikkiaan kannattavimmaksi tuotannonalaksi kyselyaineiston perusteella nousi monialainen toiminta, tilan päätuotantosunnasta riippumatta. Toinen vaikuttava tuotannonala oli muu eläintuotanto tai kasvintuotanto, mikäli tila oli erittäin kasvuhakuinen tai suunnitelmallinen kaikissa toiminnoissaan. Kannattavan yrityksen toimintaan pitää olla käytännönläheiset ja mitattavat päämäärät. Mikäli asioita tehdään päivä kerrallaan, tulevaisuutta ajattelematta, voivat hyvätkin tilan toimintaideat kaataa. Yritykseen ennalta suunniteltu strategia siis kertoo, miten suunnitellut päämäärät aiotaan saavuttaa.

Hyvän yrittäjätulon takana olivat muun muassa investointien tarkka harkinta ja talousosaaminen sekä tilan erikoistuminen ja monipuolisuus. Tilalle on apua, jos tuotteista on tehty ennakkoon sopimuksia. Samoin kilpailun puute paransi toiminnan kannattavuutta. Jotkut toteuttivat kovalla työnteolla tilan taloudellista tulosta, mutta myös yhteistyö ja sosiaaliset suhteet koettiin hyvän tuloksen tekijöiksi.

Tilalla saatava lisäansio oli monessa eri muodossa se tilan kokema mahdollisuus. Kaikkiaan 84,4 prosentilla kyselyyn vastanneista tiloista oli päätuotantosunnann lisäksi muita lisä- tai sivuansioita, eikä sillä ollut merki-

tystä, oliko tila pieni vai keskikokoinen. Tilan lisä- ja sivuansiossa hyödynnettiin yli 50 prosentilla maatalan resursseja kuten koneita, rakennuksia, maata, ympäristöä, henkisiä arvoja ja tilan tuotteita.

Luonnonmukainen tuotanto oli pienillä tiloilla huomattavasti yleisempää kuin keskikokoisilla. Vastaajien maatiloista 8,7 prosenttia oli luomutuotannossa, mutta luomu kiinnosti peräti 17 prosenttia yrittäjistä. Luomutuotanto on nykyään yhä enemmän kehittyntä. Sillä on mahdollisuus tuottaa lähes yhtä isoja satoja ja tuotoksia kuin normaalituotannolla.

Tilojen välistä yhteistyötä toteutettiin kaikkiaan 66 prosentilla vastaajista. Keskikokoisilla tiloilla yhteistyötä tehtiin enemmän kuin pienillä tiloilla. Yhteistyö oli hyvin monimuotoista, ja sen tiedetään tuovan yritykseen lisää kannattavuutta.

Tilan sijainti oli merkityksellinen 51 prosentille vastaajista. Keskikokoisille tiloille sijainnilla oli suurempi merkitys kuin pienille. Tilan sijainti ja lähiruoka tai asiakkaiden kulkureiteiltä tapahtuvat poikkeamat tilamyymälään ovat mahdollisuus niille, joiden sijainti on hyvä. Tämä siis voi olla tilalle kannattavuutta lisäävä muoto.

Tilojen ilmoittamat ylivoimaisuustekijät, joiden varaan toiminta rakentui, olivat moninaisia. Kaikkiaan 56 prosenttia kyselyyn vastanneista ilmoitti missä kokivat olevansa hyviä, ja onnistuneensa oman yrityksen toiminnassa. Yrittäjän pitää uskaltaa olla myös tyytyväinen ja myöntää menestyksensä, mikäli tilan toiminnot ovat niin erinomaisesti hallinnassa. Yrittäjien kokemia ylivoimaisuustekijöitä olivat muun muassa seuraavat asiat: erinomainen alkutuotannon hallinta, ammattitaito ja osaaminen, kustannustehokkuus, toimintaan soveltuva ympäristö ja toiminnan suunnitelmallinen ja kriittinen kehittäminen. Lisäksi ylivoimaisuustekijät voivat olla hiljaisia signaaleja kuten innovatiiviset ratkaisut, monipuolisuus, myyntiosaaminen, asenne, teknologian hyödyntäminen ja riskien hallinta ja otto.

Vastausten mukaan oman ydintuotteen hallinta pitää olla erinomaista, mutta jokin toinenkin tulonlähde pitäisi olla toimintaa tukemassa. Toiminnan kannattavuus on kuitenkin koko toiminnan perusedellytys. Yrittäjän ei tarvitse yrittää hoitaa kaikkea itse, vaan esimerkiksi tilan ulkopuolisen asiantuntijan käyttö oli koettu toiminnan vahvuudeksi.

Maatalan ylivoima ei koske välttämättä pelkästään tuotannollisia kykyjä, vaan maataloudella elinympäristönä on annettavaa myös henkisesti. Tämä oli hyvin tärkeää saatujen vastausten perusteella, sillä siihen vastasi kaikkiaan 97 prosenttia yrittäjistä. Elinympäristöön voidaan rinnastaa lisäksi yrittäjän kokemus innostus ja voima työtään kohtaan. Onnistuminen tuottaa onnistumista, työstä täytyy pitää ja nauttia, ihmisuus ja inhimillisuus ovat maaseudun vahvuus. Tämän lisäksi omasta virkistyksestä on huolehdittava sekä on erittäin tärkeää säilyttää itsensä terveenä ja hyväkuntoisena.

Tulevaisuus ja sen vaikutukset tilanpidolle oli vastaajille tärkeä kysymys, ja siihen vastattiin 99-prosenttisesti. Sukupolvenvaihdos oli ajankohtainen lähes 50 prosentilla tiloista. Huolestuttavaa oli se tosiasia, että jatkajia ei

ollut tiedossa 28 prosentille tiloista. Tämä huoli tuli esiin myös haastatte-
luissa, mutta samalla oli toive, että itse voisi jäädä terveenä eläkkeelle.
Osalla vastaajista tulevaisuus oli taloudellista suunnittelua, kannattavuutta,
muutoksen sietoa ja tuottavuuden parantamista. Maatalousyrittäjistä 50
prosenttia oli sitä mieltä, ettei investoinneille ole tarvetta. Vastaajista 30
prosenttia oli investoinut lähiaikoina ja 24 prosenttia ilmoitti investoivansa
lähiaikoina.

Hämeen viljelijöiden kokema pienien tilojen kannattavuus oli euromääräi-
sesti kannattavaa usealla toimialalla. Monialaisista tiloista seitsemän tilaa
tavoitti yli 1 000 euron hehtaarikohtaisen tuloksen, parhaan tuloksen olles-
sa 5 714 euroa hehtaaria kohden. Toisella sijalla oli muu kasvinviljely,
parhaan tuloksen ollessa 2 868 euroa hehtaaria kohden. Kolmannella sijal-
la oli avomaaviljely, parhaan tuloksen ollessa 2 083 euroa hehtaaria koh-
den. Haastatelluilla menestyneillä tiloilla oli eniten päätoimisia yrittäjiä.
Tiloilla työskenneltiin 2 000–3 500 tuntia yrittäjää kohden vuodessa. Maa-
talousyrittäjät kokivat hyvän taloudellisen tuloksen takana olevan muun
muassa: jatkojalostukseen erikoistumisen, hyvien kauppasuhteiden hallin-
nan, oikeiden viljelymenetelmien hallinnan, investointien tarkan harkin-
nan, erikoistuotteiden tuottamisen, kilpailun puutteen ja tilalta tarjotun eri-
tyis palvelun. Menestyvän pientilan kilpailuetuina oli pieni ja hallittava ti-
lakoko sekä toimiva laatujärjestelmä. Näiden lisäksi oli hyvin tärkeää että
yrittäjän oma asenne oli kohdallaan, ja oltiin työstä aidosti innostuneita
sekä ylpeitä omasta ammatistaan.

Hämeen viljelijöiden kokema keskikokoisten tilojen kannattavuus oli eu-
romääräisesti kannattavaa usealla toimialalla, vaikka hehtaarikohtaiset tu-
lot jäivät kaikkiaan alhaisemmiksi kuin pienillä tiloilla. Lypsykarjatalous
oli kannattavinta, parhaan tuloksen ollessa 2 166 euroa hehtaaria kohden.
Toisella sijalla oli avomaaviljely, parhaan tuloksen ollessa 1573 euroa
hehtaaria kohden. Kolmanneksi tässä aineistossa sijoittui monialainen tila,
parhaan tuloksen ollessa 1 347 euroa hehtaaria kohden. Haastatelluilla ti-
loilla oli lähes kaikilla päätoiminen yrittäjä tai yrittäjiä sekä palkattua työ-
voimaa. Tilalla työskenneltiin 2 000–2 900 tuntia yrittäjää kohden vuodes-
sa. Maatalousyrittäjät kokivat hyvän taloudellisen tuloksen takana olevan
jatkuvasti tilan toimintaa kehittävän työtavan sekä talousasioiden erin-
omaisen hallinnan muun muassa: laadukkaan ja toimitusvarman tuotteen
toimittamisella, tilan maltillisella kasvulla, ammattitaitoon ja sopimuksiin
perustuvalla perustuotannolla sekä tuottavuuden laskeminen tilan toimin-
noissa etukäteen. Kaikkeen tarjottuun toimintaan ei siis pidä lähteä mu-
kaan, vaan on osattava laskea mistä toiminnoista jää yrittäjälle oikeasti tu-
loa. Kun tilan taloudelliset toiminnot on laskettu, niin onnistuminen luo
onnistumista. Menestyvän tilan takana oli monimuotoinen tuotantotoimin-
ta ja yhteistyön tekeminen. Ne tilat jotka kokivat laatujärjestelmästä ole-
van yritykselleen hyötyä, olivat toteuttaneet sen sertifikaattiin asti. Tärkein
toiminnan kehittämisen lähtökohta oli tuotteista saatu asiakaspalaute ja
alueen tarpeeseen vastaaminen. Kaikkiaan maatalous koettiin mukavaksi,
mielenkiintoiseksi ja nautittavaksi työksi.

7 TUTKIJAN POHDINTOJA

Suomalaisilta menestyviltä maataloilta edellytetään muutoksensietokykyä ja eriarvoisuuden sietoa. Suomen maatalous ei ole tasavertainen Euroopan unionin muiden jäsenmaiden kanssa, ei ainakaan tuotantokapasiteetin, ympäristön, sääntöjen noudattamisen, verotuksen, tuotantoeläinmäärien ja peltoalan suhteen. Maatalous on niitä lähes ainoita tuotannonaloja, jolla ostaja määrää tuotteen hinnan.

Suomen maatalous joutuu toimimaan yhä suuremmalla yrittäjäriskillä, ja toiminnan elinkaariajattelu vahvistuu. Yritys, jonka toimintaa ei mitata tai sillä ei ole selkeää päämäärää, ei voi menestyä. Suomen pienmaataloudella on mahdollisuus, mutta se edellyttää yrittäjältä monialaisuutta, riskivelattomuutta, taloudellisuutta, erinomaista luovuutta, innovatiivisuutta, rohkeutta, innostusta, ammattitaitoa, periaatteellisuutta, omaa halua, toimintatapojen muutosta, luontoarvojen kunnioittamista ja maltillisuutta. Suomen maatalousyrittäminen ja kannattavien toimintatapojen kehittäminen ei ole kuitenkaan ydinfysiikkaa, vaan kuka tahansa halutessaan voi oppia sen. Yleensä yksinkertainen on toimivaa. Mikään toiminta ei tule koskaan täysin valmiiksi. Kaiken voi aina tehdä paremmin tai uudella tavalla. Tärkeää on ymmärtää, milloin idea on riittävä itselle ja sitä ostavalle asiakkaalle.

Tilan toimintatapojen kehittäminen, ympärilleen katsominen ja uusia yhteistyökumppanien löytäminen ovat selkeää tulevaisuushakuista toimintaa. Tämän päivän velattomat maatalousyrittäjät ovat niitä, jotka perusmaataloutta pystyvät jollain tasolla kilpailukykyisesti tuottamaan. Toinen pienmaataloutta toteuttava ryhmä on tilan ulkopuolella palkkatyössä olevat henkilöt, jotka rahoittavat tilan toimintaa omilla palkkaroillaan. Ne pienet ja keskisuuret Suomen maatilat, jotka haluavat säilyttää tilansa omavaraisena, joutuvat pohtimaan monialaisuutta, two in one -toimintaa, erikoistumista ja uusia toimintamalleja.

Yhteistyössä ja sosiaalisissa kanssakäymisissä piilevät maaseutuyrittäjän voimavarat. Maaseudulla pitäisi saada puhallettua enemmän me-henkeä nousuun. Kaikkea ei tarvitse tehdä itse. Luonto on Suomen maaseutuyrittäjän voima. Onni asuu maalla, korostui kyselyaineiston aineettomien arvojen kokemuksissa. Tavoitteena Suomessa on monialainen maaseutu, joka on vireä ja asuttu. Onnistuneen toiminnan takana on itsestä huolta pitävä yrittäjä, joka osaa nauttia elämästä. Elämää ei voida opettaa, vaan se pitää oppia itse.

Jatkossa maatalousyrityksiä voisi tarkastella syvällisemmin kannattavuuskirjanpidon kautta. Nyt ja tulevaisuudessa Suomen pienmaataloudella voi olla tulevaisuus, joka edellyttää päättäjiltä poliittista tahtoa ymmärtää Suomen maatalouden inhimillinen rakenne ja sen tuoma voimavara. Aina pelkästään suuri ei ole kaunista, vaan erikoistuminen, erilaistuminen ja yhteistyö ovat yhtä tärkeitä toimintamalleja, oli kyse sitten suomalaisesta suurtuotannosta tai pienemmän maatalouden kehittämisestä. Suomen maaseutu ja maatalous tarvitsevat puolestapuhujia ja yhtenäisiä toimintalinjoja pelkkien irrallisten kehittämistoimien sijaan.

LÄHTEET

- Akkanen, P. 2011. Työ- ja pääomapanokset maidontuotannon tuottavuus- ja kannattavuustekijöinä - asema- ja automaattilypsytilojen vertailu. Pro gradu – tutkielman lyhennelmä. Taloustieteen laitos. Maatalouden liiketaloustiede. http://www.helsinki.fi/taloustiede/opiskelu/mae/docs/lsem_akkanen.pdf. Luettu ja viitattu 19.9.2012.
- Cronberg, T. 2011. Luomu: Tehtävä Suomelle? Luomuinstituutti Mikkeeliin. http://www.helsinki.fi/ruralia/uutiset/luomuinstituuttiraportti_www.pdf. Luettu ja viitattu 28.12.2012.
- Euroopan unioni 2012. Maatalous. Maatalouspolitiikka – muutakin kuin maanviljelyä. http://europa.eu/pol/agr/index_fi.htm. Luettu ja viitattu 15.12.2012.
- European Commission 2012. Eurostat, Agriculture, Data, Main Tables, Statistics. Farm structure, Economic Accounts for Agriculture, Agricultural prices and price indices, Agricultural production and Regional Agriculture Statistics. Tallennettu ja viitattu 4.10.2012. Saatavissa http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/agriculture/data/main_tables.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Kirja. 3. painos. Tampere, Vastapaino.
- Harmoinen, T. (toim.) 2011. Maatilayritysten menestystarinoita. ProAgria Keskusten Liiton julkaisuja nro 1103. Hämeenlinna, Kariston Kirjapaino Oy.
- Hirsijärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna, Tammi Kariston Kirjapaino Oy, 2010.
- Holmberg, N. 2013. EU:n tiloilta hävisi viisi miljoonaa työpaikkaa. Maaseudun Tulevaisuus 30.8.2013. Luettu ja viitattu 16.10.2013.
- Holmberg, N. 2012. Maatalous kannattaa parhaiten Keski-Euroopassa. Maaseudun Tulevaisuus 27.11.2012. Luettu ja viitattu 15.12.2012.
- Jokipii, P. 2000. Laatutyöllä tuloksiin. ProAgria Maaseutukeskusten liitto, Tieto Tuottamaan 89. Keuruu, Otavan Kirjapaino Oy.
- Jokipii, P. 2006. Maatilayrityksen kilpailukyky. ProAgria Maaseutukeskusten liitto, Tieto Tuottamaan 112. Jyväskylä, Gummerus-kirjapaino Oy.
- Järvinen, J., Latukka, A. 2010. Taloustohtorin ostovoimakorjaus helpottaa viljelijöiden työtuntiansioiden vertailua. Maaseudun Tiede 67(2010): 3 (25.10.2010), 7. <http://www.mtt.fi/maaseuduntiede/pdf/mtt-mt-v67n03.pdf>. Tallennettu ja kopioitu 27.9.2012.

Kiviranta, E. 2012. Suomen ero eurosta on realistinen vaihtoehto. Käytännön Maamies 10/2012, 69. Helsinki, Otavamedia Oy.

Kniivilä, M. & Kerkelä, L. & Laaksonen, K. 2012. Vaihtoehtoja Suomen perushyödykkeisiin liittyvälle kehityspolitiikalle. PTT raporteja 236. 51 s. ISBN 978-952-224-095-8 (painettu), ISBN 978-952-224-096-5 (PDF), ISSN 1456-3215 (painettu), ISSN 1796-4776 (PDF)

Knuutila, M. & Liesivaara, P. & Niemi, J. & Vatanen, E. 2013. Suomen ruokaturvan ja elintarvikehuollon nykytila ja tulevaisuuden näkymät. MTT Raportti 80. Juvens Print, Suomen yliopistopaino Oy. <http://www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti80.pdf>. Tallennettu ja viitattu 20.11.2013.

Koski, J. & Tuominen, S. & Kärkkäinen, I. 2005. Kuinka ideat syntyvät. Luovan ajattelun käsikirja. Porvoo, WS Bookwell Oy.

Kuhmonen, T. & Niittykangas, H. 2008. Maaseudun tulevaisuus. Ajattelun käsikirja. Jyväskylä, Maahenki Oy, Gummerus.

Latukka, A. 2012. Maatalousyrittäjille ei työkorvausta vuonna 2011. MTT uutisarkisto2012.portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/mtt/ajankohtaista/Uutisarkisto/2012/Maatalousyritt%C3%A4jille%20ei%20ty%C3%B6korvausta%20vuonna%202011. Luettu ja viitattu 19.9.2012.

Latukka, A. 2010. Onko maatalous kannattavaa vai ei?. MTK-Viesti (2010):8/2010 , 22-23

Lehtinen, K. 2010. Maaseutuyrityksen kehittymiseen vaikuttavat tekijät. Opinnäytetyö. Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Maa- ja metsätalouden yksikkö, Ilmajoki. Julkaistu Thesus-tietokannassa. Tallennettu ja viitattu 18.9.2012

Lehto, M. 2009. Suomen maatalouspolitiikan keskeisimmät muutokset Euroopan unioniin liittymisen jälkeen. Metropolia ammattikorkeakoulu liiketalouden koulutusohjelma, opinnäytetyö 2009, 51. Saatavilla: <http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/5744/Suomen%20maalouspolitiikan%20keskeisimmat%20muutokset%20Euroopan%20unioniin%20liittymisen%20jalkeen.pdf?sequence=1>.

Lehtonen, H. & Linjakumpu, H. & Knuutila, M. & Marttila, J. 1999. Maatalouden rakennekehitys vuoteen 2008. MTT:n selvityksiä No 232.

Lehtonen, S. 2013. Maatalouden kannattavuus ei kohentunut 2011. Maaseudun Tulevaisuus 16.1.2013.

Lehtonen, S. 2013. Maallemuuttaja tarvitsee tukihenkilön. Maaseudun Tulevaisuus 27.11.2013.

Luoma, K. & Rätty, T. & Moisio, A. & Parkkinen, P. & Vaarama, M. & Mäkinen, E. 2003. SenioriSuomi - Ikääntyvän väestön taloudelliset vaikutukset.

tukset. Sitran raportteja 30. Helsinki. www.sitra.fi/julkaisut/raportti30.pdf. Luettu ja viitattu 25.11.2012.

Luonnontila 2012. Maatalousympäristöt. Maatilojen määrä ja peltoala ja Kotieläinten- ja kotieläintilojen määrät. <http://www.luonnontila.fi/fi/>. Luettu ja viitattu 19.9.2012.

Mannermaa, Mika 2007. Demokratia tulevaisuuden myllerryksessä. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen uudessa viitekehyksessä. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 1/2007. [http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip?\\${APPL}=erekj&\\${BASE}=erekj&\\${THWIDS}=0.53/1298911793_140647&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip?${APPL}=erekj&${BASE}=erekj&${THWIDS}=0.53/1298911793_140647&${TRIPPIFE}=PDF.pdf). Luettu ja viitattu 28.9.2012.

Mansikkamäki, E. 2013. Viljelijöillä ollut palkka-ale jo vuosia. Maaseudun Tulevaisuus 7.1.2013.

Marttila, J. 2013. MTK:n puheenjohtaja Juha Marttila suhtautuu vapaa-kauppasopimukseen varauksella. Maaseudun Tulevaisuus 17.6.2013.

Marttila, V. & Granholm, H. & Nikkola, H. & Laanikari, J. & Vainio-Mattila, J. 2002. Maa- ja metsätalousministeriön luonnonvarastrategia

Mattinen, H. 2006. Asiakkuusosaaminen kuuntele asiakastasi. Kirja. Helsinki: Talentum.

Miettinen, P. 1998 (toim.). Yrittäminen kannattaa. Käsikirja maaseudun yrittäjille. Maaseutukeskusten liiton julkaisuja nro 923. SPOY Kokemäki 1998.

MMM 2013. Naudanlihan tuet osana tilatukijärjestelmää. 1.10.2013. Luettu ja viitattu 16.10.2013. <http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/maatalous/maatalouspolitiikka/markkinajarjestelytjasentehtavat/naudanliha.html>

MMM 2001. Uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käyttö. MMM:n julkaisuja 8/2001. Painopörssi Oy, Helsinki. http://www.mmm.fi/attachments/ymparisto/luonnonvara/5nRXCTq5r/MMM_luonnonvara_strategia.pdf. Luettu ja viitattu 26.11.2012.

MMM 2006 ja 2012, 12-21. Suomen maaseudun kehittämisstrategia 2007-2013. Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston (maaseuturahaston) tuesta maaseudun kehittämiseen annetun neuvoston asetuksen (EY)N:o 1698/2005 mukainen kansallinen strategiasuunnitelma. Maa- ja metsätalousministeriö 3.8.2006 (viimeisin täydennys 16.4.2012). http://www.mmm.fi/attachments/maaseutu/maaseudunkehittamisohjelmat/ohjelmatkaudelle20072013/5us7ImASu/strategia_16042012.pdf. Luettu ja viitattu 19.9.2012. Vammalan Kirjapaino Oy

MMM 2012a. EU:n yhteinen maatalouspolitiikka. <http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/maatalous/maatalouspolitiikka/eunyhiteinenmaatalouspo>

litiikka/eu_yhteinen_maatalouspolitiikka.html. Luettu ja viitattu 25.9.2012.

MMM 2012b. Ruoka ja uusiutuvat luonnonvarat - leipää ja hyvinvointia elinvoimaisesta luonnosta. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan strategia 2012 - 2020. 23.5.2012 Jari Koskinen. Tallennettu ja viitattu 16.10.2013.

MTT 2012. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, MTT. Taloustohtori. <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori>. Luettu ja viitattu 19.9.2012 sekä 24.11.2012.

Myyrä, S. 2002 Tilusrakenteen vaikutus tuotannon järjestämiseen ja kannattavuuteen. MTT:n selvityksiä No 253.

Myyrä, S. & Pietola, K. 2005. Velkojen keskittymiskehitys Suomen maataloilla. MTT:n selvityksiä 92. 31 s. 2 liitettä. Saatavilla <http://www.mtt.fi/mmts/pdf/mmts92.pdf>

Mäkijärvi E. 2011. Tulevaisuuden ennakointi osana maatalan strategista suunnittelua. Erilaisten tulevaisuustavoitteiden vaikutus taloudelliseen menestymiseen ja rakenteelliseen kehitykseen. MTT Raportti 31. Kopioitu ja viitattu 27.9.2012. http://www.mtt.fi/mtrraportti/pdf/mtt_raportti31.pdf

Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.) 2010. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2010. Mtt Taloustutkimus 110. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. Vammalan Kirjapaino Oy.

Niemi, J. & Rikkonen, P. (toim.) 2010. Maatalouspoliittisen toimintaryhmän ennakointi. Miten käy kotimaisen elintarvikeketjun? MTT Raportti 7. MTT Jokioinen. www.mtt.fi/mtrraportti/pdf/mtrraportti7.pdf. Luettu ja viitattu 19.9.2012

Ollila, S. 2011. Tulevaisuuden ennakointi. Oppimistehtävä: Maataloustuotteiden jatkojalostuksen tulevaisuuden ennakoiminen. HAMK Visämpiikki.

Pietarinen, H.(toim.) 2010. Maaseudun yrittäjyyden kehittämisohjelma 2020. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/2010. Sastamala, Vammalan Kirjapaino Oy.

Rantala, J. 2012. Kauppa ja pakkaamot rohmunneet valtaosan kananmunien hinnannoususta. MTK:n ajankohtaista, tiedotteet 9.11.2012. http://www.mtk.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedotteet_2012/marraskuu/fi_FI/kauppa_ja_pakkaamot_rohmunneet_valtaosan_kananmunien_hinnannoususta/. Luettu ja viitattu 20.7.2013.

Rantamäki-Lahtinen, L. 2000. Maaseudun pienyritysten rakennekehitys. MTT:n selvityksiä No 245.

Rantamäki-Lahtinen, L. 2002. Monta rautaa tulossa – Monialaisten tilojen vertailu muihin maaseutuyrityksiin. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskes-

kus, MTT Taloustutkimus, selvityksiä 14. <http://www.mtt.fi/mmts/pdf/mmts14.pdf>. Tallennettu ja luettu 24.9.2012.

Rantamäki-Lahtinen, L. 2013. Monialaisuus maatalan strategisena valintana. MTT- pp-esitys 24.10.2013 Maatalouden tulevaisuuden suunnat tilaisuudessa.

Rantamäki-Lahtinen, L. & Vesala, H. & Vesala, M. & Karttunen, J. & Tuure, V-M. 2008. Muuttuva maaseutuyrittäjyys – Monialaisten tilojen, perusmaatilojen ja maaseudun muiden yritysten yrittäjyys ja resurssien hallinta 2000 - 2006. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT Taloustutkimus, selvityksiä 169. <http://www.mtt.fi/mmts/pdf/mmts169.pdf>. Tallennettu ja luettu 24.9.2012.

Rauhala, R. 2004. Maatalouden rakennemuutos EU-aikana. Tilakoon kasvusta viljanviljelyn yleistymiseen. Tilastokeskuksen julkaisu. http://www.stat.fi/ajk/poimintoja/n_2004-08-26_b.html. Viitattu 13.1.2013.

Remes, K. & Seppälä, R. & Kirkkari, A-M. & Malkki, S. & Kalliomäki, T. & Pentti, S. 2003. Suurten tilojen talous Suomessa ja vertailumaissa. MTT, maa- ja elintarviketalous 30. Helsinki, Vammalan Kirjapaino Oy.

Rikkinen, P. & Harmoinen, T. & Teräväinen, H. (toim.) 2008. Maatilayrityksen menestystekijät. ProAgria Maaseutuksekusten liitto, Tieto tuottamaan 123. WS Bookwell Oy, Porvoo.

Rikkinen, P. 2003. Maatalouden tulevaisuus vuoteen 2025. Elintarviketieteen asiantuntijoiden tulevaisuudenkuvia Suomen maataloudesta, väliraportti 32. MTT:n taloustutkimus. Helsinki, Data Com Finland Oy. <http://www.mtt.fi/mmts/pdf/mmts32.pdf>. Luettu 28.2.2011.

Rubin, A. 2009. Oppimisen ja koulutuksen tulevaisuuden hahmottaminen HAMK tulevaisuusverstaasissa 21.1.2009. PowerPoint –esitys. Turun kauppa- korkeakoulu.

Ryhänen, M. 2013. Maatalan kokonaisuuden kannattavuus ratkaisee. Maaseudun Tulevaisuus. 14.10.2013, toimittaja Hanna Salonen.

Ryhänen, M. 1996. Maatalousyrittäjän päätöksenteko. Julkaisussa Ylätalo, M. (toim.). Maatilayrityksen sopeutuminen EU:ssa vallitseviin hintasuhteisiin. Helsingin yliopiston taloustieteenlaitoksen julkaisu 12. s. 9-23.

Ryhänen, M. ja Nissinen, K.(toim.) 2011; 13-17. Kilpailukykyä maidontuotantoon, Toimintaympäristön tarkastelu ja ennakointi. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja A. Tutkimuksia 8. ISBN 978-952-5863-20-8 (verkkojulkaisu). Luettu ja viitattu 19.9.2012.

Salonen, H. 2013. Ammattitaidolla ja uteliaisuudella luodaan tulevaisuuden maatalous. Maaseudun Tulevaisuus 17.7.2013.

Schulman, N. (toim.) 2012. Maataloustieteen päivät 10.-11.1.2012. Esi- telmä ja posteritiivistelmät. Suomen maataloustieteellisen seuran tiedote

no 29. http://www.smts.fi/abstraktit_MtPaivat_2012.pdf. Luettu ja kopioitu 27.9.2012.

Stirkkinen, R. 2013. Lihätiedotus. Broilerin lihan kulutus kasvoi ennätyslukemiin vuonna 2012. Julkaistu 5.3.2013. http://www.lihatiedotus.fi/www/fi/?we_objectID=137. Luettu ja viitattu 20.7.2013.

Tahkokallio, N. 2011. Lammastuotannon taloudellinen kehittäminen. Opinnäytetyö, Laurea Hyvinkää 2011. http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/26061/Tahkokallio_Niina.pdf?sequence=1. Luettu ja viitattu 20.7.2013.

Tieto Tuottamaan 2013. Markkinariskien hallinta maatilalla. ProAgria Keskusten Liitto. Porvoo, Bookwell Oy, 2013.

Tike 2013. Puutarhatilastot 2012 [verkkójulkaisu]. <http://www.maataloustilastot.fi/e-lehti-puutarhatilastot-2012/index.html>. Julkaistu 19.6.2013. Luettu ja viitattu 18.10.2013.

Tike 2011a. Matilda Maatilojen rakenne 2011 maataloustilastot. <http://www.maataloustilastot.fi/>. Luettu ja viitattu 19.9.2012.

Tike 2011b. Maataloustilastot 2011. Maatilarekisterin tietoja alueittain vuodelta 2011. <http://www.maataloustilastot.fi/node/2775>. Luettu ja viitattu 20.9.2012.

Tike 2011c. Maatalouslaskenta 2010. Monialaiset maatalous- ja puutarhayritykset. Maa- ja metsätalousministeriön tietohallintokeskus. Maatalouden rakennetutkimus 2010. <http://www.maataloustilastot.fi/e-lehti-2011-06-29/index.html>. Verkkójulkaisu luettu ja viitattu 8.12.2012.

Tilastokeskus 2012. Kansainvälinen hintavertailu [verkkójulkaisu]. ISSN=1799-8379. 2011. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/kvhv/2011/kvhv_2011_2012-06-28_tie_001_fi.html. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 8.12.2012].

Tilastokeskus 2013. Maa-, metsä- ja kalatalous. Maatilat peltoalan mukaan. 16.4.2013. http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_maa_talous.html. Luettu ja viitattu 20.11.2013.

Timonen, K 2013. Maatalousyrittäjistä neljännes haluaisi jakaa ympäristötietoa eteenpäin. Maaseudun Tiede 70 3/2013 (28.10.2013).

Tolonen, S. 2012. Maatalousyrittäjien eläkelaitos (Mela). Myel-tilat peltopinta-alan mukaan 1985 – 2011. <http://asp.hci.fi/mela/tilas-tot.nsf/349c295afc41d138c2256b480029204b/4b7502f82beefd8cc225718e003daac9?OpenDocument>. Luettu ja viitattu 13.1.2013.

Törmä, P. 2013. Ruotsin tie. Maailma ei ole valmis. KM Vet 15.11.2013; 3. Helsinki, Otavamedia Oy.

Vaino, A. 2013. 95 prosenttia Suomen pinta-alasta on maaseutua. Maaseudun Tulevaisuus 12.6.2013. Luettu ja viitattu 16.10.2013.

Vainio, A. 2013. Onni asuu maalla. Maaseudun Tulevaisuus 28.10.2013. Luettu ja viitattu 21.11.2013.

Vihtonen, T. 2007. Suomalaisten maatalousyritysten strategiset valinnat ja taloudellinen menestyminen. Maa- ja elintarviketalous 101. MTT Taloustutkimus Tampereen Yliopistopaino – Juvenis Print.

Vuorela, H. 2013. Maailma huutaa kylväjiä. Maaseudun Tulevaisuus 1.11.2013. Luettu ja viitattu 20.11.2013.

LIITTEET

MTT tunnusluvut	Liite 1
Webropol-kysely 11.4.2013	Liite 2
Kyselyn lähete ja muistutus	Liite 3
Syventävät haastattelut	Liite 4
Taloustohtori kasvihuonetilat	Liite 5
Taloustohtori muu nautakarjatalous	Liite 6
Taloustohtori siipikarjatalous	Liite 7
Taloustohtori lammas- ja vuohitalous	Liite 8
Taloustohtori sekamuotoinen tuotanto	Liite 9
Taloustohtori lypsykarjatalous	Liite 10
Taloustohtori viljanviljely	Liite 11
Taloustohtori avomaaviljely	Liite 12
Taloustohtori muu kasvinviljely	Liite 13
Taloustohtori sikatalous	Liite 14
Esimerkkejä maatalouden toimintamalleista	Liite 15

Kannattavuuskirjanpitotilojen tulos- ja taselaskelmien sisältämä informaatio pyritään tiivistämään muutamiin tunnuslukuihin, jotka kuvaavat yrityksen tulosta, kannattavuutta, vakavaraisuutta ja maksuvalmiutta.

Kannattavuuskirjanpitoaineistosta lasketaan maatalouden perinteiset tunnusluvut, Yritystutkimusneuvottelukunnan suosittelemat tunnusluvut sekä EU:n FADN -järjestelmän tunnusluvut.

(Tunnuslukujen laskentakaavat vihreällä fontilla.)

Yrityksen TULOSTA, KANNATTAVUUTTA ja VAKAVARAISUUTTA kuvaavat tunnusluvut

1. YRITYKSEN TULOSTA KUVAAVAT TUNNUSLUVUT

Yrittäjätulo (Maataloustulo, Farm Family Income): Maa- ja puutarhatalouden yrittäjätulo jää kokonaistuotosta yrittäjäperheen työpalkaksi ja oman pääoman koroksi. Koska yrittäjätuloa laskettaessa ei oteta huomioon yrittäjäperheen tekemän työn ja oman pääoman käyttömääriä, se ei kuvaa yritystoiminnan kannattavuutta. Yrittäjätulo ei myöskään kuvaa tilan kannattavuuskehitystä, sillä yrittäjäperheen tekemän työn ja oman pääoman käyttö on saattanut muuttua edellisistä vuosista.

Keskiarvotasolla pääoman ja työn käyttömäärät eivät kuitenkaan muutu kovin nopeasti, minkä vuoksi suurissa tarkasteluryhmissä jo yrittäjätulonkin kehityksestä nähdään kohtuullisen hyvin yritystoiminnan kannattavuuskehitys. Tilakohtainen sekä myös pienempien tilaryhmien kannattavuustaso ja -kehitys nähdään kuitenkin vasta, kun oman pääoman ja oman työn käyttömäärät ja niissä tapahtuvat muutokset otetaan huomioon.

Yrittäjätulo = Nettotulos + yrittäjäperheen palkkavaatimus
Yrittäjätulo = Kokonaistuotto - kustannukset ilman yrittäjäperheen palkkavaatimusta ja oman pääoman korkovaatimusta

Nettotulos: Nettotulos jää koroksi yritystoimintaan sijoitetulle omalle pääomalle. Nettotuloksen ollessa useamman vuoden negatiivinen, seurauksena on oman pääoman pieneneminen ja vakavaraisuuden heikkeneminen. Nettotulosta tarkasteltaessa on huomattava, että veroja ei ole vähennetty.

2. YRITYKSEN KANNATTAVUUTTA KUVAAVAT TUNNUSLUVUT

Kannattavuudella tarkoitetaan yrityksen pitkän tähtäimen tulontuottamiskykyä.

Yrittäjänvoitto: Yrittäjänvoitto kuvaa yrityksen euromääräistä (absoluuttista) kannattavuutta. Se lasketaan vähentämällä kokonaistuotosta kaikki tuotantokustannukset. Jos yrittäjänvoitto on negatiivinen, on yritys tuottanut tappiota. Kustannusten tulisi olla näiden tappioiden verran alhaisempia, jotta yrityksen kokonaistuotto olisi riittänyt kattamaan tuotantokustannukset.

Kannattavuuskerroin: Kannattavuuskerrointa laskettaessa omalle työlle ja omalle pääomalle korvaukseksi jäävä yrittäjätulo jaetaan oman työn palkkavaatimuksen ja oman pääoman korkovaatimuksen summalla. Korkovaatimus lasketaan tässä tilivuoden keskimääräiselle omalle pääomalle.

Kannattavuuskerroin osoittaa, kuinka suuri osa palkkavaatimuksesta ja oman pääoman korkovaatimuksesta on saavutettu.

Kun kannattavuuskerroin on 1,00, omalle työlle ja omalle pääomalle korvaukseksi jäävä yrittäjätulo on yhtä suuri kuin näille tavoitteeksi asetetut palkka- ja korkovaatimukset. Jos kannattavuuskerroin on tätä pienempi, omalle työlle ja pääomalle on jäänyt tavoitteita alhaisemmat korvaukset.

Kannattavuuskerroin kuvaa tuotannon kannattavuuden lisäksi myös kannattavuuskehitystä, sillä se ottaa huomioon myös työn ja pääoman käyttömäärissä tapahtuneet muutokset. Se sopii rahamääräisiä käsitteitä paremmin erikokoisten yritysten ja eri tuotantosuuntien väliseen vertailuun. Tuotantotekijöistä työtä ja pääomaa käsitellään tasavertaisena kannattavuuskerrointa laskettaessa, joten se mittaa tasapuolisesti sekä pääomavaltaisen että työvaltaisen tuotannon kannattavuuden. Kannattavuuskerroin on suhteellinen käsite, jolloin eri vuosien kannattavuutta voidaan vertailla ilman deflaointia.

KANNATTAVUUSKERROIN = $\text{Yrittäjätulo} / (\text{yrittäjäperheen palkkavaatimus} + \text{oman pääoman korkovaatimus})$

Työn tuotto (€/h) ja pääoman tuotto (%) lasketaan kertomalla kannattavuuskertoimella tuntipalkkavaatimus ja korkovaatimusprosentti. Tunnusluvut kuvaavat kuinka suuren tuntipalkan ja koron omalle pääomalle yritystoiminta antoi. Oma työtä ja pääomaa kohdellaan tasavertaisena, joten työ- ja pääomavaltaisia yrityksiä kohdellaan tasapuolisesti kannattavuusvertailuissa.

TYÖN TUOTTO (€/h) = kannattavuuskerroin * tuntipalkkavaatimus
PÄÄOMAN TUOTTO (%) = kannattavuuskerroin * laskentakorkovaatimus

Työansio: Työansio kuvaa yrittäjäperheen maataloustyölle saamaa työtuloa. Työansiota laskettaessa yrittäjätulosta vähennetään oman pääoman korkovaatimus, joka on siten tuotantotekijänä asetettu etusijalle työpanokseen nähden.

Työansio = $\text{Yrittäjätulo} - \text{oman pääoman korkovaatimus}$

Työtuntiansio: Työtuntiansiota laskettaessa työansio suhteutetaan tehtyjen työtuntien määrään. Saatua työtuntiansiota voidaan verrata esim. palkansaajan tuntiansioon. Tunnuslukua tarkasteltaessa on huomattava, että omalle pääomalle on jo saatu laskentakorkovaatimuksen mukainen tuotto.

Työtuntiansio = $\text{Työansio} / \text{työtuntimäärä}$

Oman pääoman tuotto: Oman pääoman tuotto on korvausta yrittäjäperheen omalle pääomalle. Oman pääoman tuottoa laskettaessa yrittäjätulosta vähennetään yrittäjäperheen palkkavaatimus, joka on siten tuotantotekijänä asetettu etusijalle omaan pääomaan nähden.

Oman pääoman tuotto (nettotulos) = $\text{Yrittäjätulo} - \text{yrittäjäperheen palkkavaatimus}$

Oman pääoman tuottoprosentti: Oman pääoman tuottoprosenttia laskettaessa omalle pääomalle korvaukseksi jäänyt oman pääoman tuotto suhteutetaan oman pääoman määrään. Saatua tuottoprosenttia voidaan verrata markkinoilta saatavaan vastaavan riskin omaavan sijoituksen tuottamaan korkoon. Tunnuslukua tarkasteltaessa on huomattava, että yrittäjäperheen työlle on jo saatu tuntipalkkavaatimuksen mukainen tuotto.

*Oman pääoman tuotto*prosentti = $100 * \text{Oman pääoman tuotto} / \text{oman pääoman määrä}$

Kokonaispääoman tuotto: Kokonaispääoman tuotto kertoo paljonko yritys tuottaa korkoa toimintaan sijoitetulle koko pääomalle.

Kokonaispääoman tuotto = *Nettotulos* + *korot* ja *rahoituskulut*

Kokonaispääoman tuottoprosentti: Kokonaispääoman tuotto prosentti osoittaa koko pääomalle saatavan koron. Kokonaispääoman tuotto prosenttia voidaan verrata vieraasta pääomasta maksettavaan korkoon.

*Kokonaispääoman tuotto*prosentti = $100 * (\text{Nettotulos} + \text{korot ja rahoituskulut}) / \text{taseen loppusumma}$

3. VAKAVARAISUUTTA KUVAAVAT TUNNUSLUVUT

Omavaraisuusaste: Omavaraisuusaste mittaa yrityksen vakavaraisuutta ja rahoitusriskiä. Se lasketaan suhteuttamalla vuoden lopun oma pääoma varojen koko määrään. Yritys on sitä vakavaraisempi ja rahoitusriski sitä pienempi, mitä korkeampi on sen omavaraisuusaste.

Jos omalle pääomalle korvaukseksi jäävä nettotulos on negatiivinen, yrityksen oma pääoma ja varallisuus vähenee. Tällöin yritykseen on sijoitettava ulkopuolelta lisäpääomaa mm. investointeina, mikäli tuotantotoimintaa aiotaan jatkaa. Lisäpääoma saattaa olla vierasta pääomaa, mutta usein se on myös oman pääoman ehtoista (metsätulot, palkkatulot jne.), jolloin tilan omavaraisuusaste ei heikkene vastaavasti.

Omavaraisuusaste = $100 * \text{Oma pääoma} / \text{taseen loppusumma}$

Suhteellinen velkaantuneisuus: Suhteellinen velkaantuneisuus on vakavaraisuuden mittari. Se kuvaa velkojen suhdetta toiminnan laajuuteen. Siitä voidaan karkeasti päätellä, millaiset käyttökatevaatimukset vieraan pääoman hoitokulut yritykselle asettavat.

Suhteellinen velkaantuneisuus = $100 * \text{Vieras pääoma} / \text{Kokonaistuotto}$

Tuloslaskelma

Kannattavuuskirjanpidossa käytettävät laskelmakehikot perustuvat Yritystutkimusneuvottelukunnan suosituksiin. Kannattavuuskirjanpidossa yritysten yksittäiset tulo- ja menoerät kohdennetaan suori-teperusteen mukaisesti tuotoiksi ja kustannuksiksi sille vuodelle, jolloin tuotanto on aikaansaatu. Näin esimerkiksi sato- ja tuotosvaihtelut heijastuvat suoraan vuosittaisiin tulos- ja kannattavuuslu-kuihin.

OIKAISTU TULOSLASKELMA

+ Myyntituotot
+ Tuet
= **LIKEVAIHTO**

- + tuotevarastojen ja kotieläinomaisuuden lisäys
- tuotevarastojen ja kotieläinomaisuuden vähennys
- + sisäiset siirrot (luovutukset)
- + maa- ja puutarhatalouden muut tuotot
- = **KOKONAISTUOTTO**
- muuttuvat kulut
- kiinteät kulut
- [yrittäjäperheen palkkavaatimus](#)
- = **KÄYTTÖKATE**
- poistot
- = **LIIKETULOS**
- + rahoitustuotot
- korot ja rahoituskulut
- = **NETTOTULOS**
- [oman pääoman korkovaatimus](#)
- = **YRITTÄJÄNVOITTO**

Yritysten luokittelu

MTT Taloustutkimus tai mikään muukaan kirjanpitoluokituksen käyttäjätaho ei julkaise yksittäisten yritysten tietoja. Julkaistavat tulokset ovat aina vähintään seitsemän yrityksen ryhmästä laskettuja keskiarvoja. MTT Taloustutkimuksen julkaisuissa ja internet-palvelussa kirjanpitoluokituksen tulokset julkaistaan alueittain, tuotantosuunnittain ja kokoluokittain painotettuina ryhmäkeskiarvoina.

Toimialaluokittelu

Yritysten toiminta jaetaan eri toimialoihin, joita ovat maatalous, puutarhatalous, metsätalous, porotalous ja muu yritystoiminta. Sekä yritysten tuotot ja kulut että myös tase-erät jaotellaan edellä mainittuihin toimialoihin.

Alueluokittelu

Verkkopalvelu tarjoaa lähes kaikki kuntatasolta lähtevät aluejaottelut. Tulospöytäkirjoissa käytetään kuitenkin pääasiassa tukialuejakoa (A, B, C1, C2, C2p, C3 ja C4). Tuloksia saa myös maakunnittain, LFA-alueittain, ProAgria alueittain, FADN-alueittain, suuralueittain (NUTS2) sekä maaseututyypeittäin.

Tuotantosuuntaluokittelu

Tilan tuotantosuunnan ja kokoluokituksen määrittely perustuu standardituotoksiin (Standard Output, SO). Suomen jokaiselle viljelykasville ja tuotantoeläimelle lasketaan alueittain viiden vuoden tietoihin perustuva standardituotos eli yhdestä hehtaarista tai yhdestä eläimestä saatu tuotto. Näihin ei sisälly tukia. Yksittäisen yrityksen viljelykasvien pinta-alat ja kotieläinmäärät kerrotaan näillä tuotekohtaisilla standardituotoksilla ja lasketaan yhteen yrityksen kokonaisstandardituotossumman

saamiseksi. Jos yli 2/3-osaa kokonaisstandardituotossummasta tulee yhdestä tuotteesta, kuuluu yritys tätä tuotetta vastaavaan tuotantosuuntaan. Ellei tällaista tuotetta löydy, tila luokituu sekatilaksi.

Perustulostuksissa käytettäviä tuotantosuuntia ovat viljanviljely, muu kasvinviljely, kasvihuonetuotanto, avomaatuotanto, lypsykarja, muut nautakarja, lammas-vuohi-muu laidunkarja, sikatilat, siipikarja ja sekamuotoinen tuotanto. Tuotantosuunnat voidaan jakaa usein edelleen tuotantohaaroihin, kuten esimerkiksi sikatilat porsastuotantoa, sianlihan tuotantoa sekä yhdistelmätuotantoa harjoittaviin.

Tilakokoluokittelu

Yrityksen tilakoko perustuu ns. taloudelliseen kokoon, joka on yrityksen standardituotossumma. Kun se on vähintään 8 000 euroa, yritys kuuluu ryhmään, jonka tuloksia seurataan kannattavuuskirjanpidossa.

Standardituotosluokat:

8 000	-	15 000 euroa
15 000	-	25 000 euroa
25 000	-	50 000 euroa
50 000	-	100 000 euroa
100 000	-	250 000 euroa
250 000	-	500 000 euroa
500 000	-	750 000 euroa
750 000	-	1 000 000 euroa
1 000 000	-	1 500 000 euroa
1 500 000	-	

Painotus

Kirjanpitotilat ovat keskimääräistä suurempia ja niiden kannattavuuskin saattaa olla keskimääräistä parempi. Kirjanpitotiloilta saatuja tuloksia painottamalla voidaan kuitenkin laskea keskimääräisten suomalaisten maatilojen taloustulokset. Painotus perustuu kaikkien päätoimisten maatalous- ja puutarhayritysten lukumääriin eri tukialueilla, tuotantosuunnissa ja tilakokoluokissa kunakin tilikaute-na.

Lähde: MTT Tunnusluvut –selvitys, kopioitu 25.9.2012

<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/taustatiedot/Tunnusluvut>

Suomen maatalouden mahdollisuudet Euroopan unionin yhteydessä

1. Vastaajan ikä

- alle 25 v.
- 25-39 v.
- 40-54 v.
- 55-65 v.
- yli 65 v.

2. Vastaajan sukupuoli

- Mies
- Nainen

3. Maatalouden koulutus pohja

- kansakoulu/peruskoulu
- lukio
- ammattikoulu/ammattitutkinto
- opisto/ammattikorkeakoulu
- yliopisto

4. Tilan peltopinta-ala (omaa ja vuokrattua) yhteensä

ha

5. Tilan metsäala

ha

6. Maatalousyrittäjiä tilalla, päätoimisia

- 0
- 1
- 2
- 3 tai yli

Maatalousyrittäjiä tilalla, sivutoimiset

- 0
- 1
- 2
- 3 tai yli

7. Palkkatyö tilan ulkopuolella

- Ei ole
- Päätoiminen
- Sivutoiminen

8. Tilan työntekijät

	Ei ole	1	2	3 tai yli
Päätoimiset työntekijät	☐	☐	☐	☐

Sivutoimiset/osa-aikaiset työntekijät

9. Tilan päätuotantosuunta, eläintuotanto

Hierarchical questions are not supported in export to word.

Päätuotantosuunnan eläinmäärät keskimäärin vuodessa

Tuotantoeläimiä, kpl

10. Tilan päätuotantosuunta, kasvinviljely ym

Hierarchical questions are not supported in export to word.

11. Onko tila sitoutunut luonnonmukaiseen viljelyyn?

- Kyllä
 Ei

Onko tilalla kiinnostusta siirtyä luonnonmukaiseen viljelyyn?

- Kyllä
 Ei

12. Onko tilalla päätuotantosuunnan lisäksi muita lisä- tai sivuansioita maatalouden parantamiseksi (voit valita useamman vaihtoehdon)?

- Metsätalous
 Matkailupalvelut
 Lomamökkien vuokraus
 Maanrakennus
 Hevostalous
 Muut harvinaisemmat kotieläimet

- Puun jatkojalostus
- Tuotteiden jatkojalostus
- Hoito- tai hoiva-ala
- Luonnon keruutuotteet
- Marjanviljely
- Vihannesviljely
- Energiakasvituotanto
- Energiatuotanto
- Tinkimaidon myynti
- Kalastus
- Maa-aineksen myynti
- Urakointipalvelut
- Turkistarhaus
- Koneiden korjaus
- Maustekasvituotanto
- Koirankasvatus
- Muu, mikä?

13. Hyödynnetäänkö mahdollisella sivu/ lisäansioilla tilan omia resursseja, esimerkiksi maata, rakennuksia ja/ tai koneita tms.?

- Kyllä, mitä resursseja?
- Ei

14. Tehdäänkö yhteistyötä muiden tilojen kanssa?

- Kyllä
- Ei

Jos tilalla tehdään yhteistyötä, niin mitä se on? (avoin kysymys)

1.

2.

3.

15. Onko tilan sijainnilla merkitystä tilalla tehtyihin tuotannollisiin ratkaisuihin?

Kyllä

Ei

16. Mitkä ovat maatilanne YLIVOIMAISUUSTEKIJÄT? Missä olette hyvä päätuotannonalalla / tuotannonalalla tärkeysjärjestyksessä nimettyinä? Esimerkiksi onko tilan ylivoimaisuuden takana erinomainen alkutuotannon hallinta, tuotekehitysosaaminen, myyntiosaaminen, erinomaiset asiakaspalvelutaidot, innovatiiviset ratkaisut, prosessien sujuvuus ja tehokkuus, erikoistuminen, kustannustehokkuus, teknologian hyödyntäminen, erikoistuneet asiakaslähtöiset palvelut, toimintaan soveltuva ympäristö, suunnitelmallinen ja kriittinen toiminnan kehittäminen saatujen tuloksien perusteella, parhailta oppiminen jne. (Kysymykseen mahtuu tekstiä vapaasti.)

1.

2.

3.

4.

17. Mitä ympäristöllisiä tai henkisiä arvoja koette tilan yritystoiminnan tuottavan työtyytyväisyyteenne liittyen? (voit valita useamman vaihtoehdon)

Tlava ja turvallinen ympäristö

- Oma rauha
- Virkistys lähellä
- Kalastus
- Vesistön läheisyys
- Metsästys
- Marjastus ja muut keräilytuotteet
- Itsenäinen työskentely
- Perinteiden vaaliminen
- Mahdollisuus osallistua alueen kehittämiseen
- Muu, mikä?

18. Mitä tulevaisuudensuunnitelmia tilan toiminnalle ja jatkuvuudelle on? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Laajennan tuotantoa
- Laajennan peltopinta-alaa
- Laajennan metsäpinta-alaa
- Kehitän nykyistä toimintaa, esimerkiksi jalostamalla tuotteita pidemmälle
- Aloitan uuden yritystoiminnan
- Laajennan yhteistyötä
- Jatkan nykyisellä tuotannolla
- Muutan tuotantosuuntaa
- Toteutan SPV:n viiden seuraavan vuoden aikana
- Supistan toimintaa
- Lopetetan toiminnan viiden vuoden kuluessa
- Muu, mikä?

19. Onko tilan toiminnalle tiedossa jatkaja?

- Kyllä
- Ei ajankohtainen
- Ei

20. Kuinka arvioisit tilan tämänhetkistä investointitilannetta?

- Olen investoinut merkittävästi viime aikoina ja vieraan pääoman käyttö on suurta
- Olen investoinut viimeaikoina merkittävästi ja käyttänyt siihen tilan omaa pääomaa, jotta vieraan pääoman käyttö saataisiin minimoitua
- Olen investoimassa lähiaikoina ja siihen on tarkoitus ottaa vierasta pääomaa
- Olen investoimassa lähiaikoina, mutta käytän siihen tilan omaa pääomaa
- Tilalle ei ole suunniteltuja investointeja

Kuinka arvioisit maatilán kannattavan nyt?

- Erinomaisesti
- Hyvin
- Tyydyttävästi
- Heikosti

21. Seuraava kysymys on erittäin tärkeä tilán taloudellisen kannattavuuden tarkastelulle pohjatietoihin. Kysymys on arkaluonteinen ja siten vastaukset tullaan käsittelemään ehdottoman luottamuksellisesti. Toivon teidän vastaavan siihen, jotta tilojen väliset erot saataisiin tutkimuksen kannalta luotettavasti esiin. Paljonko oli maatilán verotettava tulo?

Vuonna 2011

Vuonna 2012

Mitä tilakohtaisia tekijöitä arvioisit olevan tilán yrittäjätulon takana?

22. Mitä muuta haluaisit sanoa, mitä kyselyssä ei tullut esiin? (Avoin kysymys)

Tähän voit halutessasi lisätä yhteystietosi, niin olet mukana tuorepakastetun poronpaistin arvonnassa. Arvonta suoritetaan MTK-Hämeen toimipisteessä kyselyn päättymisen jälkeen. Samalla annan kyselyn tekijälle luvan olla yhteydessä vastaajan mahdollisen lisähaastattelun merkeissä.

Etunimi

Sukunimi

Matkapuhelin

Sähköposti

Osoite

Postinumero

Postitoimipaikka

Hyvä viljelijä,

MTK Häme tekee yhteistyötä Hämeen ammattikorkeakoulun kanssa ja yksi osa yhteistyöstä on opiskelijoiden opinnäytetöiden tukeminen. Pyydämme, että voisitte vastata oheisen linkin takana olevaan kyselyyn, jolla pyrimme keräämään hämäläisten viljelijöiden näkemyksiä maatilatalouden kehitysnäkymistä Hämeessä. Kyselyn kohderyhmänä ovat peltoalaltaan alle 50 hehtaarin tilat Hämeessä. Kysely on avoinna 22.4.2013 asti.

MTK Häme

Olen Susanna Ollila, Hämeen Ammattikorkeakoulun YAMK-tutkintoa suorittava opiskelija. Toimin työkseni Koulutuskeskus Salpauksessa luonnonvara-alan aikuiskoulutuksen opettajana.

Olen tekemässä opinnäytetyötä, joka työnimi on SUOMEN MAATALOUDEN MAHDOLLISUUDET EUROOPAN UNIONIN YHTEYDESSÄ. Työn tarkoituksena on selvittää, onko meillä nyt ja tulevaisuudessa mahdollisuuksia säilyttää Suomen tilusrakenteet hallittuina ja maaseutu asuttuna, vaikka paineet Euroopan unionin yhteydessä ovat suuret.

Ydinkysymykseksi nousevat,

- 1) mitä suomalaisilta pieniltä (alle 30 ha) ja keskisuurilta (30-50 ha) maatiloilta edellytetään, jotta he pystyvät jatkamaan kannattavaa toimintaa edelleenkin?
- 2) Mitkä ovat tilan ylivoimaisuustekijät, joiden varaan näiden tilojen toiminta rakentuu?

Työn taustatutkimuksessa hyödynnetään Maatalouden taloudellisen tutkimuskeskuksen taloustohtoriin koottua kirjanpitoaineistoa, joka toimii osittain oheisen kyselyn tausta-aineistona. Tämän lisäksi toivon Sinun tuottavan omilla vastauksillasi tärkeää tietoa tähän työhön. MTK Häme toimii yhteistyökumppanina oheisen kyselyn toteuttamisessa.

Kyselyn jälkeen tulen toteuttamaan osalle luvan antaneista tiloista tarkemman teemahaastattelun, jotta saisin seulottua ne tilan omat ylivoimaisuustekijät ja selviytymismallit, mille tilan toiminta rakentuu. Tutkimuksen toisena tehtävänä on toimia mahdollisuuksien löytäjänä. Sen tarkoituksena on kertoa muille maataloutta harjoittaville maatalousyrittäjille parhaista käytännöistä, joista voimme ottaa oppia ja menestyä, Euroopasta suuntautuvista paineista huolimatta. Pidetään Suomen maaseutu elävänä ja asuttuna yhdessä!

Kyselyyn vastaaminen vie aikaasi vain noin 5-10 minuuttia, kiitos vastauksistasi!

Yhteystietonsa jättäneet kyselyyn vastaajat, ovat mukana Sodankylässä kasvatetun tuorepakkastetun poronpaistin arvonnassa ☺

Yhteistyöterveisin, Susanna Ollila

puhelin 044 708 0774

susanna.ollila@salpaus.fi

Hyvä viljelijä,

Sait MTK Hämeen ja Hämeen ammattikorkeakoulun toteuttaman kyselyn 50 ha ja sitä pienemmille maataloille viikko sitten. Vastauksia on tullut aika hyvin, mutta selvityksen luotettavuuden vuoksi vastauksia kaivataan vielä lisää. Pyydämme, että voisitte vastata oheisen linkin takana olevaan kyselyyn, jolla pyrimme keräämään hämäläisten viljelijöiden näkemyksiä maatalouden kehitysnäkymistä Hämeessä.

Kyselyyn vastaaminen vie aikaasi vain noin 5-10 minuuttia, kiitos vastauksistasi!

Yhteystietonsa jättäneet kyselyyn vastaajat, ovat mukana Sodankylässä kasvatetun tuoreporkatun poronpaistin arvonnassa ☺

Yhteistyöterveisin, Susanna Ollila

Maaseudun kehittäjän YAMK -tutkintoa suorittava opiskelija

puhelin 044 708 0774

susanna.ollila@salpaus.fi

Haastattelukysymykset
YAMK lopputyö, Susanna Ollila

26.10.2013

Tilan toiminnasta:

1. Mitä sana kannattavuus sinulle merkitsee, (luettelo)?
2. Täyttyvätkö em. asiat osaltasi?
3. Haluatko kertoa tilan kehitysvaiheet nykyisten yrittäjien toimikaudella?
4. Tilan päätuotantos suunnan merkitys tilan kannattavuudelle on?
5. Mitkä asiat / taidot hallitset tilan toiminnan kannalta erinomaisesti?
6. Mihin asioihin tilan toimijoiden olisi panostettava lisää?
7. Mitä käyttämättömiä tai käytössä jo olevia mahdollisuuksia tiedät olevan tilan kehittämiseen, josta voisi ottaa oppia?
8. Viihdytkö työssäsi? Mistä saat innostusta ja voimia tilanpitoon sekä sen kehittämiseen?
9. Mikä arvo tilalle on siellä työskentelevästä työntekijästä? (jos tilalla sellainen on tai aiotaan hankkia)
10. Minkälainen on työpanos tilalla koettuun tulokseen eli työmäärä arvioituna keskimäärin päivää kohden?

Tulevaisuus ja kehitys

1. Onko tilalla käytössä toimiva laatujärjestelmä?
2. Onko tila **kilpailukykyinen** (eli kykyä selviytyä taloudellisen kilpailun olosuhteissa) (arvioinnin kohteena ovat maatilalla 1.johtajuus, 2.strategia, 3.asiakkuus, 4.tiedot, 5.i ihmiset ja osaaminen sekä 6.prosessit.) nykyisillä tuotehinnoilla?
 - Johtajuudessa?
(johtaja osaa johtaa työtä ja sen tuottavuutta sekä alaisiaan ihmisinä ja että johtaja voi järjestää kahdenkeskistä aikaa alaiensa kanssa, tekninen osaaminen ei ole niin tärkeä)
 - strategiassa?
(sidosryhmien odotusten täyttäminen pitkällä tähtäimellä muuttuvassa toimintaympäristössä, tavoitellen kilpailuetua)
 - asiakkuudessa?
(tiedetään mitä asiakkaat todella meiltä odottavat ja toivovat, sekä nyt ja tulevaisuudessa)
 - Tiedoissa?
(Missä muut ovat samalla alalla menossa? Missä me olemme muita parempia?)

- Ihmisten osaamisessa sekä sisäisesti ja ulkoisesti?
(vastaako koulutustaso yrityksen tietotaitoon vaadittavaa osaamista, kuka vastaa ja mistä yrityksen toimista)
 - prosessien hallinnassa?
(kuinka varmistetaan että kaikilla toiminnassa mukana olevilla on sama osaaminen – ei poikkeamia eri toimittajien välillä)
3. Koetko toiminnan kannattavaksi? Perustelut?
 4. Mitä keinoja asian muuttamiseen tulisi tehdä?
 5. Onko tila mukana hankintaosuuskunnassa tai -renkaassa?
 6. Tiedätkö tilasi kannattavuuskertoimen?
 7. Kuuluvatko toimintaan PAIKALLISET tarpeet (mm. lähiruoka)?
 8. Oletko kiinnostunut tilan kehittämisen uusista **toimintamalleista**?
 9. Mitä tavoitteita olet itsellesi ja tilan toiminnalle asettanut?

Kyläyhteisön osana:

1. Ovatko tilan toimijat mukana alueen kylätoiminnassa?
 - Jos on, niin mitä vaikutuksia sillä on tilan kannalta? Onko tilalla maatalouden lisäksi muuta (elinvoimaista) toimintaa?
2. Onko tilalta oltu mukana jossakin hankkeessa tai projektissa?
 - Jos on ollut, niin Mitä vaikutuksia sillä oli tilan kehittämisen kannalta? Onko sinulla ehdotuksia, tarpeita tai toiveita uusille kehittämishankkeille?

Kannattavuus kasvihuonetilat v. 2009 ja 2010

Taloustohtoriaineisto 2012

Kasvihuonetilat

Vuosi
Tuloraja
Alue
Ha
Tiloja otokses- sa kpl
Kannatta- vuus-kerroin
Työtuloansio €/h
Yrittäjätulo
Omavarai- suusaste

2009	2009
500- 750t	500- 750t
C2p	C2
1	1
0-6	0-6
0,18	1,17
1,5	16,6
25600	95100
14,1	46,3

2009	2009	2009	2009	2009	2009	2009	2009	2009
500- 750t	250- 500t	250- 500t	100- 250t	100- 250t	100- 250t	100- 250t	100- 250t	50- 100t
B	C2	C1	C3	C2p	C2	C1	A	C3
1	2	9	0,2	0,3	0,3	0,2	0,3	0,1
7-14	7-14	7-14	0-6	0-6	0-6	7-14	7-14	0-6
0,56	0,61	0,36	0,88	0,59	0,75	0,44	0,33	0,42
5,5	7,6	3,7	11,5	7,9	9,5	5,2	3,3	4,9
42500	56500	25200	61800	53200	70400	24900	18800	29800
36,5	20,5	10,7	86,1	-4,2	61	51,1	60,2	81,6

Vuosi	2010	2010	2010	2010	2010	2010	2010	2010	2010	2010	2010	2010	2010	2010
Tuloraja	750- 1000t	500- 750t	500- 750t	500- 750t	500- 750t	250- 500t	250- 500t	100- 250t	100- 250t	100- 250t	100- 250t	100- 250t	50- 100t	50- 100t
Alue	C1	C2p	C2	A	B	C2	C1	C3	C2p	C2	C1	A	C3	C1
Ha	1,5	1	1	1	1	2,9	0,6	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	0,1	0,2
Tiloja otokses- sa kpl	0-6	0-6	0-6	0-6	7-14	7-14	7-14	0-6	0-6	7-14	7-14	7-14	0-6	0-6
Kannatta- vuus-kerroin	2,05	0,21	0,18	1,01	1,25	0,8	0,9	0,79	0,8	0,89	0,59	0,43	0,5	0,88
Työtuloansio €/h	60,4	2,1	-2,1	14,3	18,9	10,8	12,3	10,1	11,2	12,1	7,6	5,1	5,9	12
Yrittäjätulo	394100	31300	15900	185100	94800	82600	68900	62700	64900	87200	35600	25300	37800	25000
Omavarai- suusaste	66,9	9,3	40,1	38,8	76,6	12,3	22,5	89,1	-0,9	59,4	31,4	55,7	73,2	65,2

https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/omat_valinnat

Kannattavuus Muu nautakarjatalous v.2009 ja 2010

Taloustohtoriaineisto, keskikokoiset tilat

Vuosi	2009	2009	2009	2009	2009	2009	2009
Tuloraja	50-100t	50-100t	50-100t	25-50t	25-50t	25-50t	25-50t
Alue	C3	C2p	B	C2	C1	B	A
Ha	48	51	49	42	45	45	34
Tiloja otoksessa kpl	7-14	0-6	7-14	15-20	0-6	0-6	0-6
Kannattavuuskerroin	-0,03	0,95	0,34	0,48	1,06	-0,08	0,16
Omavaraisuusaste	58,1	35	91,2	71,5	82,9	81	86,1
Työtuloansio €/h	-2,8	12,7	1	3,9	14,7	-9,3	-1,5
Yrittäjätulo	-1750	32900	22400	16400	25300	-2850	6740

Vuosi	2010	2010
Tuloraja	50-100t	50-100t
Alue	C3	C2p
Ha	48	44
Tiloja otoksessa kpl	7-14	0-6
Kannattavuuskerroin	0,21	1,15
Omavaraisuusaste	55,1	94,4
Työtuloansio €/h	0,4	17,4
Yrittäjätulo	11300	43400

2010	2010
25-50t	25-50t
C2	C1
47	49
7-14	7-14
0,48	0,58
72,2	92,7
3,7	4
16600	24100

2010	2010
25-50t	15-25t
A	C2
31	31
0-6	0-6
0,18	0,13
99,8	94
-0,1	-5,8
8880	5240

Taloustohtoriaineisto, pienet tilat

Vuosi	2009
Tuloraja	25-50t
Alue	C2p
Ha	23
Tiloja otoksessa kpl	0-6
Kannattavuuskerroin	-0,01
Omavaraisuusaste	42,6
Työtuloansio €/h	-4,8
Yrittäjätulo	-310

Vuosi	2010	2010	2010
Tuloraja	25-50t	25-50t	15-25t
Alue	C2p	B	C1
Ha	24	29	18
Tiloja otoksessa kpl	0-6	0-6	0-6
Kannattavuuskerroin	-0,68	0,26	0,11
Omavaraisuusaste	49,7	100	35,8
Työtuloansio €/h	-18,6	-0,4	0,3
Yrittäjätulo	-14500	10400	790

https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/omat_v_alinnat

Kannattavuus Siipikarjatilat v.2009 ja 2010

LIITE 7

Taloustohtoriaineisto
2012

Siipikarjatalous 2009	keskikokoinen	
	2009	pieni 2010
Tuloraja	100-250 t	50-100 t
Alue	B	B
Ha	37	25
Tiloja otoksessa kpl	7-14	0-6
Kannattavuuskerroin	-0,92	0,09
Omavaraisuusaste	38,3	59,8
Työtuloansio €/h	-24,7	-4,5
Yrittäjätulo	-46400	2110

Siipikarjatalous 2010

Tuloraja	500-750 t	100-250 t	50-100 t
Alue	B	B	B
Ha	38	30	43
Tiloja otoksessa kpl	7-14	0-6	0-6
Kannattavuuskerroin	0,64	0,98	0,21
Omavaraisuusaste	36,1	50,4	29,7
Työtuloansio €/h	5,7	13,5	-0,6
Yrittäjätulo	40900	73100	6770

Lähde:

https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/omat_valinnat

Lammas, vuohi ym.laidunkarja

Taloustohtoriaineisto 2012

Lammas, vuohi ym. Keskikoko yli 30-50ha

Vuosi	2009	2009	2009
Tuloraja	50-100t	25-50t	25-50t
Alue	C1	C2	B
Ha	46	35	45
Tiloja otoksessa kpl	0-6	0-6	0-6
Kann.ker.	0,24	-0,1	-0,25
Omav.aste	63,9	63,3	75,2
Työtuloansio	-1,3	-6,2	-12,9
Yrit.tulo	9220	-2060	-8580
Vuosi	2010	2010	2010
Tuloraja	50-100t	25-50t	25-50t
Alue	C1	C2	B
Ha	46	34	50
Tiloja otoksessa kpl	0-6	0-6	7-14
Kann.ker.	0,94	-0,26	-0,11
Omav.aste	69,3	64,8	76,2
Työtuloansio	12,6	-12,4	-11,7
Yrit.tulo	57500	-4890	-5750

pieni 30 ha ja alle

Vuosi	2009	2009	2009	2009	2009	2009
Tuloraja	25-50t	25-50t	25-50t	15-25t	15-25t	15-25t
Alue	C4	C1	A	C2	C1	B
Ha	29	30	19	21	23	25
Tiloja otoksessa kpl	0-6	7-14	0-6	7-14	0-6	0-6
Kann.ker.	0,6	-0,09	-0,66	0,03	-0,34	-0,12
Omav.aste	73,4	69	47,5	99,3	41,9	100
Työtuloansio	6,6	-3,5	-16,1	-3,3	-6,8	-4,9
Yrit.tulo	10400	-5360	-30300	740	-10800	-5080

Vuosi	2010	2010	2010	2010	2010
Tuloraja	25-50t	25-50t	25-50t	15-25t	15-25t
Alue	C4	C1	A	C2	C1
Ha	29	30	19	22	20
Tiloja otoksessa kpl	0-6	7-14	0-6	7-14	0-6
Kann.ker.	0,79	0,03	-0,45	0,09	0,03
Omav.aste	74,4	70,7	55,2	99,4	45
Työtuloansio	10	-2,1	-16,5	-2,6	-1,6
Yrit.tulo	15500	2210	-23600	2620	960

https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/omat_valinnat

Sekamuotoinen tuotanto

LIITE 9

Taloustohtoriaineisto 2012

keskikokoiset tilat yli 30 ha - 50 ha

Vuosi	2009	2009				
Tuloraja	25-50 t	15-25 t				
Alue	A	C3				
Ha	43	37				
Tiloja otoksessa kpl	0-6	0-6				
Kann.ker.	0,22	0,31				
Omav.aste	90,2	81,7				
Työtuloans.	-0,4	2,5				
Yrit.tulo	9350	2940				
Vuosi	2010	2010	2010	2010	2010	2010
Tuloraja	25-50 t	25-50 t	25-50 t	25-50 t	15-25 t	15-25 t
Alue	A	C1	C3	C2p	B	A
Ha	44	50	46	34	36	35
Tiloja otoksessa kpl	0-6	0-6	0-6	0-6	7-14	0-6
Kann.ker.	0,47	0,21	0,55	0,38	0,25	0,67
Omav.aste	93,6	89,8	88,8	43,5	92,5	5,8
Työtuloans.	4,2	-5,5	5,6	3,9	-5,5	9,2
Yrit.tulo	18900	10600	18500	11000	6240	9490

pienet tilat 30 ha ja alle

Vuosi	2009
Tuloraja	100-250 t
Alue	C2p
Ha	18
Tiloja otoksessa kpl	0-6
Kann.ker.	0,48
Omav.aste	100
Työtuloans.	5,5
Yrit.tulo	10300
Vuosi	2010
Tuloraja	100-250 t
Alue	C2p
Ha	17
Tiloja otoksessa kpl	0-6
Kann.ker.	0,9
Omav.aste	99,8
Työtuloans.	12,3
Yrit.tulo	17700

https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/omat_valinnat

Lypsykarjatalous

LIITE 10

Taloustohtoriaineisto 2012
Keskikoko yli 30 ha -50 ha

Vuosi	2009	2009	2009	2009	2009	2009
Tuloraja	50-100t	50-100t	50-100t	50-100t	50-100t	25-50t
Alue	C3	C2	C1	B	A	B
Ha	39,3	31,3	41	42	32	32
Tiloja otoksessa kpl	15-20	7-14	20-30	15-20	7-14	7-14
Kann.ker.	0,58	0,72	0,5	0,41	0,51	0,2
Omav.aste	81	81,9	82,2	83,3	91,1	91,9
Työtuloansio	6,7	6,2	5	3,7	5,2	0,2
Yrit.tulo	32000	31900	30000	26800	31400	9930

Vuosi	2010	2010	2010	2010	2010	2010	2010
Tuloraja	100-250t	50-100t	50-100t	50-100t	50-100t	50-100t	25-50t
Alue	C4	C3	C2	C1	B	A	B
Ha	47	33,6	44,4	43	38	37	32
Tiloja otoksessa kpl	0-6	7-14	7-14	15-20	15-20	7-14	0-6
Kann.ker.	0,27	0,55	0,76	0,56	0,5	0,52	0,22
Omav.aste	40,7	84,6	89,9	82,1	88,6	94,5	93,5
Työtuloansio	1,4	6,3	5,7	5,9	5	5,3	-1,1
Yrit.tulo	25600	35800	39800	36100	31300	37000	11600

Pieni 30 ha ja alle

Vuosi	2009	2009	2009	2009	2009	2009	2009
Tuloraja	50-100t	25-50t	25-50t	25-50t	25-50t	25-50t	15-25t
Alue	C4	C4	C3	C2p	C2	C1	C2
Ha	29	22	19	17	18	18	8,5
Tiloja otoksessa kpl	7-14	0-6	0-6	0-6	0-6	7-14	0-6
Kann.ker.	0,44	-0,05	0,22	0,59	0,32	0,17	0,16
Omav.aste	84,4	13,7	99,7	99,1	92,6	93,4	91,5
Työtuloansio	5,1	-1,2	1,8	7,3	3,2	1,2	0,6
Yrit.tulo	31900	-1690	10300	19800	17700	7790	4460

Vuosi	2010	2010	2010	2010	2010	2010
Tuloraja	50-100t	25-50t	25-50t	25-50t	25-50t	25-50t
Alue	C4	C4	C3	C2p	C2	C1
Ha	20,4	22	28	17	23	15
Tiloja otoksessa kpl	7-14	0-6	7-14	0-6	7-14	0-6
Kann.ker.	0,37	0,19	0,56	0,63	0,19	0,33
Omav.aste	86,8	17,5	91,2	100	98	99,9
Työtuloansio	3,9	2,3	6,5	8	-0,1	2,9
Yrit.tulo	22300	6200	17900	17,9	10400	13400

https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/omat_valinnat

ViljanviljelyTaloustohtoriaineisto
2012**Keskikoko yli 30-50 ha**

Vuosi	2009	2009		2010	2009	2009
Tuloraja	15-25t	15-25t		8-15t	8-15t	8-15t
Tukialue	A	B		A	C1	C2p
Ha	42,4	43		32,2	39,6	48,3
Tiloja otoksessa kpl	15-20	15-20		7-14	7-14	0-6
Kann.ker.	-0,19	0,3		-0,06	-0,3	-0,27
Ostav.aste	83,8	92,7		96,7	81,4	100
Työtuloans.	-16,7	-3,3		-13,9	-19,9	-32,8
Yrit.tulo	-4430	7420		-1500	-4740	-7330
Vuosi	2010	2010	2010		2010	
Tuloraja	15-25t	15-25t	15-25t		8-15t	
Tukialue	A	B	C2		C1	
Ha	47,9	47,3	47		40,2	
Tiloja otoksessa kpl	7-14	15-20	0-6		7-14	
Kann.ker.	0,31	0,45	0,75		0,35	
Ostav.aste	93	82,5	55,7		82,6	
Työtuloans.	-10,5	-0,8	9,4		-4,6	
Yrit.tulo	6850	11200	33000		6870	

Viljanviljely, pienet alle 30 ha

Vuosi	2009	2009	2009
Tuloraja	8-15t	8-15t	8-15t
Tukialue	C2	A	B
Ha	27,5	29	28
Tiloja otoksessa kpl	7-14	7-14	20-30
Kann.ker.	-0,18	-0,18	-0,26
Ostav.aste	81,7	93,7	82,7
Työtuloans.	-17,2	-15,3	-17,4
Yrit.tulo	-1730	-3360	-4010
Vuosi	2010		2010
Tuloraja	8-15t		8-15t
Tukialue	C2		B
Ha	24,3		28
Tiloja otoksessa kpl	7-14		15-20
Kann.ker.	0,24		0,11
Ostav.aste	81,4		84,6
Työtuloans.	-5,2		-7,7
Yrit.tulo	3140		1840

https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/omat_v_alinnat

Avomaaviljely

LIITE 12

Taloustohtoriaineisto 2012

Keskikoko yli 30-50 ha

Vuosi	2009	2009	2010	2010
Tuloraja	250-500t	50-100t	50-100t	25-50t
Alue	B	B	C2	B
Ha	48	36,2	46	33,8
Tiloja otoksessa kpl	0-6	0-6	0-6	0-6
Kann.ker.	1,3	0,41	0,69	0,54
Ostav.aste	80,7	90,6	43,8	92,1
Työtuloans.	21,1	-1,4	0,5	1,2
Yrit.tulo	91200	10900	14000	13600

Avomaaviljely, pienet 30 ha ja alle

Vuosi	2009	2009	2009	2009	2009	2010
Tuloraja	100-250t	100-250t	50-100t	25-50t	25-50t	8-15t
Alue	C1	B	C1	C2	C1	B
Ha	16	27	14	20,4	12,1	10
Tiloja otoksessa kpl	0-6	0-6	0-6	0-6	0-6	0-6
Kann.ker.	0,71	-0,12	0,97	0,22	0,71	0,17
Ostav.aste	92,4	39	82,6	75,6	88,4	100
Työtuloans.	8,5	-3,8	13	1,6	7,8	-2,2
Yrit.tulo	24100	-4430	25300	2810	7100	2070
Vuosi	2010	2010	2010	2010	2010	2010
Tuloraja	100-250t	100-250t	50-100t	25-50t	25-50t	8-15t
Alue	C1	B	C1	C2	C1	B
Ha	16	12	14	20	12	10
Tiloja otoksessa kpl	0-6	0-6	0-6	0-6	0-6	0-6
Kann.ker.	0,49	-0,01	0,69	0,05	0,48	0,17
Ostav.aste	92,5	98,9	94,8	89,4	87,3	100
Työtuloans.	1,7	-3,2	8,3	-2,6	2,2	-2,2
Yrit.tulo	9800	-1630	35100	1050	5980	2070

https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/omat_valinnat
Muu kasvinviljely

Taloustohtoriaineisto 2012
Keskikoko 30-50 ha

Vuosi	2009	2009	2009	2009
Tuloraja	50-100t	25-50t	15-25t	15-25t
Alue	C1	B	C2	B
Ha	48,2	49,6	41,5	41
Tiloja otoksessa kpl	0-6	7-14	7-14	7-14
Kann.ker.	0,15	0	0,36	0,26
Ostav.aste	49,5	86,3	69,3	83,7
Työtuloans.	-0,5	-8,2	-0,6	-1,4
Yrit.tulo	8450	-150	5430	6690
Vuosi		2010	2010	2010
Tuloraja		15-25t	15-25t	15-25t
Alue		C2	C1	B
Ha		41,5	47,2	46,9
Tiloja otoksessa kpl		7-14	7-14	7-14
Kann.ker.		0,39	0,48	0,45
Ostav.aste		59,5	85,8	85,3
Työtuloans.		0,1	0	0,5
Yrit.tulo		6430	10100	11000

Muu kasvinviljely, pienet 30 ha ja alle

Vuosi	2009	2009	2009	2009	2009	
Tuloraja	15-25t	8-15t	8-15t	8-15t	8-15t	
Alue	C1	C2p	C2	C1	B	
Ha	21	25,2	29,8	27,6	20,6	
Tiloja otoksessa kpl	0-6	0-6	7-14	7-14	7-14	
Kann.ker.	0,36	0,47	-0,04	0,37	-0,25	
Ostav.aste	37,2	100	96,6	91,7	85,5	
Työtuloans.	4,1	4,3	-11,8	-0,2	-20,9	
Yrit.tulo	4980	5410	-490	4460	-2490	
Vuosi		2010	2010	2010	2010	2010
Tuloraja		8-15t	8-15t	8-15t	8-15t	8-15t
Alue		C2p	C2	C1	B	A
Ha		25,4	29,3	24	21,1	27
Tiloja otoksessa kpl		0-6	7-14	7-14	0-6	0-6
Kann.ker.		0,2	-0,12	0,41	-0,62	0,52
Ostav.aste		100	91,8	90,7	94,1	100
Työtuloans.		-1,3	-18,4	0,3	-36,3	3,6
Yrit.tulo		2040	-1380	5040	-5280	10000

https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/omat_valinnat
Sikatalous

Taloustohtori 2012

	Keskikokoinen	keskikokoi- nen	pieni
Vuosi		2009	2009
Tuloraja		50-100 t	50-100 t
Alue		C2	B
Ha		39	27
Tiloja otoksessa kpl		7-14	7-14
Kann.ker.		0,26	0,29
Ostav.aste		94,3	84,3
Työtuloansio		0,2	1
Yrit.tulo		11200	14300

Vuosi	2010	2010	2010
Tuloraja	50-100 t	50-100 t	50-100 t
Alue	C1	C2	B
Ha	41	35	27
Tiloja otoksessa kpl	0-6	0-6	7-14
Kann.ker.	0,12	0,06	0,12
Ostav.aste	70,8	84,6	83,4
Työtuloansio	-3,2	-4,1	-3,6
Yrit.tulo	6520	3130	6360

[https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/omat_v
alinnat](https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/omat_v
alinnat)

Esimerkkejä maatalouden toimintamalleista:

- Esim. **konkreettisia työvälineitä ja johtamistaitoja** strategian käytäntöön vientiin, yritystoiminnan kasvuun, ulkopuolisten työntekijöiden johtamiseen, riskienhallintaan sekä kannattavuuden ja maksuvalmiuden parantamiseen (ProAgria ja Lähitapiola)
- **Renkirinki toimintamalli**, jossa helpotetaan oppisopimustyöntekijän palkkaamista maatilalle.
- Kasvintuotannossa esillä ovat hintafutuurit, valkuaiskasvit ja satakuntalaisittain tärkeänä erikoiskasvien viljely. Kasvinviljelynsä kehittämistä kiinnostuneiden kannattaa tutustua ProViljelys-toimintaan, jossa **kasvinviljelyä kehitetään pienryhmissä**.
- Kotieläinosastolla uutuutena esittelyssä ovat **valtakunnalliset maidontuotannon Huippuosajat ja Nuorkarjahavainnot**. Asiantuntijaklinikalla voi kuunnella ja keskustella eläinten hyvinvoinnista, nurmirehujen tuotannosta ja nuorkarjasta ProAgrian asiantuntijoiden ja eläinlääkäreiden kanssa. KarjaKompassi palvelukokonaisuudesta esillä ovat Ruokinnan seuranta- ja Rehuvaste-palvelut.
- ProAgrian sikatilaneuvonnan osasto tarjoaa tietoa sikatilan taloudesta ja tuloksista sekä reseptejä kannattavaan ruokinnan suunnitteluun. Esittelyssä on sikatilojen Welfare Quality -hankkeessa tehtyjen **tilakäyntien tulokset ja sikatilayrittäjien johtamisvalmennus**.
- Esim. Ookko kunnos –hanke, Sedu. Miten voimme parantaa maatilan / maatilayrittäjän hyvinvointia? -> tavoitteet, joilla ennaltaehkäistään hyvinvointiongelmia:
 - osaamistason nostaminen
 - johtamistaitojen parantaminen
 - yrittäjän työmäärän vähentäminen
 - hakeutuminen työterveyshuollon palveluihin
 - työturvallisuus
- **Lämpöyrittämisessä** on olemassa neljä erityyppistä **toimintamallia**:
 1. Yksittäinen lämpöyrittäjä
 2. Muutama henkilö voi muodostaa lämpöyrittäjärengas.
 3. Osakeyhtiö tai
 4. Lämpöyrittäjäosuuskunnassa
- YHYRES-kehittämisyhdistys ry:n 2010 toteuttamaan maatilatutkimukseen Kyrönmaan maataloille:
 1. Maatilojen liiketoimintaosaaminen ja kannattavuuden perusteet
 2. Työhyvinvointi ja jaksaminen JA
 3. Uuden yritystoiminnan virittäminen maataloille
- ProAgria investoivan yrittäjän kumppani: Kehittämisen lähtökohtana on yrityskokonaisuuden hallinta ja kilpailukyvyyn rakentaminen, jonka keskiössä ovat asiakkaan osaaminen, taloudelliset lähtökohdat sekä toimintaympäristö